

Chaṭṭha Saṅgīti Piṭakam

Abhidhamma Piṭake

VIBHAṄGA PĀLI

Buddhavasse 2552

Marammavasse 1370

AD. 2008

Romanized from Myanmar version published in 1997

© Buddhasāsana Society

Pāli Series 30

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs
Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET
IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a	အာ ā	အိ i	အို ī	အု u	အုု ū	ဧ e	ဧု o
-----	------	------	-------	------	-------	-----	------

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

အ ka	ဧ kha	ဧ ga	အ gha	ဧ ၃ na			
ဧ ca	ဧ cha	ဧ ja	ဧ jha	ဧ ၃ ŋa			
ဧ ၃ ta	ဧ ၃ tha	ဧ ၃ da	ဧ ၃ dha	ဧ ၃ ၃ na			
အ ta	ဧ tha	ဧ ၃ da	ဧ ၃ dha	ဧ ၃ ၃ na			
ဧ pa	ဧ pha	ဧ ba	ဧ bha	ဧ ၃ ma			
အ ya	ဧ ra	အ la	ဧ va	အ sa	ဧ ha	ဧ ၃ ၃ la	ဧ ၃ ၃ m

VOWELS IN COMBINATION

၁ အ = a	၁ အာ = ā	၁ အိ = i	၁ အို = ī	၁ အု = u	၁ အုု = ū	ဧ e	ဧ ဧ = o
---------	----------	----------	-----------	----------	-----------	-----	---------

အ ka	အာ kā	ဧ ki	ဧ kī	ဧ ku	ဧ kū	ဧ ke	အေ ko
ဧ kha	ဧ khā	ဧ khi	ဧ khī	ဧ khu	ဧ khū	ဧ khe	ဧ khō ...

CONJUNCT-CONSONANTS

အိ kka	ဧ ိ ngħa	ဧ ိ nħha	ဧ ိ dhya	ဧ ိ pla	ဧ ိ lla
ဧ ိ kkha	ဧ ိ cca	ဧ ိ nħa	ဧ ိ dhva	ဧ ိ pba	ဧ ိ lyā
ဧ ိ kya	ဧ ိ ccha	ဧ ိ nħa	ဧ ိ nta	ဧ ိ bbha	ဧ ိ lha
ဧ ိ kri	ဧ ိ jja	ဧ ိ nħa	ဧ ိ ntva	ဧ ိ bya	ဧ ိ vha
ဧ ိ kla	ဧ ိ jjha	ဧ ိ tta	ဧ ိ nthā	ဧ ိ bra	ဧ ိ sta
ဧ ိ kva	ဧ ိ ññā	ဧ ိ ttha	ဧ ိ nda	ဧ ိ mpa	ဧ ိ stra
ဧ ိ khya	ဧ ိ ñħa	ဧ ိ tva	ဧ ိ ndra	ဧ ိ mpha	ဧ ိ sna
ဧ ိ khva	ဧ ိ ñca	ဧ ိ tya	ဧ ိ ndha	ဧ ိ mba	ဧ ိ sya
ဧ ိ gga	ဧ ိ ñcha	ဧ ိ tra	ဧ ိ nna	ဧ ိ mbha	ဧ ိ ssa
ဧ ိ ggha	ဧ ိ ñja	ဧ ိ dda	ဧ ိ nya	ဧ ိ mma	ဧ ိ sma
ဧ ိ gya	ဧ ိ ñjha	ဧ ိ ddha	ဧ ိ nha	ဧ ိ mya	ဧ ိ sva
ဧ ိ gra	ဧ ိ tħa	ဧ ိ dya	ဧ ိ ppa	ဧ ိ mha	ဧ ိ hma
ဧ ိ ñka	ဧ ိ tħha	ဧ ိ dra	ဧ ိ ppha	ဧ ိ yya	ဧ ိ hva
ဧ ိ ñkha	ဧ ိ dħa	ဧ ိ dva	ဧ ိ pya	ဧ ိ yha	ဧ ိ lha
ဧ ိ ñga					

၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Vibhaṅgapāli

Mātikā

Piṭṭhaṇka

1. Khandhvibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

1. Rūpakkhandha	...	...	1
2. Vedanākkhandha	...	...	3
3. Saññākkhandha	...	...	5
4. Saṅkhārakkhandha	...	...	7
5. Viññāṇakkhandha	...	...	10

2. Abhidhammabhājanīya

1. Rūpakkhandha	...	...	13
2. Vedanākkhandha	...	...	15
3. Saññākkhandha	...	...	26
4. Saṅkhārakkhandha	...	...	37
5. Viññāṇakkhandha	...	...	49

3. Pañhāpucchaka

1. Tika	...	...	59
2. Duka	...	...	61

2. Āyatana-vibhaṅga

1. Suttantabhājanīya	...	...	69
2. Abhidhammabhājanīya	...	...	69
3. Pañhāpucchaka	...	...	74
1. Tika	...	...	74
2. Duka	...	...	76

3. Dhātu-vibhaṅga

1. Suttantabhājanīya	...	...	84
2. Abhidhammabhājanīya	...	...	89

Mātikā		Pitṭhaṇka
3. Pañhāpucchaka	...	92
1. Tika	...	93
2. Duka	...	95
4. Saccavibhaṅga		
1. Suttantabhājanīya		
1. Dukkhasacca	...	104
2. Samudayasacca	...	106
3. Nirodhasacca	...	108
4. Maggasacca	...	110
2. Abhidhammabhājanīya	...	112
3. Pañhāpucchaka	...	118
1. Tika	...	119
2. Duka	...	121
5. Indriyavibhaṅga		
1. Abhidhammabhājanīya	...	128
2. Pañhāpucchaka	...	131
1. Tika	...	131
2. Duka	...	134
6. Paṭṭiccasamuppādavibhaṅga		
1. Suttantabhājanīya	...	142
2. Abhidhammabhājanīya	...	145
1. Paccayacatukka	...	145
2. Hetucatukka	...	146
3. Sampayuttacatukka	...	147
4. Aññamaññacatukka	...	148
Mātikā	...	149
5. Paccayacatukka (niddesa)	...	150
6. Hetucatukka (niddesa)	...	154
7. Sampayuttacatukka (niddesa)	...	159

Mātikā	Piṭṭhaṇka
--------	-----------

8. Aññamaññacatukka (niddesa)	...	...	164
9. Akusalaniddesa	...	...	171
10. Kusalaniddesa	...	...	175
11. Abyākataniddesa	...	...	181
12. Avijjāmūlakakusalaniddesa	...	...	191
13. Kusalamūlakavipākaniddesa	...	...	194
14. Akusalamūlakavipākaniddesa	...	...	197

7. Satipatṭhānavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

1. Kāyānupassanāniddesa	...	...	200
2. Vedanānupassanāniddesa	...	...	202
3. Cittānupassanāniddesa	...	...	204
4. Dhammānupassanāniddesa	...	...	206
2. Abhidhammadbhājanīya	...	...	210
3. Pañhāpucchaka	...	...	213
1. Tika	...	...	214
2. Duka	...	...	214

8. Sammappadhānavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya	...	...	216
2. Abhidhammadbhājanīya	...	...	219
3. Pañhāpucchaka	...	...	223
1. Tika	...	...	223
2. Duka	...	...	223

9. Iddhipādavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

1. Chandiddhipāda	...	...	225
2. Vīriyiddhipāda	...	...	226
3. Cittiddhipāda	...	...	227
4. Vīmaṁsiddhipāda	...	...	228

Mātikā	Pitṭhaṇka		
2. Abhidhammabhājanīya			
1. Chandiddhipāda	...	...	229
2. Vīriyiddhipāda	...	...	230
3. Cittiddhipāda	...	...	231
4. Vīmaṁsiddhipāda	...	...	231
3. Pañhāpucchaka			
1. Tika	...	...	233
2. Duka	...	...	234
10. Bojhaṅgavibhaṅga			
1. Suttantabhājanīya	...	...	236
2. Abhidhammabhājanīya	...	...	238
3. Pañhāpucchaka	...	...	241
1. Tika	...	...	242
2. Duka	...	...	242
11. Maggaṅgavibhaṅga			
1. Suttantabhājanīya	...	...	244
2. Abhidhammabhājanīya	...	...	245
3. Pañhāpucchaka	...	...	250
1. Tika	...	...	250
2. Duka	...	...	251
12. Jhānavibhaṅga			
1. Suttantabhājanīya	...	...	253
2. Abhidhammabhājanīya	...	...	274
1. Rūpāvacarakusala	...	...	274
2. Arūpāvacarakusala	...	...	276
3. Lokuttarakusala	...	...	276
4. Rūpāvacaravipāka	...	...	278

Mātikā	Piṭṭhaṇka
--------	-----------

5. Arūpāvacaravipāka	...	...	279
6. Lokuttaravipāka	...	...	279
7. Rūpārūpāvacarakiriya	...	...	280

3. Pañhāpucchaka

1. Tika	...	...	281
2. Duka	...	...	282

13. Appamaññāvibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

1. Mettā	...	...	284
2. Karuṇā	...	...	286
3. Muditā	...	...	287
4. Upekkhā	...	...	288
2. Abhidhammabhājanīya	...	...	289
3. Pañhāpucchaka	...	...	296
1. Tika	...	...	297
2. Duka	...	...	297

14. Sikkhāpadavibhaṅga

1. Abhidhammabhājanīya	...	...	299
2. Pañhāpucchaka	...	...	304
1. Tika	...	...	305
2. Duka	...	...	305

15. Patisambhidāvibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

1. Saṅgahavāra	...	...	307
2. Saccavāra	...	...	307
3. Hetuvāra	...	...	307
4. Dhammavāra	...	...	307
5. Paṭiccasamuppādavāra	...	...	308
6. Pariyattivāra	...	...	308

Mātikā		Pitṭhaṇka
2. Abhidhammabhājanīya		
1. Kusalavāra	...	309
2. Akusalavāra	...	311
3. Vipākavāra	...	312
4. Kiriyavāra	...	317
3. Pañhāpucchaka		
1. Tika	...	319
2. Duka	...	320
16. Nānavibhaṅga		
1. Ekakamātikā	...	323
2. Dukamātikā	...	324
3. Tikamātikā	...	325
4. Catukkamātikā	...	327
5. Pañcakamātikā	...	328
6. Chakkamātikā	...	328
7. Sattakamātikā	...	328
8. Aṭṭhakamātikā	...	328
9. Navakamātikā	...	328
10. Dasakamātikā	...	328
1. Ekakaniddesa	...	331
2. Dukaniddesa	...	334
3. Tikaniddesa	...	337
4. Catukkaniddesa	...	341
5. Pañcakaniddesa	...	346
6. Chakkaniddesa	...	347
7. Sattakaniddesa	...	347
8. Aṭṭhakaniddesa	...	348
9. Navakaniddesa	...	348
10. Dasakaniddesa	...	348

Mātikā

Piṭṭhaṇka

17. Khuddakavatthuvibhaṅga

1. Ekakamātikā	...	...	359
2. Dukamātikā	...	...	359
3. Tikamātikā	...	...	360
4. Catukkamātikā	...	...	360
5. Pañcakamātikā	...	...	361
6. Chakkamātikā	...	...	361
7. Sattakamātikā	...	...	361
8. Aṭṭhakamātikā	...	...	362
9. Navakamātikā	...	...	362
10. Dasakamātikā	...	...	362
1. Ekakaniddesa	...	...	363
2. Dukaniddesa	...	...	371
3. Tikaniddesa	...	...	376
4. Catukkaniddesa	...	...	388
5. Pañcakaniddesa	...	...	391
6. Chakkaniddesa	...	...	394
7. Sattakaniddesa	...	...	397
8. Aṭṭhakaniddesa	...	...	399
9. Navakaniddesa	...	...	403
10. Dasakaniddesa	...	...	405
11. Taṇhāvicaritaniddesa	...	...	406

18. Dhammadayavibhaṅga

1. Sabbasaṅgāhikavāra	...	...	415
2. Uppattānuppattivāra	...	...	417
1. Kāmadhātu	...	...	417
2. Rūpadhātu	...	...	419
3. Arūpadhātu	...	...	421
4. Apariyāpanna	...	...	422

Mātikā	Pitṭhaṇka		
3. Pariyāpannāpariyāpannavāra			
1. Kāmadhātu	...	...	423
2. Rūpadhātu	...	...	424
3. Arūpadhātu	...	...	425
4. Pariyāpannāpariyāpanna	...	...	426
4. Dhammadassanavāra			
1. Kāmadhātu	...	...	426
2. Rūpadhātu	...	...	433
3. Asaññasatta	...	...	434
4. Arūpadhātu	...	...	434
5. Bhūmantaradassanavāra	...	...	436
6. Uppādakakamma-āyuppamāṇavāra	...	...	437
1. Uppādakakamma	...	...	437
2. Āyuppamāṇa	...	...	437
7. Abhiññeyyādivāra	...	...	441
8. Sārammaṇārarammaṇavāra	...	...	443
9. Diṭṭhasutādidassanavāra	...	...	444
10. Tikādidassanavāra	...	...	445
1. Kusalattika	...	...	445
2. Vedanātika	...	...	446
3. Vipākattika	...	...	448
4. Upādinnattika	...	...	449
5. Vitakkattika	...	...	451
1. Rūpaduka	...	...	452
2. Lokiyaduka	...	...	452

Vibhaṅgapālimātikā niṭṭhitā.

Abhidhammapitaka

Vibhaṅgapāli

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Khandhavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

1. Pañcakkhandhā rūpakkhandho vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho.

1. Rūpakkhandha

2. Tattha katamo rūpakkhandho, yam kiñci rūpaṁ atītānāgatapaccuppannam aijhattam vā bahiddhā vā olārikam vā sukhumam vā hīnam vā pañtam vā yam dūre santike vā, tadekajjhām abhisaññūhitvā abhisāñkhipitvā ayam vuccati rūpakkhandho.

3. Tattha katamam rūpaṁ atītam, yam rūpaṁ atītam niruddham vigatam vipariṇamatam atthaṅgam abbhatthaṅgam uppajjivtvā vigatam atītam atītāmsena saṅgahitam, cattāro ca mahābhūtā catunnañca mahābhūtānam upādāyarūpam, idam vuccati rūpaṁ atītam.

Tattha katamam rūpaṁ anāgatam, yam rūpaṁ ajātam abhūtam asañjātam anibbattam anabhinibbattam apātubhūtam anuppannam asamuppannam anuṭhitam asamuṭhitam anāgatam anāgatāmsena saṅgahitam, cattāro ca mahābhūtā catunnañca mahābhūtānam upādāyarūpam, idam vuccati rūpaṁ anāgatam.

Tattha katamāṁ rūpaṁ paccuppannam, yaṁ rūpaṁ jātam bhūtam sañjātam nibbattam abhinibbattam pātubhūtam uppānam samuppannam uṭṭhitam samuṭṭhitam paccuppannam paccuppannaṁsenā saṅgahitam, cattāro ca mahābhūtā catunnañca mahābhūtānam upādāyarūpaṁ, idam vuccati rūpaṁ paccuppannam.

4. Tattha katamāṁ rūpaṁ ajjhattam, yaṁ rūpaṁ tesam tesam sattānam ajjhattam paccattam niyakam pāṭipuggalikam upādinnam, cattāro ca mahābhūtā catunnañca mahābhūtānam upādāyarūpaṁ, idam vuccati rūpaṁ ajjhattam.

Tattha katamāṁ rūpaṁ bahiddhā, yaṁ rūpaṁ tesam tesam parasattānam parapuggalānam ajjhattam paccattam niyakam pāṭipuggalikam upādinnam, cattāro ca mahābhūtā catunnañca mahābhūtānam upādāyarūpaṁ, idam vuccati rūpaṁ bahiddhā.

5. Tattha katamāṁ rūpaṁ olārikam, cakkhāyatanaṁ -pa-phoṭṭhabbāyatanaṁ, idam vuccati rūpaṁ olārikam.

Tattha katamāṁ rūpaṁ sukhumām, itthindriyam -pa- kabaṭṭikāro¹ āhāro, idam vuccati rūpaṁ sukhumām.

6. Tattha katamāṁ rūpaṁ hīnam, yaṁ rūpaṁ tesam tesam sattānam uññātam avaññātam hīlitam paribhūtam acittikatam hīnam hīnamatam hīnasammataṁ aniṭham akantam amanāpam, rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā, idam vuccati rūpaṁ pañitam.

Tattha katamāṁ rūpaṁ pañitam, yaṁ rūpaṁ tesam tesam sattānam anuññātam anavaññātam ahīlitam aparibhūtam cittikatam pañitam pañitamatam pañitasammataṁ iṭṭham kantam manāpam, rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā, idam vuccati rūpaṁ pañitam. Tam tam vā pana rūpaṁ upādāyupādāya rūpaṁ hīnam pañitam daṭṭhabbam.

7. Tattha katamāṁ rūpaṁ dūre, itthindriyam -pa- kabaṭṭikāro āhāro, yaṁ vā panaññampi atthi rūpaṁ anāsanne anupakaṭhe dūre asantike, idam vuccati rūpaṁ dūre.

---

1. Kabaṭṭikāro (Sī, Syā)

Tattha katamā rūpam santike, cakkhāyatanaṁ -pa-phoṭṭhabbāyatanaṁ, yaṁ vā panaññampi atthi rūpam āsanne upakaṭṭhe avidūre santike, idam vuccati rūpam santike. Tam tam vā pana rūpam upādāyupādāya rūpam dūre santike daṭṭhabbam.

2. Vedanākkhandha

8. Tattha katamo vedanākkhandho, yā kāci vedanā atītānāgata paccuppannā ajjhattā vā bahiddhā vā oḷārikā vā sukhumā vā hīnā vā paññitā vā yā dūre santike vā, tadekajjhām abhisaññūhitvā abhisañkhipitvā ayam vuccati vedanākkhandho.

9. Tattha katamā vedanā atītā, yā vedanā atītā niruddhā vigatā vipariṇatā atthaṅgatā abbhathaṅgatā uppajjivtā vigatā atītā atītamṣena saṅgahitā sukhā vedanā dukkhā vedanā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati vedanā atītā.

Tattha katamā vedanā anāgatā, yā vedanā ajātā abhūtā asañjātā anibbattā anabhinibbattā apātubhūtā anuppannā asamuppannā anuṭṭhitā asamuṭṭhitā anāgatā anāgataṁsenā saṅgahitā sukhā vedanā dukkhā vedanā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati vedanā anāgatā.

Tattha katamā vedanā paccuppannā, yā vedanā jātā bhūtā sañjātā nibbattā abhinibbattā pātubhūtā uppannā samuppannā uṭṭhitā samuṭṭhitā paccuppannā paccuppannaṁsenā saṅgahitā sukhā vedanā dukkhā vedanā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati vedanā paccuppannā.

10. Tattha katamā vedanā ajjhattā, yā vedanā tesam tesam sattānam ajjhattam paccattam niyakā pāṭipuggalikā upādinnā sukhā vedanā dukkhā vedanā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati vedanā ajjhattā.

Tattha katamā vedanā bahiddhā, yā vedanā tesam tesam parasattānam parapuggalānam ajjhattam paccattam niyakā pāṭipuggalikā upādinnā sukhā vedanā dukkhā vedanā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati vedanā bahiddhā.

11. Tattha katamā vedanā oḷārikā sukhumā, akusalā vedanā oḷārikā, kusalābyākatā vedanā sukhumā. Kusalākusalā vedanā oḷārikā, abyākatā vedanā sukhumā. Dukkhā vedanā oḷārikā, sukhā ca adukkhamasukhā ca vedanā sukhumā. Sukhadukkhā vedanā oḷārikā, adukkhamasukhā vedanā sukhumā. Asamāpannassa vedanā oḷārikā, samāpannassa vedanā sukhumā. Sāsavā vedanā oḷārikā, anāsavā vedanā sukhumā. Tam tam vā pana vedanām upādāyupādāya vedanā oḷārikā sukhumā datṭhabbā.

12. Tattha katamā vedanā hīnā pañītā, akusalā vedanā hīnā, kusalābyākatā vedanā pañītā. Kusalākusalā vedanā hīnā, abyākatā vedanā pañītā. Dukkhā vedanā hīnā, sukhā ca adukkhamasukhā ca vedanā pañītā. Sukhadukkhā vedanā hīnā, adukkhamasukhā vedanā pañītā. Asamāpannassa vedanā hīnā, samāpannassa vedanā pañītā. Sāsavā vedanā hīnā, anāsavā vedanā pañītā. Tam tam vā pana vedanām upādāyupādāya vedanā hīnā pañītā datṭhabbā.

13. Tattha katamā vedanā dūre, akusalā vedanā kusalābyākatāhi vedanāhi dūre, kusalābyākatā vedanā akusalāya vedanāya dūre, kusalā vedanā akusalābyākatāhi vedanāhi dūre, akusalābyākatā vedanā kusalāya vedanāya dūre, abyākatā vedanā kusalākusalāhi vedanāhi dūre, kusalākusalā vedanā abyākatāya vedanāya dūre. Dukkhā vedanā sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi dūre, sukhā ca adukkhamasukhā ca vedanā dukkhāya vedanāya dūre, sukhā vedanā dukkhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi dūre, dukkhā ca adukkhamasukhā ca vedanā sukhāya vedanāya dūre, adukkhamasukhā vedanā sukhadukkhāhi vedanāhi dūre, sukhadukkhā vedanā adukkhamasukhāya vedanāya dūre. Asamāpannassa vedanā samāpannassa vedanāya dūre, samāpannassa vedanā asamāpannassa vedanāya dūre. Sāsavā vedanā anāsavāya vedanāya dūre, anāsavā vedanā sāsavāya vedanāya dūre. Ayam vuccati vedanā dūre.

Tattha katamā vedanā santike, akusalā vedanā akusalāya vedanāya santike, kusalā vedanā kusalāya vedanāya santike,

abyākatā vedanā abyākatāya vedanāya santike. Dukkhā vedanā dukkhāya vedanāya santike, sukhā vedanā sukhāya vedanāya santike, adukkhamasukhā vedanā adukkhamasukhāya vedanāya santike. Asamāpannassa vedanā asamāpannassa vedanāya santike, samāpannassa vedanā samāpannassa vedanāya santike. Sāsavā vedanā sāsavāya vedanāya santike, anāsavā vedanā anāsavāya vedanāya santike. Ayam vuccati vedanā santike. Tam tam vā pana vedanām upādāyupādāya vedanā dūre santike datṭhabbā.

3. Saññākkhandha

14. Tattha katamo saññākkhandho, yā kāci saññā atītānāgatapaccuppannā aijhattā vā bahiddhā vā oḷārikā vā sukhumā vā hīnā vā paṇītā vā yā dūre santike vā, tadekajjhām abhisaññūhitvā abhisañkhipitvā ayam vuccati saññākkhandho.

15. Tattha katamā saññā atītā, yā saññā atītā niruddhā vigatā vipariṇatā atthaṅgatā abbhaththaṅgatā uppajjivitvā vigatā atītā atītamseṇa saṅgahitā cakkhusamphassajā saññā sotasamphassajā saññā ghānasamphassajā saññā jivhāsamphassajā saññā kāyasamphassajā saññā manosamphassajā saññā, ayam vuccati saññā atītā.

Tattha katamā saññā anāgatā, yā saññā ajātā abhūtā asañjātā anibbattā anabhinibbattā apātubhūtā anuppannā asamuppannā anuṭhitā asamuṭhitā anāgatā anāgatamseṇa saṅgahitā cakkhusamphassajā saññā sotasamphassajā saññā ghānasamphassajā saññā jivhāsamphassajā saññā kāyasamphassajā saññā manosamphassajā saññā, ayam vuccati saññā anāgatā.

Tattha katamā saññā paccuppannā, yā saññā jātā bhūtā sañjātā nibbattā abhinibbattā pātubhūtā uppannā samuppannā uṭhitā samuṭhitā paccuppannā paccuppannamseṇa saṅgahitā cakkhusamphassajā saññā sotasamphassajā saññā ghānasamphassajā saññā jivhāsamphassajā saññā kāyasamphassajā saññā manosamphassajā saññā, ayam vuccati saññā paccuppannā.

16. Tattha katamā saññā ajjhattā, yā saññā tesam̄ tesam̄ sattānam̄ ajjhattam̄ paccattam̄ niyakā pāṭipuggalikā upādinnā cakkhusamphassajā saññā sotasamphassajā saññā ghānasamphassajā saññā jivhāsamphassajā saññā kāyasamphassajā saññā manosamphassajā saññā, ayam̄ vuccati saññā ajjhattā.

Tattha katamā saññā bahiddhā, yā saññā tesam̄ tesam̄ parasattānam̄ parapuggalānam̄ ajjhattam̄ paccattam̄ niyakā pāṭipuggalikā upādinnā cakkhusamphassajā saññā sotasamphassajā saññā ghānasamphassajā saññā jivhāsamphassajā saññā kāyasamphassajā saññā manosamphassajā saññā, ayam̄ vuccati saññā bahiddhā.

17. Tattha katamā saññā oḷārikā sukhumā, paṭighasamphassajā saññā oḷārikā, adhivacanasamphassajā saññā sukhumā. Akusalā saññā oḷārikā, kusalābyākatā saññā sukhumā. Kusalākusalā saññā oḷārikā, abyākatā saññā sukhumā. Dukkhāya vedanāya sampayuttā saññā oḷārikā, sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā saññā sukhumā. Sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttā saññā oḷārikā, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā saññā sukhumā. Asamāpannassa saññā oḷārikā, samāpannassa saññā sukhumā. Sāsavā saññā oḷārikā, anāsavā saññā sukhumā. Tam̄ tam̄ vā pana saññam̄ upādāyupādāya saññā oḷārikā sukhumā daṭṭhabbā.

18. Tattha katamā saññā hīnā paṇītā, akusalā saññā hīnā, kusalābyākatā saññā paṇītā. Kusalākusalā saññā hīnā, abyākatā saññā paṇītā. Dukkhāya vedanāya sampayuttā saññā hīnā, sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā saññā paṇītā. Sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttā saññā hīnā, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā saññā paṇītā. Asamāpannassa saññā hīnā, samāpannassa saññā paṇītā. Sāsavā saññā hīnā, anāsavā saññā paṇītā. Tam̄ tam̄ vā pana saññam̄ upādāyupādāya saññā hīnā paṇītā daṭṭhabbā.

19. Tattha katamā saññā dūre, akusalā saññā kusalābyākatāhi saññāhi dūre, kusalābyākatā saññā akusalāya

saññāya dūre, kusalā saññā akusalābyākatāhi saññāhi dūre, akusalābyākatā saññā kusalāya saññāya dūre. Abyākatā saññā kusalākusalāhi saññāhi dūre, kusalākusalā saññā abyākatāya saññāya dūre. Dukkhāya vedanāya sampayuttā saññā sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttāhi saññāhi dūre, sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā saññā dukkhāya vedanāya sampayuttāya saññāya dūre, sukhāya vedanāya sampayuttā saññā dukkhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttāhi saññāhi dūre, dukkhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā saññā sukhāya vedanāya sampayuttāya saññāya dūre, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā saññā sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttāhi saññāhi dūre, sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttā saññā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttāya saññāya dūre. Asamāpannassa saññā samāpannassa saññāya dūre, samāpannassa saññā asamāpannassa saññāya dūre. Sāsavā saññā anāsavāya saññāya dūre, anāsavā saññā sāsavāya saññāya dūre. Ayam vuccati saññā dūre.

Tattha katamā saññā santike, akusalā saññā akusalāya saññāya santike, kusalā saññā kusalāya saññāya santike, abyākatā saññā abyākatāya saññāya santike, dukkhāya vedanāya sampayuttā saññā dukkhāya vedanāya sampayuttāya saññāya santike, sukhāya vedanāya sampayuttā saññā sukhāya vedanāya sampayuttāya saññāya santike, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā saññā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttāya saññāya santike. Asamāpannassa saññā asamāpannassa saññāya santike, samāpannassa saññā samāpannassa saññāya santike. Sāsavā saññā sāsavāya saññāya santike, anāsavā saññā anāsavāya saññāya santike. Ayam vuccati saññā santike. Tam tam vā pana saññam upādāyupādāya saññā dūre santike daṭṭhabbā.

4. Saṅkhārakkhandha

20. Tattha katamo saṅkhārakkhandho, ye keci saṅkhārā atītānāgatapaccuppānā ajjhattā vā bahiddhā vā oḷārikā vā sukhumā vā

hīnā vā paññitā vā ye dūre santike vā, tadekajjhām abhisāññūhitvā abhisāñkhipitvā ayam vuccati sañkhārakkhandho.

21. Tattha katame sañkhārā atītā, ye sañkhārā atītā niruddhā vigatā vipariṇatā atthaṅgatā abbhatthaṅgatā uppajjivtā vigatā atītā atītamseṇa saṅgahitā cakkhusamphassajā cetanā sotasamphassajā cetanā ghānasamphassajā cetanā jivhāsamphassajā cetanā kāyasamphassajā cetanā manosamphassajā cetanā, ime vuccanti sañkhārā atītā.

Tattha katame sañkhārā anāgatā, ye sañkhārā ajātā abhūtā asañjātā anibbattā anabhinibbattā apātubhūtā anuppannā asamuppannā anuṭhitā asamuṭhitā anāgatā anāgataṁseṇa saṅgahitā cakkhusamphassajā cetanā sotasamphassajā cetanā ghānasamphassajā cetanā jivhāsamphassajā cetanā kāyasamphassajā cetanā manosamphassajā cetanā, ime vuccanti sañkhārā anāgatā.

Tattha katame sañkhārā paccuppannā, ye sañkhārā jātā bhūtā sañjātā nibbattā abhinibbattā pātubhūtā uppannā samuppannā uṭhitā samuṭhitā paccuppannā paccuppannamseṇa saṅgahitā cakkhusamphassajā cetanā sotasamphassajā cetanā ghānasamphassajā cetanā jivhāsamphassajā cetanā kāyasamphassajā cetanā manosamphassajā cetanā, ime vuccanti sañkhārā paccuppannā.

22. Tattha katame sañkhārā ajjhattā, ye sañkhārā tesam̄ tesam̄ sattānam̄ ajjhattam̄ paccattam̄ niyakā pāṭipuggalikā upādinnā cakkhusamphassajā cetanā sotasamphassajā cetanā ghānasamphassajā cetanā jivhāsamphassajā cetanā kāyasamphassajā cetanā manosamphassajā cetanā ime vuccanti sañkhārā ajjhattā.

Tattha katame sañkhārā bahiddhā, ye sañkhārā tesam̄ tesam̄ parasattānam̄ parapuggalānam̄ ajjhattam̄ paccattam̄ niyakā pāṭipuggalikā upādinnā cakkhusamphassajā cetanā sotasamphassajā cetanā ghānasamphassajā cetanā jivhāsamphassajā cetanā kāyasamphassajā cetanā manosamphassajā cetanā, ime vuccanti sañkhārā bahiddhā.

23. Tattha katame saṅkhārā oḷārikā sukhumā, akusalā saṅkhārā oḷārikā, kusalābyākatā saṅkhārā sukhumā. Kusalākusalā saṅkhārā oḷārikā, abyākatā saṅkhārā sukhumā. Dukkhāya vedanāya sampayuttā saṅkhārā oḷārikā, sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā saṅkhārā sukhumā. Sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttā saṅkhārā oḷārikā, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā saṅkhārā sukhumā. Asamāpannassa saṅkhārā oḷārikā, samāpannassa saṅkhārā sukhumā. Sāsavā saṅkhārā oḷārikā, anāsavā saṅkhārā sukhumā. Te te vā pana saṅkhāre upādāyupādāya saṅkhārā oḷārikā sukhumā daṭṭhabbā.

24. Tattha katame saṅkhārā hīnā paṇītā, akusalā saṅkhārā hīnā, kusalābyākatā saṅkhārā paṇītā. Kusalākusalā saṅkhārā hīnā, abyākatā saṅkhārā paṇītā. Dukkhāya vedanāya sampayuttā saṅkhārā hīnā, sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā saṅkhārā paṇītā. Sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttā saṅkhārā hīnā, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā saṅkhārā paṇītā. Asamāpannassa saṅkhārā hīnā, samāpannassa saṅkhārā paṇītā. Sāsavā saṅkhārā hīnā, anāsavā saṅkhārā paṇītā. Te te vā pana saṅkhāre upādāyupādāya saṅkhārā hīnā paṇītā daṭṭhabbā.

25. Tattha katame saṅkhārā dūre, akusalā saṅkhārā kusalābyākatehi saṅkhārehi dūre, kusalābyākatā saṅkhārā akusalehi saṅkhārehi dūre, kusalā saṅkhārā akusalābyākatehi saṅkhārehi dūre, akusalābyākatā saṅkhārā kusalehi saṅkhārehi dūre, abyākatā saṅkhārā kusalākusalehi saṅkhārehi dūre, kusalākusalā saṅkhārā abyākatehi saṅkhārehi dūre. Dukkhāya vedanāya sampayuttā saṅkhārā sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttehi saṅkhārehi dūre, sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā saṅkhārā dukkhāya vedanāya sampayuttehi saṅkhārehi dūre, sukhāya vedanāya sampayuttā saṅkhārā dukkhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttehi saṅkhārehi dūre, dukkhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā saṅkhārā sukhāya vedanāya sampayuttehi saṅkhārehi dūre,

adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā saṅkhārā sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttehi saṅkhārehi dūre, sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttā saṅkhārā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttehi saṅkhārehi dūre. Asamāpannassa saṅkhārā samāpannassa saṅkhārehi dūre, samāpannassa saṅkhārā asamāpannassa saṅkhārehi dūre. Sāsavā saṅkhārā anāsavehi saṅkhārehi dūre, anāsavā saṅkhārā sāsavehi saṅkhārehi dūre. Ime vuccanti saṅkhārā dūre.

Tattha katame saṅkhārā santike, akusalā saṅkhārā akusalānam saṅkhārānam santike, kusalā saṅkhārā kusalānam saṅkhārānam santike, abyākatā saṅkhārā abyākatānam saṅkhārānam santike. Dukkhāya vedanāya sampayuttā saṅkhārā dukkhāya vedanāya sampayuttānam saṅkhārānam santike, sukhāya vedanāya sampayuttā saṅkhārā sukhāya vedanāya sampayuttānam saṅkhārānam santike, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā saṅkhārā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttānam saṅkhārānam santike. Asamāpannassa saṅkhārā asamāpannassa saṅkhārānam santike, samāpannassa saṅkhārā samāpannassa saṅkhārānam santike. Sāsavā saṅkhārā sāsavānam saṅkhārānam santike, anāsavā saṅkhārā anāsavānam saṅkhārānam santike. Ime vuccanti saṅkhārā santike. Te te vā pana saṅkhāre upādāyupādāya saṅkhārā dūre santike datṭhabbā.

5. Viññāṇakkhandha

26. Tattha katamo viññāṇakkhandho, yam kiñci viññāṇam atītānāgatapaccuppannam ajjhattam vā bahiddhā vā olārikam vā sukhumam vā hīnam vā paññitam vā yam dūre santike vā, tadekajjhām abhisaññūhitvā abhisankhiptvā ayaṁ vuccati viññāṇakkhandho.

27. Tattha katamam viññāṇam atītam, yam viññāṇam atītam niruddham vigataṁ vipariṇataṁ atthaṅgataṁ abbhatthaṅgataṁ uppajjivtā vigataṁ atītam atītāmsena saṅgahitam cakkhuviññāṇam sotaviññāṇam ghānaviññāṇam jivhāviññāṇam kāyaviññāṇam manoviññāṇam, idam vuccati viññāṇam atītam.

Tattha katamam viññāṇam anāgataṁ, yam viññāṇam ajātam abhūtam asañjātam anibbattam anabhinibbattam apātubhūtam anuppannam asamuppannam anuṭṭhitam

asamuṭṭhitam anāgatam anāgataṁsenā saṅgahitam cakkhuviññāṇam sotaviññāṇam ghānaviññāṇam jivhāviññāṇam kāyaviññāṇam manoviññāṇam, idam vuccati viññāṇam anāgatam.

Tattha katamam viññāṇam paccuppannam, yam viññāṇam jātam bhūtam sañjātam nibbattam abhinibbattam pātubhūtam uppannam samuppannam uṭṭhitam samuṭṭhitam paccuppannam paccuppannaṁsenā saṅgahitam cakkhuviññāṇam sotaviññāṇam ghānaviññāṇam jivhāviññāṇam kāyaviññāṇam manoviññāṇam, idam vuccati viññāṇam paccuppannam.

28. Tattha katamam viññāṇam ajjhattam, yam viññāṇam tesam tesam sattānam ajjhattam paccattaṁ niyakam pāṭipuggalikam upādinnam cakkhuviññāṇam sotaviññāṇam ghānaviññāṇam jivhāviññāṇam kāyaviññāṇam manoviññāṇam, idam vuccati viññāṇam ajjhattam.

Tattha katamam viññāṇam bahiddhā, yam viññāṇam tesam tesam parasattānam parapuggalānam ajjhattam paccattaṁ niyakam pāṭiggalikam upādinnam cakkhuviññāṇam sotaviññāṇam ghānaviññāṇam jivhāviññāṇam kāyaviññāṇam manoviññāṇam, idam vuccati viññāṇam bahiddhā.

29. Tattha katamam viññāṇam oḷārikam sukhumaṁ, akusalam viññāṇam oḷārikam, kusalābyākatā viññāṇā sukhumā. Kusalākusalā viññāṇā oḷārikā, abyākataṁ viññāṇam sukhumaṁ. Dukkhāya vedanāya sampayuttam viññāṇam oḷārikam, sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā viññāṇā sukhumā. Sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttā viññāṇā oḷārikā, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam viññāṇam sukhumaṁ. Asamāpannassa viññāṇam oḷārikam, samāpannassa viññāṇam sukhumaṁ. Sāsavam viññāṇam oḷārikam, anāsavam viññāṇam sukhumaṁ. Tam tam vā pana viññāṇam upādāyupādāya viññāṇam oḷārikam sukhumaṁ datṭhabbam.

30. Tattha katamam viññāṇam hīnam paṇītam, akusalam viññāṇam hīnam, kusalābyākatā viññāṇā paṇītā. Kusalākusalā viññāṇā hīnā, abyākataṁ viññāṇam paṇītam. Dukkhāya vedanāya sampayuttam viññāṇam hīnam, sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā viññāṇā paṇītā. Sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttā viññāṇā hīnā, adukkhamasukhāya

vedanāya sampayuttam viññāṇam pañitam. Asamāpannassa viññāṇam hīnam, samāpannassa viññāṇam pañitam. Sāsavam viññāṇam hīnam, anāsavam viññāṇam pañitam. Tam tam vā pana viññāṇam upādāyupādāya viññāṇam hīnam pañitam daṭṭhabbam.

31. Tattha katamam viññāṇam dūre, akusalam viññāṇam kusalābyākatehi viññāṇehi dūre, kusalābyākatā viññāṇā akusalā viññāṇā dūre, kusalam viññāṇam akusalābyākatehi viññāṇehi dūre, akusalābyākatā viññāṇā kusalā viññāṇā dūre, abyākataṁ viññāṇam kusalākusalehi viññāṇehi dūre, kusalākusalā viññāṇā abyākataā viññāṇā dūre. Dukkhāya vedanāya sampayuttam viññāṇam sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttehi viññāṇehi dūre, sukhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā viññāṇā dukkhāya vedanāya sampayuttā viññāṇā dūre, sukhāya vedanāya sampayuttam viññāṇam dukkhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttehi viññāṇehi dūre, dukkhāya ca adukkhamasukhāya ca vedanāhi sampayuttā viññāṇā sukhāya vedanāya sampayuttā viññāṇā dūre. Adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam viññāṇam sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttehi viññāṇehi dūre, sukhadukkhāhi vedanāhi sampayuttā viññāṇā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā viññāṇā dūre. asamāpannassa viññāṇam samāpannassa viññāṇā dūre, samāpannassa viññāṇam asamāpannassa viññāṇā dūre. Sāsavam viññāṇam anāsavā viññāṇā dūre, anāsavam viññāṇam sāsavā viññāṇā dūre. Idam vuccati viññāṇam dūre.

Tattha katamam viññāṇam santike, akusalam viññāṇam akusalassa viññāṇassa santike, kusalam viññāṇam kusalassa viññāṇassa santike, abyākataṁ viññāṇam abyākatassa viññāṇassa santike. Dukkhāya vedanāya sampayuttam viññāṇam dukkhāya vedanāya sampayuttassa viññāṇassa santike, sukhāya vedanāya sampayuttam viññāṇam sukhāya vedanāya sampayuttassa viññāṇassa santike, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam viññāṇam adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttassa viññāṇassa santike. Asamāpannassa viññāṇam asamāpannassa viññāṇassa santike, samāpannassa viññāṇam samāpannassa viññāṇassa santike. Sāsavam viññāṇam sāsavassa

viññāṇassa santike, anāsavam viññāṇam anāsavassa viññāṇassa santike.
Idam vuccati viññāṇam santike. Tam tam vā pana viññāṇam upādāyupādāya
viññāṇam dūre santike daṭṭhabbam.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammabhājanīya

32. Pañcakkhandhā rūpakkhandho vedanākkhandho saññākkhandho
saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho.

1. Rūpakkhandha

33. Tattha katamo rūpakkhandho, ekavidhena rūpakkhandho—sabbam
rūpam na hetu, ahetukam, hetuvippayuttam, sappaccayam, saṅkhataṁ,
rūpam, lokiyan sāsavam, samyojaniyam, ganthaniyam, oghaniyam,
yoganiyam, nīvaraṇiyam, parāmaṭṭham, upādāniyam, samkilesikam,
abyākataṁ, anārammaṇam, acetasikam, cittavippayuttam,
nevavipākanavipākadhhammadhammam, asamkiliṭṭhasaṁkilesikam, na
savitakkasavicāram, na avitakkavicāramattam, avitakka-avicāram, na
pīti Sahagataṁ, na sukhasahagataṁ, na upekkhāsaḥagataṁ, neva dassanena
na bhāvanāya pahātabbam, neva dassanena na bhāvanāya
pahātabbahetukam, nevācayagāmināpacayagāmī, nevasekkhanāsekkham,
parittam, kāmāvacaram, na rūpāvacaram, na arūpāvacaram, pariyāpannam,
no apariyāpannam, aniyatam, aniyānikam, uppannam, chahi viññāṇehi
viññeyyam, aniccam, jarābhībhūtam. Evaṁ ekavidhena rūpakkhandho.

Duvidhena rūpakkhandho—atthi rūpam upādā, atthi rūpam no upādā¹.
Atthi rūpam upādinnam, atthi rūpam anupādinnam. Atthi rūpam
upādinnupādāniyam, atthi rūpam anupādinnupādāniyam. Atthi rūpam
sanidassanam, atthi rūpam anidassanam. Atthi rūpam sappaṭigham, atthi
rūpam appaṭigham. Atthi rūpam indriyam, atthi rūpam na indriyam. Atthi
rūpam mahābhūtam, atthi rūpam na mahābhūtam. Atthi rūpam viññatti, atthi
rūpam na viññatti. Atthi rūpam cittasamuṭṭhānam, atthi rūpam na
cittasamuṭṭhānam. Atthi rūpam cittasahabhu, atthi rūpam na cittasahabhu.
Atthi rūpam cittānuparivatti, atthi rūpam

---

1. Nupādā (Sī, Ka)

na cittānuparivatti. Atthi rūpam ajjhattikam, atthi rūpam bāhiram. Atthi rūpam olārikam, atthi rūpam sukhumam. Atthi rūpam dūre, atthi rūpam santike -pa-. Atthi rūpam kabalīkāro āhāro, atthi rūpam na kabalīkāro āhāro. Evam duvidhena rūpakkhandho.

(Yathā rūpakaṇḍe vibhattam, tathā idha vibhajitabbam.)

Tividhena rūpakkhandho—yam tam rūpam ajjhattikam tam upādā, yam tam rūpam bāhiram tam atthi upādā, atthi no upādā. Yam tam rūpam ajjhattikam tam upādinnam, yam tam rūpam bāhiram tam atthi upādinnam, atthi anupādinnam. Yam tam rūpam ajjhattikam tam upādinnupādāniyam, yam tam rūpam bāhiram tam atthi upādinnupādāniyam, atthi anupādinnupādāniyam -pa-. Yam tam rūpam ajjhattikam tam na kabalīkāro āhāro, yam tam rūpam bāhiram tam atthi kabalīkāro āhāro, atthi na kabalīkāro āhāro. Evam tividhena rūpakkhandho.

Catubbidhena rūpakkhandho—yam tam rūpam upādā tam atthi upādinnam, atthi anupādinnam, yam tam rūpam no upādā tam atthi upādinnam, atthi anupādinnam. Yam tam rūpam upādā tam atthi upādinnupādāniyam, atthi anupādinnupādāniyam, yam tam rūpam no upādā tam atthi upādinnupādāniyam, atthi anupādinnupādāniyam. Yam tam rūpam upādā tam atthi sappaṭigham, atthi appaṭigham, yam tam rūpam no upādā tam atthi sappaṭigham, atthi appaṭigham. Yam tam rūpam upādā tam atthi olārikam, atthi sukhumam, yam tam rūpam no upādā tam atthi olārikam, atthi sukhumam. Yam tam rūpam upādā tam atthi dūre, atthi santike, yam tam rūpam no upādā tam atthi dūre, atthi santike -pa-. Dīṭham sutam mutam viññatam rūpam. Evam catubbidhena rūpakkhandho.

Pañcavidhena rūpakkhandho—pathavīdhātu, āpodhātu, tejodhātu, vāyodhātu, yañca rūpam upādā. Evam pañcavidhena rūpakkhandho.

Chabbidhena rūpakkhandho—cakkhuviññeyyam rūpam, sotaviññeyyam rūpam, ghānaviññeyyam rūpam, jivhāviññeyyam rūpam, kāyaviññeyyam rūpam, manoviññeyyam rūpam. Evam chabbidhena rūpakkhandho.

Sattavidhena rūpakkhandho—cakkhuviññeyyam rūpam, sotaviññeyyam rūpam, ghānaviññeyyam rūpam, jivhāviññeyyam rūpam, kāyaviññeyyam rūpam, manodhātuviññeyyam rūpam, manoviññāṇadhātuviññeyyam rūpam. Evam sattavidhena rūpakkhandho.

Aṭṭhavidhena rūpakkhandho—cakkhuviññeyyam rūpam, sotaviññeyyam rūpam, ghānaviññeyyam rūpam, jivhāviññeyyam rūpam, kāyaviññeyyam rūpam, atthi sukhasamphassam, atthi dukkhasamphassam manodhātuviññeyyam rūpam, manoviññāṇadhātuviññeyyam rūpam. Evam aṭṭhavidhena rūpakkhandho.

Navavidhena rūpakkhandho—cakkhundriyam, sotindriyam, ghānindriyam, jivhindriyam, kāyindriyam, itthindriyam, purisindriyam, jīvitindriyam, yañca rūpam na indriyam. Evam navavidhena rūpakkhandho.

Dasavidhena rūpakkhandho—cakkhundriyam, sotindriyam, ghānindriyam, jivhindriyam, kāyindriyam, itthindriyam, purisindriyam, jīvitindriyam, na indriyam rūpam atthi sappaṭigham, atthi appaṭigham. Evam dasavidhena rūpakkhandho.

Ekādasavidhena rūpakkhandho—cakkhāyatanaṁ, sotāyatanaṁ, ghānāyatanaṁ, jivhāyatanaṁ, kāyāyatanaṁ, rūpāyatanaṁ, saddāyatanaṁ, gandhāyatanaṁ, rasāyatanaṁ, phoṭṭhabbāyatanaṁ, yañca rūpam anidassana-appaṭigham dhammāyatanapariyāpannam. Evam ekādasavidhena rūpakkhandho.

Ayam vuccati rūpakkhandho.

---

2. Vedanākkhandha

34. Tattha katamo vedanākkhandho, ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena vedanākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato.

Catubbidhena vedanākkhandho—atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno.

Pañcavidhena vedanākkhandho—atthi sukhindriyam, atthi dukkhindriyam, atthi somanassindriyam, atthi domanassindriyam, atthi upekkhindriyam. Evam pañcavidhena vedanākkhandho.

Chabbidhena vedanākkhandho—cakkhusamphassajā vedanā, sotasamphassajā vedanā, ghānasamphassajā vedanā, jivhāsamphassajā vedanā, kāyasamphassajā vedanā, manosamphassajā vedanā. Evam chabbidhena vedanākkhandho.

Sattavidhena vedanākkhandho—cakkhusamphassajā vedanā, sotasamphassajā vedanā, ghānasamphassajā vedanā, jivhāsamphassajā vedanā, kāyasamphassajā vedanā, manodhātusamphassajā vedanā, manoviññāṇadhātusamphassajā vedanā. Evam sattavidhena vedanākkhandho.

Aṭṭhavidhena vedanākkhandho—cakkhusamphassajā vedanā, sotasamphassajā vedanā, ghānasamphassajā vedanā, jivhāsamphassajā vedanā, kāyasamphassajā vedanā atthi sukhā, atthi dukkhā, manodhātusamphassajā vedanā, manoviññāṇadhātusamphassajā vedanā. Evam aṭṭhavidhena vedanākkhandho.

Navavidhena vedanākkhandho—cakkhusamphassajā vedanā, sotasamphassajā vedanā, ghānasamphassajā vedanā, jivhāsamphassajā vedanā, kāyasamphassajā vedanā, manodhātusamphassajā vedanā, manoviññāṇadhātusamphassajā vedanā atthi kusalā, atthi akusalā, atthi abyākatā. Evam navavidhena vedanākkhandho.

Dasavidhena vedanākkhandho—cakkhusamphassajā vedanā, sotasamphassajā vedanā, ghānasamphassajā vedanā, jivhāsamphassajā vedanā, kāyasamphassajā vedanā atthi sukhā, atthi dukkhā, manodhātusamphassajā vedanā, manoviññāṇadhātusamphassajā vedanā atthi kusalā, atthi akusalā, atthi abyākatā. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

35. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena vedanākkhandho—atthi vipāko, atthi vipākadhammadhammo, atthi nevavipākanavipākadhammadhammo. Atthi upādinnupādāniyo, atthi anupādinnupādāniyo, atthi anupādinna-anupādāniyo. Atthi saṃkiliṭṭhasaṃkilesiko, atthi asaṃkiliṭṭhasaṃkilesiko, atthi asaṃkiliṭṭha-asamaṃkilesiko. Atthi savitakkasavicāro, atthi avitakkavivicāramatto,

atthi avitakka-avicāro. Atthi dassanena pahātabbo, atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo. Atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetuko. Atthi ācayagāmī, atthi apacayagāmī, atthi nevācayagāmināpacayagāmī. Atthi sekkho, atthi asekko, atthi nevasekkhanāsekko. Atthi paritto, atthi mahaggato, atthi appamāṇo. Atthi parittārammaṇo, atthi mahaggatārammaṇo, atthi appamāṇārammaṇo. Atthi hīno, atthi majjhimo, atthi pañīto. Atthi micchattaniyato, atthi sammattaniyato, atthi aniyato. Atthi maggārammaṇo, atthi maggahetuko, atthi maggādhipati. Atthi uppanno, atthi anuppanno, atthi uppādī. Atthi atīto, atthi anāgato, atthi paccuppanno. Atthi atītārammaṇo, atthi anāgatārammaṇo, atthi paccuppannārammaṇo. Atthi ajjhatto, atthi bahiddho, atthi ajjhattabahiddho. Atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evaṁ dasavidhena vedanākkhandho.

36. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto -pa-. Atthi na hetusahetuko, atthi na hetu-ahetuko. Atthi lokiyo, atthi lokuttaro. Atthi kenaci viññeyyo, atthi kenaci na viññeyyo. Atthi sāsavo, atthi anāsavo. Atthi āsavasampayutto, atthi āsavavippayutto. Atthi āsavavippayuttasāsavo, atthi āsavavippayutta-anāsavo. Atthi samyojaniyo, atthi asamyojaniyo. Atthi samyojanasampayutto, atthi samyojanavippayutto. Atthi samyojanavippayuttasamyojaniyo, atthi samyojanavippayutta-asamyojaniyo. Atthi ganthaniyo, atthi aganthaniyo. Atthi ganthasampayutto, atthi ganthavippayutto. Atthi ganthavippayuttaganthaniyo, atthi ganthavippayutta-aganthaniyo. Atthi oghaniyo, atthi anoghaniyo. Atthi oghasampayutto, atthi oghavippayutto. Atthi oghavippayutta-oghaniyo, atthi oghavippayutta-anoghaniyo. Atthi yoganiyo, atthi ayoganiyo. Atthi yogasampayutto, atthi yogavippayutto.

Atthi yogavippayuttayoganiyo, atthi yogavippayutta-ayoganiyo. Atthi nīvaraṇiyo, atthi anīvaraṇiyo. Atthi nīvaraṇasampayutto, atthi nīvaraṇavippayutto. Atthi nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyo, atthi nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyo. Atthi parāmaṭṭho, atthi aparāmaṭṭho. Atthi parāmāsasampayutto, atthi parāmāsavippayutto. Atthi parāmāsavippayuttparāmaṭṭho, atthi parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭho. Atthi upādinno, atthi anupādinno. Atthi upādāniyo, atthi anupādāniyo. Atthi upādānasampayutto, atthi upādānavippayutto. Atthi upādānavippayutta-upādāniyo, atthi upādānavippayutta-anupādāniyo. Atthi samkilesiko, atthi asamkilesiko. Atthi samkiliṭṭho, atthi asamkiliṭṭho. Atthi kilesasampayutto, atthi kilesavippayutto. Atthi kilesavippayuttasamkilesiko, atthi kilesavippayutta-asamkilesiko. Atthi dassanena pahātabbo, atthi na dassanena pahātabbo. Atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi na bhāvanāya pahātabbo. Atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi na dassanena pahātabbahetuko. Atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi na bhāvanāya pahātabbahetuko. Atthi savitakko, atthi avitakko. Atthi savicāro, atthi avicāro. Atthi sappītiko, atthi appītiko, atthi pītisahagato, atthi na pītisahagato. Atthi kāmāvacaro, atthi na kāmāvacaro. Atthi rūpāvacaro, atthi na rūpāvacaro. Atthi arūpāvacaro, atthi na arūpāvacaro. Atthi pariyāpanno, atthi apariyāpanno. Atthi niyyāniko, atthi aniyāniko. Atthi niyato, atthi aniyato. Atthi sa-uttaro, atthi anuttaro. Atthi saraṇo, atthi arāṇo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

37. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi saraṇo, atthi arāṇo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi vipāko, atthi vipākadhammadhammo, atthi nevavipākanavipākadhammadhammo. Atthi upādinnupādāniyo -pa-. Atthi

ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

Dukamūlakam.

38. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena vedanākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

39. Ekavidhena vedandākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto.

Tividhena vedanākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

40. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi na hetusahetuko, atthi na hetu-ahetuko. Atthi lokiyo, atthi lokuttaro. Atthi kenaci viññeyyo, atthi kenaci na viññeyyo. Atthi sāsavo, atthi anāsavo. Atthi āsavasampayutto, atthi āsavavippayutto. Atthi āsavavippayuttasāsavo, atthi āsavavippayutta-anāsavo -pa-. Atthi saraṇo, atthi arāṇo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

41. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena vedanākkhandho—atthi vipāko, atthi vipākadhammadhammo, atthi nevavipākanavipākadhammadhammo. Atthi upādinnupādāniyo, atthi

anupādinnupādāniyo, atthi anupādinna-anupādāniyo. Atthi samkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭhasamkilesiko. Atthi savitakkasavicāro, atthi avitakkavicāramatto, atthi avitakka-avicāro. Atthi dassanena pahātabbo, atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo. Atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetuko. Atthi ācayagāmī, atthi apacayagāmī, atthi nevācayagāmināpacayagāmī. Atthi sekkho, atthi asekko, atthi nevasekkhanāsekko. Atthi paritto, atthi mahaggato, atthi appamāṇo. Atthi parittārammaṇo, atthi mahaggatārammaṇo, atthi appamāṇārammaṇo. Atthi hīno, atthi majjhimo, atthi pañīto. Atthi micchattaniyato, atthi sammattaniyato, atthi aniyato. Atthi maggārammaṇo, atthi maggahetuko, atthi maggādhipati. Atthi uppanno, atthi anuppanno, atthi uppādī. Atthi atīto, atthi anāgato, atthi paccuppanno. Atthi atītārammaṇo, atthi anāgatārammaṇo, atthi paccuppannārammaṇo. Atthi ajjhatto, atthi bahiddho, atthi ajjhattabahiddho. Atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

42. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto. Atthi na hetusahetuko, atthi na hetu-ahetuko. Atthi lokiyo, atthi lokuttaro. Atthi kenaci viññeyyo, atthi kenaci na viññeyyo. Atthi sāsavō, atthi anāsavō. Atthi āsavasampayutto, atthi āsavavippayutto. Atthi āsavavippayuttasāsavō, atthi āsavavippayutta-anāsavō. Atthi saṁyojaniyo atthi asamyojaniyo pa-. Atthi saraṇo, atthi araṇo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

43. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena vedanākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

44. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto.

Tividhena vedanākkhandho—atthi vipāko, atthi vipākadhammadhammo, atthi nevavipākanavipākadhammadhammo -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

45. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi na hetusahetuko, atthi na hetu-ahetuko.

Tividhena vedanākkhandho—atthi upādinnupādāniyo, atthi anupādinnupādāniyo, atthi anupādinna-anupādāniyo -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

46. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi lokiyo, atthi lokuttaro.

Tividhena vedanākkhandho—atthi samkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭha-asamkilesiko -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

47. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi kenaci viññeyyo, atthi kenaci na viññeyyo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi savitakkasavicāro, atthi avitakkavicāramatto, atthi avitakka-avicāro -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

48. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi sāsavō, atthi anāsavō.

Tividhena vedanākkhandho—atthi dassanena pahātabbo, atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

49. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi āsavasampayutto, atthi āsavavippayutto.

Tividhena vedanākkhandho—atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetuko -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

50. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi āsavavippayuttasāsavō, atthi āsavavippayutta-anāsavō.

Tividhena vedanākkhandho—atthi ācayagāmī, atthi apacayagāmī, atthi nevācayagāmināpacayagāmī -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

51. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi samyojaniyo, atthi asamyojaniyo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi sekkho, atthi asekko, atthi nevasekkhanāsekko -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

52. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi samyojanasampayutto, atthi samyojanavippayutto.

Tividhena vedanākkhandho—atthi paritto, atthi mahaggato, atthi appamāṇo -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

53. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi saṁyojanavippayuttasamyojaniyo, atthi saṁyojanavippayutta-asamyojaniyo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi parittārammaṇo, atthi mahaggatārammaṇo, atthi appamāṇārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

54. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi ganthaniyo, atthi aganthaniyo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi hīno, atthi majjhimo, atthi pañīto -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

55. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi ganthasampayutto, atthi ganthavippayutto.

Tividhena vedanākkhandho—atthi micchattaniyato, atthi sammattaniyato, atthi aniyato -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

56. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi ganthavippayuttaganthaniyo, atthi ganthavippayutta-aganthaniyo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi maggārammaṇo, atthi maggahetuko, atthi maggādhipati -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

57. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi oghaniyo, atthi anoghaniyo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi uppanno, atthi anuppanno, atthi uppādī -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

58. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi oghasampayutto, atthi oghavippayutto.

Tividhena vedanākkhandho—atthi atīto, atthi anāgato, atthi paccuppanno -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

59. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi oghavippayutta-oghaniyo, atthi oghavippayutta-anoghaniyo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi atītārammaṇo, atthi anāgatārammaṇo, atthi paccuppannārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

60. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi yoganiyo, atthi ayoganiyo.

Tividhena vedanākkhandho—atthi ajjhatto, atthi bahiddho, atthi ajjhattabahiddho -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

61. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena vedanākkhandho—atthi yogasampayutto, atthi yogavippayutto.

Tividhena vedanākkhandho—atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho.

Ubhatovadḍhakaṁ.

Sattavidhena vedanākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Evam sattavidhena vedanākkhandho.

Aparopi sattavidhena vedanākkhandho—atthi vipāko -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Evam sattavidhena vedanākkhandho.

Catuvīsatividhena vedanākkhandho—cakkhusamphassapaccayā vedanākkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato.
 Sotasamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-. Ghānasamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-. Jivhāsamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-.
 Kāyasamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-. Manosamphassapaccayā vedanākkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato.
 Cakkhusamphassajā vedanā, sotasamphassajā vedanā, ghānasamphassajā vedanā, jivhāsamphassajā vedanā, kāyasamphassajā vedanā,
 manosamphassajā vedanā. Evam catuvīsatividhena vedanākkhandho.

Aparopi catuvīsatividhena vedanākkhandho—cakkhusamphassapaccayā vedanākkhandho atthi vipāko -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo. Cakkhusamphassajā vedanā -pa- manosamphassajā vedanā. Sotasamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-. Ghānasamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-.
 Jivhāsamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-. Kāyasamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-. Manosamphassapaccayā vedanākkhandho atthi vipāko -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo. Cakkhusamphassajā vedanā -pa- manosamphassajā vedanā. Evam catuvīsatividhena vedanākkhandho.

Timsavidhena vedanākkhandho—cakkhusamphassapaccayā vedanākkhandho atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-.
 Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-.
 Manosamphassapaccayā vedanākkhandho atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhusamphassajā vedanā, sotasamphassajā vedanā, ghānasamphassajā vedanā,
 jivhāsamphassajā vedanā, kāyasamphassajā vedanā, manosamphassajā vedanā. Evam timsavidhena vedanākkhandho.

Bahuvidhena vedanākkhandho—cakkhusamphassapaccayā vedanākkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno.
 Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-.
 Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-.
 Manosamphassapaccayā vedanākkhandho atthi

kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhusamphassajā vedanā, sotasamphassajā vedanā, ghānasamphassajā vedanā, jivhāsamphassajā vedanā, kāyasamphassajā vedanā, manosamphassajā vedanā. Evam bahuvidhena vedanākkhandho.

Aparopi bahuvidhena vedanākkhandho—cakkhusamphassapaccayā vedanākkhandho atthi vipāko -pa-. atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Sotasamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-. Ghānasamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-. Jivhāsamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-. Kāyasamphassapaccayā vedanākkhandho -pa-. Manosamphassapaccayā vedanākkhandho atthi vipāko -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhusamphassajā vedanā, sotasamphassajā vedanā, ghānasamphassajā vedanā, jivhāsamphassajā vedanā, kāyasamphassajā vedanā, manosamphassajā vedanā. Evam bahuvidena vedanākkhandho.

Ayam vuccati vedanākkhandho.

---

3. Saññākkhandha

62. Tattha katamo saññākkhandho, ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena saññākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato.

Catubbidhena saññākkhandho—atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno.

Pañcavidhena saññākkhandho—atthi sukhindriyasampayutto, atthi dukkhindriyasampayutto, atthi somanassindriyasampayutto, atthi domanassindriyasampayutto, atthi upekkhindriyasampayutto. Evam pañcavidhena saññākkhandho.

Chabbidhena saññākkhandho—cakkhusamphassajā saññā, sotasamphassajā saññā, ghānasamphassajā saññā, jivhāsamphassajā saññā, kāyasamphassajā saññā, manosamphassajā saññā. Evam chabbidhena saññākkhandho.

Sattavidhena saññākkhandho—cakkhusamphassajā saññā, sotasamphassajā saññā, ghānasamphassajā saññā, jivhāsamphassajā saññā, kāyasamphassajā saññā, manodhātusamphassajā saññā, manoviññāṇadhātusamphassajā saññā. Evam sattavidhena saññākkhandho.

Aṭṭhavidhena saññākkhandho—cakkhusamphassajā saññā -pa-kāyasamphassajā saññā atthi sukhasahagatā, atthi dukkhasahagatā, manodhātusamphassajā saññā, manoviññāṇadhātusamphassajā saññā. Evam aṭṭhavidhena saññākkhandho.

Navavidhena saññākkhandho—cakkhusamphassajā saññā -pa-kāyasamphassajā saññā, manodhātusamphassajā saññā, manoviññāṇadhātusamphassajā saññā atthi kusalā, atthi akusalā, atthi abyākatā. Evam navavidhena saññākkhandho.

Dasavidhena saññākkhandho—cakkhusamphassajā saññā -pa-kāyasamphassajā saññā atthi sukhasahagatā, atthi dukkhasahagatā, manodhātusamphassajā saññā, manoviññāṇadhātusamphassajā saññā atthi kusalā, atthi akusalā, atthi abyākatā. Evam dasavidhenasaññākkhandho.

63. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena saññākkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

64. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena saññākkhandho—atthi vipāko, atthi vipākadhammadhammo, atthi nevavipākanavipākadhammadhammo. Atthi upādinnupādāniyo, atthi anupādinnupādāniyo, atthi anupādinna-anupādāniyo. Atthi samkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭhasamkilesiko. Atthi savitakkasavicāro, atthi avitakkavicāramatto, atthi avitakka-avicāro. Atthi pītisahagato, atthi sukhasahagato, atthi upekkhāsahagato. Atthi dassanena pahātabbo, atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo. Atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetuko. Atthi ācayagāmī, atthi apacayagāmī, atthi nevācayagāmināpacayagāmī. Atthi sekkho, atthi asekkho, atthi nevasekkhanāsekkho. Atthi paritto, atthi mahaggato, atthi appamāṇo. Atthi parittārammaṇo, atthi mahaggatārammaṇo, atthi appamāṇārammaṇo. Atthi hīno, atthi majjhimo, atthi pañīto. Atthi micchattaniyato, atthi sammattaniyato, atthi aniyato. Atthi maggārammaṇo, atthi maggahetuko, atthi maggādhipati. Atthi uppanno, atthi anuppanno, atthi uppādī. Atthi atīto, atthi anāgato, atthi paccuppanno. Atthi atītārammaṇo, atthi anāgatārammaṇo, atthi paccuppannārammaṇo. Atthi ajjhatto, atthi bahiddho, atthi ajjhattabahiddho. Atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

65. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto. Atthi na hetusahetuko, atthi na hetu-ahetuko. Atthi lokiyo, atthi lokuttaro. Atthi kenaci viññeyyo, atthi kenaci na viññeyyo. Atthi sāsavavo, atthi anāsavavo. Atthi āsavasampayutto, atthi āsavavippayutto. Atthi

āsavavippayuttasāsavo, atthi āsavavippayutta-anāsavo. Atthisamyojaniyo, atthi asamyojaniyo. Atthi samyojanasampayutto, atthi samyojanavippayutto. Atthi samyojanavippayuttasamyojaniyo, atthi samyojanavippayutta-asamyojaniyo. Atthi ganthaniyo, atthi aganthaniyo. Atthi ganthasampayutto, atthi ganthavippayutto. Atthi ganthavippayuttaganthaniyo, atthi ganthavippayutta-aganthaniyo. Atthi oghaniyo, atthi anoghaniyo. Atthi oghasampayutto, atthi oghavippayutto. Atthi oghavippayutta-oghaniyo, atthi oghavippayutta-anoghaniyo. Atthi yoganiyo, atthi ayoganiyo. Atthi yogasampayutto, atthi yogavippayutto. Atthi yogavippayuttayoganiyo, atthi yogavippayutta-ayoganiyo. Atthi nīvaraṇiyo, atthi anīvaraṇiyo. Atthi nīvaraṇasampayutto, atthi nīvaraṇavippayutto. Atthi nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyo, atthi nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyo. Atthi parāmaṭṭho, atthi aparāmaṭṭho. Atthi parāmāsasampayutto, atthi parāmāsavippayutto. Atthi parāmāsavippayuttaparāmaṭṭho, atthi parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭho. Atthi upādanno, atthi anupādanno. Atthi upādāniyo, atthi anupādāniyo. Atthi upādānasampayutto, atthi upādānavippayutto. Atthi upādānavippayutta-upādāniyo, atthi upādānavippayutta-anupādāniyo. Atthi saṃkilesiko, atthi asaṃkilesiko. Atthi saṃkiliṭṭho, atthi asaṃkiliṭṭho. Atthi kilesasampayutto, atthi kilesavippayutto. Atthi kilesavippayuttasaṃkilesiko, atthi kilesavippayutta-asaṃkilesiko. Atthi dassanena pahātabbo, atthi na dassanena pahātabbo. Atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi na bhāvanāya pahātabbo. Atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi na dassanena pahātabbahetuko. Atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi na bhāvanāya pahātabbahetuko. Atthi savitakko, atthi avitakko. Atthi savicāro, atthi avicāro. Atthi sappītiko, atthi appītiko. Atthi pītisahagato, atthi na pītisahagato. Atthi sukhasahagato, atthi na sukhasahagato. Atthi upekkhāsaḥagato, atthi na upekkhāsaḥagato. Atthi kāmāvacaro, atthi na kāmāvacaro. Atthi rūpāvacaro, atthi na rūpāvacaro. Atthi arūpāvacaro, atthi na arūpāvacaro. Atthi

pariyāpanno, atthi apariyāpanno. Atthi niyyāniko, atthi aniyyāniko. Atthi niyato, atthi aniyato. Atthi sa-uttaro, atthi anuttaro. Atthi saraṇo, atthi arāṇo.

Tividhena saññākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evaṁ dasavidhena saññākkhandho.

66. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi saraṇo, atthi arāṇo.

Tividhena saññākkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto. Atthi vipāko -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evaṁ dasavidhena saññākkhandho.

(Yathā kusalattike vitthāro, evaṁ sabbepi tikā vitthāretabbā.)

Dukamūlakam.

67. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena saññākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evaṁ dasavidhena saññākkhandho.

68. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto -pa- atthi saraṇo, atthi arāṇo.

Tividhena saññākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evaṁ dasavidhena saññākkhandho.

69. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena saññākkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya

sampayutto. Atthi vipāko -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evarṁ dasavidhena saññākkhandho.

70. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto -pa- atthi saraṇo, atthi arāṇo.

Tividhena saññākkhandho -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evarṁ dasavidhena saññākkhandho.

Tikamūlakam.

71. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena saññākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evarṁ dasavidhena saññākkhandho.

72. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto.

Tividhena saññākkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto -pa-. Evarṁ dasavidhena saññākkhandho.

73. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi na hetusahetuko, atthi na hetu-ahetuko.

Tividhena saññākkhandho—atthi vipāko, atthi vipākadhammadhammo, atthi nevavipākanavipākadhammadhammo -pa-. Evarṁ dasavidhena saññākkhandho.

74. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi lokiyo, atthi lokuttaro.

Tividhena saññākkhandho—atthi upādinnupādāniyo, atthi anupādinnupādāniyo, atthi anupādinna-anupādāniyo -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

75. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi kenaci viññeyyo, atthi kenaci na viññeyyo.

Tividhena saññākkhandho—atthi saṃkiliṭṭhasaṃkilesiko, atthi asaṃkiliṭṭhasaṃkilesiko, atthi asaṃkiliṭṭha-asaṃkilesiko -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

76. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi sāsavo atthi anāsavo.

Tividhena saññākkhandho—atthi savitakkasavicāro, atthi avitakkavicāramatto, atthi avitakka-avicāro -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

77. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi āsavasampayutto, atthi āsavavippayutto.

Tividhena saññākkhandho—atthi pītisahagato, atthi sukhasahagato, atthi upekkhāsahagato -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

78. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi āsavavippayuttasāsavo, atthi āsavavippayutta-anāsavo.

Tividhena saññākkhandho—atthi dassanena pahātabbo, atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

79. Ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi samyojaniyo, atthi asamyojaniyo.

Tividhena saññākkhandho—atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetuko -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

80. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi samyojanasampayutto, atthi samyojanavippayutto.

Tividhena saññākkhandho—atthi ācayagāmī, atthi apacayagāmī, atthi nevācayagāmināpacayagāmī -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

81. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi samyojanavippayuttasamyojaniyo, atthi samyojanavippayutta-asamyojaniyo.

Tividhena saññākkhandho—atthi sekkho, atthi asekko, atthi nevasekkhanāsekko -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

82. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi ganthaniyo, atthi aganthaniyo.

Tividhena saññākkhandho—atthi paritto, atthi mahaggato, atthi appamāṇo -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

83. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi ganthasampayutto, atthi ganthavippayutto.

Tividhena saññākkhandho—atthi parittārammaṇo, atthi mahaggatārammaṇo, atthi appamāṇārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

84. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi ganthavippayutta-aganthaniyo, atthi ganthavippayutta-aganthaniyo.

Tividhena saññākkhandho—atthi hīno, atthi majjhimo, atthi paṇīto -pa-. Evaṁ dasavidhena saññākkhandho.

85. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi oghaniyo, atthi anoghaniyo.

Tividhena saññākkhandho—atthi micchattaniyato, atthi sammattaniyato, atthi aniyato -pa-. Evaṁ dasavidhena saññākkhandho.

86. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi oghasampayutto, atthi oghavippayutto.

Tividhena saññākkhandho—atthi maggārammaṇo, atthi maggahetuko, atthi maggādhipati -pa-. Evaṁ dasavidhena saññākkhandho.

87. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi oghavippayutta-oghaniyo, atthi oghavippayutta-anoghaniyo.

Tividhena saññākkhandho—atthi uppanno, atthi anuppanno, atthi uppādī -pa-. Evaṁ dasavidhena saññākkhandho.

88. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi yoganiyo, atthi ayoganiyo.

Tividhena saññākkhandho—atthi atīto, atthi anāgato, atthi paccuppanno -pa-. Evaṁ dasavidhena saññākkhandho.

89. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi yogasampayutto, atthi yogavippayutto.

Tividhena saññākkhandho—atthi atītārammaṇo, atthi anāgatārammaṇo, atthi paccuppannārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

90. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi yogavippayuttayoganiyo, atthi yogavippayutta-ayoganiyo.

Tividhena saññākkhandho—atthi ajjhatto, atthi bahiddho, atthi ajjhattabahiddho -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

91. Ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena saññākkhandho—atthi nīvaraṇiyo, atthi anīvaraṇiyo.

Tividhena saññākkhandho—atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena saññākkhandho.

Ubhatovaḍḍhakam.

Sattavidhena saññākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Evam sattavidhena saññākkhandho.

Aparopi sattavidhena saññākkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Evam sattavidhena saññākkhandho.

Catuvīsatividhena saññākkhandho—cakkhusamphassapaccayā saññākkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato.

Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-.

Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-.

Manosamphassapaccayā saññākkhandho atthi kusalo,

atthi akusalo, atthi abyākato, cakkhusamphassajā saññā, sotasamphassajā saññā, ghānasamphassajā saññā, jivhāsamphassajā saññā, kāyasamphassajā saññā, manosamphassajā saññā. Evam catuvīsatividhena saññākkhandho.

Aparopi catuvīsatividhena saññākkhandho—cakkhusamphassapaccayā saññākkhandho atthi sukhāya vedanāya sampayutto -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, cakkhusamphassajā saññā -pa- manosamphassajā saññā.

Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-.

Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-.

Manosamphassapaccayā saññākkhandho atthi sukhāya vedanāya sampayutto -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, cakkhusamphassajā saññā -pa- manosamphassajā saññā. Evam catuvīsatividhena saññākkhandho.

Timsatividhena saññākkhandho—cakkhusamphassapaccayā saññākkhandho atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-.

Jivhāsamphassapaccayā -pa- kāyasamphassapaccayā -pa-.

Manosamphassapaccayā saññākkhandho atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhusamphassajā saññā -pa- manosamphassajā saññā. Evam timsatividhena saññākkhandho.

Bahuvidhena saññākkhandho—cakkhusamphassapaccayā saññākkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno.

Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-.

Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-.

Manosamphassapaccayā saññākkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno, cakkhusamphassajā saññā -pa- manosamphassajā saññā. Evam bahuvidhena saññākkhandho.

Aparopi bahuvidhena saññākkhandho—cakkhusamphassapaccayā saññākkhandho atthi sukhāya vedanāya sampayutto -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-. Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-. Manosamphassapaccayā saññākkhandho atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhusamphassajā saññā, sotasamphassajā saññā, ghānasamphassajā saññā, jivhāsamphassajā saññā, kāyasamphassajā saññā, manosamphassajā saññā. Evam bahuvidhena saññākkhandho.

Ayaṁ vuccati saññākkhandho.

---

4. Saṅkhārakkhandha

92. Tattha katamo saṅkhārakkhandho, ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi hetu, atthi na hetu.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato.

Catubbidhena saṅkhārakkhandho—atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno.

Pañcavidhena saṅkhārakkhandho—atthi sukhindriyasampayutto, atthi dukkhindriyasampayutto, atthi somanassindriyasampayutto, atthi domanassindriyasampayutto, atthi upekkhindriyasampayutto. Evam pañcavidhena saṅkhārakkhandho.

Chabbidhena saṅkhārakkhandho—cakkhusamphassajā cetanā, sotasamphassajā cetanā, ghānasamphassajā cetanā, jivhāsamphassajā cetanā, kāyasamphassajā cetanā, manosamphassajā cetanā. Evam chabbidhena saṅkhārakkhandho.

Sattavidhena saṅkhārakkhandho—cakkhusamphassajā cetanā, sotasamphassajā cetanā, ghānasamphassajā cetanā, jivhāsamphassajā cetanā, kāyasamphassajā cetanā, manodhātusamphassajā cetanā, manoviññāṇadhātusamphassajā cetanā. Evam sattavidhena saṅkhārakkhandho.

Aṭṭhavidhena saṅkhārakkhandho—cakkhusamphassajā cetanā -pa-kāyasamphassajā cetanā atthi sukhasahagatā, atthi dukkhasahagatā, manodhātusamphassajā cetanā, manoviññāṇadhātusamphassajā cetanā. Evam aṭṭhavidhena saṅkhārakkhandho.

Navavidhena saṅkhārakkhandho—cakkhusamphassajā cetanā -pa-manodhātusamphassajā cetanā, manoviññāṇadhātusamphassajā cetanā atthi kusalā, atthi akusalā, atthi abyākatā. Evam navavidhena saṅkhārakkhandho.

Dasavidhena saṅkhārakkhandho—cakkhusamphassajā cetanā -pa-kāyasamphassajā cetanā atthi sukhasahagatā, atthi dukkhasahagatā, manodhātusamphassajā cetanā, manoviññāṇadhātusamphassajā cetanā atthi kusalā, atthi akusalā, atthi abyākatā. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

93. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi hetu, atthi na hetu.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto. Atthi vipāko, atthi vipākadhammadhammo, atthi nevavipākanavipākadhammadhammo. Atthi upādinnupādāniyo, atthi anupādinnupādāniyo, atthi anupādinna-anupādāniyo. Atthi samkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭhasamkilesiko. Atthi savitakkasavicāro, atthi avitakkavicāramatto, atthi avitakka-avicāro. Atthi pītisahagato, atthi sukhasahagato, atthi upekkhāsaṅghagato. Atthi dassanena pahātabbo, atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo. Atthi

dassanena pahātabbahetuko, atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetuko. Atthi ācayagāmī, atthi apacayagāmī, atthi nevācayagāmināpacayagāmī. Atthi sekkho, atthi asekkho, atthi nevasekkhanāsekkho. Atthi paritto, atthi mahaggato, atthi appamāṇo. Atthi parittārammaṇo, atthi mahaggatārammaṇo, atthi appamāṇārammaṇo. Atthi hīno, atthi majjhimo, atthi pañīto. Atthi micchattaniyato, atthi sammattaniyato, atthi aniyato. Atthi maggārammaṇo, atthi maggahetuko, atthi maggādhipati. Atthi uppanno, atthi anuppanno, atthi uppādī. Atthi atīto, atthi anāgato, atthi paccuppanno. Atthi atītārammaṇo, atthi anāgatārammaṇo, atthi paccuppannārammaṇo. Atthi ajjhatto, atthi bahiddho, atthi ajjhattabahiddho. Atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evaṁ dasavidhena saṅkhārakkhandho.

94. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi sahetuko, atthi aheto. Atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto. Atthi hetu ceva sahetuko ca, atthi sahetuko ceva na ca hetu. Atthi hetu ceva hetusampayutto ca, atthi hetusampayutto ceva na ca hetu. Atthi na hetu sahetuko, atthi na hetu aheto. Atthi lokiyo, atthi lokuttaro. Atthi kenaci viññeyyo, atthi kenaci na viññeyyo. Atthi āsavo, atthi no āsavo. Atthi sāsavo, atthi anāsavo. Atthi āsavasampayutto, atthi āsavavippayutto. Atthi āsavo ceva sāsavo ca, atthi sāsavo ceva no ca āsavo. Atthi āsavo ceva āsavasampayutto ca, atthi āsavasampayutto ceva no ca āsavo. Atthi āsavavippayuttasāsavo, atthi āsavavippayutta-anāsavo. Atthi samyojanāṁ, atthi no samyojanāṁ. Atthi samyojaniyo, atthi asamyojaniyo. Atthi samyojanasampayutto, atthi samyojanavippayutto. Atthi samyojanañceva samyojaniyo ca, atthi samyojaniyo ceva no ca samyojanāṁ. Atthi samyojanañceva samyojanasampayutto ca, atthi

samyojanasampayutto ceva no ca samyojanam. Atthi
samyojanavippayuttasaṁyojaniyo, atthi saṁyojanavippayutta-asamyojaniyo.

Atthi ganthro, atthi no ganthro. Atthi ganthaniyo, atthi aganthaniyo. Atthi
ganthasampayutto, atthi ganthavippayutto. Atthi ganthro ceva ganthaniyo ca,
atthi ganthaniyo ceva no ca ganthro. Atthi ganthro ceva ganthasampayutto ca,
atthi ganthasampayutto ceva no ca ganthro. Atthi
ganthavippayuttaganthaniyo, atthi ganthavippayutta-aganthaniyo. Atthi
ogho, atthi no ogho. Atthi oghaniyo, atthi anoghaniyo. Atthi
oghasampayutto, atthi oghavippayutto. Atthi ogho ceva oghaniyo ca, atthi
oghaniyo ceva no ca ogho. Atthi ogho ceva oghasampayutto ca, atthi
oghasampayutto ceva no ca ogho. Atthi oghavippayutta-oghaniyo, atthi
oghavippayutta-anoghaniyo. Atthi yogo, atthi no yogo. Atthi yoganiyo, atthi
ayoganiyo. Atthi yogasampayutto, atthi yogavippayutto. Atthi yogo ceva
yoganiyo ca, atthi yoganiyo ceva no ca yogo. Atthi yogo ceva
yogasampayutto ca, atthi yogasampayutto ceva no ca yogo. Atthi
yogavippayuttayoganiyo, atthi yogavippayutta-ayoganiyo. Atthi nīvaraṇam,
atthi no nīvaraṇam. Atthi nīvaraṇiyo, atthi anīvaraṇiyo. Atthi
nīvaraṇasampayutto, atthi nīvaraṇavippayutto. Atthi nīvaraṇañceva
nīvaraṇiyo ca, atthi nīvaraṇiyo ceva no ca nīvaraṇam. Atthi nīvaraṇañceva
nīvaraṇasampayutto ca, atthi nīvaraṇasampayutto ceva no ca nīvaraṇam.
Atthi nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyo, atthi nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyo.

Atthi parāmāso, atthi no parāmāso. Atthi parāmaṭṭho, atthi aparāmaṭṭho.
Atthi parāmāsa sampayutto, atthi parāmāsa vippayutto. Atthi parāmāso ceva
parāmaṭṭho ca, atthi parāmaṭṭho ceva no ca parāmāso. Atthi
parāmāsa vippayutta parāmaṭṭho, atthi parāmāsa vippayutta-aparāmaṭṭho.
Atthi upādinnō, atthi anupādinnō. Atthi upādānam, atthi no upādānam. Atthi
upādāniyo, atthi anupādāniyo. Atthi upādāna sampayutto, atthi
upādāna vippayutto. Atthi upādānañceva upādāniyo ca, atthi upādāniyo ceva
no ca upādānam. Atthi upādānañceva upādāna sampayutto

ca, atthi upādānasampayutto ceva no ca upādānam. Atthi upādānavippayutta-upādāniyo, atthi upādānavippayutta-anupādāniyo.

Atthi kileso, atthi no kileso. Atthi saṃkilesiko, atthi asaṃkilesiko. Atthi saṃkiliṭṭho, atthi asaṃkiliṭṭho. Atthi kilesasampayutto, atthi kilesavippayutto. Atthi kileso ceva saṃkilesiko ca, atthi saṃkilesiko ceva no ca kileso. Atthi kileso ceva saṃkiliṭṭho ca, atthi saṃkiliṭṭho ceva no ca kileso. Atthi kileso ceva kilesasampayutto ca, atthi kilesasampayutto ceva no ca kileso. Atthi kilesavippayuttasaṃkilesiko, atthi kilesavippayutta-asamaṃkilesiko. Atthi dassanena pahātabbo, atthi na dassanena pahātabbo. Atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi na bhāvanāya pahātabbo. Atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi na dassanena pahātabbahetuko. Atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi na bhāvanāya pahātabbahetuko.

Atthi savitakko, atthi avitakko. Atthi savicāro, atthi avicāro. Atthi sappītiko, atthi appītiko. Atthi pītisahagato, atthi na pītisahagato. Atthi sukhasahagato, atthi na sukhasahagato. Atthi upekkhāsahagato, atthi na upekkhāsahagato. Atthi kāmāvacaro, atthi na kāmāvacaro. Atthi rūpāvacaro, atthi na rūpāvacaro. Atthi arūpāvacaro, atthi na arūpāvacaro. Atthi pariyāpanno, atthi apariyāpanno. Atthi niyyāniko, atthi aniyyāniko. Atthi niyato, atthi aniyato. Atthi sa-uttaro, atthi anuttaro. Atthi saraṇo, atthi araṇo.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evaṁ dasavidhena saṅkhārakkhandho.

95. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi saraṇo, atthi araṇo.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto -pa-
atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi
ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

Dukamūlakam.

96. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi hetu, atthi na hetu.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi
abyākato -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

97. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi saraṇo, atthi arāṇo.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi
abyākato -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

98. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi hetu, atthi na hetu.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi ajjhattārammaṇo, atthi
bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena
saṅkhārakkhandho.

99. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi saraṇo, atthi arāṇo.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi ajjhattārammaṇo, atthi
bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena
saṅkhārakkhandho.

Tikamūlakam.

100. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi hetu, atthi na hetu.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

101. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

102. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi vipāko, atthi vipākadhammadhammo, atthi nevavipākanavipākadhammadhammo -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

103. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi hetu ceva sahetuko ca, atthi sahetuko ceva na ca hetu.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi upādinnupādāniyo, atthi anupādinnupādāniyo, atthi anupādinna-anupādāniyo -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

104. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi hetu ceva hetusampayutto ca, atthi hetusampayutto ceva na ca hetu.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi samkiliṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭha-asamkilesiko -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

105. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi na hetu sahetuko, atthi na hetu ahetuko.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi savitakkasavicāro, atthi avitakkavicāramatto, atthi avitakka-avicāro -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

106. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi lokiyo, atthi lokuttaro.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi pītisahagato, atthi sukhasahagato, atthi upekkhāsahagato -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

107. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi kenaci viññeyyo, atthi kenaci na viññeyyo.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi dassanena pahātabbo, atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

108. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi āsavo, atthi no āsavo.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetuko -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

109. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi sāsavo, atthi anāsavo.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi ācayagāmī, atthi apacayagāmī, atthi nevācayagāmināpacayagāmī -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

110. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi āsavasampayutto, atthi āsavavippayutto.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi sekkho, atthi asekko, atthi nevasekkhanāsekko -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

111. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi āsavō ceva sāsavō ca, atthi sāsavō ceva no ca āsavō.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi paritto, atthi mahaggato, atthi appamāṇo -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

112. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi āsavō ceva āsavasampayutto ca, atthi āsavasampayutto ceva no ca āsavō.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi parittārammaṇo, atthi mahaggatārammaṇo, atthi appamāṇārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

113. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi āsavavippayuttasāsavō, atthi āsavavippayutta-anāsavō.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi hīno, atthi majjhimo, atthi pañīto -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

114. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi samyojanām, atthi no samyojanām.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi micchattaniyato, atthi sammattaniyato, atthi aniyato -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

115. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi samyojaniyo, atthi asamyojaniyo.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi maggārammaṇo, atthi maggahetuko, atthi maggādhipati -pa-. Evam dasavidhena saṅkhārakkhandho.

116. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi samyojanasampayutto, atthi samyojanavippayutto.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi uppanno, atthi anuppanno, atthi uppādī -pa-. Evam̄ dasavidhena saṅkhārakkhandho.

117. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi samyojanañceva samyojaniyo ca, atthi samyojaniyo ceva no ca samyojanam̄.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi atīto, atthi anāgato, atthi paccuppanno -pa-. Evam̄ dasavidhena saṅkhārakkhandho.

118. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi samyojanañceva samyojanasampayutto ca, atthi samyojanasampayutto ceva no ca samyojanam̄.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi atītārammaṇo, atthi anāgatārammaṇo, atthi paccuppannārammaṇo -pa-. Evam̄ dasavidhena saṅkhārakkhandho.

119. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi samyojanavippayuttasamyojaniyo, atthi samyojanavippayutta-asamyojaniyo.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi ajjhatto, atthi bahiddho, atthi ajjhattabahiddho -pa-. Evam̄ dasavidhena saṅkhārakkhandho.

120. Ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto.

Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi gantho, atthi no gantho.

Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam̄ dasavidhena saṅkhārakkhandho.

Ubhatovaddhakam̄.

Sattavidhena saṅkhārakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Evam sattavidhena saṅkhārakkhandho.

Aparopi sattavidhena saṅkhārakkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Evam sattavidhena saṅkhārakkhandho.

Catuvīsatividhena saṅkhārakkhandho—cakkhusamphassapaccayā saṅkhārakkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato.

Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-.

Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-.

Manosamphassapaccayā saṅkhārakkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, cakkhusamphassajā cetanā -pa- manosamphassajā cetanā. Evam catuvīsatividhena saṅkhārakkhandho.

Aparopi catuvīsatividhena saṅkhārakkhandho—
cakkhusamphassapaccayā saṅkhārakkhandho atthi sukhāya vedanāya sampayutto -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo. Cakkhusamphassajā cetanā -pa-
manosamphassajā cetanā. Sotasamphassapaccayā -pa-.

Ghānasamphassapaccayā -pa-. Jivhāsamphassapaccayā -pa-.

Kāyasamphassapaccayā -pa-. Manosamphassapaccayā saṅkhārakkhandho atthi sukhāya vedanāya samphayutto -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo. Cakkhusamphassajā cetanā, sotasamphassajā cetanā, ghānasamphassajā cetanā, jivhāsamphassajā cetanā, kāyasamphassajā cetanā, manosamphassajā cetanā. Evam catuvīsatividhena saṅkhārakkhandho.

Tiṁsatividhena saṅkhārakkhandho—cakkhusamphassapaccayā saṅkhārakkhandho atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi

apariyāpanno. Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-. Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-. Manosamphassapaccayā saṅkhārakkhandho atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhusamphassajā cetanā -pa- manosamphassajā cetanā. Evam tiṁsatividhena saṅkhārakkhandho.

Bahuvidhena saṅkhārakkhandho—cakkhusamphassapaccayā saṅkhārakkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-. Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-. Manosamphassapaccayā saṅkhārakkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhusamphassajā cetanā, sotasamphassajā cetanā, ghānasamphassajā cetanā, jivhāsamphassajā cetanā, kāyasamphassajā cetanā, manosamphassajā cetanā. Evam bahuvidhena saṅkhārakkhandho.

Aparopi bahuvidhena saṅkhārakkhandho—cakkhusamphassapaccayā saṅkhārakkhandho atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro atthi apariyāpanno. Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-. Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-. Manosamphassapaccayā saṅkhārakkhandho atthi sukhāya vedanāya sampayutto -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhusamphassajā cetanā, sotasamphassajā cetanā, ghānasamphassajā cetanā, jivhāsamphassajā cetanā, kāyasamphassajā cetanā, manosamphassajā cetanā. Evam bahuvidhena saṅkhārakkhandho.

Ayam vuccati saṅkhārakkhandho.

5. Viññāṇakkhandha

121. Tattha katamo viññāṇakkhandho, ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato.

Catubbidhena viññāṇakkhandho—atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno.

Pañcavidhena viññāṇakkhandho—atthi sukhindriyasampayutto, atthi dukkhindriyasampayutto, atthi somanassindriyasampayutto, atthi domanassindriyasampayutto, atthi upekkhindriyasampayutto. Evam pañcavidhena viññāṇakkhandho.

Chabbidhena viññāṇakkhandho—cakkhuviññāṇam, sotaviññāṇam, ghānaviññāṇam, jivhāviññāṇam, kāyaviññāṇam, manoviññāṇam. Evam chabbidhena viññāṇakkhandho.

Sattavidhena viññāṇakkhandho—cakkhuviññāṇam, sotaviññāṇam, ghānaviññāṇam, jivhāviññāṇam, kāyaviññāṇam, manodhātu, manoviññāṇadhātu. Evam sattavidhena viññāṇakkhandho.

Aṭṭhavidhena viññāṇakkhandho—cakkhuviññāṇam, sotaviññāṇam, ghānaviññāṇam, jivhāviññāṇam, kāyaviññāṇam atthi sukhasahagataṁ, atthi dukkhasahagataṁ, manodhātu, manoviññāṇadhātu. Evam aṭṭhavidhena viññāṇakkhandho.

Navavidhena viññāṇakkhandho—cakkhuviññāṇam, sotaviññāṇam, ghānaviññāṇam, jivhāviññāṇam, kāyaviññāṇam, manodhātu, manoviññāṇadhātu atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato. Evam navavidhena viññāṇakkhandho.

Dasavidhena viññāṇakkhandho—cakkhuviññāṇam -pa- kāyaviññāṇam atthi sukhasahagataṁ, atthi dukkhasahagataṁ, manodhātu, manoviññāṇadhātu atthi kusalam, atthi akusalam, atthi abyākataṁ. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

122. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto. Atthi vipāko, atthi vipākadhammadhammo, atthi nevavipākanavipākadhammadhammo. Atthi upādinnupādāniyo, atthi anupādinnupādāniyo, atthi anupādinna-anupādāniyo. Atthi samkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkileṭṭhasamkilesiko. Atthi savitakkasavicāro, atthi avitakkavivicāramatto, atthi avitakka-avicāro. Atthi pītisahagato, atthi sukhasahagato, atthi upekkhāsaṅghato. Atthi dassanena pahātabbo, atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo. Atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetuko. Atthi ācayagāmī, atthi apacayagāmī, atthi nevācayagāmināpacayagāmī. Atthi sekkho, atthi asekkho, atthi nevasekkhanāsekkho. Atthi paritto, atthi mahaggato, atthi appamāṇo. Atthi parittārammaṇo, atthi mahaggatārammaṇo, atthi appamāṇārammaṇo. Atthi hīno, atthi majjhimo, atthi pañīto. Atthi micchattaniyato, atthi sammattaniyato, atthi aniyato. Atthi maggārammaṇo, atthi maggahetuko, atthi maggādhipati. Atthi uppanno, atthi anuppanno, atthi uppādī. Atthi atīto, atthi anāgato, atthi paccuppanno. Atthi atītārammaṇo, atthi anāgatārammaṇo, atthi paccuppannārammaṇo. Atthi ajjhatto, atthi bahiddho, atthi ajjhattabahiddho. Atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evaṁ dasavidhena viññāṇakkhandho.

123. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto. Atthi na hetu sahetuko, atthi na hetu ahetuko. Atthi lokiyō, atthi lokuttaro. Atthi kenaci viññeyyo, atthi kenaci na viññeyyo. Atthi sāsavo, atthi anāsavo. Atthi

āsavasampayutto, atthi āsavavippayutto. Atthi āsavavippayuttasāsavo, atthi āsavavippayutta-anāsavo. Atthi samyojaniyo, atthi asamyojaniyo. Atthi samyojanasampayutto, atthi samyojanavippayutto. Atthi samyojanavippayuttasamyojaniyo, atthi samyojanavippayutta-asamyojaniyo.

Atthi ganthaniyo, atthi aganthaniyo. Atthi ganthasampayutto, atthi ganthavippayutto. Atthi ganthavippayuttaganthaniyo, atthi ganthavippayuttaaganthaniyo. Atthi oghaniyo, atthi anoghaniyo. Atthi oghasampayutto, atthi oghavippayutto. Atthi oghavippayutta-oghaniyo, atthi oghavippayutta-anoghaniyo. Atthi yoganiyo, atthi ayoganiyo. Atthi yogasampayutto, atthi yogavippayutto. Atthi yogavippayuttayoganiyo, atthi yogavippayutta-ayoganiyo. Atthi nīvaraṇiyo, atthi anīvaraṇiyo. Atthi nīvaraṇasampayutto, atthi nīvaraṇavippayutto. Atthi nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyo, atthi nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyo.

Atthi parāmaṭṭho, atthi aparāmaṭṭho. Atthi parāmāsasampayutto, atthi parāmāsavippayutto. Atthi parāmāsavippayuttaparāmaṭṭho, atthi parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭho. Atthi upādinnō, atthi anupādinnō. Atthi upādāniyo, atthi anupādāniyo. Atthi upādānasampayutto, atthi upādānavippayutto. Atthi upādānavippayutta-upādāniyo, atthi upādānavippayutta-anupādāniyo. Atthi samkilesiko, atthi asamkilesiko. Atthi samkiliṭṭho, atthi asamkiliṭṭho. Atthi kilesasampayutto, atthi kilesavippayutto. Atthi kilesavippayuttasamkilesiko, atthi kilesavippayutta-asamkilesiko. Atthi dassanena pahātabbo, atthi na dassanena pahātabbo. Atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi na bhāvanāya pahātabbo. Atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi na dassanena pahātabbahetuko. Atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi na bhāvanāya pahātabbahetuko.

Atthi savitakko, atthi avitakko. Atthi savicāro, atthi avicāro. Atthi sappītiko, atthi appītiko. Atthi pītisahagato, atthi na pītisahagato. Atthi sukhasahagato, atthi na sukhasahagato. Atthi upekkhāsahagato, atthi na upekkhāsahagato. Atthi

kāmāvacaro, atthi na kāmāvacaro. Atthi rūpāvacaro, atthi na rūpāvacaro. Atthi arūpāvacaro, atthi na arūpāvacaro. Atthi pariyāpanno, atthi apariyāpanno. Atthi niyyāniko, atthi aniyāniko. Atthi niyato, atthi aniyato. Atthi sa-uttaro, atthi anuttaro. Atthi saraṇo, atthi araṇo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

124. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi saraṇo, atthi araṇo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto. Atthi vipāko -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

Dukamūlakam.

125. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

126. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto -pa-. Atthi saraṇo, atthi araṇo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

127. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya

sampayutto. Atthi vipāko -pa-. Atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

128. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto -pa-. Atthi saraṇo, atthi araṇo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

Tikamūlakam.

129. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

130. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi hetusampayutto, atthi hetuvippayutto.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

131. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi na hetu sahetuko, atthi na hetu ahetuko.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi vipāko, atthi vipākadhammadhammo, atthi nevavipākanavipākadhammadhammo -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

132. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi lokiyo, atthi lokuttaro.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi upādinnupādāniyo, atthi anupādinnupādāniyo, atthi anupādinna-anupādāniyo -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

133. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi kenaci viññeyyo, atthi kenaci na viññeyyo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi samkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭhasamkilesiko, atthi asamkiliṭṭha-asamkilesiko -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

134. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi sāsavo, atthi anāsavo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi savitakkasavicāro, atthi avitakkavicāramatto, atthi avitakka-avicāro -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

135. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi āsavasampayutto, atthi āsavavippayutto.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi pītisahagato, atthi sukhasahagato, atthi upekkhāsahagato -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

136. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi āsavavippayuttasāsavo, atthi āsavavippayutta-anāsavo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi dassanena pahātabbo, atthi bhāvanāya pahātabbo, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

137. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi saṁyojaniyo, atthi asaṁyojaniyo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi dassanena pahātabbahetuko, atthi bhāvanāya pahātabbahetuko, atthi neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetuko -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

138. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi saṁyojanasampayutto, atthi saṁyojanavippayutto.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi ācayagāmī, atthi apacayagāmī, atthi nevācayagāmināpacayagāmī -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

139. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi saṁyojanavippayuttasaṁyojaniyo, atthi saṁyojanavippayutta-asamyojaniyo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi sekkho, atthi asekko, atthi nevasekkhanāsekko -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

140. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi ganthaniyo, atthi aganthaniyo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi paritto, atthi mahaggato, atthi appamāṇo -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

141. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi ganthasampayutto, atthi ganthavippayutto.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi parittārammaṇo, atthi mahaggatārammaṇo, atthi appamāṇārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

142. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi ganthavippayuttaganthaniyo, atthi ganthavippayutta-aganthaniyo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi hīno, atthi majjhimo, atthi pañīto -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

143. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi oghaniyo, atthi anoghaniyo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi micchattaniyato, atthi sammattaniyato, atthi aniyato -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

144. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi oghasampayutto, atthi oghavippayutto.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi maggārammaṇo, atthi maggahetuko, atthi maggādhipati -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

145. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi oghavippayutta-oghaniyo, atthi oghavippayutta-anoghaniyo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi uppanno, atthi anuppanno, atthi uppādī -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

146. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi yoganiyo, atthi ayoganiyo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi atīto, atthi anāgato, atthi paccuppanno -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

147. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi yogasampayutto, atthi yogavippayutto.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi atītārammaṇo, atthi anāgatārammaṇo, atthi paccuppannārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

148. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi yogavippayuttayoganiyo, atthi yogavippayutta-ayoganiyo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi ajhatto, atthi bahiddho, atthi ajhattabahiddho -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

149. Ekavidhena viññāṇakkhandho—phassasampayutto.

Duvidhena viññāṇakkhandho—atthi nīvarapiyo, atthi anīvarapiyo.

Tividhena viññāṇakkhandho—atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajhattabahiddhārammaṇo -pa-. Evam dasavidhena viññāṇakkhandho.

Ubhatovadḍhakam.

Sattavidhena viññāṇakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Evam sattavidhena viññāṇakkhanno.

Aparopi sattavidhena viññāṇakkhandho—atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Evam sattavidhena viññāṇakkhandho.

Catuvīsatividhena viññāṇakkhandho—cakkhusamphassapaccayā viññāṇakkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato.

Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-.

Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-.

Manosamphassapaccayā viññāṇakkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato. Cakkhuviññāṇam, sotaviññāṇam,

ghānaviññāṇam, jivhāviññāṇam, kāyaviññāṇam, manoviññāṇam. Evaṁ catuvīsatividhena viññāṇakkhandho.

Aparopi catuvīsatividhena viññāṇakkhandho—
 cakkhusamphassapaccayā viññāṇakkhandho atthi sukhāya vedanāya sampayutto, atthi dukkhāya vedanāya sampayutto, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo. Cakkhuviññāṇam -pa-. Kāyaviññāṇam, manoviññāṇam. Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-. Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-. Manosamphassapaccayā viññāṇakkhandho atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo. Cakkhuviññāṇam, sotaviññāṇam, ghānaviññāṇam, jivhāviññāṇam, kāyaviññāṇam, manoviññāṇam. Evaṁ catuvīsatividhena viññāṇakkhandho.

Tiṁsatividhena viññāṇakkhandho—cakkhusamphassapaccayā viññāṇakkhandho atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-. Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-. Manosamphassapaccayā viññāṇakkhandho atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhuviññāṇam, sotaviññāṇam, ghānaviññāṇam, jivhāviññāṇam, kāyaviññāṇam, manoviññāṇam. Evaṁ tiṁsatividhena viññāṇakkhandho.

Bahuvidhena viññāṇakkhandho—cakkhusamphassapaccayā viññāṇakkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhuviññāṇam -pa- manoviññāṇam, sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-. Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-. Manosamphassapaccayā viññāṇakkhandho atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhuviññāṇam -pa- manoviññāṇam. Evaṁ bahuvidhena viññāṇakkhandho.

Aparopi bahuvidhena viññāṇakkhandho—cakkhusamphassapaccayā viññāṇakkhandho atthi sukhāya vedanā sampayutto -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Sotasamphassapaccayā -pa-. Ghānasamphassapaccayā -pa-. Jivhāsamphassapaccayā -pa-. Kāyasamphassapaccayā -pa-. Manosampassapaccayā viññāṇakkhandho atthi sukhāya vedanāya sampayutto -pa- atthi ajjhattārammaṇo, atthi bahiddhārammaṇo, atthi ajjhattabahiddhārammaṇo, atthi kāmāvacaro, atthi rūpāvacaro, atthi arūpāvacaro, atthi apariyāpanno. Cakkhuviññāṇam, sotaviññāṇam, ghānaviññāṇam, jivhāviññāṇam, kāyaviññāṇam, manoviññāṇam. Evaṁ bahuvidhena viññāṇakkhandho.

Ayaṁ vuccati viññāṇakkhandho.

Abhidhammabhājanīyam.

---

3. Pañhāpucchaka

150. Pañcakkhandhā rūpakkhandho vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho.

151. Pañcannam kandhānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākata -pa- kati saraṇā, kati araṇā.

1. Tika

152. Rūpakkhandho abyākato. Cattāro kandhā siyā kusalā, siyā akusalā, siyā abyākata. Dve kandhā na vattabbā “Sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “Dukkhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “Adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā”tipi. Tayo kandhā siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Rūpakkhandho nevavipākanavipākadhammadhammo. Cattāro kandhā siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammā, siyā nivavipākanavipākadhammadhammā. Rūpakkhandho siyā upādinnupādāniyo, siya

anupādinnupādāniyo, cattāro khandhā siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā.

Rūpakkhandho asamkiliṭṭhasamkilesiko. Cattāro khandhā siyā samkiliṭṭhasamkilesikā, siyā asamkiliṭṭhasamkilesikā, siyā asamkiliṭṭhasamkilesikā. Rūpakkhandho avitakka-avicāro. Tayo khandhā siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. Saṅkhārakkhandho siyā savitakkasavicāro, siyā avitakkavicāramatto, siyā avitakka-avicāro, siyā na vattabbo “Savitakkasavicāro”tipi, “Avitakkavicāramatto”tipi, “Avitakka-avicāro”tipi. Rūpakkhandho na vattabbo “Pītisahagato”tipi, “Sukhasahagato”tipi, “Upekkhāsahagato”tipi. Vedanākkhandho siyā pītisahagato, na sukhasahagato, na upekkhāsahagato, siyā na vattabbo “Pītisahagato”ti. Tayo khandhā siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsahagatā, siyā na vattabbā “Pītisahagatā”tipi, “Sukhasahagatā”tipi, “Upekkhāsahagatā”tipi.

Rūpakkhandho neva dassanena na bhāvanāya pahātabbo. Cattāro khandhā siyā dassanena pahātabbā, siyā bhāvanāya pahātabbā, siyā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā. Rūpakkhandho neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetuko. Cattāro khandhā siyā dassanena pahātabbahetukā, siyā bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā. Rūpakkhandho nevācayagāmināpacayagāmī. Cattāro khandhā siyā ācayagāmino, siyā apacayagāmino, siyā nevācayagāmināpacayagāmino. Rūpakkhandho nevasekkhanāsekkho. Cattāro khandhā siyā sekkhā, siyā asekkhā, siyā nevasekkhanāsekkhā. Rūpakkhandho paritto. Cattāro khandhā siyā parittā, siyā mahaggatā, siyā appamāṇā. Rūpakkhandho anārammaṇo. Cattāro khandhā siyā parittārammaṇā, siyā mahaggatārammaṇā, siyā appamāṇārammaṇā, siyā na vattabbā “parittārammaṇā”tipi, “mahaggatārammaṇā”tipi, “appamāṇārammaṇā”tipi. Rūpakkhandho majjhimo. Cattāro khandhā siyā hīnā, siyā majjhimā, siyā paṇītā. Rūpakkhandho

aniyato. Cattāro khandhā siyā micchattaniyatā, siyā sammattaniyatā, siyā aniyatā.

Rūpakkhandho anārammaṇo. Cattāro khandhā siyā maggārammaṇā, siyā maggahetukā, siyā maggādhipatino, siyā na vattabbā “maggārammaṇā”tipi, “maggahetukā”tipi, “maggādhipatino”tipi, siyā uppannā, siyā anuppannā, siyā uppādino, siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā. Rūpakkhandho anārammaṇo. Cattāro khandhā siyā atītārammaṇā, siyā anāgatārammaṇā, siyā paccuppannārammaṇā, siyā na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi, siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Rūpakkhandho anārammaṇo. Cattāro khandhā siyā ajjhattārammaṇā, siyā bahiddhārammaṇā, siyā ajjhattabahiddhārammaṇā, siyā na vattabbā “ajjhattārammaṇā”tipi, “bahiddhārammaṇā”tipi, “ajjhattabahiddhārammaṇā”tipi. Cattāro khandhā anidassana-appaṭighā. Rūpakkhandho siyā sanidassanasappaṭigho, siyā anidassanasappaṭigho, siyā anidassana-appaṭigho.

2. Duka

153. Cattāro khandhā na hetū. Saṅkhārakkhandho siyā hetu, siyā na hetu. Rūpakkhandho ahetuko. Cattāro khandhā siyā sahetukā, siyā ahetukā. Rūpakkhandho hetuvippayutto. Cattāro khandhā siyā hetusampayuttā, siyā hetuvippayuttā. Rūpakkhandho na vattabbo “hetu ceva sahetuko cā”tipi, “sahetuko ceva na ca hetū”tipi. Tayo khandhā na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”ti, siyā sahetukā ceva na ca hetū, siyā na vattabbā “sahetukā ceva na ca hetū”ti. Saṅkhārakkhandho siyā hetu ceva sahetuko ca, siyā sahetuko ceva na ca hetu, siyā na vattabbo “hetu ceva sahetuko cā”tipi, “sahetuko ceva na va hetū”tipi. Rūpakkhandho na vattabbo “hetu ceva hetusampayutto cā”tipi, “hetusampayutto ceva na ca hetū”tipi. Tayo khandhā na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti. Siyā hetusampayuttā ceva na ca hetū, siyā na vattabbā “hetusampayuttā ceva na ca hetū”ti. Saṅkhārakkhandho siyā hetu ceva hetusampayutto ca, siyā hetusampayutto ceva

na ca hetu, siyā na vattabbo “hetu ceva hetusampayutto cā”tipi, hetusampayutto ceva na ca hetū”tipi. Rūpakkhandho na hetu ahetuko. Tayo khandhā siyā na hetu sahetukā, siyā na hetu ahetukā. Saṅkhārakkhandho siyā na hetu sahetuko, siyā na hetu ahetuko, siyā na vattabbo “na hetu sahetuko”tipi, “na hetu ahetuko”tipi. (1)

Sappaccayā, saṅkhatā.

Cattāro khandhā anidassanā. Rūpakkhandho siyā sanidassano siyā anidassano, cattāro khandhā appaṭighā. Rūpakkhandho siyā sappaṭigho, siyā appaṭigho. Rūpakkhandho rūpam. Cattāro khandhā arūpā. Rūpakkhandho lokiyo. Cattāro khandhā siyā lokiyyā, siyā lokuttarā. Kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā. (2)

Cattāro khandhā no āsavā. Saṅkhārakkhandho siyā āsavo, siyā no āsavo. Rūpakkhandho sāsavo. Cattāro khandhā siyā sāsavā, siyā anāsavā. Rūpakkhandho āsavavippayutto. Cattāro khandhā siyā āsavasampayuttā, siyā āsavavippayuttā. Rūpakkhandho na vattabbo “āsavo ceva sāsavo cā”ti, sāsavo ceva no ca āsavo. Tayo khandhā na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”ti, siyā sāsavā ceva no ca āsavā, siyā na vattabbā “sāsavā ceva no ca āsavā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā āsavo ceva sāsavo ca, siyā sāsavo ceva no ca āsavo, siyā na vattabbo “āsavo ceva sāsavo cā”tipi, “sāsavo ceva no ca āsavo”tipi. Rūpakkhandho na vattabbo “āsavo ceva āsavasampayutto cā”tipi, “āsavasampayutto ceva no ca āsavo”tipi. Tayo khandhā na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”ti, siyā āsavasampayuttā ceva no ca āsavā, siyā na vattabbā “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā āsavo ceva āsavasampayutto ca, siyā āsavasampayutto ceva no ca āsavo, siyā na vattabbo “āsavo ceva āsavasampayutto cā”tipi, “āsavasampayutto ceva no ca āsavo”tipi. Rūpakkhandho āsavavippayuttasāsavo. Cattāro khandhā siyā āsavavippayuttasāsavā, siyā āsavavippayutta-anāsavā,

siyā na vattabbā “āsavavippayuttasāsavā”tipi, “āsavavippayutta-anāsavā”tipi.
(3)

Cattāro khandhā no samyojanā. Saṅkhārakkhandho siyā samyojanam, siyā no samyojanam. Rūpakkhandho samyojaniyo. Cattāro khandhā siyā samyojaniyā, siyā asamyojaniyā. Rūpakkhandho samyojanavippayutto. Cattāro khandhā siyā samyojanasampayuttā, siyā samyojanavippayuttā. Rūpakkhandho na vattabbo “saṃyojanañceva saṃyojaniyo cā”ti, samyojaniyo ceva no ca samyojanam. Tayo khandhā na vattabbā “saṃyojanā ceva saṃyojaniyā cā”ti, siyā saṃyojaniyā ceva no ca samyojanā, siyā na vattabbā “saṃyojaniyā ceva no ca samyojanā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā saṃyojanañceva saṃyojaniyo ca, siyā saṃyojaniyo ceva no ca samyojanam, siyā na vattabbo “saṃyojanañceva saṃyojaniyō ca”tipi, “saṃyojaniyo ceva no ca samyojanan”tipi. Rūpakkhandho na vattabbo “saṃyojanañceva saṃyojanasampayutto cā”tipi, “saṃyojanasampayutto ceva no ca samyojanan”tipi. Tayo khandhā na vattabbā “saṃyojanā ceva saṃyojanasampayuttā cā”ti, siyā saṃyojanasampayuttiā ceva no ca samyojanā, siyā na vattabbā “saṃyojanasampayuttā ceva no ca samyojanā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā saṃyojanañceva saṃyojanasampayutto ca, siyā saṃyojanasampayutto ceva no ca samyojanam, siyā na vattabbo “saṃyojanañceva saṃyojanasampayutto cā”tipi, “saṃyojanasampayutto ceva no ca samyojanan”tipi. Rūpakkhandho saṃyojanavippayuttasāmyojaniyo. Cattāro khandhā siyā saṃyojanavippayuttasāmyojaniyā, siyā saṃyojanavippayutta-asāmyojaniyā, siyā na vattabbā “saṃyojanavippayuttasāmyojaniyā”tipi, “saṃyojanavippayutta-asāmyojaniyā”tipi. (4)

Cattāro khandhā no ganthā. Saṅkhārakkhandho siyā gantho, siyā no gantho. Rūpakkhandho ganthaniyo. Cattāro khandhā siyā ganthaniyā, siyā aganthaniyā. Rūpakkhandho ganthavippayutto. Cattāro khandhā siyā ganthasampayuttā, siyā ganthavippayuttā. Rūpakkhandho na vattabbo “gantho ceva ganthaniyo cā”ti, ganthaniyo ceva no ca gantho. Tayo khandhā na

vattabbā “ganthā ceva ganthaniyā cā”ti, siyā ganthaniyā ceva no ca ganthā, siyā na vattabbā “ganthaniyā ceva no ca ganthā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā gantho ceva ganthaniyo ca, siyā ganthaniyo ceva no ca gantho, siyā na vattabbo “gantho ceva ganthaniyo cā”tipi, “ganthaniyo ceva no ca gantho”tipi. Rūpakkhandho na vattabbo “gantho ceva ganthasampayutto cā”tipi, “ganthasampayutto ceva no ca gantho”tipi. Tayo khandhā na vattabbā “ganthā ceva ganthasampayuttā cā”ti, siyā ganthasampayuttā ceva no ca ganthā, siyā na vattabbā “ganthasampayuttā ceva no ca ganthā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā gantho ceva ganthasampayutto ca, siyā ganthasampayutto ceva no ca gantho, siyā na vattabbo “gantho ceva ganthasampayutto cā”tipi, “ganthasampayutto ceva no ca gantho”tipi. Rūpakkhandho ganthavippayuttaganthaniyo. Cattāro khandhā siyā ganthavippayuttaganthaniyā, siyā ganthavippayutta-aganthaniyā, siyā na vattabbā “ganthavippayuttaganthaniyā”tipi, “ganthavippayutta-aganthaniyā”tipi. (5)

Cattāro khandhā no oghā -pa- no yogā -pa- no nīvaraṇā. Saṅkhārakkhandho siyā nīvaraṇam, siyā no nīvaraṇam. Rūpakkhandho nīvaraṇiyo. Cattāro khandhā siyā nīvaraṇiyā, siyā anīvaraṇiyā. Rūpakkhandho nīvaraṇavippayutto. Cattāro khandhā siyā nīvaraṇasampayuttā, siyā nīvaraṇavippayuttā. Rūpakkhandho na vattabbo “nīvaraṇceva nīvaraṇiyo cā”ti, nīvaraṇiyo ceva no ca nīvaraṇam. Tayo khandhā na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇiyā cā”ti, siyā nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇā, siyā na vattabbā “nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā nīvaraṇañceva nīvaraṇiyo ca, siyā nīvaraṇiyo ceva no ca nīvaraṇam, siyā na vattabbo “nīvaraṇañceva nīvaraṇiyo cā”tipi, “nīvaraṇiyo ceva no ca nīvaraṇan”tipi, rūpakkhandho na vattabbo “nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayutto cā”tipi, “nīvaraṇasampayutto ceva no ca nīvaraṇan”tipi. Tayo khandhā na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇasampayuttā cā”ti, siyā nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇā, siyā na vattabbā “nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayutto ca, siyā nīvaraṇasampayutto ceva no ca nīvaraṇam, siyā na vattabbo “nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayutto cā”tipi, “nīvaraṇasampayutto ceva

no ca nīvaraṇan”tipi. Rūpakkhandho nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyō. Cattāro khandhā siyā nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā, siyā nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā, siyā na vattabbā “nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā”tipi, “nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā”tipi. (8)

Cattāro khandhā no parāmāsā. Saṅkhārakkhandho siyā parāmāso, siyā no parāmāso. Rūpakkhandho parāmaṭṭho. Cattāro khandhā siyā parāmaṭṭhā, siyā aparāmaṭṭhā. Rūpakkhandho parāmāsavippayutto. Tayo khandhā siyā parāmāsasampayuttā, siyā parāmāsavippayuttā. Saṅkhārakkhandho siyā parāmāsasampayutto, siyā parāmāsavippayutto, siyā na vattabbo “parāmāsasampayutto”tipi, “parāmāsavippayutto”tipi. Rūpakkhandho na vattabbo “parāmāso ceva parāmaṭṭho cā”ti, parāmaṭṭho ceva no ca parāmāso. Tayo khandhā na vattabbā “parāmāsā ceva parāmaṭṭhā cā”ti, siyā parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāsā, siyā na vattabbā “parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāsā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā parāmāso ceva parāmaṭṭho ca, siyā parāmaṭṭho ceva no ca parāmāso, siyā na vattabbo “parāmāso ceva parāmaṭṭho cā”tipi, “parāmaṭṭho ceva no ca parāmāso”tipi. Rūpakkhandho parāmāsavippayuttaparāmaṭṭho. Cattāro khandhā siyā parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā, siyā parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā, siyā na vattabbā “parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā”tipi, “parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā”tipi. (9)

Rūpakkhandho anārammaṇo. Cattāro khandhā sārammaṇā. Viññāṇakkhandho cittam. Cattāro khandhā no cittā. Tayo khandhā cetasikā. Dve khandhā acetasikā. Tayo khandhā cittasampayuttā. Rūpakkhandho cittavippayutto. Viññāṇakkhandho na vattabbo “cittena sampayutto”tipi, “cittena vippayutto”tipi. Tayo khandhā cittasamśaṭṭhā. Rūpakkhandho cittavisamśaṭṭho. Viññāṇakkhandho na vattabbo “cittena samśaṭṭho”tipi, “cittena visamśaṭṭho”tipi. Tayo khandhā cittasamuṭṭhānā. Viññāṇakkhandho no cittasamuṭṭhāno. Rūpakkhandho siyā cittasamuṭṭhāno, siyā no cittasamuṭṭhāno. Tayo khandhā cittasahabhuno. Viññāṇakkhandho no cittasahabhū. Rūpakkhandho siyā cittasahabhū, siyā no cittasahabhū. Tayo khandhā cittānuparivattino. Viññāṇakkhandho no cittānuparivatti.

Rūpakkhandho siyā cittānuparivatti, siyā no cittānuparivatti. Tayo khandhā cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānā. Dve khandhā no cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānā. Tayo khandhā cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno. Dve khandhā no cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno. Tayo khandhā cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino. Dve khandhā no cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino. (10)

Viññāṇakkhandho ajjhattiko. Tayo khandhā bāhirā. Rūpakkhandho siyā ajjhattiko, siyā bāhiro. Cattāro khandhā no upādā. Rūpakkhandho siyā upādā, siyā no upādā, siyā upādinnā, siyā anupādinnā. Cattāro khandhā no upādānā. Saṅkhārakkhandho siyā upādānam, siyā no upādānam. Rūpakkhandho upādāniyo. Cattāro khandhā siyā upādāniyā, siyā anupādāniyā. Rūpakkhandho upādānavippayutto. Cattāro khandhā siyā upādānasampayuttā, siyā upādānavippayuttā. Rūpakkhandho na vattabbo “upādānañceva upādāniyo cā”ti, upādāniyo ceva no ca upādānam. Tayo khandhā na vattabbā “upādānañceva upādāniyā cā”ti, siyā upādāniyā ceva no ca upādānā, siyā na vattabbā “upādāniyā ceva no ca upādānā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā upādānañceva upādāniyo ca, siyā upādāniyo ceva no ca upādānam, siyā na vattabbo “upādānañceva upādāniyo cā”tipi, “upādāniyo ceva no ca upādānan”tipi. Rūpakkhandho na vattabbo “upādānañceva upādānasampayutto cā”tipi, “upādānasampayutto ceva no ca upādānan”tipi. Tayo khandhā na vattabbā “upādānā ceva upādānasampayuttā cā”ti, siyā upādānasampayuttā ceva no ca upādānā, siyā na vattabbā “upādānasampayuttā cā”ti, siyā upādānasampayuttā ceva no ca upādānā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā upādānañceva upādānasampayutto ca, siyā upādānasampayutto ceva no ca upādānam, siyā na vattabbo “upādānañceva upādānasampayutto cā”tipi, “upādānasampayutto ceva no ca upādānan”tipi. Rūpakkhandho upādānavippayutta-upādāniyo. Cattāro khandhā siyā upādānavippayutta-upādāniyā, siyā upādānavippayutta-anupādāniyā, siyā na vattabbā “upādānavippayutta-upādāniyā”tipi, “upādānavippayutta-anupādāniyā”tipi. (11)

Cattāro khandhā no kilesā. Saṅkhārakkhandho siyā kileso, siyā no kileso. Rūpakkhandho saṃkilesiko. Cattāro khandhā siyā

saṁkilesikā, siyā asaṁkilesikā, rūpakkhandho asaṁkiliṭṭho. Cattāro khandhā siyā saṁkiliṭṭhā, siyā asaṁkiliṭṭhā. Rūpakkhandho kilesavippayutto. Cattāro khandhā siyā kilesasampayuttā, siyā kilesavippayuttā. Rūpakkhandho na vattabbo “kileso ceva saṁkilesiko cā”ti, saṁkilesiko ceva no ca kileso. Tayo khandhā na vattabbā “kilesā ceva saṁkilesikā cā”ti, siyā saṁkilesikā ceva no ca kilesā, siyā na vattabbā “saṁkilesikā ceva no ca kilesā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā kileso ceva saṁkilesiko ca, siyā saṁkilesiko ceva no ca kileso, siyā na vattabbo “kileso ceva saṁkilesiko cā”tipi, “saṁkilesiko ceva no ca kileso”tipi. Rūpakkhandho na vattabbo “kileso ceva saṁkiliṭṭho cā”tipi, “saṁkiliṭṭho ceva no ca kileso”tipi. Tayo khandhā na vattabbā “kileso ceva saṁkiliṭṭhā cā”ti, siyā saṁkiliṭṭhā ceva no ca kilesā, siyā na vattabbā “saṁkiliṭṭhā ceva no ca kilesā”ti. Saṅkhārakkhandho siyā kileso ceva saṁkiliṭṭho ca, siyā saṁkiliṭṭho ceva no ca kileso, siyā na vattabbo “kileso ceva saṁkiliṭṭho cā”tipi, “saṁkiliṭṭho ceva no ca kileso”tipi.

Rūpakkhandho na vattabbo “kileso ceva kilesasampayutto cā”tipi, “kilesasampayutto ceva no ca kileso”tipi. Tayo khandhā na vattabbā “kilesā ceva kilesasampayuttā cā”ti. Siyā kilesasampayuttā ceva no ca kilesā, siyā na vattabbā “kilesasampayuttā ceva no ca kilesā”ti, saṅkhārakkhandho siyā kileso ceva kilesasampayutto ca, siyā kilesasampayutto ceva no ca kileso, siyā na vattabbo “kileso ceva kilesasampayutto cā”tipi, kilesasampayutto ceva no ca kileso”tipi. Rūpakkhandho kilesavippayuttasaṁkilesiko. Cattāro khandhā siyā kilesavippayuttasaṁkilesikā, siyā kilesavippayutta-asamkilesikā, siyā na vattabbā “kilesavippayuttasaṁkilesikā”tipi, “kilesavippayutta-asamkilesikā”tipi. (12)

Rūpakkhandho na dassanena pahātabbo. Cattāro khandhā siyā dassanena pahātabbā, siyā na dassanena pahātabbā. Rūpakkhandho na bhāvanāya

pahātabbo. Cattāro khandhā siyā bhāvanāya pahātabbā, siyā na bhāvanāya pahātabbā. Rūpakkhandho na dassanena pahātabbahetuko. Cattāro khandhā siyā dassanena pahātabbahetukā, siyā na dassanena pahātabbahetukā. Rūpakkhandho na bhāvanāya pahātabbahetuko. Cattāro khandhā siyā bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā na bhāvanāya pahātabbahetukā. Rūpakkhandho avitakko. Cattāro khandhā siyā savitakkā, siyā avitakkā. Rūpakkhandho avicāro. Cattāro khandhā siyā savicārā, siyā avicārā. Rūpakkhandho appītiko. Cattāro khandhā siyā sappītikā, siyā appītikā. Rūpakkhandho na pītisahagato. Cattāro khandhā siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā. Dve khandhā na sukhasahagatā. Tayo khandhā siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā. Dve khandhā na upekkhāsaṅhagatā. Tayo khandhā siyā upekkhāsaṅhagatā, siyā na upekkhāsaṅhagatā.

Rūpakkhandho kāmāvacaro. Cattāro khandhā siyā kāmāvacarā, siyā na kāmāvacarā. Rūpakkhandho na rūpāvacaro. Cattāro khandhā siyā rūpāvacarā, siyā na rūpāvacarā. Rūpakkhandho na arūpāvacaro. Cattāro khandhā siyā arūpāvacarā, siyā na arūpāvacarā. Rūpakkhandho pariyāpanno. Cattāro khandhā siyā pariyāpannā, siyā apariyāpannā. Rūpakkhandho aniyāniko. Cattāro khandhā siyā niyyānikā, siyā aniyānikā. Rūpakkhandho aniyato. Cattāro khandhā siyā niyatā, siyā aniyatā. Rūpakkhandho sa-uttaro. Cattāro khandhā siyā sa-uttarā, siyā anuttarā. Rūpakkhandho araṇo. Cattāro khandhā siyā saraṇā, siyā araṇāti. (13)

Pañhāpucchakam.

Khandhavibhaṅgo niṭṭhito.

2. Āyatana vibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

154. Dvādasāyatanāni cakkhāyatanaṁ rūpāyatanaṁ sotāyata naṁ saddāyata naṁ ghānāyata naṁ gandhāyata naṁ jivhāyata naṁ rasāyata naṁ kāyāyata naṁ phoṭṭhabbāyata naṁ manāyata naṁ dhammāyata naṁ.

Cakkhum̄ aniccaṁ dukkham̄ anattā vipariṇāmadhammaṁ, rūpā aniccā dukkhā anattā vipariṇāmadhammā. Sotam̄ aniccaṁ dukkham̄ anattā vipariṇāmadhammaṁ, saddā aniccā dukkhā anattā vipariṇāmadhammā. Ghānam̄ aniccaṁ dukkham̄ anattā vipariṇāmadhammaṁ, gandhā aniccā dukkhā anattā vipariṇāmadhammā. Jivhā aniccā dukkhā anattā vipariṇāmadhammā, rasā aniccā dukkhā anattā vipariṇāmadhammā. Kāyo anicco dukkho anattā vipariṇāmadhammo, phoṭṭhabbā aniccā dukkhā anattā vipariṇāmadhammā. Mano anicco dukkho anattā vipariṇāmadhammo, dhammā aniccā dukkhā anattā vipariṇāmadhammā.

Suttantabhājanīyaṁ.

---

2. Abhidhammabhājanīya

155. Dvādasāyatanāni cakkhāyatanaṁ sotāyata naṁ ghānāyata naṁ jivhāyata naṁ kāyāyata naṁ manāyata naṁ rūpāyatanaṁ saddāyata naṁ gandhāyata naṁ rasāyata naṁ phoṭṭhabbāyata naṁ dhammāyata naṁ.

156. Tattha katamaṁ cakkhāyatanaṁ, yam̄ cakkhu¹ catunnaṁ mahābhūtānaṁ upādāya pasādo attabhāvapariyāpanno anidassano sappaṭigho, yena cakkhunā anidassanena sappaṭighena rūpaṁ sanidassanam̄ sappaṭigham passi vā passati vā passissati vā passe vā, cakkhumpetam̄, cakkhāyatana mpetam̄, cakkhudhātupesā, cakkhundriyampetam̄, lokopeso, dvārāpesā, samuddopeso, pañḍarampetam̄, khettampetam̄, vatthumpetam̄, nettampetam̄, nayanampetam̄, orimam̄ tīrampetam̄, suñño gāmopeso. Idam vuccati cakkhāyatanaṁ. (1)

---

1. Cakkhum̄ (Sī, Syā, Ka) Abhi 1. 157 piṭhepi.

157. Tattha katamāṁ sotāyatanam, yam sotam catunnam
 mahābhūtānam upādāya pasādo attabhāvapariyāpanno anidassano
 sappaṭigho, yena sotena anidassanena sappaṭighena saddam anidassanam
 sappaṭigham suṇi vā suṇati vā suṇissati vā suṇe vā, sotampetam,
 sotāyatanampetam, sotadhātupesā, sotindriyampetam, lokopeso, dvārāpesā,
 samuddopeso, paṇḍarampetam, khettampetam, vatthumpetam, orimam
 tīrampetam, suñño gāmopeso. Idam vuccati sotāyatanam. (2)

158. Tattha katamāṁ ghānāyatanam, yam ghānam catunnam
 mahābhūtānam upādāya pasādo attabhāvapariyāpanno anidassano
 sappaṭigho, yena ghānena anidassanena sappaṭighena gandham anidassanam
 sappaṭigham ghāyi vā ghāyati vā ghāyissati vā ghāye vā, ghānampetam,
 ghānāyatanampetam, ghānadhātupesā, ghānindriyampetam, lokopeso,
 dvārāpesā, samuddopeso, paṇḍarampetam, khettampetam, vatthumpetam,
 orimam tīrampetam, suñño gāmopeso. Idam vuccati ghānāyatanam. (3)

159. Tattha katamāṁ jivhāyatanam, yā jivhā catunnam mahābhūtānam
 upādāya pasādo attabhāvapariyāpanno anidassano sappaṭigho, yāya jivhāya
 anidassanāya sappaṭighāya rasam anidassanam sappatigham sāyi vā sāyati
 vā sāyissati vā sāye vā, jivhāpesā, jivhāyatanampetam, jivhādhātupesā,
 jivhindriyampetam, lokopeso, dvārāpesā, samuddopeso, paṇḍarampetam,
 khettampetam, vatthumpetam, orimam tīrampetam, suñño gāmopeso. Idam
 vuccati jivhāyatanam. (4)

160. Tattha katamāṁ kāyāyatanam, yo kāyo catunnam mahābhūtānam
 upādāya pasādo attabhāvapariyāpanno anidassano sappaṭigho, yena kāyena
 anidassanena sappaṭighena phoṭhabbam anidassanam sappaṭigham phusi vā
 phusati vā phusissati vā phuse vā, kāyopeso kāyāyatanampetam,
 kāyadhātupesā, kāyindriyampetam, lokopeso, dvārāpesā, samuddopeso,
 paṇḍarampetam, khettampetam, vatthumpetam, orimam tīrampetam, suñño
 gāmopeso. Idam vuccati kāyāyatanam. (5)

161. Tattha katamāṁ manāyatanaṁ, ekavidhena manāyatanaṁ—phassasampayuttam.

Duvidhena manāyatanaṁ—atthi sahetukam, atthi ahetukam.

Tividhena manāyatanaṁ—atthi kusalam, atthi akusalam, atthi abyākataṁ.

Catubbidhena manāyatanaṁ—atthi kāmāvacaram, atthi rūpāvacaram, atthi arūpāvacaram, atthi apariyāpannam.

Pañcavidhena manāyatanaṁ—atthi sukhindriyasampayuttam, atthi dukkhindriyasampayuttam, atthi somanassindriyasampayuttam, atthi domanassindriyasampayuttam, atthi upekkhindriyasampayuttam.

Chabbidhena manāyatanaṁ—cakkhuviññānam, sotaviññānam, ghānaviññānam, jivhāviññānam, kāyaviññānam, manoviññānam. Evam chabbidhena manāyatanaṁ.

Sattavidhena manāyatanaṁ—cakkhuviññānam, sotaviññānam, ghānaviññānam, jivhāviññānam, kāyaviññānam, manodhātu, manoviññāṇadhātu. Evam sattavidhena manāyatanaṁ.

Aṭṭhavidhena manāyatanaṁ—cakkhuviññānam, sotaviññānam, ghānaviññānam, jivhāviññānam, kāyaviññānam atthi sukhasahagatam, atthi dukkhasahagatam, manodhātu, manoviññāṇadhātu. Evam aṭṭhavidhena manāyatanaṁ.

Navavidhena manāyatanaṁ—cakkhuviññānam, sotaviññānam, ghānaviññānam, jivhāviññānam, kāyaviññānam, manodhātu, manoviññāṇadhātu atthi kusalam, atthi akusalam, atthi abyākataṁ. Evam navavidhena manāyatanaṁ.

Dasavidhena manāyatanaṁ—cakkhuviññānam, sotaviññānam, ghānaviññānam, jivhāviññānam, kāyaviññānam atthi sukhasahagataṁ, atthi dukkhasahagataṁ, manodhātu, manoviññāṇadhātu atthi kusalaṁ, atthi akusalaṁ, atthi abyākataṁ, evam dasavidhena manāyatanaṁ.

Ekavidhena manāyatanaṁ—phassasampayuttam.

Duvidhena manāyatanaṁ—atthi sahetukam, atthi ahetukam.

Tividhena manāyatanaṁ—atthi sukhāya vedanāya sampayuttam, atthi dukkhāya vedanāya sampayuttam, atthi adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam -pa-. Evaṁ bahuvidhena manāyatanaṁ. Idam vuccati manāyatanaṁ. (6)

162. Tattha katamāṁ rūpāyatanam, yam rūpam catunnam mahābhūtānam upādāya vaṇṇanibhā sanidassanam sappaṭigham nīlam pītakam lohitakam¹ odātam kālakam mañjīṭhakam² hari harivanṇam ambaṅkuravaṇṇam dīgham rassam aṇum thūlam vatṭam parimaṇḍalam caturassam chaṭamṣam atṭhamṣam solasamṣam ninnam thalam chāyā ātapo āloko andhakāro abbhā mahikā dhūmo rajo candamaṇḍalassa vaṇṇanibhā sūriyamaṇḍalassa³ vaṇṇanibhā tārakarūpānam vaṇṇanibhā ādāsamaṇḍalassa vaṇṇanibhā maṇisaṅkhamuttaveluriyassa vaṇṇanibhā jātarūparajatassa vaṇṇanibhā, yam vā panaññampi atthi rūpam catunnam mahābhūtānam upādāya vaṇṇanibhā sanidassanam sappaṭigham, yam rūpam sanidassanam sappaṭigham cakkhunā anidassanena sappaṭighena passi vā passati vā passissati vā passe vā, rūpampetam, rūpāyatanampetam, rūpadhātupesā. Idam vuccati rūpāyatanam. (7)

163. Tattha katamāṁ saddāyatanam, yo saddo catunnam mahābhūtānam upādāya anidassano sappaṭigho bherisaddo mutiṅgasaddo⁴ saṅkhasaddo paṇavasaddo gītasaddo vāditasaddo sammasaddo pāṇisaddo sattānam nigghosasaddo dhātūnam sannighātasaddo vātasaddo udakasaddo manussasaddo amanussasaddo, yo vā panaññopi atthi saddo catunnam mahābhūtānam upādāya anidassano sappaṭigho, yam saddam anidassanam sappaṭigham sotena anidassanena sappaṭighena suṇi vā suṇāti vā suṇissati vā suṇe vā, saddopeso, saddāyatanampetam, saddadhātupesā. Idam vuccati saddāyatanam. (8)

164. Tattha katamāṁ gandhāyatanam, yo gandho catunnam mahābhūtānam upādāya anidassano sappaṭigho mūlagandho sāragandho tacagandho pattagandho pupphagandho phalagandho āmagandho vissagandho sugandho duggandho, yo vā panaññopi atthi gandho catunnam mahābhūtānam upādāya anidassano

1. Pītam lohitam (Sī)

2. Mañjīṭhakam (Sī, Syā)

3. Suriyamaṇḍalassa (Sī, Syā, Kam)

4. Mutiṅgasaddo (Sī)

sappaṭigho, yam gandham anidassanam sappaṭigham ghānena anidassanena sappaṭighena ghāyi vā ghāyati vā ghāyissati vā ghāye vā, gandhopeso, gandhāyatanaṁpetam, gandhadhātupesā. Idam vuccati gandhāyatanaṁ. (9)

165. Tattha katamaṁ rasāyatanaṁ, yo raso catunnam mahābhūtānam upādāya anidassano sappaṭigho mūlaraso khandharaso tacaraso pattaraso puppharaso phalaraso ambilam madhuram tittakam kaṭukam loṇikam khārikam lambikam¹ kasāvo sādu asādu, yo vā panaññopi atthi raso catunnam mahābhūtānam upādāya anidassano sappaṭigho, yam rasam anidassanam sappaṭigham jivhāya anidassanāya sappaṭighāya sāyi vā sāyati vā sāyissati vā sāye vā, rasopeso, rasāyatanaṁpetam, rasadhātupesā. Idam vuccati rasāyatanaṁ. (10)

166. Tattha katamaṁ phoṭṭhabbāyatanaṁ, pathavīdhātu tejodhātu vāyodhātu kakkhaṭam mudukam sañham pharusam sukhasamphassam dukkhasamphassam garukam lahukam, yam phoṭṭhabbam anidassanam sappaṭigham kāyena anidassanena sappaṭighena phusi vā phusati vā phusissati vā phuse vā, phoṭṭhabbopeso, phoṭṭhabbāyatanaṁpetam, phoṭṭhabbadhātupesā. Idam vuccati phoṭṭhabbāyatanaṁ. (11)

167. Tattha katamaṁ dhammāyatanaṁ, vedanākkhandho saññākkhandho sañkhārakkhandho, yañca rūpam anidassana-appaṭigham dhammāyatanaṁpariyāpannam asaṅkhatā ca dhātu.

Tattha katamo vedanākkhandho, ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto. Duvidhena vedanākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko. Tividhena vedanākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evam dasavidhena vedanākkhandho. Evam bahuvidhena vedanākkhandho. Ayam vuccati vedanākkhandho. (1)

Tattha katamo saññākkhandho, ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto. Duvidhena saññākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko. Tividhena saññākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo,

1. Lapilakam (Sī), lampikam (Ka-Sī)

atthi abyākato -pa-. Evarī dasavidhena saññākkhandho -pa-. Evam
bahuvidhena saññākkhandho. Ayam vuccati saññākkhandho. (2)

Tattha katamo saṅkhārakkhandho, ekavidhena saṅkhārakkhandho—
cittasampayutto. Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi hetu, atthi na hetu.
Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato
-pa-. Evarī dasavidhena saṅkhārakkhandho -pa-. Evam bahuvidhena
saṅkhārakkhandho. Ayam vuccati saṅkhārakkhandho. (3)

Tattha katamā rūpam anidassana-appaṭīgham
dhammāyatana-pariyāpannam, itthindriyam purisindriyam -pa- kabalīkāro
āhāro. Idam vuccati rūpam anidassana-appaṭīgham
dhammāyatana-pariyāpannam. (4)

Tattha katamā asaṅkhatā dhātu, rāgakkhayo dosakkhayo, mohakkhayo.
Ayam vuccati asaṅkhatā dhātu. (5)

Idam vuccati dhammāyatanaṁ.

Abhidhammabhājanīyam.

---

3. Pañhāpucchaka

168. Dvādasāyatanaṁ cakkhāyatanaṁ rūpāyatanaṁ sotāyatanaṁ
saddāyatanaṁ ghānāyatanaṁ gandhāyatanaṁ jivhāyatanaṁ rasāyatanaṁ
kāyāyatanaṁ phoṭṭhabbāyatanaṁ manāyatanaṁ dhammāyatanaṁ.

169. Dvādasannam āyatanaṇam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākata
-pa- kati saraṇā, kati arañā.

1. Tika

170. Dasāyatana abyākatā. Dvāyatana siyā kusalā, siyā akusalā, siyā
abyākatā. Dasāyatana na vattabbā “sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi,
“dukkhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya
sampayuttā”tipi. Manāyatanaṁ siyā sukhāya

vedanāya sampayuttam, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttam, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam. Dhammāyatanaṁ siyā sukhāya vedanāya sampayuttam, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttam, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam, siyā na vattabbam “sukhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttan”tipi. Dasāyatanā nevavipākanavipākadhammadhammā, dvāyatanā siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammā, siyā nevavipākanavipākadhammadhammā.

Pañcāyatanā upādinnupādāniyā. Saddāyatanāni anupādinnupādāniyāni. Cattāro āyatanā siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādāniyā. Dvāyatanā siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā. Dasāyatanā asamkiliṭṭhasamkilesikā, dvāyatanā siyā samkiliṭṭhasamkilesikā, siyā asamkiliṭṭhasamkilesikā, siyā asamkiliṭṭha-asamkilesikā. Dasāyatanā avitakka-avicārā. Manāyatanaṁ siyā savitakkasavicāram, siyā avitakkavicāramattam, siyā avitakka-avicāram. Dhammāyatanaṁ siyā savitakkasavicāram, siyā avitakkavicāramattam, siyā avitakka-avicāram, siyā na vattabbam “savitakkasavicāran”tipi, “avitakkavicāramattan”tipi, “avitakka-avicāran”tipi. Dasāyatanā na vattabbā “pītisahagatā”tipi, “sukhasahagatā”tipi, “upekkhāsaṅghatā”tipi. Dvāyatanā siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsaṅghatā, siyā na vattabbā “pītisahagatā”tipi, “sukhasahagatā”tipi, “upekkhāsaṅghatā”tipi.

Dasāyatanā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā. Dvāyatanā siyā dassanena pahātabbā, siyā bhāvanāya pahātabbā, siyā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā. Dasāyatanā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā. Dvāyatanā siyā dassanena na pahātabbahetukā, siyā bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā. Dasāyatanā nevācayagāmināpacayagāmino. Dvāyatanā siyā ācayagāmino, siyā apacayagāmino, siyā nevācayagāmināpacayagāmino. Dasāyatanā nevasekkhanāsekkhā. Dvāyatanā siyā sekkhā, siyā

asekkhā, siyā nevasekkhanāsekkhā. Dasāyatanañ parittā. Dvāyatanañ siyā parittā, siyā mahaggatā, siyā appamāṇā. Dasāyatanañ anārammaṇā. Dvāyatanañ siyā parittārammaṇā, siyā mahaggatārammaṇā, siyā appamāṇārammaṇā, siyā na vattabbā “parittārammaṇā”tipi, “mahaggatārammaṇā”tipi, “appamāṇārammaṇā”tipi. Dasāyatanañ majjhimā. Dvāyatanañ siyā hīnā, siyā majjhimā, siyā pañītā. Dasāyatanañ aniyatā. Dvāyatanañ siyā micchattaniyatā, siyā sammattaniyatā, siyā aniyatā.

Dasāyatanañ anārammaṇā. Dvāyatanañ siyā maggārammaṇā, siyā maggahetukā, siyā maggādhipatino, siyā na vattabbā “maggārammaṇā”tipi, “maggahetukā”tipi, “maggādhipatino”tipi. Pañcāyatanañ siyā uppannā, siyā uppādino, na vattabbā “anuppannā”ti. Saddāyatanañ siyā uppannam, siyā anuppannam, na vattabbam “uppādī”ti. Pañcāyatanañ siyā uppannā, siyā anuppannā, siyā uppādino. Dhammāyatanañ siyā uppannam, siyā anuppannam, siyā uppādī, siyā na vattabbam “uppannā”tipi, “anuppannā”tipi, “uppādī”tipi. Ekādasāyatanañ siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā. Dhammāyatanañ siyā atītam, siyā anāgatam, siyā paccuppannam, siyā na vattabbam “atītan”tipi, “anāgatan”tipi, “paccuppannā”tipi. Dasāyatanañ anārammaṇā. Dvāyatanañ siyā atītārammaṇā, siyā anāgatārammaṇā, siyā paccuppannārammaṇā, siyā na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi, siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Dasāyatanañ anārammaṇā. Dvāyatanañ siyā ajjhattārammaṇā, siyā bahiddhārammaṇā, siyā ajjhattabahiddhārammaṇā, siyā na vattabbā “ajjhattārammaṇā”tipi, “bahiddhārammaṇā”tipi, “ajjhattabahiddhārammaṇā”tipi. Rūpāyatanañ sanidassanasappatīgham. Navāyatanañ anidassanasappaṭīghā. Dvāyatanañ anidassana-appaṭīghā.

2. Duka

171. Ekādasāyatanañ na hetū. Dhammāyatanañ siyā hetu, siyā na hetu. Dasāyatanañ ahetukā. Dvāyatanañ siyā sahetukā, siyā ahetukā. Dasāyatanañ hetuvippayuttā. Dvāyatanañ siyā hetusampayuttā, siyā hetuvippayuttā. Dasāyatanañ na vattabbā

“hetū ceva sahetukā cā”tipi, “sahetukā ceva na ca hetū”tipi. Manāyatanam na vattabbam “hetu ceva sahetukañcā”ti, siyā sahetukañceva na ca hetu, siyā na vattabbam “sahetukañceva na ca hetū”ti. Dhammāyatanam siyāhetu ceva sahetukañca, siyā sahetukañceva na ca hetu, siyā na vattabbam “hetu ceva sahetukañcā”tipi, “sahetukañceva na ca hetū”tipi. Dasāyatanā na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”tipi, “hetusampayuttā ceva na ca hetū”tipi. Manāyatanam na vattabbam “hetu ceva hetusampayuttañcā”ti, siyā hetusampayuttañceva na ca hetu, siyā na vattabbam “hetusampayuttañceva na ca hetū”ti. Dhammāyatanam siyā hetu ceva hetusampayuttañca, siyā hetusampayuttañceva na ca hetu, siyā na vattabbam “hetu ceva hetusampayuttañcā”tipi, “hetusampayuttañceva na ca hetū”tipi. Dasāyatanā na hetu-ahetukā. Manāyatanam siyā na hetusahetukam, siyā na hetu-ahetukam. Dhammāyatanam siyā na hetusahetukam, siyā na hetu-ahetukam, siyā na vattabbam “na hetusahetukan”tipi, “na hetu-ahetukan”tipi. (1)

Ekādasāyatanā sappaccayā. Dhammāyatanam siyā sappaccayam, siyā appaccayam. Ekādasāyatanā saṅkhatam. Dhammāyatanam siyā saṅkhatam, siyā asaṅkhatam. Rūpāyatanam sanidassanam. Ekādasāyatanā anidassanā. Dasāyatanā sappaṭighā. Dvāyatanā appaṭighā. Dasāyatanā rūpā. Manāyatanam arūpam. Dhammāyatanam siyā rūpam, siyā arūpam. Dasāyatanā lokiya. Dvāyatanā siyā lokiya, siyā lokuttarā, kenaci viññeyya, kenaci na viññeyya. (2)

Ekādasāyatanā no āsavā. Dhammāyatanam siyā āsavo, siyā no āsavo. Dasāyatanā sāsavā. Dvāyatanā siyā sāsavā, siyā anāsavā. Dasāyatanā āsavavippayuttā. Dvāyatanā siyā āsavasampayuttā, siyā āsavavippayuttā. Dasāyatanā na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”ti, sāsavā ceva no ca āsavā. Manāyatanam na vattabbam “āsavo ceva sāsavañcā”ti, siyā sāsavañceva no ca āsavo, siyā na vattabbam “sāsavañceva no ca āsavo”ti. Dhammāyatanam siyā āsavo ceva sāsavañca, siyā sāsavañceva no

ca āsavo, siyā na vattabbam “āsavo ceva sāsavañcā”tipi, “sāsavañceva no ca āsavo”tipi. Dasāyatanaṁ na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi. Manāyatanaṁ na vattabbam “āsavo ceva āsavasampayuttañcā”ti, siyā āsavasampayuttañceva no ca āsavo, siyā na vattabbam “āsavasampayuttañceva no ca āsavo”ti. Dharmāyatanaṁ siyā āsavo ceva āsavasampayuttañca, siyā āsavasampayuttañceva no ca āsavo, siyā na vattabbam “āsavo ceva āsavasampayuttañcā”tipi, “āsavasampayuttañceva no ca āsavo”tipi. Dasāyatanaṁ āsavavippayuttasāsavā, dvāyatanaṁ siyā āsavavippayuttasāsavā, siyā āsavavippayutta-anāsavā, siyā na vattabbā “āsavavippayuttasāsavā”tipi, “āsavavippayutta-anāsavā”tipi. (3)

Ekādasāyatanaṁ no samyojanā. Dharmāyatanaṁ siyā samyojanam, siyā no samyojanam. Dasāyatanaṁ samyojaniyā. Dvāyatanaṁ siyā samyojaniyā, siyā asamyojaniyā. Dasāyatanaṁ samyojanavippayuttā. Dvāyatanaṁ siyā samyojanasampayuttā, siyā samyojanavippayuttā. Dasāyatanaṁ na vattabbā “samyojanā ceva samyojaniyā cā”ti, samyojaniyā ceva no ca samyojanā. Manāyatanaṁ na vattabbam “samyojanañceva samyojaniyañcā”ti, siyā samyojaniyañceva no ca samyojanam, siyā na vattabbam “samyojaniyañceva no ca samyojanan”ti. Dharmāyatanaṁ siyā samyojanañceva samyojaniyañca, siyā samyojaniyañceva no ca samyojanam, siyā na vattabbam “samyojanañcava samyojaniyan”tipi, “samyojaniyañceva no ca samyojanan”tipi. Dasāyatanaṁ na vattabbā “samyojanā ceva samyojanasampayuttā cā”tipi, “samyojanasampayuttā ceva no ca samyojanā”tipi. Manāyatanaṁ na vattabbam “samyojanañceva samyojanasampayuttañcā”ti, siyā samyojanasampayuttañceva no ca samyojanam, siyā na vattabbam “samyojanasampayuttañceva no ca samyojanan”ti. Dharmāyatanaṁ siyā samyojanañceva samyojanasampayuttañca, siyā samyojanasampayuttañceva no ca samyojanam, siyā na vattabbam “samyojanañceva samyojanasampayuttañcā”tipi, “samyojanasampayuttañceva no ca samyojanan”tipi. Dasāyatanaṁ

saṁyojanavippayuttasamyojaniyā. Dvāyatanā siyā saṁyojanavippayuttasamyojaniyā, siyā saṁyojanavippayutta-asamyojaniyā, siyā na vattabbā “saṁyojanavippayuttasamyojaniyā”tipi, “saṁyojanavippayutta-asamyojaniyā”tipi. (4)

Ekādasāyatanā no ganthā. Dhammāyatanam siyā gantho, siyā no gantho. Dasāyatanā ganthaniyā. Dvāyatanā siyā ganthaniyā, siyā aganthaniyā. Dasāyatanā ganthavippayuttā. Dvāyatanā siyā ganthasampayuttā, siyā ganthavippayuttā. Dasāyatanā na vattabbā “ganthā ceva ganthaniyā cā”ti, ganthaniyā ceva no ca ganthā. Manāyatanam na vattabbam “gantho ceva ganthaniyañcā”ti, siyā ganthaniyañceva no ca gantho, siyā na vattabbam “ganthaniyañceva no ca gantho”ti. Dhammāyatanam siyā gantho ceva ganthaniyañca, siyā ganthaniyañceva no ca gantho, siyā na vattabbam “gantho ceva ganthaniyañcā”tipi, “ganthaniyañceva no ca gantho”tipi, dasāyatanā na vattabbā “ganthā ceva ganthasampayuttā cā”tipi, “ganthasampayuttā ceva no ca ganthā”tipi. Manāyatanam na vattabbam “gantho ceva ganthasampayuttañcā”ti, siyā ganthasampayuttañceva no ca gantho, siyā na vattabbam “ganthasampayuttañceva no ca gantho”ti. Dhammāyatanam siyā gantho ceva ganthasampayuttañca, siyā ganthasampayuttañceva no ca gantho, siyā na vattabbam “gantho ceva ganthasampayuttañcā”tipi, “ganthasampayuttañceva no ca gantho”tipi. Dasāyatanā ganthavippayuttaganthaniyā. Dvāyatanā siyā ganthavippayuttaganthaniyā, siyā ganthavippayutta-aganthaniyā, siyā na vattabbā “ganthavippayuttaganthaniyā”tipi, “ganthavippayutta-aganthaniyā”tipi. (5)

Ekādasāyatanā no oghā -pa- no yogā -pa- no nīvaraṇā. Dhammāyatanam siyā nīvaraṇam, siyā no nīvaraṇam. Dasāyatanā nīvaraṇiyā. Dvāyatanā siyā nīvaraṇiyā, siyā anīvaraṇiyā. Dasāyatanā nīvaraṇavippayuttā. Dvāyatanā siyā nīvaraṇasampayuttā, siyā nīvaraṇavippayuttā. Dasāyatanā na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇiyā cā”ti. Nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇā. Manāyatanam na vattabbam “nīvaraṇañceva nīvaraṇiyañcā”ti, siyā nīvaraṇiyañceva no ca nīvaraṇam, siyā na vattabbam “nīvaraṇiyañceva no ca nīvaraṇan”ti. Dhammāyatanam siyā nīvaraṇañceva nīvaraṇiyañca, siyā nīvaraṇiyañceva no ca nīvaraṇam,

siyā na vattabbam “nīvaraṇañceva nīvaraṇiyañcā”tipi, “nīvaraṇiyañceva no ca nīvaraṇan”tipi. Dasāyatanañ na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇasampayuttā cā”tipi, “nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇā”tipi. Manāyatanañ na vattabbam “nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayuttañcā”ti, siyā nīvaraṇasampayuttañceva no ca nīvaraṇam, siyā na vattabbam “nīvaraṇasampayuttañceva no ca nīvaraṇan”ti. Dhammāyatanañ siyā nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayuttañca, siyā nīvaraṇasampayuttañceva no ca nīvaraṇam, siyā na vattabbam “nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayuttañcā”tipi, “nīvaraṇasampayuttañceva no ca nīvaraṇan”tipi. Dasāyatanañ nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā. Dvāyatanā siyā nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā, siyā nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā, siyā na vattabbā “nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā”tipi, “nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā”tipi. (8)

Ekādasāyatanañ no parāmāsā. Dhammāyatanañ siyā parāmāso, siyā no parāmāso. Dasāyatanañ parāmaṭṭhā. Dvāyatanā siyā parāmaṭṭhā, siyā aparāmaṭṭhā. Dasāyatanañ parāmāsavippayuttā. Manāyatanañ siyā parāmāsasampayuttam, siyā parāmāsavippayuttam. Dhammāyatanañ siyā parāmāsasampayuttam, siyā parāmāsavippayuttam, siyā na vattabbam “parāmāsasampayuttan”tipi, “parāmāsavippayuttan”tipi. Dasāyatanañ na vattabbā “parāmāsā ceva parāmaṭṭhā cā”ti, parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāsā. Manāyatanañ na vattabbam “parāmāso ceva parāmaṭṭhañcā”ti, siyā parāmaṭṭhañceva no ca parāmāso, siyā na vattabbam “parāmaṭṭhañceva no ca parāmāso”ti. Dhammāyatanañ siyā parāmāso ceva parāmaṭṭhañca, siyā parāmaṭṭhañceva no ca parāmāso, siyā na vattabbam “parāmāso ceva parāmaṭṭhañcā”tipi, “parāmaṭṭhañceva no ca parāmāso”tipi. Dasāyatanañ parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā. Dvāyatanā siyā parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā, siyā parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā, siyā na vattabbā “parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā”tipi, “parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā”tipi. (9)

Dasāyatanañ anārammaṇā. Manāyatanañ sārammaṇam. Dhammāyatanañ siyā sārammaṇam, siyā anārammaṇam. Manāyatanañ cittam. Ekādasāyatanañ no cittā. Ekādasāyatanañ acetasiñkā. Dhammāyatanañ siyā cetasiñkam, siyā acetasiñkam, dasāyatanañ cittavippayuttā. Dhammāyatanañ siyā cittasampayuttam, siyā cittavippayuttam. Manāyatanañ na vattabbam “cittena

sampayuttan”tipi, “cittena vippayuttan”tipi, dasāyatanaṁ cittavisam̄saṭṭhā. Dhammāyatanaṁ siyā cittavisam̄saṭṭham, siyā cittavisam̄saṭṭham. Manāyatanaṁ na vattabbam “cittena sam̄saṭṭhan”tipi, “cittena visam̄saṭṭhan”tipi. Chāyatanā no cittasamuṭṭhānā. Chāyatanā siyā cittasamuṭṭhānā, siyā no cittasamuṭṭhānā. Ekādasāyatanā no cittasahabhuno. Dhammāyatanaṁ siyā cittasahabhū, siyā no cittasahabhū. Ekādasāyatanā no cittānuparivattino. Dhammāyatanaṁ siyā cittānuparivatti, siyā no cittānuparivatti. Ekādasāyatanā no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānā. Dhammāyatanaṁ siyā cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānam, siyā no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānam. Ekādasāyatanā no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno. Dhammāyatanaṁ siyā cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānasahabhū, siyā no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānasahabhū. Ekādasāyatanā no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino. Dhammāyatanaṁ siyā cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānānuparivatti, siyā no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānānuparivatti. (10)

Chāyatanā ajjhattikā. Chāyatanā bāhirā. Navāyatanā upādā. Dvāyatanā no upādā. Dhammāyatanaṁ siyā upādā, siyā no upādā. Pañcāyatanā upādinnā. Saddāyatanā anupādinnam. Chāyatanā siyā upādinnā, siyā anupādinnā. Ekādasāyatanā no upādānā. Dhammāyatanaṁ siyā upādānam, siyā no upādānam. Dasāyatanā upādāniyā. Dvāyatanā siyā upādāniyā, siyā anupādāniyā. Dasāyatanā upādānavippayuttā, siyā upādānavippayuttā. Dasāyatanā na vattabbā “upādānā ceva upādāniyā cā”ti, upādāniyā ceva no ca upādānā. Manāyatanaṁ na vattabbam “upādānañceva upādāniyañcā”ti, siyā upādāniyañceva no ca upādānam, siyā na vattabbam “upādāniyañceva no ca upādānan”ti. Dhammāyatanaṁ siyā upādānañceva upādāniyañca, siyā upādāniyañceva no ca upādānam, siyā na vattabbam “upādānañceva upādāniyañcā”tipi, “upādāniyañceva no ca upādānan”tipi. Dasāyatanā na vattabbā “upādānā ceva upādānasampayuttā cā”tipi, “upādānasampayuttā ceva no ca upādānā”tipi. Manāyatanaṁ na vattabbam “upādāniyañceva upādānasampayuttañcā”ti, siyā upādānasampayuttañceva no ca upādānam, siyā na vattabbam “upādānasampayuttañceva no ca upādānan”ti. Dhammāyatanaṁ siyā upādānañceva upādānasampayuttañca, siyā upādānasampayuttañceva no ca

upādānam, siyā na vattabbam “upādānañceva upādānasampayuttañcā”tipi, “upādānasampayuttañceva no ca upādānan”tipi. Dasāyatanaṁ upādānavippayutta upādāniyā. Dvāyatanaṁ siyā upādānasampayutta- upādāniyā, siyā upādānavippayutta-anupādāniyā, siyā na vattabbā “upādānavippayutta upādāniyā”tipi, “upādānavippayutta-anupādāniyā”tipi.

(11)

Ekādasāyatanaṁ no kilesā. Dharmāyatanaṁ siyā kileso, siyā no kileso. Dasāyatanaṁ saṁkilesikā. Dvāyatanaṁ siyā saṁkilesikā, siyā asaṁkilesikā. Dasāyatanaṁ asaṁkiliṭṭhā. Dvāyatanaṁ siyā saṁkiliṭṭhā, siyā asaṁkiliṭṭhā. Dasāyatanaṁ kilesavippayuttā. Dvāyatanaṁ siyā kilesasampayuttā, siyā kilesavippayuttā. Dasāyatanaṁ na vattabbā “kilesā ceva saṁkilesikā cā”ti, saṁkilesikā ceva no ca kilesā. Manāyatanaṁ na vattabbam “kileso ceva saṁkilesikañcā”ti, siyā saṁkilesikañceva no ca kileso, siyā na vattabbam “saṁkilesikañceva no ca kileso”ti. Dharmāyatanaṁ siyā kileso ceva saṁkilesikañcā, siyā saṁkilesikañceva no ca kileso, siyā na vattabbam “kileso ceva saṁkilesikañcā”tipi, “saṁkilesikañceva no ca kileso”tipi. Dasāyatanaṁ na vattabbā “kilesā ceva saṁkiliṭṭhā cā”tipi, “saṁkiliṭṭhā ceva no ca kilesā”tipi. Manāyatanaṁ na vattabbam “kileso ceva saṁkiliṭṭhañcā”ti, siyā saṁkiliṭṭhañceva no ca kileso, siyā na vattabbam “saṁkiliṭṭhañceva no ca kileso”ti. Dharmāyatanaṁ siyā kileso ceva saṁkiliṭṭhañcā, siyā saṁkiliṭṭhañceva no ca kileso, siyā na vattabbam “kileso ceva saṁkiliṭṭhañcā”tipi, “saṁkiliṭṭhañceva no ca kileso”tipi.

Dasāyatanaṁ na vattabbā “kilesā ceva kilesasampayuttā cā”tipi, “kilesasampayuttā ceva no ca kilesā”tipi. Manāyatanaṁ na vattabbam “kileso ceva kilesasampayuttañcā”ti, siyā kilesasampayuttañceva no ca kileso, siyā na vattabbam “kilesasampayuttañceva no ca kileso”ti. Dharmāyatanaṁ siyā kileso ceva kilesasampayuttañcā, siyā kilesasampayuttañceva no ca kileso, siyā na vattabbam “kileso ceva kilesasampayuttañcā”tipi, “kilesasampayuttañceva

no ca kileso”tipi. Dasāyatanā kilesavippayuttasamkilesikā. Dvāyatanā siyā kilesavippayuttasamkilesikā, siyā kilesavippayutta-asamkilesikā, siyā na vattabbā “kilesavippayuttasamkilesikā”tipi, “kilesavippayutta-asamkilesikā”tipi. (12)

Dasāyatanā na dassanena pahātabbā. Dvāyatanā siyā dassanena pahātabbā, siyā na dassanena pahātabbā. Dasāyatanā na bhāvanāya pahātabbā. Dvāyatanā siyā bhāvanāya pahātabbā, siyā na bhāvanāya pahātabbā. Dasāyatanā na dassanena pahātabbahetukā. Dvāyatanā siyā dassanena pahātabbahetukā, siyā na dassanena pahātabbahetukā. Dasāyatanā na bhāvanāya pahātabbahetukā. Dvāyatanā siyā bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā na bhāvanāya pahātabbahetukā. Dasāyatanā avitakkā. Dvāyatanā siyā savitakkā, siyā avitakkā. Dasāyatanā avicārā. Dvāyatanā siyā savicārā, siyā avicārā. Dasāyatanā appītikā. Dvāyatanā siyā sappītikā, siyā appītikā. Dasāyatanā na pītisahagatā. Dvāyatanā siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā. Dasāyatanā na sukhasahagatā. Dvāyatanā siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā. Dasāyatanā na upekkhāsaṅghatā. Dvāyatanā siyā upekkhāsaṅghatā, siyā na upekkhāsaṅghatā.

Dasāyatanā kāmāvacarā. Dvāyatanā siyā kāmāvacarā, siyā na kāmāvacarā. Dasāyatanā na rūpāvacarā. Dvāyatanā siyā rūpāvacarā, siyā na rūpāvacarā. Dasāyatanā na arūpāvacarā. Dvāyatanā siyā arūpāvacarā, siyā na arūpāvacarā. Dasāyatanā pariyāpannā. Dvāyatanā siyā pariyāpannā, siyā apariyāpannā. Dasāyatanā aniyānikā. Dvāyatanā siyā niyyānikā, siyā aniyānikā. Dasāyatanā aniyatā. Dvāyatanā siyā niyatā, siyā aniyatā. Dasāyatanā sa-uttarā. Dvāyatanā siyā sa-uttarā, siyā anuttarā. Dasāyatanā arañā. Dvāyatanā siyā sarañā, siyā arañāti. (13)

Pañhāpucchakaṁ.

Āyatanavibhaṅgo niṭṭhito.

3. Dhātuvibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

172. Cha dhātuyo pathavīdhātu¹ āpodhātu tejodhātu vāyodhātu
ākāsadhātu viññāṇadhātu.

173. Tattha katamā pathavīdhātu, pathavīdhātudvayam atthi ajjhattikā,
atthi bāhirā. Tattha katamā ajjhattikā pathavīdhātu, yam ajjhattam paccattam
kakkhaṭam kharigataṁ kakkhaṭattam kakkhaṭabhāvo ajjhattam upādinnam.
Seyyathidam, kesā lomā nakhā dantā taco, maṁsaṁ nhāru² atṭhi
atṭhimiñjam³ vakkam, hadayam yakanam kilomakam pihakam papphāsam,
antam antaguṇam udariyam karīsam, yam vā panaññampi atthi ajjhattam
paccattam kakkhaṭam kharigataṁ kakkhaṭattam kakkhaṭabhāvo ajjhattam
upādinnam. Ayam vuccati ajjhattikā pathavīdhātu.

Tattha katamā bāhirā pathavīdhātu, yam bāhiram kakkhaṭam
kharigataṁ kakkhaṭattam kakkhaṭabhāvo bahiddhā anupādinnam.
Seyyathidam, ayo loham tipu sīsam sajjham⁴ muttā maṇi veṇuriyo saṅkho
silā pavālam rajataṁ jātarūpam lohitako⁵ masāragallam tiṇam kaṭṭham
sakkharā kaṭhalam⁶ bhūmi pāsāṇo pabbato, yam vā panaññampi atthi
bāhiram kakkhaṭam kharigataṁ kakkhaṭattam kakkhaṭabhāvo bahiddhā
anupādinnam. Ayam vuccati bāhirā pathavīdhātu. Yā ca ajjhattikā
pathavīdhātu yā ca bāhirā pathavīdhātu, tadekajjhām abhisāññūhitvā
abhisāñkhipitvā ayam vuccati pathavīdhātu. (1)

174. Tattha katamā āpodhātu, āpodhātudvayaṁ atthi ajjhattikā, atthi
bāhirā. Tattha katamā ajjhattikā āpodhātu, yam ajjhattam paccattam āpo
āpogatam sineho sinehagatam⁷ bandhanattam rūpassa ajjhattam upādinnam.
Seyyathidam, pittam semham pubbo lohitam sedo medo assu vasā khelo
siṅghāṇikā lasikā muttam, yam vā panaññampi atthi

1. Paṭhavīdhātu (Sī, Syā) evamuparipi.

2. Nahāru (Sī)

3. Atṭhimiñjā (Sī)

4. Sajjhū (Syā)

5. Lohitako (Syā, Ka), lohitako (?)

6. Kathalam (Ka)

7. Snehosnehagatam(Syā)

ajjhattam paccattam āpo āpogatam sineho sinehagatam bandhanattam rūpassa ajjhattam upādinnam. Ayam vuccati ajjhattikā āpodhātu.

Tattha katamā bāhirā āpodhātu, yam bāhiram āpo āpogatam sineho sinehagatam bandhanattam rūpassa bahiddhā anupādinnam. Seyyathidam, mūlaraso khandharaso tacaraso pattaraso puppharaso phalaraso khīram dadhi sappi navanītam telam madhu phāṇitam bhummāni vā udakāni antalikkhāni vā, yam vā panaññampi atthi bāhiram āpo āpogatam sineho sinehagatam bandhanattam rūpassa bahiddhā anupādinnam. Ayam vuccati bāhirā āpodhātu. Yā ca ajjhattikā āpodhātu yā ca bāhirā āpodhātu, tadekajjhām abhisaññūhitvā abhisāñkhipitvā ayam vuccati āpodhātu. (2)

175. Tattha katamā tejodhātu, tejodhātudvayaṁ atthi ajjhattikā, atthi bāhirā. Tattha katamā ajjhattikā tejodhātu, yam ajjhattam paccattam tejo tejogataṁ usmā usmāgataṁ usumam̄ usumagataṁ ajjhattam upādinnam. Seyyathidam, yena ca santappati, yena ca jīriyati, yena ca pariḍayhati, yena ca asitapītakhāyitasāyatam sammā pariṇāmaṁ gacchati, yam vā panaññampi atthi ajjhattam paccattam tejo tejogataṁ usmā usmāgataṁ usumam̄ usumagataṁ ajjhattam upādinnam. Ayam vuccati ajjhattikā tejodhātu.

Tattha katamā bāhirā tejodhātu, yam bāhiram tejo tejogataṁ usmā usmāgataṁ usumam̄ usumagataṁ bahiddhā anupādinnam. Seyyathidam, kaṭṭhaggi palālaggi¹ tiṇaggi gomayaggi thusaggi saṅkāraggi indaggi aggisantāpo sūriyasantāpo kaṭṭhasannicayasantāpo tiṇasannicayasantāpo dhaññasannicayasantāpo bhaṇḍasannicayasantāpo, yam vā panaññampi atthi bāhiram tejo tejogataṁ usmā usmāgataṁ usumam̄ usumagataṁ bahiddhā anupādinnam. Ayam vuccati bāhirā tejodhātu. Yā ca ajjhattikā tejodhātu yā ca bāhirā tejodhātu, tadekajjhām abhisaññūhitvā abhisāñkhipitvā ayam vuccati tejodhātu. (3)

1. Sakalikaggi (sabbattha)

176. Tattha katamā vāyodhātu, vāyodhātudvayam atthi ajjhattikā, atthi bāhirā. Tattha katamā ajjhattikā vāyodhātu, yam ajjhattam paccattam vāyo vāyogatam thambhitattam rūpassa ajjhattam upādinnam. Seyyathidam, uddhaṅgamā vātā, adhogamā vātā, kucchisayā vātā, koṭhāsayā¹ vātā, aṅgamaṅgānusārino vātā, satthakavātā, khurakavātā, uppalakavātā, assāso passāso iti vā, yam vā panaññampi atthi ajjhattam paccattam vāyo vāyogatam thambhitattam rūpassa ajjhattam upādinnam. Ayam vuccati ajjhattikā vāyodhātu.

Tattha katamā bāhirā vāyodhātu, yam bāhiram vāyo vāyogatam thambhitattam rūpassa bahiddhā anupādinnam. Seyyathidam, puratthimā vātā, pacchimā vātā, uttarā vātā, dakkhiṇā vātā, sarajā vātā, arajā vātā, sītā vātā, uṇhā vātā, parittā vātā, adhimattā vātā, kālavātā, verambhavātā, pakkhavātā, supaṇṇavātā, tālavaṇṭavātā, vidhūpanavātā, yam vā panaññampi atthi bāhiram vāyo vāyogatam thambhitattam rūpassa bahiddhā anupādinnam. Ayam vuccati bāhirā vāyodhātu. Yā ca ajjhattikā vāyodhātu yā ca bāhirā vāyodhātu, tadekajjhām abhisāññūhitvā abhisāñkhipitvā ayam vuccati vāyodhātu. (4)

177. Tattha katamā ākāsadhdātu, ākāsadhdātudvayam atthi ajjhattikā, atthi bāhirā. Tattha katamā ajjhattikā ākāsadhdātu, yam ajjhattam paccattam ākāso ākāsagataṁ agham aghagataṁ vivaro vivaragataṁ asamphuṭṭham māmsalohitehi ajjhattam upādinnam. Seyyathidam, kaṇṇacchiddam nāśacchiddam mukhadvāram, yena ca asitapītakhāyitasāyitam ajjhoharati, yattha ca asitapītakhāyitasāyitam santiṭhati, yena ca asitapītakhāyitasāyitam adhobhāgam nikhamati, yam vā panaññampi atthi ajjhattam paccattam ākāso ākāsagataṁ agham aghagataṁ vivaro vivaragataṁ asamphuṭṭham māmsalohitehi ajjhattam upādinnam. Ayam vuccati ajjhattikā ākāsadhdātu.

Tattha katamā bāhirā ākāsadhdātu, yam bāhiram ākāso ākāsagataṁ agham aghagataṁ vivaro vivaragataṁ asamphuṭṭham catūhi

1. Koṭhasayā (Sī, Syā)

mahābhūtehi bahiddhā anupādinnam. Ayam vuccati bāhirā ākāsadadhātu. Yā ca ajjhattikā ākāsadadhātu yā ca bāhirā ākāsadadhātu, tadekajjhām abhisāññuhitvā abhisāñkhipitvā ayam vuccati ākāsadadhātu. (5)

178. Tattha katamā viññāṇadadhātu, cakkhuviññāṇadadhātu sotaviññāṇadadhātu ghānaviññāṇadadhātu jivhāviññāṇadadhātu kāyaviññāṇadadhātu manoviññāṇadadhātu. Ayam vuccati viññāṇadadhātu. (6)

Imā cha dhātuyo.

179. Aparāpi cha dhātuyo sukhadhātu dukkhadhātu somanassadhātu domanassadhātu upekkhādhātu avijjādhātu.

180. Tattha katamā sukhadhātu, yam kāyikam sātam kāyikam sukhām kāyasamphassajam sātam sukhām vedayitam kāyasamphassajā sātā sukhā vedanā. Ayam vuccati sukhadhātu. (1)

Tattha katamā dukkhadhātu, yam kāyikam asātam kāyikam dukkham kāyasamphassajam asātam dukkham vedayitam kāyasamphassajā asātā dukkhā vedanā. Ayam vuccati dukkhadhātu. (2)

Tattha katamā somanassadhātu, yam cetasikam sātam cetasikam sukhām cetosamphassajam sātam sukhām vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā. Ayam vuccati somanassadhātu. (3)

Tattha katamā domanassadhātu, yam cetasikam asātam cetasikam dukkham cetosamphassajam asātam dukkham vedayitam cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā. Ayam vuccati domanassadhātu. (4)

Tattha katamā upekkhādhātu, yam cetasikam neva sātam nāsātam cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā. Ayam vuccati upekkhādhātu. (5)

Tattha katamā avijjādhātu, yam aññānam adassanam anabhisamayo ananubodho asambodho appaṭivedho asaṅgāhaṇā apariyogāhaṇā asamapekkhanā apaccavekkhanā apaccakkhakammaṁ dummejjham bālyam

asampajaññam moho pamoho sammoho avijjā avijjogho avijjāyogo avijjānusayo avijjāpariyuṭṭhānam, avijjālaṅgī moho akusalamūlam. Ayam vuccati avijjādhātu. (6)

Imā cha dhātuyo.

181. Aparāpi cha dhātuyo kāmadhātu byāpādadadhātu vihimsādhātu nekkhammadhātu abyāpādadadhātu avihiṁsādhātu.

182. Tattha katamā kāmadhātu, kāmapaṭisamyyutto takko vitakko saṅkappo appanā byappanā cetaso abhiniropanā micchāsaṅkappo. Ayam vuccati kāmadhātu. Heṭṭhato Avīcinirayam pariyantam karitvā uparito Paranimmitavasavattī deve anto karitvā yam etasmim antare ethhāvacarā ettha pariyāpannā khandhadhātu-āyatanā rūpā¹ vedanā saññā saṅkhārā viññāṇam. Ayam vuccati kāmadhātu. (1)

Tattha katamā byāpādadadhātu, byāpādapaṭisamyyutto takko vitakko -pa-. micchāsaṅkappo. Ayam vuccati byāpādadadhātu. Dasasu vā āghātavaththūsu cittassa āghāto paṭighāto paṭighām paṭivirodho kopo pakopo sampakopo doso padoso sampadoso cittassa byāpatti manopadoso kodho kujjhānā kujjhittam doso dussanā dussitattam byāpatti byāpajjanā virodho paṭivirodho caṇḍikkam asuropo anattamanatā cittassa. Ayam vuccati byāpādadadhātu. (2)

Tattha katamā vihimsādhātu, vihimsāpaṭisamyyutto takko vitakko -pa-. micchāsaṅkappo. Ayam vuccati vihimsādhātu. Idhekacco pāṇinā vā ledḍunā vā daṇḍena vā satthena vā rajjuyā vā aññataraññatarena satte vihetheti, yā evarūpā heṭhanā viheṭhanā himsanā vihimsanā rosanā virosanā parūpaghāto. Ayam vuccati vihimsādhātu. (3)

Tattha katamā nekkhammadhātu, nekkhammapaṭisamyyutto takko vitakko -pa-. sammāsaṅkappo. Ayam vuccati nekkhammadhātu. Sabbepi kusalā dhammā nekkhammadhātu. (4)

1. Rūpam (Syā)

Tattha katamā abyāpādadadhātu, abyāpādapaṭisamīyutto takko vitakko -pasmāsaṅkappo. Ayam vuccati abyāpādadadhātu. Yā sattesu metti mettāyanā mettāyatattam mettācetovimutti. Ayam vuccati abyāpādadadhātu. (5)

Tattha katamā avihimsādhātu, avihimsāpaṭisamīyutto takko vitakko saṅkappo appanā byappanā cetaso abhiniropanā sammāsaṅkappo. Ayam vuccati avihimsādhātu. Yā sattesu karuṇāyanā karuṇāyatattam karuṇācetovimutti. Ayam vuccati avihimsādhātu. (6)

Imā cha dhātuyo.

Iti imāni tīṇi chakkāni tadekajjhām abhisaññūhitvā abhisaṅkhipitvā atṭhārasa dhātuyo honti.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammabhājanīya

183. Atṭhārasa dhātuyo cakkhudhātu rūpadhātu cakkhuviññāṇadhātu sotadhātu saddadhātu sotaviññāṇadhātu ghānadadhātu gandhadadhātu ghānaviññāṇadhātu jivhādhātu rasadhātu jivhāviññāṇadhātu kāyadhātu phoṭṭhabbadhātu kāyaviññāṇadhātu manodhātu dhammadhātu manoviññāṇadhātu.

184. Tattha katamā cakkhudhātu, yam cakkhu catunnām mahābhūtānam upādāya pasādo -pa- suñño gāmopeso. Ayam vuccati cakkhudhātu. (1)

Tattha katamā rūpadhātu, yam rūpaṁ catunnām mahābhūtānam upādāya vaṇṇanibhā -pa- rūpadhātupesā. Ayam vuccati rūpadhātu. (2)

Tattha katamā cakkhuviññāṇadhātu, cakkhuñca paṭicca rūpe ca uppajjati cittām mano mānasām hadayām pañḍaram mano manāyatanām manindriyām viññāṇām viññāṇakkhandho tajjācakkhuviññāṇadhātu. Ayam vuccati cakkhuviññāṇadhātu. (3)

Tattha katamā sotadhātu, yam sotam catunnam mahābhūtānam upādāya pasādo -pa- suñño gāmopeso. Ayam vuccati sotadhātu. (4)

Tattha katamā saddadhātu, yo saddo catunnam mahābhūtānam upādāya anidassano sappaṭigho -pa- saddadhātuplesā. Ayam vuccati saddadhātu. (5)

Tattha katamā sotaviññāṇadhātu, sotañca paṭicca sadde ca uppajjati cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanam manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjāsotaviññāṇadhātu. Ayam vuccati sotaviññāṇadhātu. (6)

Tattha katamā ghānadhātu, yam ghānam catunnam mahābhūtānam upādāya pasādo -pa- suñño gāmopeso. Ayam vuccati ghānadhātu. (7)

Tattha katamā gandhadhātu, yo gandho catunnam mahābhūtānam upādāya anidassano sappaṭigho -pa- gandhadhātuplesā. Ayam vuccati gandhadhātu. (8)

Tattha katamā ghānaviññāṇadhātu, ghānañca paṭicca gandhe ca uppajjati cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanam manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjāghānaviññāṇadhātu. Ayam vuccati ghānaviññāṇadhātu. (9)

Tattha katamā jivhādhātu, yā jivhā catunnam mahābhūtānam upādāya pasādo -pa- suñño gāmopeso. Ayam vuccati jivhādhātu. (10)

Tattha katamā rasadhātu, yo raso catunnam mahābhūtānam upādāya anidassano sappaṭigho -pa- rasadhātuplesā. Ayam vuccati rasadhātu. (11)

Tattha katamā jivhāviññāṇadhātu, jivhañca paṭicca rase ca uppajjati cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanam manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjājivhāviññāṇadhātu. Ayam vuccati jivhāviññāṇadhātu. (12)

Tattha katamā kāyadhātu, yo kāyo catunnam mahābhūtānam upādāya pasādo -pa- suñño gāmopeso. Ayam vuccati kāyadhātu. (13)

Tattha katamā phoṭṭhabbadhātu, pathavīdhātu -pa- phoṭṭhabbadhātupesā. Ayam vuccati phoṭṭhabbadhātu. (14)

Tattha katamā kāyaviññāṇadhātu, kāyañca paṭicca phoṭṭhabbe ca uppajjati cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanaṁ manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjākāyaviññāṇadhātu. Ayam vuccati kāyaviññāṇadhātu. (15)

Tattha katamā manodhātu, cakkhuviññāṇadhātuyā uppajjitvā niruddhasamanantarā uppajjati cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanaṁ manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjāmanodhātu. Sotaviññāṇadhātuyā -pa-. Ghānaviññāṇadhātuyā -pa-. Jivhāviññāṇadhātuyā -pa-. Kāyaviññāṇadhātuyā uppajjitvā niruddhasamanantarā uppajjati cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanaṁ manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjāmanodhātu, sabbadhammesu vā pana paṭhamasamannāhāro uppajjati cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanaṁ manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjāmanodhātu. Ayam vuccati manodhātu. (16)

Tattha katamā dhammadhātu, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, yañca rūpam anidassana-appaṭigham dhammāyatana-pariyāpannam asaṅkhatā ca dhātu.

Tattha katamo vedanākkhandho, ekavidhena vedanākkhandho—phassasampayutto. Duvidhena vedanākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko. Tividhena vedanākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evaṁ dasavidhena vedanākkhandho -pa-. Evaṁ bahuvidhena vedanākkhandho. Ayam vuccati vedanākkhandho. (1)

Tattha katamo saññākkhandho, ekavidhena saññākkhandho—phassasampayutto. Duvidhena saññākkhandho—atthi sahetuko, atthi ahetuko. Tividhena saññākkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-. Evaṁ dasavidhena saññākkhandho -pa-. Evaṁ bahuvidhena saññākkhandho. Ayam vuccati saññākkhandho. (2)

Tattha katamo saṅkhārakkhandho, ekavidhena saṅkhārakkhandho—cittasampayutto. Duvidhena saṅkhārakkhandho—atthi hetu, atthi ahetu. Tividhena saṅkhārakkhandho—atthi kusalo, atthi akusalo, atthi abyākato -pa-.

Evaṁ dasavidhena saṅkhārakkhandho -pa-. Evaṁ bahuvidhena saṅkhārakkhandho. Ayaṁ vuccati saṅkhārakkhandho. (1)

Tattha katamāṁ rūpaṁ anidassana-appaṭīgham dhammāyatana-pariyāpannam, itthindriyam -pa- kabalīkāro āhāro. Idam vuccati rūpaṁ anidassana-appaṭīgham dhammāyatana-pariyāpannam. (4)

Tattha katamā asaṅkhatā dhātu, rāgakkhayo dosakkhayo mohakkhayo. Ayam vuccati asaṅkhatā dhātu. Ayam vuccati dhammadhātu. (5-17)

Tattha katamā manoviññāṇadhātu, cakkhuviññāṇadhātuyā uppajjivitvā niruddhasamanantarā uppajjati manodhātu, manodhātuyā uppajjivitvā niruddhasamanantarā uppajjati cittam mano mānasam -pa-tajjāmanoviññāṇadhātu, sotaviññāṇadhātuyā -pa-. Ghānaviññāṇadhātuyā -pa-. Jivhāviññāṇadhātuyā -pa-. Kāyaviññāṇadhātuyā uppajjivitvā niruddhasamanantarā uppajjati manodhātu, manodhātuyāpi uppajjivitvā niruddhasamanantarā uppajjati cittam mano mānasam -pa-tajjāmanoviññāṇadhātu, manañca paṭicca dhamme ca uppajjati cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanaṁ manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjāmanoviññāṇadhātu. Ayam vuccati manoviññāṇadhātu. (18)

Abhidhammabhājanīyam.

---

3. Pañhāpucchaka

185. Aṭṭhārasa dhātuyo cakkhudhātu rūpadhātu cakkhuviññāṇadhātu sotadhātu saddadhātu sotaviññāṇadhātu ghānadhātu gandhadhātu ghānaviññāṇadhātu jivhādhātu rasadhātu jivhāviññāṇadhātu kāyadhātu phoṭhabbadhātu kāyaviññāṇadhātu manodhātu dhammadhātu manoviññāṇadhātu.

186. Aṭṭhārasannam dhātūnam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- kati saraṇā, kati arañā.

1. Tika

187. Soḷasa dhātuyo abyākatā. Dve dhātuyo siyā kusalā, siyā akusalā, siyā abyākatā. Dasa dhātuyo na vattabbā “sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā”tipi. Pañca dhātuyo adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Kāyaviññāṇadhātu siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttā. Manoviññāṇadhātu siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Dhammadhātu siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā, siyā na vattabbā “sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā”tipi.

Dasa dhātuyo nevavipākanavipākadhammadhammā. Pañcadhātuyo vipākā. Manodhātu siyā vipākā, siyā nevavipākanavipākadhammadhammā. Dve dhātuyo siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammā. Siyā nevavipākanavipākadhammadhammā.

Dasa dhātuyo upādinnupādāniyā. Saddadhātu anupādinnupādāniyā. Pañca dhātuyo siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā. Dve dhātuyo siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā.

Soḷasa dhātuyo asamkiliṭṭhasamkilesikā. Dve dhātuyo siyā samkiliṭṭhasamkilesikā, siyā asamkiliṭṭhasamkilesikā, siyā asamkiliṭṭhasamkilesikā. Pannarasa dhātuyo avitakka-avicārā. Manodhātu savitakkasavicārā. Manoviññāṇadhātu siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. Dhammadhātu siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā, siyā na vattabbā “savitakkasavicārā”tipi, “avitakkavicāramattā”tipi, “avitakka-avicārā”tipi. Dasa dhātuyo na vattabbā “pītisahagatā”tipi, “sukhasahagatā”tipi, “upekkhāsahagatā”tipi. Pañca dhātuyo upekkhāsahagatā. Kāyaviññāṇadhātu na pītisahagatā,

siyā sukhasahagatā, na upekkhāsahagatā, siyā na vattabbā “sukhasahagatā”ti.
 Dve dhātuyo siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsahagatā,
 siyā na vattabbā “pītisahagatā”tipi, “sukhasahagatā”tipi,
 “upekkhāsahagatā”tipi.

Soḷasa dhātuyo neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā. Dve dhātuyo
 siyā dassanena pahātabbā, siyā bhāvanāya pahātabbā, siyā neva dassanena
 na bhāvanāya pahātabbā. Soḷasa dhātuyo neva dassanena na bhāvanāya
 pahātabbahetukā. Dve dhātuyo siyā dassanena pahātabbahetukā, siyā
 bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā neva dassanena na bhāvanāya
 pahātabbahetukā. Soḷasa dhātuyo nevācayagāmināpacayagāmino. Dve
 dhātuyo siyā ācayagāmino, siyā apacayagāmino, siyā
 nevācayagāmināpacayagāmino. Soḷasa dhātuyo nevasekkhanāsekhhā. Dve
 dhātuyo siyā sekkhā, siyā asekkhā. Siyā nevasekkhanāsekhhā.

Soḷasa dhātuyo parittā, dve dhātuyo siyā parittā, siyā mahaggatā, siyā
 appamāṇā. Dasa dhātuyo anārammaṇā. Cha dhātuyo parittārammaṇā. Dve
 dhātuyo siyā parittārammaṇā, siyā mahaggatārammaṇā, siyā
 appamāṇārammaṇā, siyā na vattabbā “parittārammaṇā”tipi,
 “mahaggatārammaṇā”tipi, “appamāṇārammaṇā”tipi. Soḷasa dhātuyo
 majjhimā. Dve dhātuyo siyā hīnā, siyā majjhimā, siyā pañītā. Soḷasa
 dhātuyo aniyatā. Dve dhātuyo siyā micchattaniyatā, siyā sammattaniyatā,
 siyā aniyatā.

Dasa dhātuyo anārammaṇā. Cha dhātuyo na vattabbā
 “maggārammaṇā”tipi, “maggahetukā”tipi, “maggādhipatino”tipi. Dve
 dhātuyo siyā maggārammaṇā, siyā maggahetukā, siyā maggādhipatino, siyā
 na vattabbā “maggārammaṇā”tipi, “maggahetukā”tipi,
 “maggādhipatino”tipi. Dasa dhātuyo siyā uppannā, siyā uppādino, na
 vattabbā “anuppannā”ti. Saddadhātu siyā uppannā, siyā anuppannā, na
 vattabbā “uppādinī”ti. Cha dhātuyo siyā uppannā, siyā anuppannā, siyā
 uppādino. Dhammadhātu siyā uppannā, siyā anuppannā, siyā uppādinī, siyā
 na vattabbā “uppannā”tipi, “anuppannā”tipi, “uppādinī”tipi.

Sattarasa dhātuyo siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā.

Dhammadhātu siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā, siyā na vattabbā “atītā”tipi, “anāgatā”tipi, “paccuppannā”tipi. Dasa dhātuyo anārammaṇā. Cha dhātuyo paccuppannārammaṇā. Dve dhātuyo siyā atītārammaṇā, siyā anāgatārammaṇā, siyā paccuppannārammaṇā, siyā na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi, siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā.

Dasa dhātuyo anārammaṇā. Cha dhātuyo siyā ajjhattārammaṇā, siyā bahiddhārammaṇā, siyā ajjhattabahiddhārammaṇā. Dve dhātuyo siyā ajjhattārammaṇā, siyā bahiddhārammaṇā, siyā ajjhattabahiddhārammaṇā, siyā na vattabbā “ajjhattārammaṇā”tipi, “bahiddhārammaṇā”tipi, “ajjhattabahiddhārammaṇā”tipi. Rūpadhātu sanidassanasappaṭighā. Nava dhātuyo anidassana-appaṭighā. Aṭṭha dhātuyo anidassana-appaṭighā.

2. Duka

188. Sattarasa dhātuyo na hetū. Dhammadhātu siyā hetu, siyā na hetu. Soḷasa dhātuyo ahetukā. Dve dhātuyo siyā sahetukā, siyā ahetukā. Soḷasa dhātuyo hetuvippayuttā. Dve dhātuyo siyā hetusampayuttā, siyā hetuvippayuttā. Soḷasa dhātuyo na vattabbā “hetu ceva sahetukā cā”tipi, “sahetukā ceva na ca hetū”tipi. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “hetu ceva sahetukā cā”ti, siyā sahetukā ceva na ca hetu, siyā na vattabbā “sahetukā ceva na ca hetū”ti. Dhammadhātu siyā hetu ceva sahetukā ca, siyā sahetukā ceva na ca hetu, siyā na vattabbā “hetu ceva sahetukā cā”tipi, “sahetukā ceva na ca hetū”tipi. Soḷasa dhātuyo na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”tipi, “hetusampayuttā ceva na ca hetū”tipi. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “hetu ceva hetusampayuttā cā”ti, siyā hetusampayuttā ceva na ca hetu, siyā na vattabbā “hetusampayuttā ceva na ca hetū”ti. Dhammadhātu siyā hetu ceva hetusampayuttā ca, siyā hetusampayuttā ceva na ca hetu, siyā na vattabbā “hetu ceva

hetusampayuttā cā”tipi, “hetusampayuttā ceva na ca hetū”tipi. Soḷasa dhātuyo na hetu-ahetukā. Manoviññāṇadhātu siyā na hetusahetukā, siyā na hetu-ahetukā. Dhammadhātu siyā na hetusahetukā, siyā na hetu-ahetukā, siyā na vattabbā “na hetusahetukā”tipi, “na hetu-ahetukā”tipi. (1)

Sattarasa dhātuyo sappaccayā. Dhammadhātu siyā sappaccayā, siyā appaccayā. Sattarasa dhātuyo sañkhatā. Dhammadhātu siyā sañkhatā, siyā asañkhatā. Rūpadhātu sanidassanā. Sattarasa dhātuyo anidassanā. Dasa dhātuyo sappaṭighā. Aṭṭha dhātuyo appaṭighā. Dasa dhātuyo rūpā. Satta dhātuyo arūpā. Dhammadhātu siyā rūpā, siyā arūpā. Soḷasa dhātuyo lokiyyā. Dve dhātuyo siyā lokiyyā, siyā lokuttarā, kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā. (2)

Sattarasa dhātuyo no āsavā. Dhammadhātu siyā āsavā, siyā no āsavā. Soḷasa dhātuyo sāsavā. Dve dhātuyo siyā sāsavā, siyā anāsavā. Soḷasa dhātuyo āsavavippayuttā. Dve dhātuyo siyā āsavasampayuttā, siyā āsavavippayuttā. Soḷasa dhātuyo na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”ti, sāsavā ceva no ca āsavā. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “āsavo ceva sāsavā cā”ti, siyā sāsavā ceva no ca āsavo, siyā na vattabbā “sāsavā ceva no ca āsavo”ti. Dhammadhātu siyā āsavo ceva sāsavā ca, siyā sāsavā ceva no ca āsavo, siyā na vattabbā “āsavo ceva sāsavā cā”tipi, “sāsavā ceva no ca āsavo”tipi.

Soḷasa dhātuyo na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “āsavo ceva āsavasampayuttā cā”ti, siyā āsavasampayuttā ceva no ca āsavo, siyā na vattabbā “āsavasampayuttā ceva no ca āsavo”ti, dhammadhātu siyā āsavo ceva āsavasampayuttā ca, siyā āsavasampayuttā ceva no ca āsavo, siyā na vattabbā “āsavo ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā ceva no ca āsavo”tipi. Soḷasa dhātuyo āsavavippayuttasāsavā. Dve dhātuyo siyā āsavavippayuttasāsavā, siyā

āsavavippayutta-anāsavā, siyā na vattabbā “āsavavippayuttasāsavā”tipi, “āsavavippayutta-anāsavā”tipi. (3)

Sattarasa dhātuyo no samyojanā. Dhammadhātu siyā samyojanam, siyā no samyojanam. Soṭasa dhātuyo samyojaniyā. Dve dhātuyo siyā samyojaniyā, siyā asamyojaniyā. Soṭasa dhātuyo samyojanavippayuttā. Dve dhātuyo siyā samyojanasampayuttā, siyā samyojanavippayuttā. Soṭasa dhātuyo na vattabbā “samyojanā ceva samyojaniyā cā”ti, samyojaniyā ceva no ca samyojanā. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “samyojanañceva samyojaniyā cā”ti, siyā samyojaniyā ceva no ca samyojanam, siyā na vattabbā “samyojaniyā ceva no ca samyojanan”ti. Dhammadhātu siyā samyojanañceva samyojaniyā ca, siyā samyojaniyā ceva no ca samyojanam, siyā na vattabbā “samyojanañceva samyojaniyā cā”tipi, “samyojaniyā ceva no ca samyojanan”tipi. Soṭasa dhātuyo na vattabbā “samyojanā ceva samyojanasampayuttā cā”tipi, “samyojanasampayuttā ceva no ca samyojanā”tipi. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “samyojanañceva samyojanasampayuttā cā”ti, siyā samyojanasampayuttā ceva no ca samyojanam, siyā na vattabbā “samyojanasampayuttā cā”tipi, “samyojanasampayuttā ceva no ca samyojanan”ti. Dhammadhātu siyā samyojanañceva samyojanasampayuttā ca, siyā samyojanasampayuttā ceva no ca samyojanam, siyā na vattabbā “samyojanañceva samyojanasampayuttā cā”tipi, “samyojanasampayuttā ceva no ca samyojanan”tipi. Soṭasa dhātuyo samyojanavippayuttasamyojaniyā. Dve dhātuyo siyā samyojanavippayuttasamyojaniyā, siyā samyojanavippayutta-asamyojaniyā, siyā na vattabbā “samyojanavippayuttasamyojaniyā”tipi, “samyojanavippayutta-asamyojaniyā”tipi. (4)

Sattarasa dhātuyo no ganthā. Dhammadhātu siyā gantho, siyā no gantho. Soṭasa dhātuyo ganthaniyā. Dve dhātuyo siyā ganthaniyā, siyā aganthaniyā. Soṭasa dhātuyo ganthavippayuttā. Dve dhātuyo siyā ganthasampayuttā, siyā ganthavippayuttā soṭasa

dhātuyo na vattabbā “ganthā ceva ganthaniyā cā”ti, ganthaniyā ceva no ca ganthā, manoviññāṇadhātu na vattabbā “ganho ceva ganthaniyā cā”ti, siyā ganthaniyā ceva no ca ganho, siyā na vattabbā “ganthaniyā ceva no ca ganho”ti. Dhammadhātu siyā ganho ceva ganthaniyā ca, siyā ganthaniyā ceva no ca ganho, siyā na vattabbā “ganho ceva ganthaniyā cā”tipi, “ganthaniyā ceva no ca ganho”tipi. Soṭasa dhātuyo na vattabbā “ganthā ceva ganthasampayuttā cā”tipi, “ganthasampayuttā ceva no ca ganthā”tipi. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “ganho ceva ganthasampayuttā cā”ti, siyā ganthasampayuttā ceva no ca ganho, siyā na vattabbā “ganthasampayuttā ceva no ca ganho”ti. Dhammadhātu siyā ganho ceva ganthasampayuttā ca, siyā ganthasampayuttā ceva no ca ganho, siyā na vattabbā “ganho ceva ganthasampayuttā cā”tipi, “ganthasampayuttā ceva no ca ganho”tipi. Soṭasa dhātuyo ganthavippayuttaganthaniyā. Dve dhātuyo siyā ganthavippayuttaganthaniyā, siyā ganthavippayutta-aganthaniyā, siyā na vattabbā “ganthavippayuttaganthaniyā”tipi, “ganthavippayutta-aganthaniyā”tipi. (5)

Sattarasa dhātuyo no oghā -pa- no yogā -pa- no nīvaraṇā. Dhammadhātu siyā nīvaraṇam, siyā no nīvaraṇam. Soṭasa dhātuyo nīvaraṇiyā. Dve dhātuyo siyā nīvaraṇiyā, siyā anīvaraṇiyā. Soṭasa dhātuyo nīvaraṇavippayuttā. Dve dhātuyo siyā nīvaraṇasampayuttā, siyā nīvaraṇavippayuttā. Soṭasa dhātuyo na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇiyā cā”ti, nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇā. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “nīvaraṇāñceva nīvaraṇiyā cā”ti, siyā nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇam, siyā na vattabbā “nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇan”ti. Dhammadhātu siyā nīvaraṇāñceva nīvaraṇiyā ca, siyā nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇam, siyā na vattabbā “nīvaraṇāñceva nīvaraṇiyā cā”tipi, “nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇan”tipi. Soṭasa dhātuyo na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇasampayuttā cā”tipi, “nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇā”tipi. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “nīvaraṇāñceva nīvaraṇasampayuttā cā”ti, siyā nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇam, siyā na vattabbā “nīvaraṇasampayuttā ceva

no ca nīvaraṇan”ti. Dhammadhātu siyā nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayuttā ca, siyā nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇam, siyā na vattabbā “nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayuttā cā”tipi, “nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇan”tipi. Soḷasa dhātuyo nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā. Dve dhātuyo siyā nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā, siyā nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā, siyā na vattabbā “nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā”tipi, “nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā”tipi. (8)

Sattarasa dhātuyo no parāmāsā. Dhammadhātu siyā parāmāso, siyā no parāmāso. Soḷasa dhātuyo parāmaṭṭhā. Dve dhātuyo siyā parāmaṭṭhā, siyā aparāmaṭṭhā. Soḷasa dhātuyo parāmāsavippayuttā. Manoviññāṇadhātu siyā parāmāsasampayuttā, siyā parāmāsavippayuttā. Dhammadhātu siyā parāmāsasampayuttā, siyā parāmāsavippayuttā, siyā na vattabbā “parāmāsasampayuttā”tipi, “parāmāsavippayuttā”tipi. Soḷasa dhātuyo na vattabbā “parāmāsā ceva parāmaṭṭhā cā”ti, parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāsā. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “parāmāso ceva parāmaṭṭhā cā”tipi, siyā parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāso, siyā na vattabbā “parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāso”tipi. Dhammadhātu siyā parāmāso ceva parāmaṭṭhā ca, siyā parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāso, siyā na vattabbā “parāmāso ceva parāmaṭṭhā cā”tipi, “parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāso”tipi. Soḷasa dhātuyo parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā. Dve dhātuyo siyā parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā, siyā parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā, siyā na vattabbā “parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā”tipi, “parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā”tipi. (9)

Dasa dhātuyo anārammaṇā. Satta dhātuyo sārammaṇā. Dhammadhātu siyā sārammaṇā, siyā anārammaṇā. Satta dhātuyo cittā. Ekādasa dhātuyo no cittā. Sattarasa dhātuyo acetasikā. Dhammadhātu siyā cetasikā, siyā acetasikā. Dasa dhātuyo cittavippayuttā. Dhammadhātu siyā cittasampayuttā, siyā cittavippayuttā. Satta dhātuyo na vattabbā “cittena sampayuttā”tipi, “cittena vippayuttā”tipi. Dasa dhātuyo cittavisamaṭṭhā. Dhammadhātu siyā

cittasam̄saṭṭhā, siyā cittavisam̄saṭṭhā. Satta dhātuyo na vattabbā “cittena sam̄saṭṭhā”tipi, “cittena visam̄saṭṭhā”tipi.

Dvādasa dhātuyo no cittasamuṭṭhānā. Cha dhātuyo siyā cittasamuṭṭhānā, siyā no cittasamuṭṭhānā, sattarasa dhātuyo no cittasahabhuno. Dhammadhātu siyā cittasahabhū, siyā no cittasahabhū. Sattarasa dhātuyo no cittānuparivattino. Dhammadhātu siyā cittānuparivattī, siyā no cittānuparivattī. Sattarasa dhātuyo no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānā. Dhammadhātu siyā cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānā, siyā no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānā. Sattarasa dhātuyo no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno. Dhammadhātu siyā cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānasahabhū, siyā no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānasahabhū. Sattarasa dhātuyo no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino. Dhammadhātu siyā cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānānuparivattī, siyā no cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānānuparivattī. Dvādasa dhātuyo ajjhattikā. Cha dhātuyo bāhirā. (10)

Nava dhātuyo upādā. Aṭṭha dhātuyo no upādā. Dhammadhātu siyā upādā, siyā no upādā. Dasa dhātuyo upādinnā. Saddadhātu anupādinnā. Satta dhātuyo siyā upādinnā, siyā anupādinnā. Sattarasa dhātuyo no upādānā. Dhammadhātu siyā upādānam, siyā no upādānam. Solasa dhātuyo upādāniyā. Dve dhātuyo siyā upādāniyā, siyā anupādāniyā. Solasa dhātuyo upādānavippayuttā. Dve dhātuyo siyā upādānasampayuttā, siyā upādānavippayuttā. Solasa dhātuyo na vattabbā “upādānā ceva upādāniyā cā”ti, upādāniyā ceva no ca upādānā. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “upādānañceva upādāniyā cā”ti, siyā upādāniyā ceva no ca upādānam, siyā na vattabbā “upādāniyā ceva no ca upādānan”ti. Dhammadhātu siyā upādānañceva upādāniyā ca, siyā upādāniyā ceva no ca upādānam, siyā na vattabbā “upādānañceva upādāniyā cā”tipi, “upādāniyā ceva no ca upādānan”tipi.

Solasa dhātuyo na vattabbā “upādānā ceva upādānasampayuttā cā”tipi, “upādānasampayuttā ceva no ca upādānā”tipi. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “upādānañceva upādānasampayuttā cā”ti,

siyā upādānasampayuttā ceva no ca upādānam, siyā na vattabbā “upādānasampayuttā ceva no ca upādānan”ti. Dhammadhātu siyā upādānañceva upādānasampayuttā ca, siyā upādānasampayuttā ceva no ca upādānam, siyā na vattabbā “upādānañceva upādānasampayuttā cā”tipi, “upādānasampayuttā ceva no ca upādānan”tipi. Soḷasa dhātuyo upādānavippayutta-upādāniyā. Dve dhātuyo siyā upādānavippayutta-upādāniyā, siyā upādānavippayutta-anupādāniyā, siyā na vattabbā “upādānavippayutta-upādāniyā”tipi, “upādānavippayutta-anupādāniyā”tipi.

(11)

Sattarasa dhātuyo no kilesā. Dhammadhātu siyā kilesā, siyā no kilesā. Soḷasa dhātuyo saṃkilesikā. Dve dhātuyo siyā saṃkilesikā, siyā asaṃkilesikā. Soḷasa dhātuyo asaṃkiliṭṭhā. Dve dhātuyo siyā samkiliṭṭhā, siyā asaṃkiliṭṭhā. Soḷasa dhātuyo kilesavippayuttā. Dve dhātuyo siyā kilesasampayuttā, siyā kilesavippayuttā. Soḷasa dhātuyo na vattabbā “kilesā ceva saṃkilesikā cā”ti, saṃkilesikā ceva no ca kilesā. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “kileso ceva saṃkilesikā cā”ti, siyā saṃkilesikā ceva no ca kileso, siyā na vattabbā “saṃkilesikā ceva no ca kileso”ti. Dhammadhātu siyā kileso ceva saṃkilesikā ca, siyā saṃkilesikā ceva no ca kileso, siyā na vattabbā “kileso ceva saṃkilesikā cā”tipi, “saṃkilesikā ceva no ca kileso”tipi.

Soḷasa dhātuyo na vattabbā “kilesā ceva samkiliṭṭhā cā”tipi, “saṃkiliṭṭhā ceva no ca kilesā”tipi. Manoviññāṇadhātu na vattabbā “kileso ceva samkiliṭṭhā cā”ti, siyā samkiliṭṭhā ceva no ca kileso, siyā na vattabbā “saṃkiliṭṭhā ceva no ca kileso”ti. Dhammadhātu siyā kileso ceva samkiliṭṭhā ca, siyā samkiliṭṭhā ceva no ca kileso, siyā na vattabbā “kileso ceva saṃkiliṭṭhā cā”tipi, “saṃkiliṭṭhā ceva no ca kileso”tipi. Soḷasa dhātuyo na vattabbā “kileso ceva kilesasampayuttā cā”tipi, “kilesasampayuttā ceva no ca kilesā”tipi. Manoviññāṇadhātu

na vattabbā “kileso ceva kilesasampayuttā cā”ti, siyā kilesasampayuttā ceva no ca kileso, siyā na vattabbā “kilesasampayuttā ceva no ca kileso”ti. Dhammadhātu siyā kileso ceva kilesasampayuttā ca, siyā kilesasampayuttā ceva no ca kileso, siyā na vattabbā “kileso ceva kilesasampayuttā cā”tipi, “kilesasampayuttā ceva no ca kileso”tipi. Soḷasa dhātuyo kilesavippayuttasamkilesikā. Dve dhātuyo siyā kilesavippayuttasamkilesikā, siyā kilesavippayutta-asamkilesikā, siyā na vattabbā “kilesavippayuttasamkilesikā”tipi, “kilesavippayutta-asamkilesikā”tipi. (12)

Soḷasa dhātuyo na dassanena pahātabbā. Dve dhātuyo siyā dassanena pahātabbā, siyā na dassanena pahātabbā. Soḷasa dhātuyo na bhāvanāya pahātabbā. Dve dhātuyo siyā bhāvanāya pahātabbā, siyā na bhāvanāya pahātabbā. Soḷasa dhātuyo na dassanena pahātabbahetukā. Dve dhātuyo siyā dassanena pahātabbahetukā, siyā na dassanena pahātabbahetukā. Soḷasa dhātuyo na bhāvanāya pahātabbahetukā. Dve dhātuyo siyā bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā na bhāvanāya pahātabbahetukā.

Pannarasa dhātuyo avitakkā. Manodhātu savitakkā. Dve dhātuyo siyā savitakkā, siyā avitakkā. Pannarasa dhātuyo avicārā. Manodhātu savicārā. Dve dhātuyo siyā savicārā, siyā avicārā. Soḷasa dhātuyo appītikā, dve dhātuyo siyā sappītikā, siyā appītikā. Soḷasa dhātuyo na pītisahagatā. Dve dhātuyo siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā. Pannarasa dhātuyo na sukhasahagatā. Tisso dhātuyo siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā. Ekādasa dhātuyo na upekkhāsahagatā. Pañca dhātuyo upekkhāsahagatā. Dve dhātuyo siyā upekkhāsahagatā, siyā na upekkhāsahagatā.

Soḷasa dhātuyo kāmāvacarā. Dve dhātuyo siyā kāmāvacarā, siyā na kāmāvacarā. Soḷasa dhātuyo na rūpāvacarā. Dve dhātuyo siyā rūpāvacarā, siyā na rūpāvacarā. Soḷasa dhātuyo na arūpāvacarā.

Dve dhātuyo siyā arūpāvacarā, siyā na arūpāvacarā. Soḷasa dhātuyo pariyyāpannā. Dve dhātuyo siyā pariyyāpannā. Siyā apariyyāpannā. Soḷasa dhātuyo aniyyānikā. Dve dhātuyo siyā niyyānikā, siyā aniyyānikā. Soḷasa dhātuyo aniyatā. Dve dhātuyo siyā niyatā, siyā aniyatā. Soḷasa dhātuyo sa-uttarā. Dve dhātuyo siyā sa-uttarā, siyā anuttarā. Soḷasa dhātuyo arañā. Dve dhātuyo siyā sarañā, siyā arañāti. (13)

Pañhāpucchakam.

Dhātuvibhaṅgo niṭṭhito.

4. Saccavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

189. Cattāri ariyasaccāni dukkham ariyasaccām, dukkhasamudayām¹ ariyasaccām, dukkhanirodham² ariyasaccām, dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccām.

1. Dukkhasacca

190. Tattha katamām dukkham ariyasaccām, jātipi dukkhā, jarāpi dukkhā, maraṇampi dukkham, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāpi dukkhā, appiyehi sampayogo dukkho, piyehi vippayogo dukkho, yampicchām na labhati tampi dukkham, saṃkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā.

191. Tattha katamā jāti, yā tesam tesam sattānam tamhi tamhi sattanikāye jāti sañjāti okkanti abhinibbatti khandhānam pātubhāvo āyatanānam paṭilābho. Ayam vuccati jāti.

192. Tattha katamā jarā, yā tesam tesam sattānam tamhi tamhi sattanikāye jarā jīraṇatā khaṇḍiccam pāliccam valittacatā āyuno samhāni indriyānam paripāko. Ayaṁ vuccati jarā.

193. Tattha katamām maraṇam, yā tesam tesam sattānam tamhā tamhā sattanikāyā cuti cavanatā bhedo antaradhānam maccu maraṇam kālakiriyā khandhānam bhedo kalevarassa nikkhepo jīvitindriyassupacchedo. Idam vuccati maraṇam.

194. Tattha katamo soko, nātibyasanena vā phuṭṭhassa bhogabyasanena vā phuṭṭhassa rogabyasanena vā phuṭṭhassa sīlabyasanena vā phuṭṭhassa diṭṭhibyasanena vā phuṭṭhassa aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa soko socanā sociattam antosoko antoparisoko cetaso parijjhāyanā domanassam sokasallam. Ayam vuccati soko.

---

1. Dukkhasamudayo (Syā)

2. Dukkhanirodho (Syā)

195. Tattha katamo paridevo, nātibyasanena vā phuṭṭhassa bhogabyasanena vā phuṭṭhassa rogabyasanena vā phuṭṭhassa sīlabyasanena vā phuṭṭhassa diṭṭhibyasanena vā phuṭṭhassa aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phutthassa ādevo paridevo ādevanā paridevanā ādevitattam paridevitattam vācā palāpo vippalāpo lālappo lālapanā lālappitattam¹. Ayam vuccati paridevo.

196. Tattha katamam dukkham, yam kāyikam asātam kāyikam dukkham kāyasamphassajam asātam dukkham vedayitam kāyasamphassajā asātā dukkhā vedanā. Idam vuccati dukkham.

197. Tattha katamam domanassam, yam cetasikam asātam cetasikam dukkham cetosamphassajam asātam dukkham vedayitam cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā. Idam vuccati domanassam.

198. Tattha katamo upāyāso, nātibyasanena vā phuṭṭhassa bhogabyasanena vā phuṭṭhassa rogabyasanena vā phuṭṭhassa sīlabyasanena vā phuṭṭhassa diṭṭhibyasanena vā phuṭṭhassa aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa āyāso upāyāso āyāsitattam upāyāsitattam. Ayam vuccati upāyāso.

199. Tattha katamo appiyehi sampayogo dukkho, idha yassa te honti aniṭṭhā akantā amanāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā, ye vā panassa te honti anatthakāmā ahitakāmā aphāsukakāmā ayogakkhemakāmā, yā tehi saṅgati samāgamo samodhānam missībhāvo. Ayam vuccati appiyehi sampayogo dukkho.

200. Tattha katamo piyehi vippayogo dukkho, idha yassa te honti iṭṭhā kantā manāpā rūpā saddā gandhā rasā phoṭṭhabbā, ye vā panassa te honti attthakāmā hitakāmā phāsukakāmā yogakkhemakāmā mātā vā pitā vā bhātā vā bhaginī vā mittā vā amaccā vā nātī vā

1. Lālapo lālapanā lālapitattam (Syā)

sālohitā vā, yā tehi asaṅgati asamāgamo asamodhānam amissībhāvo. Ayam vuccati piyehi vippayogo dukkho.

201. Tattha katamām yampicchaṁ na labhati tampi dukkham, jātidhammānam sattānam evam icchā uppajjati “aho vata mayam na jātidhammā assāma, na ca vata no jāti āgaccheyyā”ti, na kho panetām icchāya pattaṁ, idampi yampicchaṁ na labhati tampi dukkham.

Jarādhammānam sattānam -pa-. Byādhidhammānam sattānam -pa-. Maraṇadhammānam sattānam -pa-.
 Sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammānam sattānam evam icchā uppajjati “aho vata mayam na sokaparidevadukkhadomanassupāyāsadhammā assāma, na ca vata no sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā āgaccheyyun”ti, na kho panetām icchāya pattaṁ, idampi yampicchaṁ na labhati tampi dukkham.

202. Tattha katame saṅkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā. Seyyathidaṁ, rūpupādānakkhandho vedanupādānakkhandho saññupādānakkhandho saṅkhārupādānakkhandho viññāṇupādānakkhandho, ime vuccanti saṅkhittena pañcupādānakkhandhā dukkhā.

Idam vuccati dukkham ariyasaccam.

2. Samudayasacca

203. Tattha katamām dukkhasamudayam ariyasaccam, yāyam taṇhā ponobhavikā¹ nandirāgasahagatā tatratrābhinandinī. Seyyathidaṁ, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā.

Sā kho panesā taṇhā kattha uppajjamānā uppajjati, kattha nivisamānā nivisati, yam loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Kiñca loke piyarūpam sātarūpam, cakkhuṁ loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Sotam

1. Ponobhavikā (Syā, Ka)

loke -pa-. Ghānam loke. Jivhā loke. Kāyo loke. Mano loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Saddā loke -pa-. Gandhā loke. Rasā loke. Phoṭṭhabbā loke. Dhammā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Cakkhuviññāṇam loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Sotaviññāṇam loke -pa-.

Ghānaviññāṇam loke. Jivhāviññāṇam loke. Kāyaviññāṇam loke.

Manoviññāṇam loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Cakkhusamphasso loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Sotasamphasso loke -pa-. Ghānasamphasso loke. Jivhāsamphasso loke. Kāyasamphasso loke. Manosamphasso loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Cakkhusamphassajā vedanā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Sotasamphassajā vedanā loke -pa-. Ghānasamphassajā vedanā loke. Jivhāsamphassajā vedanā loke. Kāyasamphassajā vedanā loke. Manosamphassajā vedanā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpasaññā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Saddasaññā loke -pa-. Gandhasaññā loke. Rasasaññā loke. Phoṭṭhabbasaññā loke. Dhammasaññā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpasañcetanā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Saddasañcetanā loke -pa-.

Gandhasañcetanā loke. Rasasañcetanā loke. Phoṭṭhabbasāñcetanā loke. Dhammasañcetanā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpataṇhā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Saddataṇhā loke -pa-. Gandhataṇhā loke. Rasataṇhā loke. Phoṭṭhabbatāṇhā loke. Dhammataṇhā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

RūpavitaKKo loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Saddavitakko loke -pa-. Gandhavitakko loke. Rasavitakko loke. Phoṭṭhabavitakko loke. Dhammadvitakko loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Rūpavicāro loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Saddavicāro loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Gandhavicāro loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Rasavicāro loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Phoṭṭhabavicāro loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati. Dhammadvicāro loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā uppajjamānā uppajjati, ettha nivisamānā nivisati.

Idam vuccati dukkhasamudayam ariyasaccam.

---

3. Nirodhasacca

204. Tattha katamam dukkhanirodham ariyasaccam, yo tassāyeva taṇhāya asesavirāganirodho cāgo paṭinissaggo mutti anālayo.

Sā kho panesā taṇhā kattha pahīyamānā pahīyati, kattha nirujjhamañā nirujjhati. Yam loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati.

Kiñca loke piyarūpam sātarūpam, cakkhuṁ loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati. Sotam loke -pa-. Ghānam loke. Jivhā loke. Kāyo loke. Mano loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati.

Rūpā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati. Saddā loke -pa-. Gandhā loke. Rasā loke. Phoṭṭhabbā loke. Dhammā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati.

Cakkhuvīññāṇam loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati. Sotaviññāṇam loke -pa-. Ghānaviññāṇam loke. JIvhāviññāṇam loke. Kāyaviññāṇam loke. Manoviññāṇam loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati.

Cakkhusamphasso loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati. Sotasamphasso loke -pa-. Ghānasamphasso loke -pa-. Jivhāsamphasso loke. Kāyasamphasso loke. Manosamphasso loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati.

Cakkhusamphassajā vedanā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati. Sotasamphassajā vedanā loke -pa-. Ghānasamphassajā vedanā loke. Jivhāsamphassajā vedanā loke. Kāyasamphassajā vedanā loke. Manosamphassajā vedanā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhamañā nirujjhati.

Rūpasaññā loke. Saddasaññā loke. Gandhasaññā loke. Rasasaññā loke. Phoṭṭhabbasaññā loke. Dhammasaññā loke

piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhāmānā nirujjhāti.

Rūpasañcetanā loke. Saddasañcetanā loke. Gandhasañcetanā loke. Rasasañcetanā loke. Phoṭṭhabbasañcetanā loke. Dhammasañcetanā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhāmānā nirujjhāti.

Rūpataṇhā loke. Saddataṇhā loke. Gandhatāṇhā loke. Rasataṇhā loke. Phoṭṭhabbataṇhā loke. Dhammataṇhā loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhāmānā nirujjhāti.

Rūpavitañkko loke. Saddavitakko loke. Gandhavitakko loke. Rasavitakko loke. Phoṭṭhabbavitakko loke. Dhammavitakko loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhāmānā nirujjhāti.

Rūpavicāro loke. Saddavicāro loke. Gandhavicāro loke. Rasavicāro loke. Phoṭṭhabbavicāro loke. Dhammavicāro loke piyarūpam sātarūpam, etthesā taṇhā pahīyamānā pahīyati, ettha nirujjhāmānā nirujjhāti.

Idam vuccati dukkhanirodham ariyasaccam.

---

4. Maggasacca

205. Tattha katamām dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccam, ayameva ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidam, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

Tattha katamā sammādiṭṭhi, dukkhe nānam dukkhasamudaye nānam dukkhanirodhe nānam dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya nānam. Ayam vuccati sammādiṭṭhi.

Tattha katamo sammāsaṅkappo, nekkhammasaṅkappo abyāpādasaṅkappo avihimsāsaṅkappo. Ayam vuccati sammāsaṅkappo.

Tattha katamā sammāvācā, musāvādā veramaṇī pisuṇāya vācāya veramaṇī pharusāya vācāya veramaṇī samphappalāpā veramaṇī. Ayam vuccati sammāvācā.

Tattha katamo sammākammanto, pāṇātipātā veramaṇī adinnādānā veramaṇī kāmesumicchācārā veramaṇī. Ayam vuccati sammākammanto.

Tattha katamo sammā-ājīvo, idha ariyasāvako micchā-ājīvam pahāya sammā-ājīvena jīvikam kappeti. Ayam vuccati sammā-ājīvo.

Tattha katamo sammāvāyāmo, idha bhikkhu anuppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya chandam janeti vāyamati viriya ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppannānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati. Ayam vuccati sammāvāyāmo.

Tattha katamā sammāsati, idha bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam. Vedanāsu -pa-. Citte -pa-. Dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam. Ayam vuccati sammāsati.

Tattha katamo sammāsamādhi, idha bhikkhu vivicceya kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkam savicāram vivekajam pītisukham paṭhamam jhānam upasampajja viharati, vitakkavicārānam vūpasamā ajjhattam sampasādanaṁ cetaso ekodibhāvam avitakkam avicāram samādhijam pītisukham dutiyam jhānam upasampajja viharati, pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisamvedeti, yam tam ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti, tatiyam jhānam upasampajja viharati,

sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānam atthaṅgamā adukkhamasukham upekkhāsatipārisuddhim catuttham jhānam upasampajja viharati. Ayam vuccati sammāsamādhi.

Idam vuccati dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccam.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammadbhājanīya

206. Cattāri saccāni dukkham dukkhasamudayo dukkhanirodho dukkhanirodhagāminī paṭipadā.

Tattha katamo dukkhasamudayo, taṇhā. Ayam vuccati dukkhasamudayo.

Tattha katamaṁ dukkham, avasesā ca kilesā avasesā ca akusalā dhammā tīṇi ca kusalamūlāni sāsavāni avasesā ca sāsavā kusalā dhammā sāsavā ca kusalākusalānam dhammānam vipākā, ye ca dhammā kiriyā neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā sabbañca rūpaṁ. Idam vuccati dukkham.

Tattha katamo dukkhanirodho, taṇhāya pahānam. Ayam vuccati dukkhanirodho.

Tattha katamā dukkhanirodhagāminī paṭipadā, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmiṁ diṭṭhitānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa-paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmim samaye aṭṭhaṅgiko maggo hoti sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

Tattha katamā sammādiṭṭhi, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi dhammavicayasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayam vuccati sammādiṭṭhi.

Tattha katamo sammāsaṅkappo, yo takko vitakko -pa- sammāsaṅkappo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayam vuccati sammāsaṅkappo.

Tattha katamā sammāvācā, yā catūhi vacīduccaritehi ārati virati paṭivirati veramaṇī¹ akiriyā akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto sammāvācā maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayam vuccati sammāvācā.

Tattha katamo sammākammanto, yā tīhi kāyaduccaritehi ārati virati paṭivirati veramaṇī akiriyā akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto sammākammanto maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayam vuccati sammākammanto.

Tattha katamo sammā-ājīvo, yā micchā ājīvā ārati virati paṭivirati veramaṇī akiriyā akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto sammā-ājīvo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayam vuccati sammā-ājīvo.

Tattha katamo sammāvāyāmo, yo cetasiko vīriyārambho² -pa-sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayam vuccati sammāvāyāmo.

Tattha katamā sammāsati, yā sati anussati -pa- sammāsati satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayam vuccati sammāsati.

Tattha katamo sammāsamādhi, yā cittassa ṭhiti sañṭhitī -pa-sammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayam vuccati sammāsamādhi. Ayam vuccati dukkhanirodhagāminī paṭipadā, avasesā dhammā dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya sampayuttā.

207. Tattha katamo dukkhasamudayo, taṇhā ca avasesā ca kilesā. Ayam vuccati dukkhasamudayo.

Tattha katamā dukkham, avasesā ca akusalā dhammā tīṇi ca kusalamūlāni sāsavāni avasesā ca sāsavā kusalā dhammā sāsavā ca kusalākusalānam dhammānam vipākā, ye ca dhammā kiriyā neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā sabbañca rūpam. Idam vuccati dukkham.

1. Veramani (Ka) evamuparipi.

2. Viriyārambho (Sī, Syā)

Tattha katamo dukkhanirodho, taṇhāya ca avasesānañca kilesānam pahānam. Ayaṁ vuccati dukkhanirodho.

Tattha katamā dukkhanirodhagāminī paṭipadā, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa-paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmim samaye aṭṭhaṅgiko maggo hoti sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi. Ayaṁ vuccati dukkhanirodhagāminī paṭipadā, avasesā dhammā dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya sampayuttā.

208. Tattha katamo dukkhasamudayo, taṇhā ca avasesā ca kilesā avasesā ca akusalā dhammā. Ayaṁ vuccati dukkhasamudayo.

Tattha katamā dukkham, tīṇi ca kusalamūlāni sāsavāni avasesā ca sāsavā kusalā dhammā sāsavā ca kusalākusalānam dhammānam vipākā ye ca dhammā kiriyā neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā sabbañca rūpam. Idam vuccati dukkham.

Tattha katamo dukkhanirodho, taṇhāya ca avasesānañca kilesānam avasesānañca akusalānam dhammānam pahānam. Ayaṁ vuccati dukkhanirodho.

Tattha katamā dukkhanirodhagāminī paṭipadā, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa-paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmim samaye aṭṭhaṅgiko maggo hoti, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi. Ayaṁ vuccati dukkhanirodagāminī paṭipadā, avasesā dhammā dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya sampayuttā.

209. Tattha katamo dukkhasamudayo, taṇhā ca avasesā ca kilesā avasesā ca akusalā dhammā tīṇi ca kusalamūlāni sāsavāni. Ayaṁ vuccati dukkhasamudayo.

Tattha katamā dukkham, avasesā ca sāsavā kusalā dhammā sāsavā ca kusalākusalānam dhammānam vipākā ye ca dhammā kiriyā neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā sabbañca rūpam. Idam vuccati dukkham.

Tattha katamo dukkhanirodho, taṇhāya ca avasesānañca kilesānam avasesānañca akusalānam dhammānam tiṇṇañca kusalamūlānam sāsavānam pahānam. Ayam vuccati dukkhanirodho.

Tattha katamā dukkhanirodhagāminī paṭipadā, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa-paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhīññam, tasmim samaye aṭṭhaṅgiko maggo hoti, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi. Ayam vuccati dukkhanirodhagāminī paṭipadā, avasesā dhammā dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya sampayuttā.

210. Tattha katamo dukkhasamudayo, taṇhā ca avasesā ca kilesā avasesā ca akusalā dhammā tīṇi ca kusalamūlāni sāsavāni avasesā ca sāsavā kusalā dhammā. Ayam vuccati dukkhasamudayo.

Tattha katamā dukkham, sāsavā kusalākusalānam dhammānam vipākā ye ca dhammā kiriyā neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā sabbañca rūpam. Idam vuccati dukkham.

Tattha katamo dukkhanirodho, taṇhāya ca avasesānañca kilesānam avasesānañca akusalānam dhammānam tiṇṇañca kusalamūlānam sāsavānam avasesānañca sāsavānam kusalānam dhammānam pahānam. Ayam vuccati dukkhanirodho.

Tattha katamā dukkhanirodhagāminī paṭipadā, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa-paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhīññam, tasmim samaye aṭṭhaṅgiko maggo hoti, sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi. Ayam vuccati dukkhanirodhagāminī paṭipadā, avasesā dhammā dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya sampayuttā.

211. Cattāri saccāni dukkham dukkhasamudayo dukkhanirodho dukkhanirodhagāminī paṭipadā.

Tattha katamo dukkhasamudayo, taṇhā. Ayām vuccati dukkhasamudayo.

Tattha katamā dukkham, avasesā ca kilesā avasesā ca akusalā dhammā tīṇi ca kusalamūlāni sāsavāni avasesā ca sāsavā kusalā dhammā sāsavā ca kusalākusalānam dhammānam vipākā ye ca dhammā kiriyā neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā sabbañca rūpam, idam vuccati dukkham.

Tattha katamo dukkhanirodho, taṇhāya pahānam. Ayām vuccati dukkhanirodho.

Tattha katamā dukkhanirodhagāminī paṭipadā, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa-paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhaṭipadām dandhābhiññam, tasmim samaye pañcaṅgiko maggo hoti sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

Tattha katamā sammādiṭṭhi, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi dhammadhicayasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayām vuccati sammādiṭṭhi.

Tattha katamo sammāsaṅkappo, yo takko vitakko -pa- sammāsaṅkappo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayām vuccati sammāsaṅkappo.

Tattha katamo sammāvāyāmo, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayām vuccati sammāvāyāmo.

Tattha katamā sammāsati, yā sati anussati -pa- sammāsati satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayām vuccati sammāsati.

Tattha katamo sammāsamādhi, yā cittassa ṭhiti -pa- sammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam. Ayām vuccati sammāsamādhi. Ayām vuccati dukkhanirodhagāminī paṭipadā, avasesā dhammā dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya sampayuttā.

212. Tattha katamo dukkhasamudayo, taṇhā ca avasesā ca kilesā avasesā ca akusalā dhammā tīṇi ca kusalamūlāni

sāsavāni avasesā ca sāsavā kusalā dhammā. Ayān vuccati dukkhasamudayo.

Tattha katamā dukkham, sāsavā kusalākusalānam dhammānam vipākā ye ca dhammā kiriya neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā sabbañca rūpam. Idam vuccati dukkham.

Tattha katamo dukkhanirodho, taṇhāya ca avasesānañca kilesānam avasesānañca akusalānam dhammānam tiṇañca kusalamūlānam sāsavānam avasesānañca sāsavānam kusalānam dhammānam pahānam. Ayān vuccati dukkhanirodho.

Tattha katamā dukkhanirodhagāminī paṭipadā, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -paṭhamām jhānam upasampajja viharati dukkha-paṭipadam dandhābhīññam, tasmim samaye pañcaṅgiko maggo hoti sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvāyāmo sammāsatī sammāsamādhi. Ayān vuccati dukkhanirodhagāminī paṭipadā, avasesā dhammā dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya sampayuttā.

213. Cattāri saccāni dukkham dukkhasamudayo dukkhanirodho dukkhanirodhagāminī paṭipadā.

Tattha katamo dukkhasamudayo, taṇhā. Ayān vuccati dukkhasamudayo.

Tattha katamā dukkham, avasesā ca kilesā avasesā ca akusalā dhammā tiṇi ca kusalamūlāni sāsavāni avasesā ca sāsavā kusalā dhammā sāsavā ca kusalākusalānam dhammānam vipākā ye ca dhammā kiriya neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā sabbañca rūpam. Idam vuccati dukkham.

Tattha katamo dukkhanirodho, taṇhāya pahānam. Ayān vuccati dukkhanirodho.

Tattha katamā dukkhanirodhagāminī paṭipadā, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -paṭhamām jhānam

upasampajja viharati dukkhapaṭipadām dandhābhiññam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti. Ayam vuccati dukkhanirodhagāminī paṭipadā.

214. Tattha katamo dukkhasamusayo, taṇhā ca avasesā ca kilesā avasesā ca akusalā dhammā tiṇi ca kusalamūlāni sāsavāni avasesā ca sāsavā kusalā dhammā. Ayam vuccati dukkhasamudayo.

Tattha katamām dukkham, sāsavā kusalākusalānam dhammānam vipākā ye ca dhammā kiriyā neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā sabbañca rūpam. Idam vuccati dukkham.

Tattha katamo dukkhanirodho, taṇhāya ca avasesānañca kilesānam avasesānañca akusalānam dhammānam tiṇañca kusalamūlānam sāsavānam avasesānañca sāsavānam kusalānam dhammānam pahānam. Ayam vuccati dukkhanirodho.

Tattha katamā dukkhanirodhagāminī paṭipadā, idha bhikkhu yasmīm samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānaya paṭhamāya bhūmiyā patti�ā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamām jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadām dandhābhiññam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti. Ayam vuccati dukkhanirodhagāminī paṭipadā.

Abhidhammadbhājanīyam.

---

3. Pañhāpucchaka

215. Cattāri ariyasaccāni dukkham ariyasaccām dukkhasamudayām ariyasaccām dukkhanirodham ariyasaccām dukkhanirodhagāminī paṭipadā ariyasaccām.

216. Catunnam ariyasaccānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- kati saraṇā, kati araṇā.

1. Tika

217. Samudayasaccam akusalam. Maggasaccam kusalam.

Nirodhasaccam abyākataṁ. Dukkhasaccam siyā kusalam, siyā akusalam, siyā abyākataṁ. Dve saccā siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Nirodhasaccam na vattabbam “sukhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttan”tipi. Dukkhasaccam siyā sukhāya vedanāya sampayuttam, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttam, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam, siyā na vattabbam “sukhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttan”tipi. Dve saccā vipākadhammadhammadmā. Nirodhasaccam nevavipākanavipākadhammadhammadmā. Dukkhasaccam siyā vipākam, siyā vipākadhammadhammadmā, siyā nevavipākanavipākadhammadhammadmā. Samudayasaccam anupādinnupādāniyam. Dve saccā anupādinnanupādāniyā. Dukkhasaccam siyā upādinnupādāniyam, siyā anupādinnupādāniyam.

Samudayasaccam samkiliṭṭhasamkilesikam. Dve saccā asamkiliṭṭhasamkilesikā. Dukkhasaccam siyā samkiliṭṭhasamkilesikam, siyā asamkiliṭṭhasamkilesikam. Samudayasaccam savitakkasavicāram. Nirodhasaccam avitakka-avicāram. Maggasaccam siyā savitakkasavicāram, siyā avitakkavicāramattam, siyā avitakka-avicāram. Dukkhasaccam siyā savitakkasavicāram, siyā avitakkavicāramattam, siyā avitakka-avicāram, siyā na vattabbam “savitakkasavicāran”tipi, “avitakkavicāramattan”tipi, “avitakka-avicāran”tipi. Dve saccā siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsahagatā. Nirodhasaccam na vattabbam “pītisahagatan”tipi, “sukhasahagatan”tipi, “upekkhāsahagatan”tipi. Dukkhasaccam siyā pītisahagataṁ, siyā sukhasahagataṁ, siyā upekkhāsahagataṁ, siyā na vattabbam “pītisahagatan”tipi, “sukhasahagatan”tipi, “upekkhāsahagatan”tipi.

Dve saccā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā. Samudayasaccam siyā dassanena pahātabbam, siyā bhāvanāya pahātabbam. Dukkhasaccam siyā dassanena pahātabbam, siyā bhāvanāya pahātabbam, siyā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbam. Dve saccā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā. Samudayasaccam siyā dassanena pahātabbahetukam, siyā bhāvanāya

pahātabbahetukam. Dukkhasaccam siyā dassanena pahātabbahetukam, siyā bhāvanāya pahātabbahetukam, siyā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukam. Samudayasaccam ācayagāmi. Maggasaccam apacayagāmi. Nirodhasaccam nevācayagāmināpacayagāmi. Dukkhasaccam siyā ācayagāmi, siyā nevācayagāmināpacayagāmi. Maggasaccam sekkham. Tīni saccāni nevasekkhanāsekkhā. Samudayasaccam parittam. Dve saccā appamāṇā. Dukkhasaccam siyā parittam, siyā mahaggatam. Nirodhasaccam anārammaṇam. Maggasaccam appamāṇārammaṇam. Samudayasaccam siyā parittārammaṇam, siyā mahaggatārammaṇam, na appamāṇārammaṇam, siyā na vattabbam “parittārammaṇan”tipi, “mahaggatārammaṇan”tipi. Dukkhasaccam siyā parittārammaṇam, siyā mahaggatārammaṇam, siyā appamāṇārammaṇam, siyā na vattabbam “parittārammaṇan”tipi, “mahaggatārammaṇan”tipi, “appamāṇārammaṇan”tipi.

Samudayasaccam hīnam. Dve saccā pañītā. Dukkhasaccam siyā hīnam, siyā majjhimam. Nirodhasaccam aniyatam. Maggasaccam sammattaniyatam. Dve saccā siyā micchattaniyatā siyā aniyatā. Nirodhasaccam anārammaṇam. Samudayasaccam na vattabbam “maggārammaṇan”tipi, “maggahetukan”tipi, “maggādhipati”tipi. Maggasaccam na maggārammaṇam maggahetukam, siyā maggādhipati, siyā na vattabbam “maggādhipati”ti. Dukkhasaccam siyā maggārammaṇam, na maggahetukam. Siyā maggādhipati, siyā na vattabbam “maggārammaṇan”tipi, “maggādhipati”tipi. Dve saccā siyā uppānā, siyā anuppānā, na vattabbā “uppādino”ti. Nirodhasaccam na vattabbam “uppānnan”tipi, “anuppānnan”tipi, “uppādī”tipi. Dukkhasaccam siyā uppānā, siyā anuppānā, siyā uppādi. Tīni saccāni siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā. Nirodhasaccam na vattabbam “atītan”tipi, “anāgatan”tipi, “paccuppannan”tipi. Nirodhasaccam anārammaṇam. Maggasaccam na vattabbam “atītārammaṇan”tipi, “anāgatārammaṇan”tipi, “paccuppannārammaṇan”tipi. Dve saccā siyā atītārammaṇā, siyā anāgatārammaṇā, siyā paccuppannārammaṇā, siyā na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi. Nirodhasaccam bahiddhā. Tīni saccāni siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Nirodhasaccam anārammaṇam. Maggasaccam bahiddhārammaṇam. Samudayasaccam siyā ajjhattārammaṇam, siyā bahiddhārammaṇam, siyā ajjhattabahiddhārammaṇam. Dukkhasaccam siyā ajjhattārammaṇam, siyā bahiddhārammaṇam, siyā

ajjhattabahiddhārammaṇam, siyā na vattabbam “ajjhattārammaṇan”tipi, “bahiddhārammaṇan”tipi, “ajjhattabahiddhārammaṇan”tipi. Tīṇi saccāni anidassana-appaṭighā. Dukkhasaccam siyā sanidassanasappaṭigham, siyā anidassanasappaṭigham, siyā anidassana-appaṭigham.

2. Duka

218. Samudayasaccam hetu. Nirodhasaccam na hetu. Dve saccā siyā hetū, siyā na hetū. Dve saccā sahetukā. Nirodhasaccam ahetukam. Dukkhasaccam siyā sahetukam, siyā ahetukam. Dve saccā hetusampayuttā. Nirodhasaccam hetuvippayuttam. Dukkhasaccam siyā hetusampayuttam, siyā hetuvippayuttam. Samudayasaccam hetu ceva sahetukañca. Nirodhasaccam na vattabbam “hetu ceva sahetukañcā”tipi, “sahetukañceva na ca hetū”tipi. Maggasaccam siyā hetu ceva sahetukañca, siyā sahetukañceva na ca hetu. Dukkhasaccam siyā hetu ceva sahetukañca, siyā sahetukañceva na ca hetu, siyā na vattabbam “hetu ceva sahetukañcā”tipi, “sahetukañceva na ca hetū”tipi. Samudayasaccam hetu ceva hetusampayuttañca. Nirodhasaccam na vattabbam “hetu ceva hetusampayuttañcā”tipi, “hetusampayuttañceva na ca hetū”tipi. Maggasaccam siyā hetu ceva hetusampayuttañca, siyā hetusampayuttañceva na ca hetu. Dukkhasaccam siyā hetu ceva hetusampayuttañca, siyā hetusampayuttañceva na ca hetu, siyā na vattabbam “hetu ceva hetusampayuttañcā”tipi, “hetusampayuttañceva na ca hetū”tipi. Nirodhasaccam na hetu-ahetukam. Samudayasaccam na vattabbam “na hetusahetukan”tipi, “na hetu-ahetukan”tipi. Maggasaccam siyā na hetusahetukam, siyā na vattabbam “na hetusahetukan”tipi, “na hetu-ahetukan”tipi. Dukkhasaccam siyā na hetusahetukam, siyā na hetu-ahetukam, siyā na vattabbam “na hetusahetukan”tipi, “na hetu-ahetukan”tipi.
(1)

Tīṇi saccāni sappaccayā. Nirodhasaccam appaccayam. Tīṇi saccāni saṅkhatā. Nirodhasaccam asaṅkhataṁ. Tīṇi saccāni anidassanā. Dukkhasaccam siyā sanidassanam, siyā anidassanam. Tīṇi saccāni appaṭighā. Dukkhasaccam siyā sappaṭigham, siyā appaṭigham. Tīṇi saccāni arūpāni. Dukkhasaccam siyā rūpaṁ, siyā arūpam. Dve

saccā lokiyā. Dve saccā lokuttarā, kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā. (2)

Samudayasaccam āsavo. Dve saccā no āsavā. Dukkhasaccam siyā āsavo, siyā no āsavo. Dve saccā sāsavā. Dve saccā anāsavā.

Samudayasaccam āsavasampayuttā. Dve saccā āsavavippayuttā.

Dukkhasaccam siyā āsavasampayuttam, siyā āsavavippayuttam.

Samudayasaccam āsavo ceva sāsavañca. Dve saccā na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”tipi, “sāsavā ceva no ca āsavā”tipi. Dukkhasaccam siyā āsavo ceva sāsavañca, siyā sāsavañceva no ca āsavo. Samudayasaccam āsavo ceva āsavasampayuttañca. Dve saccā na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi. Dukkhasaccam siyā āsavo ceva āsavasampayuttañca, siyā āsavasampayuttañceva no ca āsavo, siyā na vattabbaṁ “āsavo ceva āsavasampayuttañcā”tipi, “āsavasampayuttañceva no ca āsavo”tipi. Dve saccā āsavavippayutta-anāsavā. Samudayasaccam na vattabbaṁ “āsavavippayuttasāsavan”tipi, “āsavavippayutta-anāsavan”tipi.

Dukkhasaccam siyā āsavavippayuttasāsavaṁ, siyā na vattabbaṁ “āsavavippayuttasāsavan”tipi, “āsavavippayutta-anāsavan”tipi. (3)

Samudayasaccam samyojanam. Dve saccā no samyojanā.

Dukkhasaccam siyā samyojanam, siyā no samyojanam. Dve saccā samyojaniyā. Dve saccā asamyojaniyā. Samudayasaccam samyojanasampayuttam. Dve saccā samyojanavippayuttā. Dukkhasaccam siyā samyojanasampayuttam, siyā samyojanavippayuttam. Samudayasaccam samyojanañceva samyojaniyañca. Dve saccā na vattabbā “samyojanā ceva samyojaniyā cā”tipi, “samyojaniyā ceva no ca samyojanā”tipi.

Dukkhasaccam siyā samyojanañceva samyojaniyañca, siyā samyojaniyañceva no ca samyojanam. Samudayasaccam samyojanañceva samyojanasampayuttañca. Dve saccā na vattabbā “samyojanā ceva samyojanasampayuttā cā”tipi, “samyojanasampayuttā ceva no ca samyojanā”tipi. Dukkhasaccam siyā samyojanañceva samyojanasampayuttañca, siyā samyojanasampayuttañceva no ca samyojanam, siyā na vattabbaṁ “samyojanañceva samyojanasampayuttañcā”tipi, samyojanasampayuttañceva no ca

saṁyojanan”tipi. Dve saccā saṁyojanavippayutta-asamyojaniyā. Samudayasaccam na vattabbam “saṁyojanavippayuttasaṁyojaniyan”tipi, “saṁyojanavippayutta-asamyojaniyan”tipi. Dukkhasaccam siyā saṁyojanavippayuttasaṁyojaniyam, siyā na vattabbam “saṁyojanavippayuttasaṁyojaniyan”tipi, “saṁyojanavippayutta-asamyojaniyan”tipi. (4)

Samudayasaccam gantho. Dve saccā no ganthā. Dukkhasaccam siyā gantho, siyā no gantho. Dve saccā ganthaniyā. Dve saccā aganthaniyā. Dve saccā ganthavippayuttā. Dve saccā siyā ganthasampayuttā, siyā ganthavippayuttā. Samudayasaccam gantho ceva ganthaniyañca. Dve saccā na vattabbā “ganthā ceva ganthaniyā cā”tipi, “ganthaniyā ceva no ca ganthā”tipi. Dukkhasaccam siyā gantho ceva ganthaniyañca, siyā ganthaniyañceva no ca gantho. Samudayasaccam gantho ceva ganthasampayuttañca, siyā na vattabbam “gantho ceva ganthasampayuttañcā”tipi, “ganthasampayuttañceva no ca gantho”tipi. Dve saccā na vattabbā “ganthā ceva ganthasampayuttā cā”tipi, “ganthasampayuttā ceva no ca gantho”tipi. Dukkhasaccam siyā gantho ceva ganthasampayuttañca, siyā ganthasampayuttañceva no ca gantho, siyā na vattabbam “gantho ceva ganthasampayuttañcā”tipi, “ganthasampayuttañceva no ca gantho”tipi. Dve saccā ganthavippayutta-aganthaniyā. Dve saccā siyā ganthavippayuttaganthaniyā, siyā na vattabbā “ganthavippayuttaganthaniyā”tipi, “ganthavippayutta-aganthaniyā”tipi. (5)

Samudayasaccam ogho -pa- yogo -pa- nīvaraṇam. Dve saccā no nīvaraṇā. Dukkhasaccam siyā nīvaraṇam, siyā no nīvaraṇam. Dve saccā nīvaraṇiyā. Dve saccā anīvaraṇiyā. Samudayasaccam nīvaraṇasampayuttam. Dve saccā nīvaraṇavippayuttā. Dukkhasaccam siyā nīvaraṇasampayuttam siyā nīvaraṇavippayuttam. Samudayasaccam nīvaraṇañceva nīvaraṇiyañca. Dve saccā na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇiyā cā”tipi, “nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇā”tipi. Dukkhasaccam siyā nīvaraṇañceva nīvaraṇiyañca, siyā nīvaraṇiyañceva no ca nīvaraṇam. Samudayasaccam nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayuttañca. Dve saccā na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇasampayuttā cā”tipi, “nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇā”tipi. Dukkhasaccam siyā nīvaraṇañceva nīvaraṇasampayuttañca, siyā nīvaraṇasampayuttañceva no ca nīvaraṇam, siyā na vattabbam “nīvaraṇañceva

nīvaraṇasampayuttañcā”tipi, “nīvaraṇasampayuttañceva no ca nīvaraṇan”tipi. Dve saccā nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā, samudayasaccam na vattabbam “nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā”tipi, “nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā”tipi. Dukkhasaccam siyā nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyam, siyā na vattabbam “nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā”tipi, “nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā”tipi. (8)

Tīni saccāni no parāmāsā. Dukkhasaccam siyā parāmāso, siyā no parāmāso. Dve saccā parāmaṭṭhā. Dve saccā aparāmaṭṭhā. Dve saccā parāmāsavippayuttā. Samudayasaccam siyā parāmāsasampayuttam, siyā parāmāsavippayuttam. Dukkhasaccam siyā parāmāsasampayuttam, siyā parāmāsavippayuttam, siyā na vattabbam “parāmāsasampayuttan”tipi, “parāmāsavippayuttan”tipi. Samudayasaccam na vattabbam “parāmāso ceva parāmaṭṭhañcā”ti, parāmaṭṭhañceva no ca parāmāso. Dve saccā na vattabbā “parāmāsā ceva parāmaṭṭhā cā”tipi, “parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāsā”tipi. Dukkhasaccam siyā parāmāso ceva parāmaṭṭhañca, siyā parāmaṭṭhañceva no ca parāmāso. Dve saccā parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā. Dve saccā siyā parāmāsavippayuttparāmaṭṭhā, siyā na vattabbā “parāmāsavippayuttparāmaṭṭhā”tipi, “parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā”tipi. (9)

Dve saccā sārammañā. Nirodhasaccam anārammañam. Dukkhasaccam siyā sārammañam, siyā anārammañam. Tīni saccāni no cittā. Dukkhasaccam siyā cittam, siyā no cittam. Dve saccā cetasikā. Nirodhasaccam acetasikam. Dukkhasaccam siyā cetasikam, siyā acetasikam. Dve saccā cittasampayuttā. Nirodhasaccam cittavippayuttam. Dukkhasaccam siyā cittasampayuttam, siyā cittavippayuttam, siyā na vattabbam “cittena sampayuttan”tipi, “cittena vippayuttan”tipi. Dve saccā cittamsaṭṭhā. Nirodhasaccam cittavisarīnsaṭṭhām. Dukkhasaccam siyā cittamsaṭṭhām, siyā cittavisamṣaṭṭhām, siyā na vattabbam “cittena saṁsaṭṭhan”tipi, “cittena visamṣaṭṭhan”tipi. Dve saccā cittamuṭṭhānā. Nirodhasaccam no cittasamuṭṭhānam. Dukkhasaccam siyā cittasamuṭṭhānam, siyā no cittasamuṭṭhānam. Dve saccā cittasahabhuno. Nirodhasaccam no cittasahabhū. Dukkhasaccam siyā cittasahabhū, siyā no cittasahabhū. Dve saccā cittānuparivattino. Nirodhasaccam no cittānuparivatti. Dukkhasaccam siyā cittānuparivatti, siyā no cittānuparivatti. Dve saccā cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānā. Nirodhasaccam no

cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānam. Dukkhasaccam siyā
 cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānam, siyā no cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānam. Dve saccā
 cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno. Nirodhasaccam no
 cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānasahabhū. Dukkhasaccam siyā
 cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānasahabhū, siyā no cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānasahabhū.
 Dve saccā cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino. Nirodhasaccam no
 cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivatti. Dukkhasaccam siyā
 cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivatti, siyā no
 cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivatti. Tīṇi saccāni bāhirā. Dukkhasaccam
 siyā ajjhattam, siyā bāhiram. (10)

Tīṇi saccāni no upādā. Dukkhasaccam siyā upādā, siyā no upādā. Tīṇi
 saccāni anupādinnā. Dukkhasaccam siyā upādinnam, siyā anupādinnam.
 Samudayasaccam upādānam. Dve saccā no upādānā. Dukkhasaccam siyā
 upādānam, siyā no upādānam. Dve saccā upādāniyā. Dve saccā
 anupādāniyā. Dve saccā upādānavippayuttā. Dve saccā siyā
 upādānasampayuttā, siyā upādānavippayuttā. Samudayasaccam
 upādānañceva upādāniyañca. Dve saccā na vattabbā “upādānā ceva
 upādāniyā cā”tipi, “upādāniyā ceva no ca upādānā”tipi. Dukkhasaccam siyā
 upādānañceva upādāniyañca, siyā upādāniyāñceva no ca upādānam.
 Samudayasaccam siyā upādānañceva upādānasampayuttañca. Siyā na
 vattabbam “upādānañceva upādānasampayuttañcā”tipi,
 “upādānasampayuttañceva no ca upādānan”tipi. Dve saccā na vattabbā
 “upādānā ceva upādānasampayuttā cā”tipi, “upādānasampayuttā ceva no ca
 upādānā”tipi. Dukkhasaccam siyā upādānañceva upādānasampayuttañca,
 siyā upādānasampayuttañceva no ca upādānam, siyā na vattabbam
 “upādānañceva upādānasampayuttañcā”tipi, “upādānasampayuttañceva no
 ca upādānan”tipi. Dve saccā upādānavippayutta-anupādāniyā. Dve saccā
 siyā upādānavippayutta-upādāniyā, siyā na vattabbā “upādānavippayutta-
 upādāniyā”tipi, “upādānavippayutta-anupādāniyā”tipi. (11)

Samudayasaccam kileso. Dve saccā no kilesā. Dukkhasaccam siyā
 kileso, siyā no kileso. Dve saccā samkilesikā. Dve saccā asamkilesikā.
 Samudayasaccam samkiliṭṭham. Dve saccā asamkiliṭṭhā. Dukkhasaccam siyā
 samkiliṭṭham, siyā asamkiliṭṭham. Samudayasaccam kilesasampayuttam. Dve
 saccā kilesavippayuttā. Dukkhasaccam siyā kilesasampayuttam,

siyā kilesavippayuttam. Samudayasaccam kileso ceva samkilesikañca. Dve saccā na vattabbā “kilesā ceva samkilesikā cā”tipi, “samkilesikā ceva no ca kilesā”tipi. Dukkhasaccam siyā kileso ceva samkilesikañca, siyā samkilesikañceva no ca kileso. Samudayasaccam kileso ceva samkiliṭṭhañca. Dve saccā na vattabbā “kilesā ceva samkiliṭṭhā cā”tipi, “samkiliṭṭhā ceva no ca kilesā”tipi. Dukkhasaccam siyā kileso ceva samkiliṭṭhañca, siyā samkiliṭṭhañceva no ca kileso, siyā na vattabbam “kileso ceva samkiliṭṭhañcā”tipi, “samkiliṭṭhañceva no ca kileso”tipi. Samudayasaccam kileso ceva kilesasampayuttañca. Dve saccā na vattabbā “kilesā ceva kilesasampayuttā cā”tipi, “kilesasampayuttā ceva no ca kilesā”tipi. Dukkhasaccam siyā kileso ceva kilesasampayuttañca, siyā kilesasampayuttañceva no ca kileso, siyā na vattabbam “kileso ceva kilesasampayuttañcā”tipi, “kilesasampayuttañceva no ca kileso”tipi. Dve saccā kilesavippayutta-asamkilesikā. Samudayasaccam na vattabbam “kilesavippayuttasamkilesikan”tipi, “kilesavippayutta-asamkilesikan”tipi. Dukkhasaccam siyā kilesavippayuttasamkilesikam, siyā na vattabbam “kilesavippayuttasamkilesikan”tipi, “kilesavippayutta-asamkilesikan”tipi.

(12)

Dve saccā na dassanena pahātabbā. Dve saccā siyā dassanena pahātabbā, siyā na dassanena pahātabbā. Dve saccā na bhāvanāya pahātabbā. Dve saccā siyā bhāvanāya pahātabbā, siyā na bhāvanāya pahātabbā. Dve saccā na dassanena pahātabbahetukā. Dve saccā siyā dassanena pahātabbahetukā, siyā na dassanena pahātabbahetukā. Dve saccā na bhāvanāya pahātabbahetukā. Dve saccā siyā bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā na bhāvanāya pahātabbahetukā. Samudayasaccam savitakkam. Nirodhasaccam avitakkam. Dve saccā siyā savitakkā, siyā avitakkā. Samudayasaccam savicāram. Nirodhasaccam avicāram. Dve saccā siyā savicārā, siyā avicārā. Nirodhasaccam appītikam. Tīṇi saccāni siyā sappītikā, siyā appītikā. Nirodhasaccam na pītisahagatam. Tīṇi saccāni siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā.

nirodhasaccam̄ na sukhasahagatam̄. Tīṇi saccāni siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā. Nirodhasaccam̄ na upekkhāsahagatam̄. Tīṇi saccāni siyā upekkhāsahagatā, siyā na upekkhāsahagatā.

Samudayasaccam̄ kāmāvacaram̄. Dve saccā na kāmāvacarā. Dukkhasaccam̄ siyā kāmāvacaram̄, siyā na kāmāvacaram̄. Tīṇi saccāni na rūpāvacarā. Dukkhasaccam̄ siyā rūpāvacaram̄, siyā na rūpāvacaram̄. Tīṇi saccāni na arūpāvacarā. Dukkhasaccam̄ siyā arūpāvacaram̄, siyā na arūpāvacaram̄. Dve saccā pariyāpannā. Dve saccā apariyāpannā. Maggasaccam̄ niyyānikam̄. Tīṇi saccāni aniyyānikā. Maggasaccam̄ niyatam̄. Nirodhasaccam̄ aniyatam̄. Dve saccā siyā niyatā, siyā aniyatā. Dve saccā sauttarā. Dve saccā anuttarā. Samudayasaccam̄ saraṇam̄. Dve saccā arañā. Dukkhasaccam̄ siyā saraṇam̄, siyā arañanti. (13)

Pañhāpucchakam̄.

Saccavibhaṅgo niṭṭhito.

5. Indriyavibhaṅga

1. Abhidhammabhājanīya

219. Bāvīsatindriyāni cakkhundriyam sotindriyam ghānindriyam jivhindriyam kāyindriyam manindriyam itthindriyam purisindriyam jīvitindriyam sukhindriyam dukkhindriyam somanassindriyam domanassindriyam upekkhindriyam saddhindriyam vīriyindriyam¹ satindriyam samādhindriyam paññindriyam anaññātaññassāmītindriyam aññindriyam aññātāvindriyam.

220. Tattha katamām cakkhundriyam, yam cakkhu catunnam mahābhūtānam upādāya pasādo -pa- suñño gāmopeso. Idam vuccati cakkhundriyam. (1)

Tattha katamām sotindriyam -pa- ghānindriyam -pa- jivhindriyam -pa- kāyindriyam yo kāyo catunnam mahābhūtānam upādāya pasādo -pa- suñño gāmopeso. Idam vuccati kāyindriyam. (5)

Tattha katamām manindriyam, ekavidhena manindriyam—phassasampayuttam duvidhena manindriyam—atthi sahetukam, atthi ahetukam. Tividhena manindriyam—atthi kusalam, atthi akusalam, atthi abyākataṁ. Catubbidhena manindriyam—atthi kāmāvacaram, atthi rūpāvacaram, atthi arūpāvacaram, atthi apariyāpannam. Pañcavidhena manindriyam—atthi sukhindriyasampayuttam, atthi dukkhindriyasampayuttam, atthi somanassindriyasampayuttam, atthi domanassindriyasampayuttam, atthi upekkhindriyasampayuttam. Chabbidhena manindriyam—cakkhuviññāṇam -pa- manoviññāṇam. Evaṁ chabbidhena manindriyam.

Sattavidhena manindriyam—cakkhuviññāṇam -pa- kāyaviññāṇam, manodhātu, manoviññāṇadhadhātu. Evaṁ sattavidhena manindriyam.

Aṭṭhavidhena manindriyam—cakkhuviññāṇam -pa- kāyaviññāṇam atthi sukhasahagatam, atthi dukhasahagatam, manodhātu, manoviññāṇadhadhātu. Evaṁ aṭṭhavidhena manindriyam.

---

1. Viriyindriyam (Sī, Syā)

Navavidhena manindriyam—cakkhuviññāṇam -pa- kāyaviññāṇam, manodhātu, manoviññāṇadhātu atthi kusalā, atthi akusalā, atthi abyākatā. Evam navavidhena manindriyam.

Dasavidhena manindriyam—cakkhuviññāṇam -pa- kāyaviññāṇam atthi sukhasahagatam, atthi dukkhasahagatam, manodhātu, manoviññāṇadhātu atthi kusalā, atthi akusalā, atthi abyākatā. Evam dasavidhena manindriyam -pa-. Evam bahuvidhena manindriyam. Idam vuccati manindriyam. (6)

Tattha katamaṁ itthindriyam, yam itthiyā itthiliṅgam itthinimittam itthikuttam itthākappo itthattam itthibhāvo, idam vuccati itthindriyam. (7)

Tattha katamaṁ purisindriyam, yam purisassa purisaliṅgam purisanimittam purisakuttam purisākappo purisattam purisabhāvo, idam vuccati purisindriyam. (8)

Tattha katamaṁ jīvitindriyam, jīvitindriyam duvidhena atthi rūpajīvitindriyam, atthi arūpajīvitindriyam.

Tattha katamaṁ rūpajīvitindriyam, yo tesam rūpīnam dhammānam āyu ṭhiti yapanā yāpanā iriyanā vattanā pālanā jīvitam jīvitindriyam, idam vuccati rūpajīvitindriyam.

Tattha katamaṁ arūpajīvitindriyam, yo tesam arūpīnam dhammānam āyu ṭhiti yapanā yāpanā iriyanā vattanā pālanā jīvitam jīvitindriyam, idam vuccati arūpajīvitindriyam. Idam vuccati jīvitindriyam. (9)

Tattha katamaṁ sukhindriyam, yam kāyikam sātam kāyikam sukhām kāyasamphassajam sātam sukhām vedayitam kāyasamphassajā sātā sukhā vedanā, idam vuccati sukhindriyam. (10)

Tattha katamaṁ dukkhindriyam, yam kāyikam asātam kāyiyaṁ dukkham kāyasamphassajam asātam dukkham vedayitam kāyasamphassajā asātā dukkhā vedanā, idam vuccati dukkhindriyam. (11)

Tattha katamaṁ somanassindriyam, yam cetasikam sātam cetasikam sukhām cetosamphassajam sātam sukhām vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, idam vuccati somanassindriyam. (12)

Tattha katamāṁ domanassindriyām, yaṁ cetasikām asātām cetasikām dukkham cetosamphassajām asātām dukkham vedayitām cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, idām vuccati domanassindriyām. (13)

Tattha katamāṁ upekkhindriyām, yaṁ cetasikām neva sātām nāsātām cetosamphassajām adukkhamasukham vedayitām cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, idām vuccati upekkhindriyām. (14)

Tattha katamāṁ saddhindriyām, yā saddhā saddahanā okappanā abhippasādo saddhā saddhindriyām saddhābalām, idām vuccati saddhindriyām. (15)

Tattha katamāṁ vīriyindriyām, yo cetasiko vīriyārambho nikkamo parakkamo uyyāmo vāyāmo ussāho ussolhī thāmo ṭhiti asithilaparakkamatā anikkhittachandatā anikkhittadheratā dhurasampaggāho vīriyām vīriyindriyām vīriyabalaṁ, idām vuccati vīriyindriyām. (16)

Tattha katamāṁ satindriyām, yā sati anussati paṭissati sati saraṇatā dhāraṇatā apilāpanatā asammussanatā sati satindriyām satibalaṁ sammāsatī, idām vuccati satindriyām. (17)

Tattha katamāṁ samādhindriyām, yā cittassa ṭhiti saṇṭhitī avaṭṭhitī avisāhāro avikkhepo avisāhaṭamānasatā samatho samādhindriyām samādhibalām sammāsamādhi, idām vuccati samādhindriyām. (18)

Tattha katamāṁ paññindriyām, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idām vuccati paññindriyām. (19)

Tattha katamāṁ anaññātaññassāmītindriyām, yā tesam dhammānam anaññatānam adiṭṭhānam appattānam aviditānam asacchikatānam sacchikiriyāya paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi dhammadhicayasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idām vuccati anaññātaññassāmītindriyām. (20)

Tattha katamāṁ aññindriyām, yā tesam dhammānam ñātānam diṭṭhānam pattānam viditānam sacchikatānam sacchikiriyāya paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi dhammadhicayasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idām vuccati aññindriyām. (21)

Tattha katamarāñ aññātāvindriyam, yā tesam dhammānam aññātāvīnam
diṭṭhānam pattānam viditānam sacchikatānam sacchikiriyāya paññā pajānanā
-pa- amoho dhammadvicayo sammādiṭṭhi dhammadvicayasambojjhaṅgo
maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati aññātāvindriyam. (22)

Abhidhammadbhājaniyam.

---

2. Pañhāpucchaka

221. Bāvīsatindriyāni cakkhundriyam sotindriyam ghānindriyam
jivhindriyam kāyindriyam manindriyam itthindriyam purisindriyam
jīvitindriyam sukhindriyam dukkhindriyam somanassindriyam
domanassindriyam upekkhindriyam saddhindriyam vīriyindriyam
satindriyam samādhindriyam paññindriyam anaññātaññassāmītindriyam
aññindriyam aññātāvindriyam.

222. Bāvīsatīnam indriyānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā
-pa- kati saraṇā, kati araṇā.

1. Tika

223. Dasindriyā abyākatā. Domanassindriyam akusalam.
Anaññātaññassāmītindriyam kusalam, cattārindriyā siyā kusalā, siyā
abyākatā. Cha indriyā siyā kusalā, siyā akusalā, siyā abyākatā.

Dvādasindriyā na vattabbā “sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi,
“dukkhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya
sampayuttā”tipi. Cha indriyā siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā
adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Tīṇindriyā siyā sukhāya vedanāya
sampayuttā, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya
vedanāya sampayuttā. Jīvitindriyam siyā sukhāya vedanāya sampayuttam,
siyā dukkhāya vedanāya sampayuttam, siyā adukkhamasukhāya vedanāya
sampayuttam, siyā na vattabbam “sukhāya vedanāya sampayuttan”tipi,
“dukkhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya
sampayuttan”tipi.

Sattindriyā nevavipākanavipākadhammadhammā. Tīṇindriyā vipākā.
Dvindriyā vipākadhammadhammā. Aññindriyam siyā vipākam, siyā
vipākadhammadhammam. Navindriyā

siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammā, siyā nevavipākanavipākadhammadhammā. Navindriyā upādinnupādāniyā, domanassindriyam anupādinnupādāniyam. Tīṇindriyā anupādinna-anupādāniyā. Navindriyā siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā.

Navindriyā asamkiliṭṭhasamkilesikā. Domanassindriyam samkiliṭṭhasamkilesikam. Tīṇindriyā asamkiliṭṭha-asamkilesikā. Tīṇindriyā siyā asamkiliṭṭhasamkilesikā, siyā asamkiliṭṭha-asamkilesikā. Cha indriyā siyā samkiliṭṭhasamkilesikā, siyā asamkiliṭṭhasamkilesikā, siyā asamkiliṭṭha-asamkilesikā. Navindriyā avitakka-avicārā. Domanassindriyam savitakkasavicāram. Upekkhindriyam siyā savitakkasavicāram, siyā avitakka-avicāram. Ekādasindriyā siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā.

Ekādasindriyā na vattabbā “pītisahagatā”tipi, “sukhasahagatā”tipi, “upekkhāsahagatā”tipi. Somanassindriyam siyā pītisahagataṁ, na sukhasahagataṁ, na upekkhāsahagataṁ, siyā na vattabbam “pītisahagatan”ti. Cha indriyā siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsahagatā. Cattārindriyā siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsahagatā, siyā na vattabbā “pītisahagatā”tipi, “sukhasahagatā”tipi, “upekkhāsahagatā”tipi.

Pannarasindriyā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā. Domanassindriyam siyā dassanena pahātabbam, siyā bhāvanāya pahātabbam. Cha indriyā siyā dassanena pahātabbā, siyā bhāvanāya pahātabbā, siyā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā. Pannarasindriyā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā. Domanassindriyam siyā dassanena pahātabbahetukam, siyā bhāvanāya pahātabbahetukam. Cha indriyā siyā dassanena pahātabbahetukā, siyā bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā.

Dasindriyā nevācayagāmināpacayagāmino. Domanassindriyam ācayagāmi. Anaññātaññassāmīndriyam apacayagāmi. Aññindriyam siyā apacayagāmi, siyā nevācayagāmināpacayagāmi. Navindriyā siyā ācayagāmino,

siyā apacayagāmino, siyā nevācayagāmināpacayagāmino. Dasindriyā nevasekkhanāsekkhā. Dvindriyā sekkhā. Aññatāvindriyam asekkham. Navindriyā siyā sekkhā, siyā asekkhā, siyā nevasekkhanāsekkhā.

Dasindriyā parittā. Tīṇindriyā appamāṇā. Navindriyā siyā parittā, siyā mahaggatā, siyā appamāṇā. Sattindriyā anārammaṇā. Dvindriyā parittārammaṇā. Tīṇindriyā appamāṇārammaṇā. Domanassindriyam siyā parittārammaṇam, siyā mahaggatārammaṇam, na appamāṇārammaṇam, siyā na vattabbam “parittārammaṇan”tipi, “mahaggatārammaṇan”tipi. Navindriyā siyā parittārammaṇā, siyā mahaggatārammaṇā, siyā appamāṇārammaṇā, siyā na vattabbā “parittārammaṇā”tipi, “mahaggatārammaṇā”tipi, “appamāṇārammaṇā”tipi.

Navindriyā majjhimā. Domanassindriyam hīnam. Tīṇindriyā paṇītā. Tīṇindriyā siyā majjhimā. Siyā paṇītā. Cha indriyā siyā hīnā, siyā majjhimā. Siyā paṇītā. Dasindriyā aniyatā. Anaññataññassāmītindriyam sammattaniyatam. Cattārindriyā siyā sammattaniyatā, siyā aniyatā. Domanassindriyam siyā micchattaniyatam, siyā aniyatam. Cha indriyā siyā micchattaniyatā, siyā sammattaniyatā, siyā aniyatā. Sattindriyā anārammaṇā. Cattārindriyā na vattabbā “maggārammaṇā”tipi, “maggahetukā”tipi, “maggādhipatino”tipi. Anaññataññassāmītindriyam na maggārammaṇam, siyā maggahetukam, siyā maggādhipati, siyā na vattabbam “maggahetukan”tipi, “maggādhipati”tipi. Aññindriyam na maggārammaṇam siyā maggahetukam, siyā maggādhipati, siyā na vattabbam “maggahetukan”tipi, “maggādhipati”tipi. Navindriyā siyā maggārammaṇā, siyā maggahetukā, siyā maggādhipatino, siyā na vattabbā “maggārammaṇā”tipi, “maggahetukā”tipi, “maggādhipatino”tipi.

Dasindriyā siyā uppannā, siyā uppādino, na vattabbā “anuppannā”ti. Dvindriyā siyā uppannā, siyā anuppannā, na vattabbā “uppādino”ti. Dasindriyā siyā uppannā, siyā anuppannā, siyā uppādino, siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā. Sattindriyā anārammaṇā. Dvindriyā paccuppannārammaṇā. Tīṇindriyā na vattabbā “atītārammaṇā”tipi,

“anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi. Dasindriyā siyā atītārammaṇā, siyā anāgatārammaṇā, siyā paccuppannārammaṇā, siyā na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi, siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Sattindriyā anārammaṇā. Tīṇindriyā bahiddhārammaṇā. Cattārindriyā siyā ajjhattārammaṇā, siyā bahiddhārammaṇā, siyā ajjhattabahiddhārammaṇā. Aṭṭhindriyā siyā ajjhattārammaṇā, siyā bahiddhārammaṇā, siyā ajjhattabahiddhārammaṇā. Pañcindriyā anidassanasappaṭighā. Sattarasindriyā anidassana-appaṭighā.

2. Duka

224. Cattārindriyā hetū. Aṭṭhārasindriyā na hetū. Sattindriyā sahetukā. Navindriyā ahetukā. Cha indriyā siyā sahetukā, siyā ahetukā. Sattindriyā hetusampayuttā. Navindriyā hetuvippayuttā. Cha indriyā siyā hetusampayuttā, siyā hetuvippayuttā. Cattārindriyā hetū ceva sahetukā ca. Navindriyā na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”tipi, “sahetukā ceva na ca hetū”tipi. Tīṇindriyā na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”ti, sahetukā ceva na ca hetū. Cha indriyā na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”ti, siyā sahetukā ceva na ca hetū, siyā na vattabbā “sahetukā ceva na ca hetū”ti.

Cattārindriyā hetū ceva hetusampayuttā ca. Navindriyā na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”tipi, “hetusampayuttā ceva na ca hetū”tipi. Tīṇindriyā na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti, hetusampayuttā ceva na ca hetū. Cha indriyā na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti, siyā hetusampayuttā ceva na ca hetū, siyā na vattabbā “hetusampayuttā ceva na ca hetū”ti.

Navindriyā na hetū ahetukā. Tīṇindriyā na hetū sahetukā. Cattārindriyā na vattabbā “na hetū sahetukā”tipi, “na hetū

ahetukā”tipi. Cha indriyā siyā na hetū sahetukā, siyā na hetū ahetukā. (1)

Sappaccayā, saṅkhatā, anidassanā. Pañcindriyā sappaṭighā.
 Sattarasindriyā appaṭighā. Sattindriyā rūpā. Cuddasindriyā arūpā.
 Jīvitindriyam siyā rūpam, siyā arūpam. Dasindriyā lokiyā. Tīṇindriyā
 lokuttarā. Navindriyā siyā lokiyā, siyā lokuttarā, kenaci viññeyyā, kenaci na
 viññeyyā. (2)

No āsavā. Dasindriyā sāsavā. Tīṇindriyā anāsavā. Navindriyā siyā
 sāsavā, siyā anāsavā. Pannarasindriyā āsavavippayuttā. Domanassindriyam
 āsavasampayuttam. Cha indriyā siyā āsavasampayuttā, siyā āsavavippayuttā.
 Dasindriyā na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”ti, sāsavā ceva no ca āsavā.
 Tīṇindriyā na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”tipi, “sāsavā ceva no ca
 āsavā”tipi. Navindriyā na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”ti, siyā sāsavā
 ceva no ca āsavā, siyā na vattabbā “sāsavā ceva no ca āsavā”ti.

Pannarasindriyā na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi,
 “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi. Domanassindriyam na vattabbam
 “āsavo ceva āsavasampayuttañcā”ti, āsavasampayuttañceva no ca āsavo.
 Cha indriyā na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”ti, siyā
 āsavasampayuttā ceva no ca āsavā, siyā na vattabbā “āsavasampayuttā ceva
 no ca āsavā”ti. Navindriyā āsavavippayuttasāsavā. Tīṇindriyā
 āsavavippayutta-anāsavā. Domanassindriyam na vattabbam
 “āsavavippayuttasāsavan”tipi, “āsavavippayutta-anāsavan”tipi. Tīṇindriyā
 siyā āsavavippayuttasāsavā, siyā āsavavippayutta-anāsavā. Cha indriyā siyā
 āsavavippayuttasāsavā, siyā āsavavippayutta-anāsavā, siyā na vattabbā
 “āsavavippayuttasāsavā”tipi, “āsavavippayutta-anāsavā”tipi. (3)

No saṃyojanā. Dasindriyā saṃyojaniyā. Tīṇindriyā asaṃyojaniyā.
 Navindriyā siyā saṃyojaniyā, siyā asaṃyojaniyā. Pannarasindriyā
 saṃyojanavippayuttā. Domanassindriyam saṃyojanasampayuttam.

Cha indriyā siyā samyojanasampayuttā, siyā samyojanavippayuttā. Dasindriyā na vattabbā “samyojanā ceva samyojaniyā cā”ti, samyojaniyā ceva no ca samyojanā. Tīṇindriyā na vattabbā “samyojanā ceva samyojaniyā cā”tipi, “samyojaniyā ceva no ca samyojanā”tipi. Navindriyā na vattabbā “samyojanā ceva samyojaniyā cā”ti, siyā samyojaniyā ceva no ca samyojanā, siyā na vattabbā “samyojaniyā ceva no ca samyojanā”ti.

Pannarasindriyā na vattabbā “samyojanā ceva samyojanasampayuttā cā”tipi, “samyojanasampayuttā ceva no ca samyojanā”tipi. Domanassindriyam na vattabbam “samyojanañceva samyojanasampayuttañcā”ti, samyojanasampayuttañceva no ca samyojanam. Cha indriyā na vattabbā “samyojanā ceva samyojanasampayuttā cā”ti, siyā samyojanasampayuttā ceva no ca samyojanā, siyā na vattabbā “samyojanasampayuttā ceva no ca samyojanā”ti.

Navindriyā samyojanavippayuttasamyojaniyā. Tīṇindriyā samyojanavippayutta-asamyojaniyā. Domanassindriyam na vattabbam “samyojanavippayuttasamyojaniyan”tipi, “samyojanavippayutta-asamyojaniyan”tipi. Tīṇindriyā siyā samyojanavippayuttasamyojaniyā, siyā samyojanavippayutta-asamyojaniyā. Cha indriyā siyā samyojanavippayuttasamyojaniyā, siyā samyojanavippayutta-asamyojaniyā, siyā na vattabbā “samyojanavippayuttasamyojaniyā”tipi, “samyojanavippayutta-asamyojaniyā”tipi. (4)

No ganthā. Dasindriyā ganthaniyā. Tīṇindriyā aganthaniyā. Navindriyā siyā ganthaniyā, siyā aganthaniyā. Pannarasindriyā ganthavippayuttā. Domanassindriyam ganthasampayuttam. Cha indriyā siyā ganthasampayuttā, siyā ganthavippayuttā. Dasindriyā na vattabbā “ganthā ceva ganthaniyā cā”ti, ganthaniyā ceva no ca ganthā. Tīṇindriyā na vattabbā “ganthā ceva ganthaniyā cā”tipi, “ganthaniyā ceva no ca ganthā”tipi. Navindriyā na vattabbā “ganthā ceva ganthaniyā cā”ti, siyā ganthaniyā ceva no ca ganthā, siyā na vattabbā “ganthaniyā ceva no ca ganthā”ti.

Pannarasindriyā na vattabbā “ganthā ceva ganthasampayuttā cā”tipi, “ganthasampayuttā ceva no ca ganthā”tipi. Domanassindriyam na vattabbam “gantho ceva ganthasampayuttañcā”ti, ganthasampayuttañceva no ca gantho. Cha indriyā na vattabbā “ganthā ceva ganthasampayuttā cā”tipi, siyā ganthasampayuttā ceva no ca ganthā, siyā na vattabbā “ganthasampayuttā ceva no ca ganthā”tipi.

Navindriyā ganthavippayuttaganthaniyā, tīṇindriyā ganthavippayutta-aganthaniyā. Domanassindriyam na vattabbam “ganthavippayuttaganthaniyan”tipi, “ganthavippayutta-aganthaniyan”tipi. Tīṇindriyā siyā ganthavippayuttaganthaniyā, siyā ganthavippayutta-aganthaniyā. Cha indriyā siyā ganthavippayuttaganthaniyā, siyā ganthavippayutta-aganthaniyā, siyā na vattabbā “ganthavippayuttaganthaniyā”tipi, “ganthavippayutta-aganthaniyā”tipi. (5)

No oghā -pa-. No yogā -pa-. No nīvaraṇā. Dasindriyā nīvaraṇiyā. Tīṇindriyā anīvaraṇiyā. Navindriyā nīvaraṇiyā, siyā anīvaraṇiyā. Pannarasindriyā nīvaraṇavippayuttā. Domanassindriyam nīvaraṇasampayuttam. Cha indriyā siyā nīvaraṇasampayuttā, siyā nīvaraṇavippayuttā. Dasindriyā na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇiyā cā”tipi, nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇā. Tīṇindriyā na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇiyā cā”tipi, “nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇā”tipi. Navindriyā na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇiyā cā”tipi, siyā nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇā, siyā na vattabbā “nīvaraṇiyā ceva no ca nīvaraṇā”tipi.

Pannarasindriyā na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇasampayuttā cā”tipi, “nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇā”tipi. Domanassindriyam na vattabbam “nīvaraṇāceva nīvaraṇasampayuttañcā”tipi, nīvaraṇasampayuttañceva no ca nīvaraṇam. Cha indriyā na vattabbā “nīvaraṇā ceva nīvaraṇasampayuttā cā”tipi, siyā nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇā, siyā na vattabbā “nīvaraṇasampayuttā ceva no ca nīvaraṇā”tipi.

Navindriyā nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā. Tīṇindriyā nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā. Domanassindriyam na vattabbam “nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā”tipi, “nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā”tipi. Tīṇindriyā siyā nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā, siyā nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā. Cha indriyā siyā

nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā, siyā nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā, siyā na vattabbā “nīvaraṇavippayuttanīvaraṇiyā”tipi, “nīvaraṇavippayutta-anīvaraṇiyā”tipi. (8)

No parāmāsā. Dasindriyā parāmaṭṭhā. Tīṇindriyā aparāmaṭṭhā. Navindriyā siyā parāmaṭṭhā, siyā aparāmaṭṭhā. Solasindriyā parāmāsavippayuttā. Cha indriyā siyā parāmāsasampayuttā, siyā parāmāsavippayuttā. Dasindriyā na vattabbā “parāmāsā ceva parāmaṭṭhā cā”ti, parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāsā. Tīṇindriyā na vattabbā “parāmāsā ceva parāmaṭṭhā cā”tipi, “parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāsā”tipi. Navindriyā na vattabbā “parāmāsā ceva parāmaṭṭhā cā”ti, siyā parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāsā, siyā na vattabbā “parāmaṭṭhā ceva no ca parāmāsā”ti. Dasindriyā parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā. Tīṇindriyā parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā. Tīṇindriyā siyā parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā, siyā parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā. Cha indriyā siyā parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā, siyā parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā, siyā na vattabbā “parāmāsavippayuttaparāmaṭṭhā”tipi, “parāmāsavippayutta-aparāmaṭṭhā”tipi. (9)

Sattindriyā anārammaṇā. Cuddasindriyā sārammaṇā. Jīvitindriyā siyā sārammaṇam, siyā anārammaṇam. Ekavīsatindriyā no cittā. Manindriyam cittam. Terasindriyā cetasikā. Aṭṭhindriyā acetasikā. Jīvitindriyam siyā cetasikam, siyā acetasikam. Terasindriyā cittasampayuttā. Sattindriyā cittavippayuttā. Jīvitindriyam siyā cittasampayuttam, siyā cittavippayuttam. Manindriyam na vattabbam “cittena sampayuttan”tipi, “cittena vippayuttan”tipi.

Terasindriyā cittasamsaṭṭhā. Sattindriyā cittavisamsaṭṭhā. Jīvitindriyam siyā cittasamsaṭṭham, siyā cittavisamsaṭṭham. Manindriyam na vattabbam “cittena saṃsaṭṭhan”tipi, “cittena visamsaṭṭhan”tipi. Terasindriyā cittasamuṭṭhānā. Aṭṭhindriyā no cittasamuṭṭhānā. Jīvitindriyam siyā cittasamuṭṭhānam, siyā no cittasamuṭṭhānam.

Terasindriyā cittasahabhuno, aṭṭhindriyā no cittasahabhuno. Jīvitindriyam siyā cittasahabhū, siyā no cittasahabhū. Terasindriyā cittānuparivattino. Aṭṭhindriyā no cittānuparivattino. Jīvitindriyam siyā cittānuparivatti, siyā no cittānuparivatti.

Terasindriyā cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānā. Aṭṭhindriyā no cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānā. Jīvitindriyam siyā cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānam, siyā no cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānam. Terasindriyā cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno. Aṭṭhindriyā no cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno. Jīvitindriyam siyā cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānasahabhū, siyā no cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānasahabhū. Terasindriyā cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino. Aṭṭhindriyā no cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino. Jīvitindriyam siyā cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānānuparivatti, siyā no cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānānuparivatti. Cha indriyā ajjhattikā. Solasindriyā bāhirā. (10)

Sattindriyā upādā. Cuddasindriyā no upādā. Jīvitindriyam siyā upādā, siyā no upādā. Navindriyā upādinnā. Cattārindriyā anupādinnā. Navindriyā siyā upādinnā, siyā anupādinnā, no upādānā. Dasindriyā upādāniyā. Tīṇindriyā anupādāniyā. Navindriyā siyā upādāniyā, siyā anupādāniyā. Solasindriyā upādānavippayuttā. Cha indriyā siyā upādānasampayuttā, siyā upādānavippayuttā. Dasindriyā na vattabbā “upādānā ceva upādāniyā cā”ti, upādāniyā ceva no ca upādānā. Tīṇindriyā na vattabbā “uppādānā ceva upādāniyā cā”tipi, “upādāniyā ceva no ca upādānā”tipi. Navindriyā na vattabbā “upādānā ceva upādāniyā cā”ti, siyā upādāniyā ceva no ca upādānā. Dasindriyā siyā upādāniyā ceva no ca upādānā, siyā na vattabbā “upādāniyā ceva no ca upādānā”ti.

Solasindriyā na vattabbā “upādānā ceva upādānasampayuttā cā”tipi, “upādānasampayuttā ceva no ca upādānā”tipi. Cha indriyā na vattabbā “upādānā ceva upādānasampayuttā cā”ti, siyā upādānasampayuttā ceva no ca upādānā, siyā na vattabbā “upādānasampayuttā ceva no ca upādānā”ti. Dasindriyā upādānavippayutta-upādāniyā. Tīṇindriyā upādānavippayutta-anupādāniyā. Tīṇindriyā siyā upādānavippayutta-upādāniyā, siyā upādānavippayutta-anupādāniyā. Cha indriyā siyā upādānavippayutta-upādāniyā, siyā upādānavippayutta-anupādāniyā, siyā na vattabbā “upādānavippayutta-upādāniyā”tipi, “upādānavippayutta-anupādāniyā”tipi. (11)

No kilesā. Dasindriyā saṃkilesikā, tīṇindriyā asaṃkilesikā, navindriyā siyā saṃkilesikā, siyā asaṃkilesikā. Pannarasindriyā asaṃkiliṭṭhā. Domanassindriyam saṃkiliṭṭham. Cha indriyā siyā saṃkiliṭṭhā, siyā asaṃkiliṭṭhā. Pannarasindriyā kilesavippayuttā. Domanassindriyam kilesasampayuttam. Cha indriyā siyā kilesasampayuttā, siyā kilesavippayuttā. Dasindriyā na vattabbā “kilesā ceva saṃkilesikā cā”ti. Saṃkilesikā ceva no ca kilesā. Tīṇindriyā na vattabbā “kilesā ceva saṃkilesikā cā”tipi, “saṃkilesikā ceva no ca kilesā”tipi. Navindriyā na vattabbā “kilesā ceva saṃkilesikā cā”ti, siyā saṃkilesikā ceva no ca kilesā, siyā na vattabbā “saṃkilesikā ceva no ca kilesā”ti.

Pannarasindriyā na vattabbā “kilesā ceva saṃkiliṭṭhā cā”tipi, “saṃkiliṭṭhā ceva no ca kilesā”tipi. Domanassindriyam na vattabbam “kileso ceva saṃkiliṭṭhañcā”ti, saṃkiliṭṭhañceva no ca kileso. Cha indriyā na vattabbā “kilesā ceva saṃkiliṭṭhā cā”ti, siyā saṃkiliṭṭhā ceva no ca kilesā, siyā na vattabbā “saṃkiliṭṭhā ceva no ca kilesā”ti.

Pannarasindriyā na vattabbā “kilesā ceva kilesasampayuttā cā”tipi, “kilesasampayuttā ceva no ca kilesā”tipi. Domanassindriyam na vattabbam “kileso ceva kilesasampayuttañcā”ti, kilesasampayuttañceva no ca kileso. Cha indriyā na vattabbā “kilesā ceva kilesasampayuttā cā”ti. Siyā kilesasampayuttā ceva no ca kilesā, siyā na vattabbā “kilesasampayuttā ceva no ca kilesā”ti. Navindriyā kilesavippayuttasaṃkilesikā. Tīṇindriyā kilesavippayutta-asamkilesikā. Domanassindriyam na vattabbam “kilesavippayuttasaṃkilesikan”tipi, “kilesavippayutta-asamkilesikan”tipi. Tīṇindriyā siyā kilesavippayuttasaṃkilesikā, siyā kilesavippayutta-asamkilesikā. Cha indriyā siyā kilesavippayuttasaṃkilesikā, siyā kilesavippayutta-asamkilesikā, siyā na vattabbā “kilesavippayuttasaṃkilesikā”tipi, “kilesavippayutta-asamkilesikā”tipi. (12)

Pannarasindriyā na dassanena pahātabbā. Sattindriyā siyā dassanena pahātabbā, siyā na dassanena pahātabbā. Pannarasindriyā na bhāvanāya pahātabbā. Sattindriyā siyā bhāvanāya pahātabbā, siyā na bhāvanāya pahātabbā. Pannarasindriyā na dassanena pahātabbahetukā. Sattindriyā siyā dassanena pahātabbahetukā, siyā na dassanena pahātabbahetukā.

Pannarasindriyā na bhāvanāya pahātabbahetukā. Sattindriyā siyā bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā na bhāvanāya pahātabbahetukā.

Navindriyā avitakkā. Domanassindriyam savitakkam. Dvādasindriyā siyā savitakkā, siyā avitakkā. Navindriyā avicārā. Domanassindriyam savicāram. Dvādasindriyā siyā savicārā, siyā avicārā. Ekādasindriyā appītikā. Ekādasindriyā siyā sappītikā, siyā appītikā. Ekādasindriyā na pītisahagatā. Ekādasindriyā siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā.

Dvādasindriyā na sukhasahagatā. Dasindriyā siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā. Dvādasindriyā na upekkhāsahagatā, dasindriyā siyā upekkhāsahagatā, siyā na upekkhāsahagatā.

Dasindriyā kāmāvacarā. Tīṇindriyā na kāmāvacarā. Navindriyā siyā kāmāvacarā, siyā na kāmāvacarā. Terasindriyā na rūpāvacarā. Navindriyā siyā rūpāvacarā, siyā na rūpāvacarā. Cuddasindriyā na arūpāvacarā. Atṭhindriyā siyā arūpāvacarā, siyā na arūpāvacarā. Dasindriyā pariyyāpannā. Tīṇindriyā apariyyāpannā. Navindriyā siyā pariyyāpannā, siyā apariyyāpannā. Ekādasindriyā aniyyānikā. Anaññātaññassāmītindriyam niyyānikam.

Dasindriyā siyā niyyānikā, siyā aniyyānikā. Dasindriyā aniyatā.

Anaññātaññassāmītindriyam niyatam. Ekādasindriyā siyā niyatā, siyā aniyatā. Dasindriyā sa-uttarā. Tīṇindriyā anuttarā. Navindriyā siyā sa-uttarā, siyā anuttarā. Pannarasindriyā arañā. Domanassindriyam sarañam. Cha indriyā siyā sarañā, siyā arañāti. (13)

Pañhāpucchakam.

Indriyavibhaṅgo niṭṭhito.

6. Paṭiccasamuppādavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

225. Avijjāpaccayā saṅkhārā, saṅkhārapaccayā viññāṇam,
viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ, nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṁ,
saḷāyatanaapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā,
taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti,
jātipaccayā jarāmaraṇam sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā
sambhavanti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

226. Tattha katamā avijjā, dukkhe aññāṇam dukkhasamudaye aññāṇam
dukkhanirodhe aññāṇam dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya aññāṇam,
ayaṁ vuccati avijjā.

Tattha katame avijjāpaccayā saṅkhārā, puññābhisaṅkhāro
apuññābhisaṅkhāro āneñjābhisaṅkhāro kāyasaṅkhāro vacīsaṅkhāro
cittasaṅkhāro.

Tattha katamo puññābhisaṅkhāro, kusalā cetanā kāmāvacarā rūpāvacarā
dānamayā sīlamayā bhāvanāmayā, ayam vuccati puññābhisaṅkhāro.

Tattha katamo apuññābhisaṅkhāro, akusalā cetanā kāmāvacarā, ayam
vuccati apuññābhisaṅkhāro.

Tattha katamo āneñjābhisaṅkhāro, kusalā cetanā arūpāvacarā, ayam
vuccati āneñjābhisaṅkhāro.

Tattha katamo kāyasaṅkhāro, kāyasañcetanā kāyasaṅkhāro,
vacīsañcetanā vacīsaṅkhāro, manosañcetanā cittasaṅkhāro, ime vuccanti
avijjāpaccayā saṅkhārā.

227. Tattha katamā saṅkhārapaccayā viññāṇam, cakkhuviññāṇam
sotaviññāṇam ghānaviññāṇam jivhāviññāṇam kayaviññāṇam
manoviññāṇam, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam.

228. Tattha katamā viññāṇapaccayā nāmarūpam, atthi nāmam, atthi
rūpam. Tattha katamā nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho
saṅkhārakkhandho, idam vuccati

nāmaṁ. Tattha katamāṁ rūpam, cattāro mahābhūtā catunnañca mahābhūtānam upādāyarūpam, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmaṁ idañca rūpam, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmarūpam.

229. Tattha katamāṁ nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṁ, cakkhāyatanaṁ sotāyatanaṁ ghānāyatanaṁ jivhāyatanaṁ kāyāyatanaṁ manāyatanaṁ, idam vuccati nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṁ.

230. Tattha katamo saḷāyatanaṇapaccayā phasso, cakkhusamphasso sotasamphasso ghānasamphasso jivhāsamphasso kāyasamphasso manosamphasso, ayam vuccati saḷāyatanaṇapaccayā phasso.

231. Tattha katamā phassapaccayā vedanā, cakkhusamphassajā vedanā sotasamphassajā vedanā ghānasamphassajā vedanā jivhāsamphassajā vedanā kāyasamphassajā vedanā manosamphassajā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

232. Tattha katamā vedanāṇapaccayā taṇhā, rūpataṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbatāṇhā dhammataṇhā, ayam vuccati vedanāṇapaccayā taṇhā.

233. Tattha katamāṁ taṇhāṇapaccayā upādānam, kāmupādānam diṭṭhupādānam sīlabbatupādānam attavādupādānam, idam vuccati taṇhāṇapaccayā upādānam.

234. Tattha katamo upādāṇapaccayā bhavo, bhavo duvidhena atthi kammabhavo, atthi upapattibhavo. Tattha katamo kammabhavo, puññābhisaṅkhāro apuññābhisaṅkhāro āneñjābhisaṅkhāro, ayam vuccati kammabhavo. Sabbampi bhavagāmikammaṁ kammabhavo.

Tattha katamo upapattibhavo, kāmabhavo rūpabhavo arūpabhavo saññābhavo asaññābhavo nevasaññānāsaññābhavo ekavokārabhavo catuvokārabhavo pañcavokārabhavo, ayam vuccati upapattibhavo. Ayam vuccati upādāṇapaccayā bhavo.

235. Tattha katamā bhavapaccayā jāti, yā tesam̄ tesam̄ sattānam̄ tamhi tamhi sattanikāye jāti sañjāti okkanti abhinibbatti khandhānam̄ pātubhāvo āyatanānam̄ paṭilābho, ayam̄ vuccati bhavapaccayā jāti.

236. Tattha katamām̄ jātipaccayā jarāmaraṇam̄, atthi jarā, atthi maraṇam̄. Tattha katamā jarā, yā tesam̄ tesam̄ sattānam̄ tamhi tamhi sattanikāye jarā jīraṇatā khaṇḍiccam̄ pāliccam̄ valittacatā āyuno samhāni indriyānam̄ paripāko, ayam̄ vuccati jarā.

Tattha katamām̄ maraṇam̄, yā tesam̄ tesam̄ sattānam̄ tamhā tamhā sattanikāyā cuti cavanatā bhedo antaradhānam̄ maccu maraṇam̄ kālakiriyā¹ khandhānam̄ bhedo kaleverassa nikkhepo jīvitindriyassupacchedo, idam̄ vuccati maraṇam̄. Iti ayañca jarā idañca maraṇam̄, idam̄ vuccati jātipaccayā jarāmaraṇam̄.

237. Tattha katamo soko, nātibyasanena vā phuṭṭhassa bhogabyasanena vā phuṭṭhassa rogabyasanena vā phuṭṭhassa sīlabyasanena vā phuṭṭhassa diṭṭhibyasanena vā phuṭṭhassa aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa soko socanā socitattam̄ antosoko antoparisoko cetaso parijjhāyanā domanassam̄ sokasallam̄, ayam̄ vuccati soko.

238. Tattha katamo paridevo, nātibyasanena vā phuṭṭhassa bhogabyasanena vā phuṭṭhassa rogabyasanena vā phuṭṭhassa sīlabyasanena vā phuṭṭhassa diṭṭhibyasanena vā phuṭṭhassa aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa ādevo paridevo ādevanā paridevanā ādevitattam̄ paridevitattam̄ vācā palāpo vippalāpo lālappo lālappanā lālappitattam̄, ayam̄ vuccati paridevo.

239. Tattha katamām̄ dukkham̄, yam̄ kāyikam̄ asātam̄ kāyikam̄ dukkham̄ kāyasamphassajam̄ asātam̄ dukkham̄ vedayitam̄ kāyasamphassajā asātā dukkhā vedanā, idam̄ vuccati dukkham̄.

1. Kālamkiryā (Ka)

240. Tattha katamāṁ domanassām, yam cetasikām asātām cetasikām dukkham cetosamphassajām asātām dukkham vedayitām cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, idam vuccati domanassām.

241. Tattha katamo upāyāso, nātibyananena vā phuṭṭhassa bhogabyasanena vā phuṭṭhassa rogabyasanena vā phuṭṭhassa sīlabyananena vā phuṭṭhassa diṭṭhibyananena vā phuṭṭhassa aññataraññatarena byasanena samannāgatassa aññataraññatarena dukkhadhammena phuṭṭhassa āyāso upāyāso āyāsitattām upāyāsitattām, ayam vuccati upāyāso.

242. Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotīti, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa saṅgati hoti, samāgamo hoti, samodhānam hoti, pātubhāvo hoti, tena vuccati evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotīti.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammadbhājanīya

1. Paccayacatukka

243. Avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaṁapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṁ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (1)

Avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṁ, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (2)

Avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmarūpam, nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaṇapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṁ, upādāṇapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (3)

Avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmarūpam, nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaṇapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānaṁ, upādāṇapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (4)

Paccayacatukkam.

---

2. Hetucatukka

244. Avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko, saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, viññāṇapaccayā nāmaṁ viññāṇahetukam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ nāmahetukam, chaṭṭhāyatanaṇapaccayā phasso chaṭṭhāyatanahetuko, phassapaccayā vedanā phassahetukā, vedanāpaccayā taṇhā vedanāhetukā, taṇhāpaccayā upādānaṁ taṇhāhetukam, upādāṇapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (1-5)

Avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko, saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, viññāṇapaccayā nāmaṁ viññāṇahetukam, nāmapaccayā phasso nāmahetuko, phassapaccayā vedanā phassahetukā, vedanāpaccayā taṇhā vedanāhetukā, taṇhāpaccayā upādānaṁ taṇhāhetukam, upādāṇapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (2-6)

Avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko, saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇahetukam, nāmarūpapaccayā

chaṭṭhāyatanaṁ nāmarūpahetukam, chaṭṭhāyatana-paccayā phasso
 chaṭṭhāyatana-hetuko, phassapaccayā vedanā phassahetukā, vedanāpaccayā
 taṇhā vedanāhetukā, taṇhāpaccayā upādānaṁ taṇhāhetukam,
 upādāna-paccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam,
 evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (3-7)

Avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko, saṅkhārapaccayā viññāṇam
 saṅkhāra-hetukam, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ viññāṇa-hetukam,
 nāmarūpa-paccayā saṅkāyata-naṁ nāmarūpahetukam, chaṭṭhāyatana-paccayā
 phasso chaṭṭhāyana-hetuko, phassapaccayā vedanā phassahetukā,
 vedanāpaccayā taṇhā vedanāhetukā, taṇhāpaccayā upādānaṁ taṇhāhetukam,
 upādāna-paccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam.
 Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (4-8)

Hetu-catu-kkaṁ.

---

3. Sampayuttacatu-kka

245. Avijjāpaccayā saṅkhāro avijjā-sampayutto, saṅkhārapaccayā
 viññāṇam saṅkhāra-sampayuttam, viññāṇapaccayā nāmaṁ
 viññāṇa-sampayuttam, nāma-paccayā chaṭṭhāyata-naṁ nāma-sampayuttam,
 chaṭṭhāyata-na-paccayā phasso chaṭṭhāyata-na-sampayutto, phassapaccayā
 vedanā phassa-sampayuttā, vedanāpaccayā taṇhā vedanā-sampayuttā,
 taṇhāpaccayā upādānaṁ taṇhā-sampayuttam, upādāna-paccayā bhavo,
 bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa
 dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (1-9)

Avijjāpaccayā saṅkhāro avijjā-sampayutto, saṅkhārapaccayā viññāṇam
 saṅkhāra-sampayuttam, viññāṇapaccayā nāmaṁ viññāṇa-sampayuttam,
 nāma-paccayā phasso nāma-sampayutto, phassapaccayā vedanā
 phassa-sampayuttā, vedanāpaccayā taṇhā vedanā-sampayuttā, taṇhāpaccayā
 upādānaṁ taṇhā-sampayuttam, upādāna-paccayā bhavo, bhavapaccayā jāti,
 jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa
 samudayo hoti. (2-10)

Avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto, saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ viññāṇasampayuttam nāmaṁ, nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanam nāmarūpasampayuttam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso chaṭṭhāyatanasampayutto, phassapaccayā vedanā phassasampayuttā, vedanāpaccayā taṇhā vedanāsampayuttā, taṇhāpaccayā upādānam taṇhāsampayuttam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (3-11)

Avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto, saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ viññāṇasampayuttam nāmaṁ, nāmarūpapaccayā saḷāyatanaṁ nāmasampayuttam chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso chaṭṭhāyatanasampayutto, phassapaccayā vedanā phassasampayuttā, vedanāpaccayā taṇhā vedanāsampayuttā, taṇhāpaccayā upādānam taṇhāsampayuttam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (4-12)

Sampayuttacatukkam.

---

4. Aññamaññacatukka

246. Avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayāpi avijjā. Saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayāpi saṅkhāro. Viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayāpi viññāṇam. Nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayāpi nāmaṁ. Chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanam. Phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayāpi phasso. Vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayāpi vedanā. Taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayāpi taṇhā. Upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (1-13)

Avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayāpi avijjā. Saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayāpi saṅkhāro. Viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayāpi viññāṇam. Nāmapaccayā phasso, phassapaccayāpi nāmaṁ. Phassapaccayā vedanā,

vedanāpaccayāpi phasso. Vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayāpi vedanā. Taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayāpi taṇhā. Upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (2-14)

Avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayāpi avijjā. Saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayāpi saṅkhāro. Viññāṇapaccayā nāmarūpam, nāmarūpapaccayāpi viññāṇam. Nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayāpi nāmarūpam. Chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanam. Phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayāpi phasso. Vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayāpi vedanā. Taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayāpi taṇhā. Upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (3-15)

Avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayāpi avijjā. Saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayāpi saṅkhāro. Viññāṇapaccayā nāmarūpam, nāmarūpapaccayāpi viññāṇam. Nāmarūpapaccayā salāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayāpi nāmarūpaṁ. Chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanam. Phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayāpi phasso. Vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayāpi vedanā. Taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayāpi taṇhā. Upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti. (4-16)

Aññamaññacatukkam.

Mātikā

247. Saṅkhārapaccayā avijjā -pa-. Viññāṇapaccayā avijjā -pa-. Nāmapaccayā avijjā -pa-. Chaṭṭhāyatanapaccayā avijjā -pa-. Phassapaccayā avijjā -pa-. Vedanāpaccayā avijjā -pa-. Taṇhāpaccayā avijjā -pa-. Upādānapaccayā avijjā -pa-. Avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā,

taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

Mātikā.

---

5. Paccayacatukka

248. Katame dhammā akusalā, yasmiṁ samaye akusalam cittam uppannam hoti somanassasahagataṁ diṭṭhigatasampayuttam rūpārammaṇam vā saddārammaṇam vā gandhārammaṇam vā rasārammaṇam vā phoṭṭhabbārammaṇam vā dhammārammaṇam vā yaṁ yaṁ vā panārabbha, tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhayatanam, chaṭṭhayatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

249. Tattha katamā avijjā, yaṁ aññāṇam adassanam -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam¹, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam, yaṁ cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanaṁ manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmam.

Tattha katamam nāmapaccayā chaṭṭhayatanam, yaṁ cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanaṁ manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmapaccayā chaṭṭhayatanam.

---

1. Cetayitattam (Sī, Ka)

Tattha katamo chaṭṭhāyatana-paccayā phasso, yo phasso phusanaṁ samphusanaṁ samphusitattam, ayam vuccati chaṭṭhāyatana-paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yaṁ cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam ceto samphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamā vedanā-paccayā taṇhā, yo rāgo sārāgo anunayo anurodho nandī nandirāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati vedanā-paccayā taṇhā.

Tattha katamā taṇhā-paccayā upādānam, yā diṭṭhi diṭṭhigataṁ diṭṭhigahanam diṭṭhikantāro diṭṭhivisūkāyikam diṭṭhivipphanditam diṭṭhisāññojanam gāho patiṭṭhāho abhiniveso parāmāso kummaggo micchāpatho micchattam titthāyatanaṁ vipariyāsaggāho¹, idam vuccati taṇhā-paccayā upādānam.

Tattha katamo upādāna-paccayā bhavo, ṭhapetvā upādānam vedanākkhandho saññākkhandho sañkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati upādāna-paccayā bhavo.

Tattha katamā bhava-paccayā jāti, yā tesam tesam dhammānam jāti sañjāti nibbatti abhinibbatti pātubhāvo, ayam vuccati bhava-paccayā jāti.

Tattha katamā jāti-paccayā jarāmarañam, atthi jarā, atthi marañam. Tattha katamā jarā, yā tesam tesam dhammānam jarā jīraṇatā āyuno saṁhāni, ayam vuccati jarā. Tattha katamā marañam, yo tesam tesam dhammānam khayo vayo bhedo paribhedo aniccatā antaradhānam, idam vuccati marañam. Iti ayañca jarā idañca marañam, idam vuccati jāti-paccayā jarāmarañam.

Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotīti evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa saṅgati hoti, samāgamo hoti, samodhānam hoti, pātubhāvo hoti, tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (1)

1. Vipariyāsaggāho (bahūsu)

250. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmarañam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

251. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmam.

Nāmapaccayā phassoti tattha katamam nāmam, ṭhapetvā phassam vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, idam vuccati nāmam.

Tattha katamo nāmapaccayā phasso, yo phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati nāmapaccayā phasso -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (2)

252. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmarūpam, nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmarañam, evametassa kevalasse dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

253. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro.

Tattha katamāṁ saṅkhārapaccayā viññāṇam, yaṁ cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam.

Tattha katamāṁ viññāṇapaccayā nāmarūpam, atthi nāmam, atthi rūpam. Tattha katamāṁ nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmam. Tattha katamāṁ rūpam, cakkhāyatanassa upacayo, sotāyatanassa upacayo, ghānāyatanassa upacayo, jivhāyatanassa upacayo, kāyāyatanassa upacayo, yaṁ vā panaññampi atthi rūpam cittajam cittahetukam cittasamuṭṭhānam, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmarūpam.

Nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatananti atthi nāmam, atthi rūpam. Tattha katamāṁ nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmam. Tattha katamāṁ rūpam, yaṁ rūpam nissāya manoviññāṇadhātu vattati, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati nāmarūpam.

Tattha katamāṁ nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanam, yaṁ cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanam.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, yo phasso phusanā samphusanā samphusittam, ayam vuccati chaṭṭhāyatanapaccayā phasso -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (3)

254. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmarūpam, nāmarūpapaccayā saṭṭayatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

255. Tattha katamā avijjā, yaṁ aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro.

Tattha katamāṁ saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu. Idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam.

Tattha katamāṁ viññāṇapaccayā nāmarūpam, atthi nāmam, atthi rūpam. Tattha katamāṁ nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmam. Tattha katamāṁ rūpam, cakkhāyatanassa upacayo, sotāyatanassa upacayo, ghānāyatanassa upacayo, jivhāyatanassa upacayo, kāyāyatanassa upacayo, yam vā panaññampi atthi rūpam cittajam cittahetukam cittasamuṭṭhānam, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmarūpam.

Nāmarūpapaccayā salāyatananti atthi nāmam, atthi rūpam. Tattha katamāṁ nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmam. Tattha katamāṁ rūpam, cattāro ca mahābhūtā yañca rūpam nissāya manoviññāṇadhātu vattati, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati nāmarūpam.

Tattha katamāṁ nāmarūpapaccayā salāyatanam, cakkhāyatanam sotāyatanam ghānāyatanam jivhāyatanam kāyāyatanam manāyatanam, idam vuccati nāmarūpapaccayā salāyatanam.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, yo phasso phusanā samphusanā samphusittam, ayam vuccati chaṭṭhāyatanapaccayā phasso -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (4)

Paccayacatukkam.

---

6. Hetucatukka

256. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko, saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, viññāṇapaccayā nāmam viññāṇahetukam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam nāmahetukam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso chaṭṭhāyatanahetuko, phassapaccayā vedanā phassahetukā, vedanāpaccayā taṇhā vedanāhetukā, taṇhāpaccayā upādānam taṇhāhetukam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

257. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanam -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmam viññāṇahetukam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmam viññāṇahetukam.

Tattha katamam nāmapaccayā chatṭhāyatanaṁ nāmahetukam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmapaccayā chatṭhāyatanaṁ nāmahetukam.

Tattha katamo chatṭhāyatanaapaccayā phasso chatṭhāyatanahetuko, yo phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati chatṭhāyatanaapaccayā phasso chatṭhāyatanahetuko.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā phassahetukā, yam cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā phassahetukā.

Tattha katamā vedanāpaccayā taṇhā vedanāhetukā, yo rāgo sārāgo -pa- cittassa sārāgo, ayam vuccati vedanāpaccayā taṇhā vedanāhetukā.

Tattha katamam taṇhāpaccayā upādānam taṇhāhetukam, yā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- titthāyatanaṁ vipariyāsaggāho, idam vuccati taṇhāpaccayā upādānam taṇhāhetukam -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (1-5)

258. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko,
saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, viññāṇapaccayā nāmaṁ
viññāṇahetukam, nāmapaccayā phasso nāmahetuko, phassapaccayā vedanā
phassahetukā, vedanāpaccayā taṇhā vedanāhetukā, taṇhāpaccayā upādānam
taṇhāhetukam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā
jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

259. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī¹
moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko, yā cetanā sañcetanā
sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, yam
cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati
saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmaṁ viññāṇahetukam,
vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati
viññāṇapaccayā nāmaṁ viññāṇahetukam.

Nāmapaccayā phasso nāmahetukoti tattha katamam nāmaṁ, ṭhapetvā²
phassam vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho
viññāṇakkhandho, idam vuccati nāmaṁ.

Tattha katamo nāmapaccayā phasso nāmahetuko, yo phasso phusanā
samphusanā samphusitattam, ayam vuccati nāmapaccayā phasso
nāmahetuko -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa
samudayo hotī”ti. (2-6)

260. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko,
saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, viññāṇapaccayā nāmarūpam
viññāṇahetukam, nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ nāmarūpahetukam,
chaṭṭhāyatanaṇapaccayā phasso chaṭṭhāyatanahetuko, phassapaccayā vedanā
phassahetukā,

vedanāpaccayā taṇhā vedanāhetukā, taṇhāpaccayā upādānam taṇhāhetukam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

261. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇahetukam, atthi nāmarūpam, atthi rūpam. Tattha katamam nāmarūpam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmarūpam. Tattha katamam rūpam, cakkhāyatanaṁ upacayo, sotāyatanaṁ upacayo, ghānāyatanaṁ upacayo, jivhāyatanaṁ upacayo, kāyāyatanaṁ upacayo, yam vā panaññampi atthi rūpam cittajam cittahetukam cittasamuṭṭhānam, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmarūpam idañca rūpam, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇahetukam.

Nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ nāmarūpahetukanti atthi nāmarūpam, atthi rūpam. Tattha katamam nāmarūpam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmarūpam. Tattha katamam rūpam, yam rūpam nissāya manoviññāṇadadhātu vattati, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmarūpam idañca rūpam, idam vuccati nāmarūpam.

Tattha katamam nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ nāmarūpahetukam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadadhātu, idam vuccati nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ nāmarūpahetukam.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanaṁ upacayā phasso chaṭṭhāyatanahetuko, yo phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati chaṭṭhāyatanaṁ upacayā phasso chaṭṭhāyatanahetuko -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (3-7)

262. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko,
saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, viññāṇapaccayā nāmarūpam
viññāṇahetukam, nāmarūpapaccayā saṅyatanam nāmarūpahetukam,
chaṭṭhāyatana paccayā phasso chaṭṭhāyatana hetuko, phassapaccayā vedanā
phassa hetukā, vedanāpaccayā taṇhā vedanāhetukā, taṇhāpaccayā upādānam
taṇhāhetukam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā
jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

263. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanam -pa- avijjālaṅgī¹
moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko, yā cetanā sañcetanā
sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāhetuko.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, yam
cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadham, idam vuccati
saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇahetukam, atthi
nāmam, atthi rūpam. Tattha katamam nāmam, vedanākkhandho
saññākkhandho saṅkhārakkhandho idam vuccati nāmam. Tattha katamam
rūpam, cakkhāyatana upacayo, sotāyatana upacayo, ghānāyatana upacayo,
jivhāyatana upacayo, kāyāyatana upacayo, yam vā
panaññampi atthi rūpam cittajam cittahetukam cittasamuṭṭhānam, idam
vuccati rūpam. Iti idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati
viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇahetukam.

Nāmarūpapaccayā saṅyatanam nāmarūpahetukanti atthi nāmam, atthi
rūpam. Tattha katamam nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho
saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmam. Tattha katamam rūpam, cattāro ca
mahābhūtā yañca rūpam nissāya manoviññāṇadham vattati, idam vuccati
rūpam. Iti idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati nāmarūpam.

Tattha katamam nāmarūpapaccayā saṅyatanam nāmarūpahetukam,
cakkhāyatana sotāyatana ghānāyatana jivhāyatana kāyāyatana
manāyatana, idam vuccati nāmarūpapaccayā saṅyatanam
nāmarūpahetukam.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanaपaccayā phasso chaṭṭhāyatanahetuko, yo
phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati
chaṭṭhāyatanaपaccayā phasso chaṭṭhāyatanahetuko.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā phassahetukā, yam cetasikam
sātam cetasikam sukhām cetosamphassajam sātam sukhām vedayitam
cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā
phassahetukā.

Tattha katamā vedanāपaccayā taṇhā vedanāhetukā, yo rāgo sārāgo -pa-
cittassa sārāgo, ayam vuccati vedanāपaccayā taṇhā vedanāhetukā.

Tattha katamā taṇhāपaccayā upādānam taṇhāhetukam, yā diṭṭhi
diṭṭhigataṁ -pa- titthāyatanaṁ vipariyāsaggāho, idam vuccati taṇhāपaccayā
upādānam taṇhāhetukam -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa
dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (4-8)

Hetucatukkam.

---

7. Sampayuttacatukka

264. Tasmim samaye avijjāपaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto,
saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, viññāṇapaccayā nāmaṁ
viññāṇasampayuttam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ nāmasampayuttam,
chaṭṭhāyatanaपaccayā phasso chaṭṭhāyatanaśampayutto, phassapaccayā
vedanā phassasampayuttā, vedanāपaccayā taṇhā vedanāśampayutto,
taṇhāपaccayā upādānam taṇhāśampayuttam, upādānapaccayā bhavo,
bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa
dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

265. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī¹
moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmam viññāṇasampayuttam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmam viññāṇasampayuttam.

Tattha katamam nāmapaccayā chaṭṭhāyanam -pa- nāmasampayuttam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam nāmasampayuttam.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanapaccayā phasso chaṭṭhāyatanasampayutto, yo phasso phusanā samphusanā samphusittam, ayam vuccati chaṭṭhāyatanapaccayā phasso chaṭṭhāyatanasampayutto.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā phassasampayuttā, yam cetasikam sātam cetasikam sukhām cetosamphassajam sātam sukhām vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā phassasampayuttā.

Tattha katamā vedanāpaccayā taṇhā vedanāsampayuttā, yo rāgo sārāgo -pa- cittassa sārāgo, ayam vuccati vedanāpaccayā taṇhā vedanāsampayuttā.

Tattha katamam taṇhāpaccayā upādānam taṇhāsampayuttam, yā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- titthāyatanam vipariyāsaggāho, idam vuccati taṇhāpaccayā upādānam taṇhāsampayuttam -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (1-9)

266. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto, saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, viññāṇapaccayā nāmam viññāṇasampayuttam, nāmapaccayā phasso nāmasampayutto, phassapaccayā vedanā

phassasampayuttā, vedanāpaccayā taṇhā vedanāsampayuttā, taṇhāpaccayā upādānam taṇhāsampayuttam. Upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmarañam, evametassa kelavassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

267. Tattha katamā avijjā, yaṁ aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, yaṁ cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadham, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmam viññāṇasampayuttam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmam viññāṇasampayuttam.

Nāmapaccayā phasso nāmasampayuttoti tattha katamam nāmam, ṭhapetvā phassam vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, idam vuccati nāmam.

Tattha katamo nāmapaccayā phasso nāmasampayutto, yo phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati nāmapaccayā phasso nāmasampayutto -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (2-10)

268. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto, saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇasampayuttam nāmam, nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ nāmasampayuttam, chaṭṭhāyatanaपaccayā phasso chaṭṭhāyatana sampayutto, phassapaccayā vedanā phassasampayuttā, vedanāpaccayā taṇhā vedanāsampayuttā, taṇhāpaccayā upādānam taṇhāsampayuttam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti,

jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

269. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanam -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇasampayuttam nāmarām, atthi nāmarām, atthi rūpam. Tattha katamam nāmarām, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmarām. Tattha katamam rūpam, cakkhāyatanaassa upacayo, sotāyatanaassa upacayo, ghānāyatanaassa upacayo, jivhāyatanaassa upacayo, kāyāyatanaassa upacayo, yam vā panaññampi atthi rūpam cittajam cittahetukam cittasamuṭṭhānam, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmarām idañca rūpam, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇasampayuttam nāmarām.

Nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ nāmasampayuttanti atthi nāmarām, atthi rūpam. Tattha katamam nāmarām, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmarām. Tattha katamam rūpam, yam rūpam nissāya manoviññāṇadhātu vattati, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmarām idañca rūpam, idam vuccati nāmarūpam.

Tattha katamam nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ nāmasampayuttam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ nāmasampayuttam.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanaapaccayā phasso chaṭṭhāyatanasampayutto, yo phasso phusanā samphasanā samphusittam, ayam vuccati chaṭṭhāyatanaapaccayā phasso chaṭṭhāyatanasampayutto -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (3-11)

270. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto, saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇasampayuttam nāmaṁ, nāmarūpapaccayā saṅyatanam nāmasampayuttam chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso chaṭṭhāyatanasampayutto, phassapaccayā vedanā phassasampayuttā, vedanāpaccayā taṇhā vedanāsampayuttā, taṇhāpaccayā upādānam taṇhāsampayuttam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

271. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro avijjāsampayutto.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇasampayuttam nāmaṁ, atthi nāmaṁ, atthi rūpam. Tattha katamam nāmaṁ, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmaṁ. Tattha katamam rūpam, cakkhāyatanassa upacayo, sotāyatanassa upacayo, ghānāyatanassa upacayo, jivhāyatanassa upacayo, kāyāyatanassa upacayo, yam vā panaññampi atthi rūpam cittajam cittahetukam cittasamuṭṭhānam, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmaṁ idañca rūpam, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmarūpam viññāṇasampayuttam nāmaṁ.

Nāmarūpapaccayā saṅyatanam nāmasampayuttam chaṭṭhāyatananti atthi nāmaṁ, atthi rūpam. Tattha katamam nāmaṁ, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmaṁ. Tattha katamam rūpam, cattāro ca mahābhūtā yañca rūpam nissāya manoviññāṇadhātu vattati, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmaṁ idañca rūpam, idam vuccati nāmarūpam.

Tattha katamam nāmarūpapaccayā saṅyatanam nāmasampayuttam chaṭṭhāyatanam, cakkhāyatanam sotāyatanam ghānāyatanam jivhāyatanam kāyāyatanam

manāyatanaṁ, idam vuccati nāmarūpapaccayā salāyatanam
nāmasampayuttam chaṭṭhāyatanaṁ.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanañcakkayā phasso chaṭṭhāyatanañcakkayā
yo phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati
chaṭṭhāyatanañcakkayā phasso chaṭṭhāyatanañcakkayā -pa- tena vuccati
“evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (4-12)

Sampayuttacatuñkkam.

---

8. Aññamaññacatuñkkā

272. Tasmim samaye avijjāpaccayā sañkhāro, sañkhārapaccayāpi avijjā,
sañkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayāpi sañkhāro, viññāṇapaccayā
nāmaṁ, nāmapaccayāpi viññāṇam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ,
chaṭṭhāyatanañcakkayāpi nāmaṁ, chaṭṭhāyatanañcakkayā phasso,
phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanaṁ, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayāpi
phasso, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayāpi vedanā, taṇhāpaccayā
upādānaṁ, upādānapaccayāpi taṇhā, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā
jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa
samudayo hoti.

273. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī¹
moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā sañkhāro, yā cetanā sañcetanā
sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā sañkhāro.

Tattha katamā sañkhārapaccayāpi avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa-
avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati sañkhārapaccayāpi avijjā.

Tattha katamā sañkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano
mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati sañkhārapaccayā
viññāṇam.

Tattha katamo viññāṇapaccayāpi sañkhāro, yā cetanā sañcetanā
sañcetayitattam, ayam vuccati viññāṇapaccayāpi sañkhāro.

Tattha katamāṁ viññāṇapaccayā nāmaṁ, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmaṁ.

Tattha katamāṁ nāmapaccayāpi viññānam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmapaccayāpi viññānam.

Tattha katamāṁ nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ.

Tattha katamāṁ chaṭṭhāyatanaṇapaccayāpi nāmaṁ, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati chaṭṭhāyatanaṇapaccayāpi nāmaṁ.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanaṇapaccayā phasso, yo phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati chaṭṭhāyatanaṇapaccayā phasso.

Tattha katamāṁ phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanaṁ, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanaṁ.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayāpi phasso, yo phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati vedanāpaccayāpi phasso.

Tattha katamo vedanāpaccayā taṇhā, yo rāgo sārāgo -pa- cittassa sārāgo, ayam vuccati vedanāpaccayā taṇhā.

Tattha katamā taṇhāpaccayāpi vedanā, yam cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam ceto samphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati taṇhāpaccayāpi vedanā.

Tattha katamāṁ taṇhāpaccayā upādānam, yā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- titthāyatanaṁ vipariyāsaggāho, idam vuccati taṇhāpaccayā upādānam.

Tattha katamā upādānapaccayāpi taṇhā, yo rāgo -pa- cittassa sārāgo, ayam vuccati upādānapaccayāpi taṇhā.

Tattha katamo upādānapaccayā bhavo, ṭhapetvā upādānam
vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho,
ayaṁ vuccati upādānapaccayā bhavo.

Tattha katamā bhavapaccayā jāti, yā tesam̄ tesam̄ dhammānam̄ jāti
sañjāti nibbatti abhinibbatti pātubhāvo, ayam̄ vuccati bhavapaccayā jāti.

Tattha katamam̄ jātipaccayā jarāmaraṇam̄, atthi jarā, atthi maraṇam̄.
Tattha katamā jarā, yā tesam̄ tesam̄ dhammānam̄ jarā jīraṇatā āyuno
samihāni, ayam̄ vuccati jarā. Tattha katamam̄ maraṇam̄, yo tesam̄ tesam̄
dhammānam̄ khayo vayo bhedo paribhedo aniccatā antaradhānam̄, idam̄
vuccati maraṇam̄. Iti ayañca jarā idañca maraṇam̄, idam̄ vuccati jātipaccayā
jarāmaraṇam̄.

Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotīti evametassa
kevalassa dukkhakkhandhassa saṅgati hoti, samāgamo hoti, samodhānam̄
hoti, pātubhāvo hoti, tena vuccati “evametassa kevalassa
dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (1-13)

274. Tasmim̄ samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayāpi avijjā,
saṅkhārapaccayā viññāṇam̄, viññāṇapaccayāpi saṅkhāro, viññāṇapaccayā
nāmaṁ, nāmapaccayāpi viññāṇam̄, nāmapaccayā phasso, phassapaccayāpi
nāmaṁ, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayāpi phasso, vedanāpaccayā
taṇhā, taṇhāpaccayāpi vedanā, taṇhāpaccayā upādānam̄, upādānapaccayāpi
taṇhā, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam̄,
evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

275. Tattha katamā avijjā, yam̄ aññāṇam̄ adassanam̄ -pa- avijjālaṅgī¹
moho akusalamūlam̄, ayam̄ vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā
sañcetayitattam̄, ayam̄ vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro.

Tattha katamā saṅkhārapaccayāpi avijjā, yam̄ aññāṇam̄ adassanam̄ -pa-
avijjālaṅgī moho akusalamūlam̄, ayam̄ vuccati saṅkhārapaccayāpi avijjā.

Tattha katamāṁ saṅkhārapaccayā viññāṇam, yaṁ cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam.

Tattha katamo viññāṇapaccayāpi saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati viññāṇapaccayāpi saṅkhāro.

Tattha katamāṁ viññāṇapaccayā nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmam.

Tattha katamāṁ nāmapaccayāpi viññāṇam, yaṁ cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmapaccayāpi viññāṇam.

Nāmapaccayā phassoti tattha katamāṁ nāmam, ṭhapetvā phassam vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, idam vuccati nāmam.

Tattha katamo nāmapaccayā phasso, yo phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati nāmapaccayā phasso.

Tattha katamāṁ phassapaccayāpi nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, idam vuccati phassapaccayāpi nāmam -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (2-14)

276. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayāpi avijjā, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayāpi saṅkhāro, viññāṇapaccayā nāmarūpam, nāmarūpapaccayāpi viññāṇam, nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaṇapaccayāpi nāmarūpam, chaṭṭhāyatanaṇapaccayā phasso, phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanaṁ, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayāpi phasso, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayāpi vedanā, taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayāpi taṇhā, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

277. Tattha katamā avijjā, yaṁ aññāṇam adassanam -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro.

Tattha katamā saṅkhārapaccayāpi avijjā, yam aññāṇam adassanam -pa-avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati saṅkhārapaccayāpi avijjā.

Tattha katamā saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam.

Tattha katamo viññāṇapaccayāpi saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati viññāṇapaccayāpi saṅkhāro.

Tattha katamā viññāṇapaccayā nāmarūpam, atthi nāmam, atthi rūpam. Tattha katamā nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmam. Tattha katamā rūpam, cakkhāyatanassa upacayo, sotāyatanassa upacayo, ghānāyatanassa upacayo, jivhāyatanassa upacayo, kāyāyatanassa upacayo, yam vā panaññampi atthi rūpam cittajam cittahetukam cittasamūṭhānam, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmarūpam.

Nāmarūpapaccayāpi viññāṇanti atthi nāmam, atthi rūpam. Tattha katamā nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmam. Tattha katamā rūpam, yam rūpam nissāya manoviññāṇadhātu vattati, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati nāmarūpam.

Tattha katamā nāmarūpapaccayāpi viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmarūpapaccayāpi viññāṇam.

Nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatananti atthi nāmam, atthi rūpam tattha katamā nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmam. Tattha katamā rūpam, yam rūpam nissāya manoviññāṇadhātu vattati, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati nāmarūpam.

Tattha katamā nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ.

Tattha katamā chaṭṭhāyatanaपaccayāpi nāmarūpam, atthi nāmam, atthi rūpam. Tattha katamā nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam

vuccati nāmarām. Tattha katamām rūpaṁ, cakkhāyatanaṁ upacayo, sotāyatanaṁ upacayo, ghānāyatanaṁ upacayo, jivhāyatanaṁ upacayo, kāyāyatanaṁ upacayo, yam vā panaññampi atthi rūpaṁ cittajām cittahetukām cittasamuṭṭhānam, idām vuccati rūpaṁ. Iti idañca nāmarām idañca rūpaṁ, idām vuccati chaṭṭhāyatanaṁ upacayo nāmarūpam.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanaṁ upacayo phasso, yo phasso phusānaṁ samphusānaṁ samphusitattām, ayam vuccati chaṭṭhāyatanaṁ upacayo phasso.

Tattha katamām phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanaṁ, yam cittām mano mānasām -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idām vuccati phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanaṁ -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (3-15)

278. Tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayāpi avijjā, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayāpi saṅkhāro, viññāṇapaccayā nāmarūpam, nāmarūpapaccayāpi viññāṇam, nāmarūpapaccayā salāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaṁ upacayo nāmarūpam, chaṭṭhāyatanaṁ upacayo phasso, phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanaṁ, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayāpi phasso, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayāpi vedanā, taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayāpi taṇhā, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

279. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattām, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro.

Tattha katamā saṅkhārapaccayāpi avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati saṅkhārapaccayāpi avijjā.

Tattha katamām saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittām mano mānasām -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idām vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam.

Tattha katamo viññāṇapaccayāpi saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattām, ayam vuccati viññāṇapaccayāpi saṅkhāro.

Tattha katamāṁ viññāṇapaccayā nāmarūpam, atthi nāmam, atthi rūpam.
 Tattha katamāṁ nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho
 saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmam. Tattha katamāṁ rūpam,
 cakkhāyatanassa upacayo, sotāyatanassa upacayo, ghānāyatanassa upacayo,
 jivhāyatanassa upacayo, kāyāyatanassa upacayo, yam vā panaññampi atthi
 rūpam cittajam cittahetukam cittasamuṭṭhānam, idam vuccati rūpam. Iti
 idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmarūpam.

Nāmarūpapaccayāpi viññāṇanti atthi nāmam, atthi rūpam. Tattha
 katamāṁ nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam
 vuccati nāmam. Tattha katamāṁ rūpam, yam rūpam nissāya
 manoviññāṇadhātu vattati, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmam idañca
 rūpam, idam vuccati nāmarūpam.

Tattha katamāṁ nāmarūpapaccayāpi viññāṇam, yam cittam mano
 mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmarūpapaccayāpi
 viññāṇam.

Nāmarūpapaccayā salāyatananti atthi nāmam, atthi rūpam. Tattha
 katamāṁ nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam
 vuccati nāmam. Tattha katamāṁ rūpam, cattāro ca mahābhūtā yañca rūpam
 nissāya manoviññāṇadhātu vattati, idam vuccati rūpam. Iti idañca nāmam
 idañca rūpam, idam vuccati nāmarūpam.

Tattha katamāṁ nāmarūpapaccayā salāyatanam, cakkhāyatanam
 sotāyatanam ghānāyatanam jivhāyatanam kāyāyatanam manāyatanam, idam
 vuccati nāmarūpapaccayā salāyatanam.

Tattha katamāṁ chaṭṭhāyatanapaccayāpi nāmarūpam, atthi nāmam, atthi
 rūpam. Tattha katamāṁ nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho
 saṅkhārakkhandho, idam vuccati nāmam. Tattha katamāṁ rūpam,
 cakkhāyatanassa upacayo, sotāyatanassa upacayo, ghānāyatanassa upacayo,
 jivhāyatanassa upacayo, kāyāyatanassa upacayo, yam vā panaññampi atthi
 rūpam cittajam cittahetukam cittasamuṭṭhānam, idam vuccati rūpam. Iti
 idañca nāmam idañca rūpam, idam vuccati chaṭṭhāyatanapaccayāpi
 nāmarūpam.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, yo phasso phusanā
 samphusanā samphusitattam, ayam vuccati chaṭṭhāyatanapaccayā phasso.

Tattha katamāñ phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanam, yañ cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanam.

Tattha katamāñ phassapaccayā vedanā, yañ cetasikam sātam cetasikam sukhām cetosamphassajam sātam sukhām vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti. (4-16)

Aññamaññacatukkam.

---

9. Akusalaniddesa

280. Katame dhammā akusalā, yasmiñ samaye akusalam cittam uppannañ hoti somanassasahagatam diṭṭhigatasampayuttam sasañkhārena -pa- somanassasahagatam diṭṭhigatavippayuttam rūpārammaṇam vā -pa- somanassasahagatam diṭṭhigatavippayuttam sasañkhārena rūpārammaṇam vā saddārammaṇam vā gandhārammaṇam vā rasārammaṇam vā phoṭṭhabbārammaṇam vā dhammārammaṇam vā yañ yañ vā panārabbha, tasmim samaye avijjāpaccayā sañkhāro, sañkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmañ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā tañhā, tañhāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

281. Tattha katamāñ avijjā, yañ aññāṇam adassanañ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamo avijjāpaccayā sañkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā sañkhāro -pa-.

Tattha katamo tañhāpaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadaḍhimuttatā, ayam vuccati tañhāpaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham vedanākkhandho saññākkhandho sañkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati

adhimokkhapaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

282. Katame dhammā akusalā, yasmim samaye akusalam cittam uppannam hoti upekkhāsaṅgatam diṭṭhigatasampayuttam rūpārammaṇam vā saddārammaṇam vā gandhārammaṇam vā rasārammaṇam vā phoṭṭhabbārammaṇam vā dhammārammaṇam vā yam yam vā panārabbha, tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā upādānam, upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmarañam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

283. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā -pa-.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam neva sātāmnāsātām cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

284. Katame dhammā akusalā, yasmiṁ samaye akusalaṁ cittam uppannam hoti upekkhāsaṅgatam diṭṭhigatasampayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaṅgatam diṭṭhigatavippayuttam rūpārammaṇam vā -pa- upekkhāsaṅgatam diṭṭhigatavippayuttam sasaṅkhārena rūpārammaṇam vā saddārammaṇam vā gandhārammaṇam vā rasārammaṇam vā phoṭṭhabbārammaṇam vā dhammārammaṇam vā yam yam vā panārabbha, tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā taṇhā, taṇhāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmarañam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

285. Tattha katamā avijjā -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

286. Katame dhammā akusalā, yasmiṁ samaye akusalam cittaṁ uppannaṁ hoti domanassasahagatam paṭighasampayuttam rūpārammaṇam vā -pa- domanassasahagatam paṭighasampayuttam sasaṅkhārena rūpārammaṇam vā saddārammaṇam vā gandhārammaṇam vā rasārammaṇam vā phoṭhabbārammaṇam vā dhammārammaṇam vā yaṁ yaṁ vā panārabbha, tasmīm samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaṁ apaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā paṭigham, paṭighapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

287. Tattha katamā avijjā, yaṁ aññāṇam adassanaṁ -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatanaṁ apaccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yaṁ cetasikam asātam cetasikam dukkham cetosamphassajam asātam dukkham vedayitam cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamarūpāpaccayā paṭigham, yo cittassa āghāto -pa- caṇḍikkam asuropo¹ anattamanatā cittassa, idam vuccati vedanāpaccayā paṭigham.

Tattha katamo paṭighapaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadaḍhimuttatā, ayam vuccati paṭighapaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati adhimokkhapaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

288. Katame dhammā akusalā, yasmiṁ samaye akusalam cittaṁ uppannaṁ hoti upekkhāsaṅghatam vicikicchāsampayuttam rūpārammaṇam vā saddārammaṇam vā gandhārammaṇam vā rasārammaṇam vā phoṭhabbārammaṇam vā dhammārammaṇam vā yaṁ yaṁ vā

1. Asulopo (Syā)

panārabbha, tasmīm samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmarūpa, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaṁ paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā vicikicchā, vicikicchāpaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

289. Tattha katamā avijjā, yamā aññāṇam adassanam -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatanaṁ paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yamā cetasikam neva sātamā nāsātamā cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukham vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamā vedanāpaccayā vicikicchā, yā kaṅkhā kaṅkhāyanā kaṅkhāyittam vimati vicikicchā dveḥkamā dvidhāpatho¹ samsayo anekarūpaggāho āsappanā parisappanā apariyogāhanā² chambhitattam cittassa manovilekho, ayam vuccati vedanāpaccayā vicikicchā.

Tattha katamo vicikicchāpaccayā bhavo, ṭhapetvā vicikiccham vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati vicikicchāpaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti”ti.

290. Katame dhammā akusalā, yasmin samaye akusalam cittam uppannam hoti upekkhāsaṅgataṁ uddhaccasampayuttam rūpārammaṇam vā saddārammaṇam vā gandhārammaṇam vā rasārammaṇam vā phoṭṭhabbārammaṇam vā dhammārammaṇam vā yamā yamā vā panārabbha, tasmīm samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmarūpa, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaṁ paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā uddhaccam, uddhaccapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

1. Dvedhāpatho (Sī, Syā)

2. Apariyogāhanā (Sī, Syā, Ka)

291. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanam -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatana-paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam neva sātam nāsātam cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamām vedanāpaccayā uddhaccam, yam cittassa uddhaccam avūpasamo cetaso vikkhepo bhantattam cittassa, idam vuccati vedanāpaccayā uddhaccam.

Tattha katamo uddhaccapaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadadhimuttatā, ayam vuccati uddhaccapaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati adhimokkhapaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

Akusalaniddeso.

---

10. Kusalaniddesa

292. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye kāmāvacaram kusalaṁ cittaṁ uppannam hoti somanassasahagataṁ nāṇasampayuttam rūpārammaṇam vā saddārammaṇam vā gandhārammaṇam vā rasārammaṇam vā phoṭṭhabbārammaṇam vā dhammārammaṇam vā yam yam vā panārabbha, tasmiṁ samaye kusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatana-paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

293. Tattha katame kusalamūlā, alobho adoso amoho.

Tattha katamo alobho, yo alobho alubbhanā alubbhitattam asārāgo asārajjanā asārajjitattam anabhijjhā alobho kusalamūlam, ayam vuccati alobho.

Tattha katamo adoso, yo adoso adussanā adussitattam abyāpādo abyāpajjo adoso kusalamūlam, ayam vuccati adoso.

Tattha katamo amoho, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammadvicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati amoho. Ime vuccanti kusalamūlā.

Tattha katamo kusalamūlapaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati kusalamūlapaccayā saṅkhāro.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam -pa- viññāṇapaccayā nāmam -pa- nāmapaccayā chaṭṭhayatanam -pa- chaṭṭhayatanapaccayā phasso -pa- phassapaccayā vedanā -pa- ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā pasādo, yā saddhā saddahanā okappanā abhippasādo, ayam vuccati vedanāpaccayā pasādo.

Tattha katamo pasādapaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadaḍhimuttatā, ayam vuccati pasādapaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham vedaññakkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati adhimokkhapaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

294. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam ñāṇasampayuttam sasaṅkhārena rūpārammaṇam vā -pa- somanassasahagatam ñāṇavippayuttam rūpārammaṇam vā -pa- somanassasahagatam ñāṇavippayuttam sasaṅkhārena rūpārammaṇam vā saddārammaṇam vā gandhārammaṇam vā rasārammaṇam vā phoṭṭhabbārammaṇam vā dhammārammaṇam vā yam yam vā panārabbha, tasmiṁ samaye kusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā

viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatana-paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanā-paccayā pasādo, pasāda-paccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhava-paccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

295. Tattha katame kusalamūlā, alobho adoso.

Tattha katamo alobho, yo alobho alubbhanā alubbhitattam asārāgo asārajjanā asārajjitattam anabhijjhā alobho kusalamūlam, ayam vuccati alobho.

Tattha katamo adoso, yo adoso adussanā adussitattam abyāpādo abyāpajjo adoso kusalamūlam, ayam vuccati adoso. Ime vuccanti kusalamūlā.

Tattha katamo kusalamūlapaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati kusalamūlapaccayā saṅkhāro -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatana-paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam sātamā cetasikam sukham cetosamphassajam sātamā sukham vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

296. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye kāmāvacaraṁ kusalaṁ cittam uppannam hoti upekkhāsaṅghatam nāṇasampayuttam rūpārammaṇam vā -pa- upekkhāsaṅghatam nāṇasampayuttam sasaṅkhārena rūpārammaṇam vā saddārammaṇam vā gandhārammaṇam vā rasārammaṇam vā phoṭṭhabbārammaṇam vā dhammārammaṇam vā yam yam vā panārabba, tasmīm samaye kusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatana-paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanā-paccayā pasādo, pasāda-paccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhava-paccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

297. Tattha katame kusalamūlā, alobho adoso amoho, ime vuccanti kusalamūlā.

Tattha katamo kusalamūlapaccayā sañkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati kusalamūlapaccayā sañkhāro -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatana paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam neva sātam nāsātam cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

298. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye kāmāvacaram kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hoti upekkhāsaṅhagataṁ nāñavippayuttaṁ rūpārammaṇaṁ vā -pa- upekkhāsaṅhagataṁ nāñavippayuttaṁ sasaṅkhārena rūpārammaṇaṁ vā saddārammaṇaṁ vā gandhārammaṇaṁ vā rasārammaṇaṁ vā phoṭṭhabbārammaṇaṁ vā dhammārammaṇaṁ vā yam yam vā panārabbha, tasmiṁ samaye kusalamūlapaccayā sañkhāro, sañkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatana paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

299. Tattha katame kusalamūlā, alobho adoso, ime vuccanti kusalamūlā.

Tattha katamo kusalamūlapaccayā sañkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati kusalamūlapaccayā sañkhāro -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

300. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggam bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam¹, tasmiṁ samaye kusalamūlapaccayā sañkhāro, sañkhārapaccayā

1. Paṭhavīkasiṇam (Sī, Syā)

viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chatthāyatanaṁ, chatthāyatana-paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanā-paccayā pasādo, pasāda-paccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhava-paccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

301. Tattha katame kusalamūlā, alobho adoso amoho, ime vuccanti kusalamūlā.

Tattha katamo kusalamūlapaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati kusalamūlapaccayā saṅkhāro -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

302. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye arūpūpapattiyyā maggāṁ bhāveti sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatana-saññāsaṅgataṁ sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānaṁ upasampajja viharati, tasmiṁ samaye kusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chatthāyatanaṁ, chatthāyatana-paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanā-paccayā pasādo, pasāda-paccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhava-paccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

303. Tattha katame kusalamūlā, alobho adoso amoho, ime vuccanti kusalamūlā.

Tattha katamo kusalamūlapaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati kusalamūlapaccayā saṅkhāro -pa- ayam vuccati chatthāyatana-paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam sātam cetasikam sukhām cetosamphassajam sātam sukhām vedayitaṁ cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

304. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiñnam, tasmīm samaye kusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatana-paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametesam dhammānam samudayo hoti.

305. Tattha katame kusalamūlā, alobho adoso amoho.

Tattha katamo alobho -pa-. Adoso -pa-. Amoho, yā paññā pajānanā -pa-. Amoho dhammadicayo sammādiṭṭhi dhammadicayasyambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati amoho. Ime vuccanti kusalamūlā.

Tattha katamo kusalamūlapaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati kusalamūlapaccayā saṅkhāro -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatana-paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā pasādo, yā saddhā saddahanā okappanā abhippasādo, ayam vuccati vedanāpaccayā pasādo.

Tattha katamo pasādapaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadaḍhimuttatā, ayam vuccati pasādapaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati adhimokkhapaccayā bhavo -pa- ayam vuccati jātipaccayā jarāmaraṇam.

Evametesam dhammānam samudayo hotīti evametesam dhammānam saṅgati hoti, samāgamo hoti, samodhānam hoti, pātubhāvo hoti, tena vuccati “evametesam dhammānam samudayo hoti”ti.

Kusalaniddeso.

---

11. Abyākataniddesa

306. Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam cakkhuviññānam uppannam hoti upekkhāsaṅhagatam rūpārammaṇam, tasmiṁ samaye saṅkhārapaccayā viññānam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

307. Tattha katamo saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati saṅkhāro.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjācakkhuviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmam.

Tattha katamam nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjācakkhuviññāṇadhātu, idam vuccati nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, yo phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati chaṭṭhāyatanapaccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam neva sātam nāsātam cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā bhavo, ṭhapetvā vedanaṁ saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati vedanāpaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

308. Tasmim samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārahetukam, viññāṇapaccayā nāmaṁ viññāṇahetukam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam nāmahetukam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso chaṭṭhāyatanahetuko, phassapaccayā vedanā phassahetukā, vedanāpaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

309. Tasmim samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam saṅkhārasampayuttam, viññāṇapaccayā nāmaṁ viññāṇasampayuttam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam nāmasampayuttam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso chaṭṭhāyatanasampayutto, phassapaccayā vedanā phassasampayuttā, vedanāpaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

310. Tasmim samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayāpi saṅkhāro, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayāpi viññāṇam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayāpi nāmaṁ, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayāpi chaṭṭhāyatanam, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayāpi phasso, vedanāpaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

311. Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye kāmāvacarassa kusalassa kammaṭṭha kattattā upacitattā vipākam sotaviññāṇam uppannam hoti upekkhāsaṅhagataṁ saddārammaṇam -pa- ghānaviññāṇam uppannam hoti upekkhāsaṅhagataṁ gandhārammaṇam -pa- jivhāviññāṇam uppannam hoti upekkhāsaṅhagataṁ rasārammaṇam -pa- kāyaviññāṇam uppannam hoti sukhasaṅhagataṁ phoṭṭhabbārammaṇam, tasmim samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

312. Tattha katamo saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati saṅkhāro -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatanapaccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam kāyikanī sātamā kāyikanī sukhām kāyasamphassajām sātamā sukhām vedayitam kāyasamphassajā sātā sukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā bhavo, ṭhapetvā vedanam saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati vedanāpaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

313. Katame dhammā abyākatā, yasmiṁ samaye kāmāvacarassa kusalassa kammaṭṭhaṇa kattattā upacitattā vipākā manodhātu uppannā hoti upekkhāsaṅhagatā rūpārammaṇā vā saddārammaṇā vā gandhārammaṇā vā rasārammaṇā vā phoṭṭhabbārammaṇā vā yam yam vā panārabba, tasmīm samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmarañam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

314. Tattha katamo saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati saṅkhāro.

Tattha katamā saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanodhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatanapaccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam neva sātamā nāsātam cetosamphassajām adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadadhimuttatā, ayam vuccati vedanāpaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham
vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho,
ayaṁ vuccati adhimokkhapaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa
kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

315. Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye kāmāvacarassa
kusalassa kammaṭa katattā upacitattā vipākā manoviññāṇadhātu uppannā
hoti somanassasahagatā rūpārammaṇā vā saddārammaṇā vā
gandhārammaṇā vā rasārammaṇā vā phoṭṭhabbārammaṇā vā
dhammārammaṇā vā yaṁ yaṁ vā panārabba, tasmiṁ samaye
saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā
chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatana-paccayā phasso, phassapaccayā vedanā,
vedanāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti,
jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa
samudayo hoti.

316. Tattha katamo saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam,
ayaṁ vuccati saṅkhāro.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam, yaṁ cittam mano
mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā
viññāṇam -pa- ayaṁ vuccati chaṭṭhāyatana-paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yaṁ cetasikam sātamā cetasikam
sukham cetosamphassajam sātamā sukham vedayitam cetosamphassajā sātā
sukhā vedanā, ayaṁ vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho
adhimuccanā tadaḍhimuttatā, ayaṁ vuccati vedanāpaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham
vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho,
ayaṁ vuccati adhimokkhapaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa
kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

317. Katame dhammā abyākatā, yasmīn samaye kāmāvacarassa kusalassa kammasa katattā upacitattā vipākā manoviññāṇadhātu uppannā hoti upekkhāsaṅghatā rūpārammaṇā vā saddārammaṇā vā gandhārammaṇā vā rasārammaṇā vā phoṭṭhabbārammaṇā vā dhammārammaṇā vā yam yam vā panārabba, tasmīn samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

318. Tattha katamo saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati saṅkhāro.

Tattha katamā saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatanapaccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam neva sātam nāsātam cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadaḍhimuttatā, ayam vuccati vedanāpaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati adhimokkhapaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

319. Katame dhammā abyākatā, yasmīn samaye kāmāvacarassa kusalassa kammasa katattā upacitattā vipākā manoviññāṇadhātu uppannā hoti somanassasahagatā ñāṇasampayuttā -pa- somanassasahagatā ñāṇasampayuttā sasaṅkhārena -pa-. Somanassasahagatā ñāṇavippayuttā -pa- somanassasahagatā ñāṇavippayuttā sasaṅkhārena -pa-.

Upekkhāsaṅgatā nāṇasampayuttā -pa- upekkhāsaṅgatā nāṇasampayuttā sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaṅgatā nāṇavippayuttā -pa- upekkhāsaṅgatā nāṇavippayuttā sasaṅkhārena rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā yam yam vā panārabbha, tasmim samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

320. Tattha katamo saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati saṅkhāro.

Tattha katamaṁ saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam -pa- ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā pasādo, yā saddhā saddahanā okappanā abhippasādo, ayam vuccati vedanāpaccayā pasādo.

Tattha katamo pasādapaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadadhimuttatā, ayam vuccati pasādapaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati adhimokkhapaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

321. Katame dhammā abyākatā, yasmiṁ samaye rūpūpattiya maggam bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā.

Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā

chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaपaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāपaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

322. Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye arūpūpapattiyā maggam bhāveti sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaññāsaññāsahagatam sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā.

Tasseva arūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaññāsaññāsahagatam sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmiṁ samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaपaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāपaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

323. Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadaṁ dandhābhīññam, tasmiṁ samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaपaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāपaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametesam dhammānam samudayo hoti, ime dhammā kusalā.

Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadaṁ dandhābhīññam, tasmiṁ samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaपaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāपaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametesam dhammānam samudayo hoti.

324. Katame dhammā abyākatā, yasmīn samaye akusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam cakkhuviññāṇam uppannaṁ hoti
upekkhāsaṅghagataṁ rūpārammaṇam -pa- sotaviññāṇam uppannaṁ hoti
upekkhāsaṅghagataṁ saddārammaṇam -pa- ghānaviññāṇam uppannaṁ hoti
upekkhāsaṅghagataṁ gandhārammaṇam -pa- jivhāviññāṇam uppannaṁ hoti
upekkhāsaṅghagataṁ rasārammaṇam -pa- kāyaviññāṇam uppannaṁ hoti
dukkhasaṅghagataṁ phoṭṭhabbārammaṇam, tasmīn samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ,
chaṭṭhāyatana-paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā bhavo,
bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmarañam, evametassa kevalassa
dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

325. Tattha katamo saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam,
ayam vuccati saṅkhāro.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano
mānasam -pa- tajjākāyaviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā
viññāṇam -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatana-paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam kāyikam asātam kāyikam
dukkham kāyasamphassajam asātam dukkham vedayitam kāyasamphassajā
asātā dukkhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā bhavo, ṭhapetvā vedanam saññākkhandho
saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati vedanāpaccayā bhavo
-pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo
hotī”ti.

326. Katame dhammā abyākatā, yasmīn samaye akusalassa kammassa katattā upacitattā vipākā manodhātu uppannā hoti upekkhāsaṅghagatā
rūpārammaṇā vā saddārammaṇā vā gandhārammaṇā vā rasārammaṇā vā
phoṭṭhabbārammaṇā vā yam vā panārabba, tasmīn samaye
saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā
chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatana-paccayā phasso, phassapaccayā vedanā,
vedanāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti,
jātipaccayā jarāmarañam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa
samudayo hoti.

327. Tattha katamo saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati saṅkhāro.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanodhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatana-paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam neva sātam nāsātam cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadadhimuttatā, ayam vuccati vedanāpaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati adhimokkhapaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

328. Katame dhammā abyākatā, yasmiṁ samaye akusalassa kammassa katattā upacitattā vipākā manoviññāṇadhātu uppannā hoti upekkhāsaṅhagatā rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā yam yam vā panārabba, tasmiṁ samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatana-paccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhava-paccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

329. Tattha katamo saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati saṅkhāro.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

330. Katame dhammā abyākatā, yasmīm samaye manodhātu uppannā hoti kiriya neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā upekkhāsahagatā rūpārammaṇā vā -pa- phoṭṭhabbārammaṇā vā -pa- manoviññāṇadhātu uppannā hoti kiriya neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā somanassasahagatā rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā -pa- manoviññāṇadhātu uppannā hoti kiriya neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā upekkhāsahagatā rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā -pa- yam yam vā panārabbha, tasmīm samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

331. Katame dhammā abyākatā, yasmīm samaye manoviññāṇadhātu uppannā hoti kiriya neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā somanassasahagatā nāṇasampayuttā -pa- somanassasahagatā nāṇasampayuttā sasaṅkhārena -pa- somanassasahagatā nāṇavippayuttā -pa- somanassasahagatā nāṇasampayuttā sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatā nāṇasampayuttā sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatā nāṇavippayuttā -pa- upekkhāsahagatā nāṇavippayuttā sasaṅkhārena rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā yam yam vā panārabbha, tasmīm samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

332. Katame dhammā abyākatā, yasmīm samaye rūpāvacaram jhānam bhāveti kiriyaṁ neva kusalaṁ nākuṣalaṁ na ca kammavipākaṁ diṭṭhadhammasukhavihāraṁ vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmīm samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo,

bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

333. Katame dhammā abyākatā, yasmiṁ samaye arūpāvacaram jhānam bhāveti kiriyaṁ neva kusalam nākusalam na ca kammavipākam diṭṭhadhammasukhavihāram sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ sahagatam sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmīm samaye saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaṁ apaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

Abyākataniddeso.

---

12. Avijjāmūlakakusalaniddesa

334. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam rūpārammaṇam vā -pa- dhammārammaṇam vā yam yam vā panārabbha, tasmīm samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanaṁ apaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

335. Tattha katamo avijjāpaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati avijjāpaccayā saṅkhāro -pa- ayam vuccati chaṭṭhāyatanaṁ apaccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam cetosamphassajā sātā sukhaṁ vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā pasādo, yā saddhā saddahanā okappanā abhippasādo, ayam vuccati vedanāpaccayā pasādo.

Tattha katamo pasādapaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadadhimuttatā, ayam vuccati pasādapaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ṭhapetvā adhimokkham vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati adhimokkhapaccayā bhavo -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

336. Tasmiṁ samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ, nāmarūpapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

337. Tasmiṁ samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ, nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

338. Tasmiṁ samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmarūpaṁ, nāmarūpapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

339. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam ñāṇasampayuttam sasaṅkhārena -pa- somanassasahagatam ñāṇavippayuttam -pa- somanassasahagatam ñāṇavippayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaṅghatam ñāṇasampayuttam -pa- upekkhāsaṅghatam

ñāṇasampayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaṅhagatam ñāṇavippayuttam
 -pa- upekkhāsaṅhagatam ñāṇavippayuttam sasaṅkhārena rūpārammaṇam vā
 -pa- dhammarammaṇam vā yam yam vā panārabbha, tasmim samaye
 avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā
 nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso,
 phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho,
 adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam,
 evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

340. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggam
 bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati
 pathavīkasiṇam, tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā
 viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam,
 chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā
 pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo,
 bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa
 dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

341. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye arūpūpapattiya maggam
 bhāveti sabbaso ākiñcaññāyatanam samatikkamma
 nevasaññānāsaññāyatanasaññāsaṅhagatam sukhassa ca pahānā -pa- catuttham
 jhānam upasampajja viharati, tasmim samaye avijjāpaccayā saṅkhāro,
 saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā
 chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā,
 vedanāpaccayā pasādo pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā
 bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa
 dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

342. Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam
 bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya
 bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja
 viharati dukkhapaṭipadam dandhābhīñnam, tasmim samaye avijjāpaccayā
 saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ,
 nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā
 vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā

adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametesam dhammānam samudayo hoti.

Avijjāmūlakakusalaniddeso.

---

13. Kusalamūlakavipākaniddesa

343. Katame dhammā abyākatā, yasmin samaye kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam cakkhuviññāṇam uppannam hoti upekkhāsahagataṁ rūpārammaṇam, tasmin samaye kusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

344. Tattha katamā kusalamūlapaccayā saṅkhārā, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati kusalamūlapaccayā saṅkhārā -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

345. Katame dhammā abyākatā, yasmin samaye kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam sotaviññāṇam uppannam hoti upekkhāsahagataṁ saddārammaṇam -pa- ghānaviññāṇam uppannam hoti upekkhāsahagataṁ gandhārammaṇam -pa- jivhāviññāṇam uppannam hoti upekkhāsahagataṁ rasārammaṇam -pa- kāyaviññāṇam uppannam hoti sukhasahagataṁ phoṭṭhabbārammaṇam -pa- manodhātu uppannā hoti upekkhāsahagatā rūpārammaṇā vā -pa- phoṭṭhabbārammaṇā vā -pa- manoviññāṇadhātu uppannā hoti somanassasahagatā rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā -pa- manoviññāṇadhātu uppannā hoti upekkhāsahagatā rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā yam yam vā panārabba, tasmin samaye kusalamūlapaccayā

saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

346. Katame dhammā abyākatā, yasmīm samaye kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākā manoviññāṇadhadhātu uppannā hoti somanassasahagatā ñāṇasampayuttā -pa- somanassasahagatā ñāṇasampayuttā sasaṅkhārena -pa- somanassasahagatā ñāṇavippayuttā -pa- somanassasahagatā ñāṇavippayuttā sasaṅkhārena -pa-. upekkhāsahagatā ñāṇasampayuttā -pa- upekkhāsahagatā ñāṇavippayuttā -pa- upekkhāsahagatā ñāṇavippayuttā sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatā ñāṇavippayuttā -pa- upekkhāsahagatā ñāṇavippayuttā sasaṅkhārena rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā yam yam vā panārabbha, tasmīm samaye kusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

347. Katame dhammā abyākatā, yasmīm samaye rūpūpapattiyā maggām bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā.

Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmīm samaye kusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmam, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

348. Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye arūpūpapattiyā maggam bhāveti sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaññāsaññāsahagataṁ sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā.

Tasseva arūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaññāsaññāsahagataṁ sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmiṁ samaye kusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanañapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

349. Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapatipadam dandhābhīññam, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā.

Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapatipadam dandhābhīññam suññatam, tasmiṁ samaye kusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, chaṭṭhāyatanañapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā pasādo, pasādapaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametesam dhammānam samudayo hoti.

Kusalamūlakavipākaniddeso.

14. Akusalamūlakavipākaniddesa

350. Katame dhammā abyākatā yasmim samaye akusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam cakkhuviññāṇam uppannaṁ hoti upekkhāsaṅghāgataṁ rūpārammaṇam, tasmiṁ samaye akusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

351. Tathā katamo akusalamūlapaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati akusalamūlapaccayā saṅkhāro -pa- tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

352. Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye akusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam sotaviññāṇam uppannaṁ hoti upekkhāsaṅghāgataṁ saddārammaṇam -pa- ghānaviññāṇam uppannaṁ hoti upekkhāsaṅghāgataṁ gandhārammaṇam -pa- jivhāviññāṇam uppannaṁ hoti upekkhāsaṅghāgataṁ rasārammaṇam -pa- kāyaviññāṇam uppannaṁ hoti dukkhasahagataṁ phoṭṭhabbārammaṇam -pa- manodhātu uppannā hoti upekkhāsaṅghāgataṁ rūpārammaṇā vā -pa- phoṭṭhabbārammaṇā vā yaṁ yaṁ vā panārabbha, tasmiṁ samaye akusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

353. Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye akusalassa kammassa katattā upacitattā vipākā manoviññāṇadhātu uppannā hoti upekkhāsaṅghāgataṁ rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā yaṁ yaṁ vā panārabbha, tasmiṁ samaye akusalamūlapaccayā saṅkhāro, saṅkhārapaccayā viññāṇam, viññāṇapaccayā nāmaṁ, nāmapaccayā chaṭṭhāyatanam, chaṭṭhāyatanapaccayā

phasso, phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā adhimokkho, adhimokkhapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarāmaraṇam, evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti.

354. Tattha katamo akusalamūlapaccayā saṅkhāro, yā cetanā sañcetanā sañcetayitattam, ayam vuccati akusalamūlapaccayā saṅkhāro.

Tattha katamam saṅkhārapaccayā viññāṇam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati saṅkhārapaccayā viññāṇam.

Tattha katamam viññāṇapaccayā nāmam, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho, idam vuccati viññāṇapaccayā nāmam.

Tattha katamam nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati nāmapaccayā chaṭṭhāyatanaṁ.

Tattha katamo chaṭṭhāyatanaṁ paccayā phasso, yo phasso phusanā samphusanā samphusitattam, ayam vuccati chaṭṭhāyatanaṁ paccayā phasso.

Tattha katamā phassapaccayā vedanā, yam cetasikam neva sātam nāsātam cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, ayam vuccati phassapaccayā vedanā.

Tattha katamo vedanāpaccayā adhimokkho, yo cittassa adhimokkho adhimuccanā tadadhimuttatā, ayam vuccati vedanāpaccayā adhimokkho.

Tattha katamo adhimokkhapaccayā bhavo, ḥapetvā adhimokkham vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati adhimokkhapaccayā bhavo.

Tattha katamā bhavapaccayā jāti, yā tesam tesam dhammānam jāti sañjāti nibbatti abhinibbatti pātubhāvo, ayam vuccati bhavapaccayā jāti.

Tattha katamam jātipaccayā jarāmaraṇam, atthi jarā, atthi maraṇam. Tattha katamā jarā, yā tesam tesam dhammānam jarā jīraṇatā āyuno

samhāni, ayam vuccati jarā. Tattha katamām maraṇām, yo tesam tesām dhammānam khayo vayo bhedo paribhedo aniccatā antaradhānam, idam vuccati maraṇām. Iti ayañca jarā idañca maraṇām, idam vuccati jātipaccayā jarāmaraṇām.

Evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotīti evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa saṅgati hoti, samāgamo hoti, samodhānam hoti, pātubhāvo hoti, tena vuccati “evametassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hotī”ti.

Akusalamūlakavipākaniddeso.

Abhidhammadbhājanīyām.

Paṭiccasamuppādavibhaṅgo¹ niṭṭhito.

7. Satipaṭṭhānavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

355. Cattāro satipaṭṭhānā—idha bhikkhu ajjhattam kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā kāye kāyānupassī viharati, ajjhattabahiddhā kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam. Ajjhattam vedanāsu vedanānupassī viharati, bahiddhā vedanāsu vedanānupassī viharati, ajjhattabahiddhā vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam. Ajjhattam citte cittānupassī viharati, bahiddhā citte cittānupassī viharati, ajjhattabahiddhā citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam. Ajjhattam dhammesu dhammānupassī viharati, bahiddhā dhammesu dhammānupassī viharati, ajjhattabahiddhā dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam.

1. Kāyānupassanāniddesa

356. Kathañca bhikkhu ajjhattam kāye kāyānupassī viharati, idha bhikkhu ajjhattam kāyam uddham pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantam pūram nānappakārassa asucino paccavekkhati “atthi imasmim kāye kesā lomā nakhā dantā taco, maṁsam nhāru¹ aṭṭhi aṭṭhimiñjam² vakkam, hadayam yakanam kilomakam pihakam papphāsam, antam antaguṇam udariyam karīsam, pittam semhaṁ pubbo lohitam sedo medo, assu vasā kheļo siṅghāṇikā lasikā muttan”ti. So tam nimittam āsevati bhāveti bahulīkaroti, svāvatthitam vavatthapeti, so tam nimittam āsevitvā bhāvetvā bahulīkaritvā svāvatthitam vavatthapetvā bahiddhā kāye cittam upasamharati.

Kathañca bhikkhu bahiddhā kāye kāyānupassī viharati, idha bhikkhu bahiddhā kāyam uddham pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantam pūram nānappakārassa asucino paccavekkhati “atthissa kāye kesā

---

1. Nahāru (Sī)

2. Aṭṭhimiñjā (Sī)

lomā nakhā dantā taco, mamsam nhāru atṭhi atṭhimiñjam vakkam, hadayam yakanam kilomakam pihakam papphāsam, antam antaguṇam udariyam karīsam, pittam semham pubbo lohitam sedo medo, assu vasā kheļo siṅghāṇikā lasikā muttan”ti. So tam nimittam āsevati bhāveti bahulīkaroti, svāvatthitam vavatthapeti, so tam nimittam āsevitvā bhāvetvā bahulīkaritvā svāvatthitam vavatthapetvā ajjhattabahiddhā kāye cittam upasamharati.

Kathañca bhikkhu ajjhattabahiddhā kāye kāyānupassī viharati, idha bhikkhu ajjhattabahiddhā kāyam uddham pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantam pūram nānappakārassa asucino paccavekkhati “atthi imasmim kāye kesā lomā nakhā dantā taco, mamsam nhāru atṭhi atṭhimiñjam vakkam, hadayam yakanam kilomakam pihakam papphāsam, antam antaguṇam udariyam karīsam, pittam semham pubbo lohitam sedo medo, assu vasā kheļo siṅghāṇikā lasikā muttan”ti. Evam bhikkhu ajjhattabahiddhā kāye kāyānupassī viharati ātāpi sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam.

357. “Anupassī”ti tattha katamā anupassanā, yā paññā pajānanā -paramoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati anupassanā. Imāya anupassanāya upeto hoti samupeto upāgato samupāgato upapanno sampanno samannāgato, tena vuccati “anupassī”ti.

358. “Viharati”ti iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti carati viharati, tena vuccati “viharati”ti.

359. “Ātāpi”ti tattha katamo ātāpo¹, yo cetasiko vīriyārambho -paramāvāyāmo, ayam vuccati ātāpo. Iminā ātāpena upeto hoti samupeto upāgato samupāgato upapanno sampanno samannāgato, tena vuccati “ātāpi”ti.

1. Katamam ātāpam (sabbattha)

360. “Sampajāno”ti tattha katamām sampajaññam, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati sampajaññam. Iminā sampajaññena upeto hoti samupeto upāgato samupāgato upapanno sampanno samannāgato, tena vuccati “sampajāno”ti.

361. “Satimā”ti tattha katamā sati, yā sati anussati -pa- sammāsati, ayam vuccati sati. Imāya satiyā upeto hoti samupeto upāgato samupāgato upapanno sampanno samannāgato, tena vuccati “satimā”ti.

362. “Vineyya loke abhijjhādomanassan”ti tattha katamo loko, sveva kāyo loko, pañcapi upādānakkhandhā loko, ayam vuccati loko. Tattha katamā abhijjhā, yo rāgo sārāgo -pa- cittassa sārāgo, ayam vuccati abhijjhā. Tattha katamā domanassam, yam cetasikam asātam cetasikam dukkham cetosampassajam asātam dukkham vedayitam cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, idam vuccati domanassam. Iti ayañca abhijjhā idañca domanassam imamhi loke vinītā honti paṭivinītā santā samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “veneyya loke abhijjhādomanassan”ti.

Kāyānupassanāniddeso.

---

2. Vedanānupassanāniddesa

363. Kathañca bhikkhu ajjhattam vedanāsu vedanānupassi viharati, idha bhikkhu sukham vedanām vedayamāno “sukham vedanām vedayāmī”ti pajānāti, dukkham vedanām vedayamāno “dukkham vedanām vedayāmī”ti pajānāti, adukkhamasukham vedanām vedayamāno “adukkhamasukham vedanām vedayāmī”ti pajānāti. Sāmisam vā sukham vedanām vedayamāno “sāmisam sukham vedanām vedayāmī”ti pajānāti, nirāmisam vā sukham vedanām vedayamāno “nirāmisam sukham vedanām vedayāmī”ti pajānāti. Sāmisam vā dukkham vedanām vedayamāno “sāmisam

dukkham vedanam vedayāmī”ti pajānāti, nirāmisam vā dukkham vedanam vedayamāno “nirāmisam dukkham vedanam vedayāmī”ti pajānāti. Sāmisam vā adukkhamasukham vedanam vedayamāno “sāmisam adukkhamasukham vedanam vedayāmī”ti pajānāti, nirāmisam vā adukkhamasukham vedanam vedayamāno “nirāmisam adukkhamasukham vedanam vedayāmī”ti pajānāti. So tam nimittam āsevati bhāveti bahulīkaroti, svāvatthitam vavatthapeti, so tam nimittam āsevitvā bhāvetvā bahulīkaritvā svāvatthitam vavatthapetvā bahiddhā vedanāsu cittam upasamīharati.

Kathañca bhikkhu bahiddhā vedanāsu vedanānupassī viharati, idha bhikkhu sukham vedanam vedayamānam “sukham vedanam vedayatī”ti pajānāti, dukkham vedanam vedayamānam “dukkham vedanam vedayatī”ti pajānāti, adukkhamasukham vedanam vedayamānam “adukkhamasukham vedanam vedayatī”ti pajānāti. Sāmisam vā sukham vedanam vedayamānam “sāmisam sukham vedanam vedayatī”ti pajānāti, nirāmisam vā sukham vedanam vedayamānam “nirāmisam sukham vedanam vedayatī”ti pajānāti. Sāmisam vā dukkham vedanam vedayamānam “sāmisam dukkham vedanam vedayatī”ti pajānāti, nirāmisam vā dukkham vedanam vedayamānam “nirāmisam dukkham vedanam vedayatī”ti pajānāti. Sāmisam vā adukkhamasukham vedanam vedayamānam “sāmisam adukkhamasukham vedanam vedayatī”ti pajānāti, nirāmisam vā adukkhamasukham vedanam vedayamānam “nirāmisam adukkhamasukham vedanam vedayatī”ti pajānāti. So tam nimittam āsevati bhāveti bahulīkaroti, svāvatthitam vavatthapeti, so tam nimittam āsevitvā bhāvetvā bahulīkaritvā svāvatthitam vavatthapetvā ajjhattabahiddhā vedanāsu cittam upasamīharati.

Kathañca bhikkhu ajjhattabahiddhā vedanāsu vedanānupassī viharati, idha bhikkhu sukham vedanam “sukhā vedanā”ti pajānāti, dukkham vedanam “dukkhā vedanā”ti pajānāti, adukkhamasukham vedanam “adukkhamasukhā vedanā”ti pajānāti. Sāmisam vā sukham vedanam “sāmisā sukhā vedanā”ti pajānāti, nirāmisam vā sukham vedanam “nirāmisā sukhā vedanā”ti pajānāti, sāmisam vā dukkham vedanam “sāmisā dukkhā vedanā”ti pajānāti, nirāmisam vā dukkham vedanam “nirāmisā dukkhā vedanā”ti pajānāti, sāmisam vā adukkhamasukham vedanam “sāmisā adukkhamasukhā vedanā”ti pajānāti, nirāmisam vā adukkhamasukhm

vedanam “nirāmisā adukkhamasukhā vedanā”ti pajānāti. Evam bhikkhu ajjhattabahiddhā vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpi sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam.

364. “Anupassi”ti -pa-. “Viharatī”ti -pa-. “Ātāpi”ti -pa-. “Sampajāno”ti -pa-. “Satimā”ti -pa-. “Vineyya loke abhijjhādomanassan”ti tattha katamo loko, sāyeva vedanā loko, pañcapi upādānakhandhā loko, ayam vuccati loko. Tattha katamā abhijjhā, yo rāgo sārāgo -pa- cittassa sārāgo, ayam vuccati abhijjhā. Tattha katamā domanassam, yam cetasikam asātam cetasikam dukkham cetosamphassajam asātam dukkham vedayitam cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, idam vuccati domanassam. Iti ayañca abhijjhā idañca domanassam imamhi loke vinītā honti paṭivinītā santā samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “vineyya loke abhijjhādomanassan”ti.

Vedanānupassanāniddeso.

---

3. Cittānupassanāniddesa

365. Kathañca bhikkhu ajjhattam citte cittānupassī viharati, idha bhikkhu sarāgam vā cittam “sarāgam me citta”ti pajānāti, vītarāgam vā cittam “vītarāgam me citta”ti pajānāti. Sadosam vā cittam “sadosam me citta”ti pajānāti, vītadosam vā cittam “vītadosam me citta”ti pajānāti. Samoham vā cittam “samoham me citta”ti pajānāti, vītamoham vā cittam “vītamoham me citta”ti pajānāti. Samkhittam vā cittam “samkhittam me citta”ti pajānāti, vikkhittam vā cittam “vikkhittam me citta”ti pajānāti. Mahaggataṁ vā cittam “mahaggataṁ me citta”ti pajānāti, amahaggataṁ vā cittam “amahaggataṁ me citta”ti pajānāti. Sa-uttaram vā cittam “sa-uttaram me citta”ti pajānāti, anuttaram vā cittam “anuttaram me citta”ti pajānāti. Samāhitam vā cittam “samāhitam me citta”ti pajānāti,

asamāhitam vā cittam “asamāhitam me citta”ti pajānāti. Vimuttam vā cittam “vimuttam me citta”ti pajānāti, avimuttam vā cittam “avimuttam me citta”ti pajānāti. So tam nimittam āsevati bhāveti bahulīkaroti, svāvatthitam vavatthapeti, so tam nimittam āsevitvā bhāvetvā bahulīkaritvā svāvatthitam vavatthapetvā bahiddhā citte cittam upasamharati.

Kathañca bhikkhu bahiddhā citte cittānupassī viharati, idha bhikkhu sarāgam vāssa cittam “sarāgamassa citta”ti pajānāti, vītarāgam vāssa cittam “vītarāgamassa citta”ti pajānāti. Sadosam vāssa cittam “sadosamassa citta”ti pajānāti, vītadosam vāssa cittam “vītadosamassa citta”ti pajānāti. Samoham vāssa cittam “samohamassa citta”ti pajānāti, vītamoham vāssa cittam “vītamohamassa citta”ti pajānāti. Samkhittam vāssa cittam “samkhittamassa citta”ti pajānāti, vikkhittam vāssa cittam “vikkhittamassa citta”ti pajānāti. Mahaggatam vāssa cittam “mahaggatamassa citta”ti pajānāti, amahaggatam vāssa cittam “amahaggatamassa citta”ti pajānāti. Sa-uttaram vāssa cittam “sa-uttaramassa citta”ti pajānāti, anuttaram vāssa cittam “anuttaramassa citta”ti pajānāti. Samāhitam vāssa cittam “samāhitamassa citta”ti pajānāti, asamāhitam vāssa cittam “asamāhitamassa citta”ti pajānāti. Vimuttam vāssa cittam “vimuttamassa citta”ti pajānāti, avimuttam vāssa cittam “avimuttamassa citta”ti pajānāti. So tam nimittam āsevati bhāveti bahulīkaroti, svāvatthitam vavatthapeti, so tam nimittam āsevitvā bhāvetvā bahulīkaritvā svāvatthitam vavatthapetvā ajjhatabahiddhā citte cittam upasamharati.

Kathañca bhikkhu ajjhatabahiddhā citte cittānupassī viharati, idha bhikkhu sarāgam vā cittam “sarāgam citta”ti pajānāti, vītarāgam vā cittam “vītarāgam citta”ti pajānāti. Sadosam vā cittam “sadosam citta”ti pajānāti, vītadosam vā cittam “vītadosam citta”ti pajānāti. Samoham vā cittam “samoham citta”ti pajānāti, vītamoham vā cittam “vītamoham citta”ti pajānāti. Samkhittam vā cittam “samkhittam citta”ti pajānāti, vikkhittam vā cittam “vikkhittam citta”ti pajānāti. Mahaggatam vā cittam “mahaggatam citta”ti pajānāti, amahaggatam vā cittam “amahaggatam citta”ti pajānāti. Sa-uttaram vā cittam “sa-uttaram citta”ti pajānāti, anuttaram vā cittam “anuttaram citta”ti

pajānāti. Samāhitam vā cittam “samāhitam cittan”ti pajānāti, asamāhitam vā cittam “asamāhitam cittan”ti pajānāti. Vimuttam vā cittam “vimuttam cittan”ti pajānāti, avimuttam vā cittam “avimuttam cittan”ti pajānāti. E�am bhikkhu ajjhattabahiddhā citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam.

366. “Anupassī”ti -pa-. “Viharatī”ti -pa-. “Ātāpī”ti -pa-. “Sampajāno”ti -pa-. “Satimā”ti -pa-. “Vineyya loke abhijjhādomanassan”ti tattha katamo loko, tamyeva cittam loko, pañcapi upādānakkhandhā loko. Tattha katamā abhijjhā, yo rāgo sārāgo -pa- cittassa sārāgo, ayam vuccati abhijjhā. Tattha katamā domanassam, yaṁ cetasikam asātamā cetasikam dukkham cetosamphassajaṁ asātamā dukkham vedayitam cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, idam vuccati domanassam. Iti ayañca abhijjhā idañca domanassam imamhi loke vinītā honti paṭivinītā santā samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhaththaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantikatā, tena vuccati “vineyya loke abhijjhādomanassan”ti.

Cittānupassanāniddeso.

---

4. Dhammadānupassanāniddesa

367. Kathañca bhikkhu ajjhattam dhammesu dhammadānupassī viharati, idha bhikkhu santam vā ajjhattam kāmacchandam “atthi me ajjhattam kāmacchando”ti pajānāti, asantam vā ajjhattam kāmacchandam “natthi me ajjhattam kāmacchando”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa kāmacchandassa uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannassa kāmacchandassa pahānam hoti, tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa kāmacchandassa āyatim anuppādo hoti, tañca pajānāti. Santam vā ajjhattam byāpādam -pa-. Santam vā ajjhattam thinamiddham¹ -pa-. Santam vā ajjhattam uddhaccakukkuccam -pa-. Santam vā ajjhattam vicikiccham “atthi me ajjhattam vicikicchā”ti pajānāti, asantam vā ajjhattam vicikiccham “natthi me ajjhattam

---

1. Thīnamiddham (Sī, Syā)

vicikicchā”ti pajānāti, yathā ca anuppannāya vicikicchāya uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannāya vicikicchāya pahānam hoti, tañca pajānāti, yathā ca pahīnāya vicikicchāya āyatim anuppādo hoti, tañca pajānāti.

Santam vā ajjhattam satisambojjhaṅgam “atthi me ajjhattam satisambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantam vā ajjhattam satisambojjhaṅgam “natthi me ajjhattam satisambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa satisambojjhaṅgassa uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannassa satisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti, tañca pajānāti. Santam vā ajjhattam dhammadavicasambojjhaṅgam -pa-. Santam vā ajjhattam vīriyasambojjhaṅgam¹ -pa-. Santam vā ajjhattam pītisambojjhaṅgam -pa-. Santam vā ajjhattam passaddhisambojjhaṅgam -pa-. Santam vā ajjhattam samādhisambojjhaṅgam -pa-. Santam vā ajjhattam upekkhāsambojjhaṅgam “atthi me ajjhattam upekkhāsambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantam vā ajjhattam upekkhāsambojjhaṅgam “natthi me ajjhattam upekkhāsambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti, tañca pajānāti. So tam nimittam āsevati bhāveti bahulīkaroti, svāvatthitam vavatthapeti, so tam nimittam āsevitvā bhāvetvā bahulīkaritvā svāvatthitam vavatthapetvā bahiddhā dhammesu cittam upasamharati.

Kathañca bhikkhu bahiddhā dhammesu dhammānupassī viharati, idha bhikkhu santam vāssa kāmacchandam “atthissa kāmacchando”ti pajānāti, asantam vāssa kāmacchandam “natthissa kāmacchando”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa kāmacchandassa uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannassa kāmacchandassa pahānam hoti, tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa kāmacchandassa āyatim anuppādo hoti, tañca pajānāti. Santam vāssa byāpādam -pa-. Santam vāssa thinamiddham -pa-. Santam vāssa uddhaccakukkuccam -pa-. Santam vāssa vicikiccham “atthissa vicikicchā”ti pajānāti, asantam vāssa vicikiccham “natthissa vicikicchā”ti pajānāti, yathā ca anuppannāya

---

1. Viriyasambojjhaṅgam (Sī, Syā)

vicikicchāya uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannāya vicikicchāya pahānam hoti, tañca pajānāti, yathā ca pahīnāya vicikicchāya āyatim anuppādo hoti, tañca pajānāti.

Santam vāssa satisambojjhaṅgam “atthissa satisambojjhaṅgo”ti, pajānāti, asantam vāssa satisambojjhaṅgam “natthissa satisambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa satisambojjhaṅgassa uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannassa satisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti, tañca pajānāti. Santam vāssa dhammavicasambojjhaṅgam -pa-. Santam vāssa vīriyasambojjhaṅgam -pa-. Santam vāssa pītisambojjhaṅgam -pa-. Santam vāssa passaddhisambojjhaṅgam -pa-. Santam vāssa samādhisambojjhaṅgam -pa-. Santam vāssa upekkhāsambojjhaṅgam “atthissa upekkhāsambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantam vāssa upekkhāsambojjhaṅgam “natthissa upekkhāsambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti, tañca pajānāti. So tam nimittam āsevati bhāveti bahulīkaroti, svāvatthitam vavatthapeti, so tam nimittam āsevitvā bhāvetvā bahulīkaritvā svāvatthitam vavatthapetvā ajjhattabahiddhā dhammesu cittam upasamharati.

Kathañca bhikkhu ajjhattabahiddhā dhammesu dhammānupassī viharati, idha bhikkhu santam vā kāmacchandam “atthi kāmacchando”ti pajānāti, asantam vā kāmacchandam “natthi kāmacchando”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa kāmacchandassa uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannassa kāmacchandassa pahānam hoti, tañca pajānāti, yathā ca pahīnassa kāmacchandassa āyatim anuppādo hoti, tañca pajānāti. Santam vā byāpādam -pa-. Santam vā thinamiddham -pa-. Santam vā uddhaccakukkuccam -pa-. Santam vā vicikiccham “atthi vicikicchā”ti pajānāti, asantam vā vicikiccham “natthi vicikicchā”ti pajānāti, yathā ca anuppannāya vicikicchāya uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannāya vicikicchāya pahānam hoti, tañca pajānāti, yathā ca pahīnāya vicikicchāya āyatim anuppādo hoti, tañca pajānāti.

Santam vā satisambojjhaṅgam “atthi satisambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantam vā satisambojjhaṅgam “natthi satisambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa satisambojjhaṅgassa uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannassa satisambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti, tañca pajānāti. Santam vā dhammavicayasambojjhaṅgam -pa-. Santam vā vīriyasambojjhaṅgam -pa-. Santam vā pītisambojjhaṅgam -pa-. Santam vā passaddhisambojjhaṅgam -pa-. Santam vā samādhisambojjhaṅgam -pa-. Santam vā upekkhāsambojjhaṅgam “atthi upekkhāsambojjhaṅgo”ti pajānāti, asantam vā upekkhāsambojjhaṅgam “natthi upekkhāsambojjhaṅgo”ti pajānāti, yathā ca anuppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa uppādo hoti, tañca pajānāti, yathā ca uppannassa upekkhāsambojjhaṅgassa bhāvanāya pāripūrī hoti, tañca pajānāti. Evam bhikkhu ajjhattabahiddhā dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam.

368. “Anupassī”ti tattha katamā anupassanā, yā paññā pajānanā -pa-amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati anupassanā. Imāya anupassanāya upeto hoti samupeto upāgato samupāgato upapanno sampanno samannāgato, tena vuccati “anupassī”ti.

369. “Viharati”ti iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti carati viharati, tena vuccati “viharati”ti.

370. “Ātāpī”ti tattha katamo ātāpo, yo cetasiko vīriyārambho -pa-sammāvāyāmo, ayam vuccati ātāpo. Iminā ātāpena upeto hoti -pa-samannāgato, tena vuccati “ātāpī”ti.

371. “Sampajāno”ti tattha katamā sampajaññam, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati sampajaññam. Iminā sampajaññena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “sampajāno”ti.

372. “Satimā”ti tattha katamā sati, yā sati anussati -pa- sammāsatī, ayam vuccati sati. Imāya satiyā upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “satimā”ti.

373. “Vineyya loke abhijjhādomanassan”ti tattha katamo loko, teva dhammā loko, pañcapi upādānakkhandhā loko, ayam vuccati loko. Tattha katamā abhijjhā, yo rāgo sārāgo -pa- cittassa sārāgo, ayam vuccati abhijjhā. Tattha katamā domanassam, yam cetasikam asātam cetasikam dukkham cetosamphassajam asātam dukkham vedayitam cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, idam vuccati domanassam. Iti ayañca abhijjhā idañca domanassam imamhi loke vinītā honti paṭivinītā santā samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhaththaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “vineyya loke abhijjhādomanassan”ti.

Dhammānupassanāniddeso.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammabhājanīya

374. Cattāro satipaṭṭhānā—idha bhikkhu kāye kāyānupassī viharati, vedanāsu vedanānupassī viharati, citte cittānupassī viharati, dhammesu dhammānupassī viharati.

375. Kathañca bhikkhu kāye kāyānupassī viharati, idha bhikkhu yasmīm samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamām jhānam upasampajja viharati dukkhaṭipadām dandhābhiññām kāye kāyānupassī, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati satipaṭṭhānam. Avasesā dhammā satipaṭṭhānasampayuttā.

376. Kathañca bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam vedanāsu vedanānupassī, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati satipaṭṭhānam. Avasesā dhammā satipaṭṭhānasampayuttā.

377. Kathañca bhikkhu citte cittānupassī viharati, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam citte cittānupassī, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati satipaṭṭhānam. Avasesā dhammā satipaṭṭhānasampayuttā.

378. Kathañca bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam dhammesu dhammānupassī, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati satipaṭṭhānam. Avasesā dhammā satipaṭṭhānasampayuttā.

379. Tattha katamam satipaṭṭhānam, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam ¹dhammesu dhammānupassī¹, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati satipaṭṭhānam. Avasesā dhammā satipaṭṭhānasampayuttā.

380. Cattāro satipaṭṭhāna—idha bhikkhu kāye kāyānupassī viharati, vedanāsu vedanānupassī viharati, citte cittānupassī viharati dhammesu dhammānupassī viharati.

1-1. This phrase should not be existed here.

381. Kathañca bhikkhu kāye kāyānupassī viharati, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam suññataṁ kāye kāyānupassī, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati satipaṭṭhānam. Avasesā dhammā satipaṭṭhānasampayuttā.

382. Kathañca bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam suññataṁ vedanāsu vedanānupassī, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati satipaṭṭhānam. Avasesā dhammā satipaṭṭhānasampayuttā.

383. Kathañca bhikkhu citte cittānupassī viharati, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam suññataṁ citte cittānupassī, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati satipaṭṭhānam. Avasesā dhammā satipaṭṭhānasampayuttā.

384. Kathañca bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam suññataṁ dhammesu dhammānupassī, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati satipaṭṭhānam. Avasesā dhammā satipaṭṭhānasampayuttā.

385. Tattha katamām satipaṭṭhānam, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam suññataṁ, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati satipaṭṭhānam. Avasesā dhammā satipaṭṭhānasampayuttā.

Abhidhammadbhājanīyam.

---

3. Pañhāpucchaka

386. Cattāro satipaṭṭhāna—idha bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam, vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam, citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam, dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam.

387. Catunnam satipaṭṭhānānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākata-pa- kati saraṇā, kati arañā.

1. Tika

388. Siyā kusalā, siyā abyākata-pa- siyā sukhāya vedanāya sampayuttā siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammadmā. Anupādinna-anupādāniyā. Asamkiliṭṭha-asamkilesikā. Siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. Siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsaḥagatā. Neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā. Siyā apacayagāmino, siyā nevācayagāmināpacayagāmino. Siyā sekkhā, siyā asekkhā. Appamāṇā. Appamāṇārammaṇā. Pañītā. Siyā sammattaniyatā, siyā aniyatā. Na maggārammaṇā. Siyā maggahetukā, siyā maggādhipatino, siyā na vattabbā “maggahetukā”tipi, “maggādhipatino”tipi. Siyā uppānnā, siyā anuppānnā, siyā uppādino. Siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā. Na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi. Siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Bahiddhārammaṇā. Anidassana-appaṭīghā.

2. Duka

389. Na hetū, sahetukā, hetusampayuttā. Na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”ti, sahetukā ceva na ca hetū. Na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti, hetusampayuttā ceva na ca hetū. Na hetū sahetukā.

Sappaccayā, saṅkhatā, anidassanā, appaṭīghā, arūpā, lokuttarā, kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā. No āsavā, anāsavā. Āsavavippayuttā. Na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”tipi, “sāsavā ceva no ca āsavā”tipi. Na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi. Āsavavippayuttā. Anāsavā. No samyojanā -pa-. No ganthā -pa-. No oghā -pa-.

No yogā -pa-. No nīvaraṇā -pa-. No parāmāsā -pa- sārammaṇā, no cittā, cetasikā, cittasampayuttā, cittasam̄saṭṭhā, cittasamuṭṭhānā, cittasahabhuno, cittānuparivattino, cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānā, cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino, bāhirā. No upādā, anupādinnā, no upādānā -pa- no kilesā -pa- na dassanena pahātabbā, na bhāvanāya pahātabbā. Na dassanena pahātabbahetukā, na bhāvanāya pahātabbahetukā.

Siyā savitakkā, siyā avitakkā. Siyā savicārā, siyā avicārā. Siyā sappītikā, siyā appītikā. Siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā. Siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā. Siyā upekkhāsahagatā, siyā na upekkhāsahagatā. Na kāmāvacarā. Na rūpāvacarā. Na arūpāvacarā. Apariyāpannā. Siyā niyyānikā, siyā aniyyānikā. Siyā niyatā, siyā aniyatā. Anuttarā. Araṇāti.

Pañhāpucchakam.

Satipaṭṭhānavibhaṅgo niṭṭhito.

8. Sammappadhānavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

390. Cattāro sammappadhānā—idha bhikkhu anuppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppannānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati.

391. Kathañca bhikkhu anuppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati. Tattha katame anuppannā pāpakā akusalā dhammā, tīṇi akusalamūlāni lobho doso moho tadekaṭṭhā ca kilesā, tamśampayutto vedanākkhandho saññākkhandho sañkhārakkhandho viññāṇakkhandho, tamśamuṭṭhānam kāyakammām vacīkammām manokammām, ime vuccanti anuppannā pāpakā akusalā dhammā. Iti imesām anuppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati.

392. “Chandam janetī”ti tattha katamo chando, yo chando chandikatā¹ kattukamyatā kusalo dhammadchando, ayam vuccati chando. Imam chandam janeti sañjaneti uṭṭhapeti samuṭṭhapeti² nibbatteti abhinibbatteti, tena vuccati “chandam janetī”ti.

393. “Vāyamatī”ti tattha katamo vāyāmo, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo, ayam vuccati vāyāmo. Iminā vāyāmena upeto hoti samupeto upāgato samupāgato upapanno sampanno samannāgato, tena vuccati “vāyamatī”ti.

---

1. Chandikatā (Syā)

2. Uṭṭhapeti samuṭṭhapeti (Syā) evamuparipi.

394. “Vīriyam ārabhatī”ti tattha katamam vīriyam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo, idam vuccati vīriyam. Imam vīriyam ārabhati samārabhati āsevati bhāveti bahulīkaroti, tena vuccati “vīriyam ārabhatī”ti.

395. “Cittam paggaṇhātī”ti tattha katamam cittam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Imam cittam paggaṇhātī sampaggaṇhātī upatthambheti paccupatthambheti, tena vuccati “cittam paggaṇhātī”ti.

396. “Padahatī”ti tattha katamam padhānam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo. Idam vuccati padhānam, iminā padhānena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “padahatī”ti.

397. Kathañca bhikkhu uppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhātī padahati. Tattha katame uppannā pāpakā akusalā dhammā, tīṇi akusalamūlāni lobho doso moho tadekaṭṭhā ca kilesā, taṁsampayutto vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, taṁsamuṭṭhānam kāyakammām vacīkammām manokammām, ime vuccanti uppannā pāpakā akusalā dhammā. Iti imesam uppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhātī padahati.

398. “Chandam janetī”ti tattha katamo chando, yo chando chandikatā kattukamyatā kusalo dhammacchando, ayam vuccati chando. Imam chandam janeti sañjaneti uṭṭhapeti samuṭṭhapeti nibbatteti abhinibbatteti, tena vuccati “chandam janetī”ti.

399. “Vāyamatī”ti tattha katamo vāyāmo, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo, ayam vuccati vāyāmo. Iminā vāyāmena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “vāyamatī”ti.

400. “Vīriyam ārabhatī”ti tattha katamam vīriyam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo, idam vuccati vīriyam. Imam vīriyam ārabhati samārabhati āsevati bhāveti bahulīkaroti, tena vuccati “vīriyam ārabhatī”ti.

401. “Cittam paggaṇhātī”ti tattha katamam cittam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Imam cittam paggaṇhātī sampaggaṇhātī upatthambheti paccupatthambheti, tena vuccati “cittam paggaṇhātī”ti.

402. “Padahatī”ti tattha katamam padhānam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo, idam vuccati padhānam. Iminā padhānenā upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “padahatī”ti.

403. Kathañca bhikkhu anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhātī padahati. Tattha katame anuppannā kusalā dhammā, tīṇi kusalamūlāni alobho adoso amoho, taṁsampayutto vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, taṁsamuṭṭhānam kāyakammām vacīkammām manokammām, ime vuccanti anuppannā kusalā dhammā. Iti imesam anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhātī padahati.

404. “Chandaṁ janetī”ti -pa-. “Vāyamatī”ti -pa-. “Vīriyam ārabhatī”ti -pa-. “Cittam paggaṇhātī”ti -pa-. “Padahatī”ti tattha katamam padhānam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo, idam vuccati padhānam. Iminā padhānenā upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “padahatī”ti.

405. Kathañca bhikkhu uppannānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhātī padahati. Tattha katame uppannā kusalā dhammā, tīṇi kusalamūlāni alobho adoso amoho, taṁsampayutto vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho

viññāṇakkhandho, taṁsamuṭṭhānam kāyakammam vacīkammam manokammam, ime vuccanti uppānā kusalā dhammā. Iti imesām uppānānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati.

406. “Ṭhitiyā”ti yā ṭhiti so asammoso, yo asammoso so bhiyyobhāvo, yo bhiyyobhāvo tam vepullam, yaṁ vepullam sā bhāvanā, yā bhāvanā sā pāripūrī.

407. “Chandam janeti”ti -pa-. “Vāyamati”ti -pa-. “Vīriyam ārabhati”ti -pa-. “Cittam paggaṇhātī”ti -pa-. “Padahatī”ti tattha katamam padhānam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo, idam vuccati padhānam. Iminā padhānenā upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “padahatī”ti.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammadbhājanīya

408. Cattāro sammappadhānā—idha bhikkhu anuppānānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppānānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, anuppānānam kusalānam dhammānam uppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppānānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati.

409. Kathañca bhikkhu anuppānānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati. Idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā

pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmim samaye anuppannānam pāpakānam akusalānam dharmānam anuppādāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati.

410. “Chandam janeti”ti tattha katamo chando, yo chando chandikatā kattukamyatā kusalo dhammacchando, ayam vuccati chando. Imam chandaṁ janeti sañjaneti utthapeti samutthapeti nibbatteti abhinibbatteti, tena vuccati “chandaṁ janeti”ti.

411. “Vāyamatī”ti tattha katamo vāyāmo, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati vāyāmo. Iminā vāyāmena upeto hoti samupeto upāgato samupāgato upapanno sampanno samannāgato, tena vuccati “vāyamatī”ti.

412. “Vīriyam ārabhatī”ti tattha katamam vīriyam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati vīriyam. Imam vīriyam ārabhati samārabhati āsevati bhāveti bahulikaroti, tena vuccati “vīriyam ārabhatī”ti.

413. “Cittam paggaṇhātī”ti tattha katamam cittam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Imam cittam paggaṇhāti sampaggaṇhāti upatthambheti paccupatthambheti, tena vuccati “cittam paggaṇhātī”ti.

414. “Padahatī”ti tattha katamam sammappadhānam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati sammappadhānam. Avasesā dharmā sammappadhānasampayuttā.

415. Kathañca bhikkhu uppannānam pāpakānam akusalānam dharmānam pahānāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, idha bhikkhu yasmin samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmin

samaye uppānnānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati.

416. “Chandam janetī”ti -pa- “Vāyamatī”ti -pa- “Vīriyam ārabhatī”ti -pa- “Cittam paggaṇhāti”ti -pa- “Padahatī”ti tattha katamam sammappadhānam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati sammappadhānam. Avasesā dhammā sammappadhānasampayuttā.

417. Kathañca bhikkhu anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiñnam, tasmim samaye anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati.

418. “Chandam janetī”ti -pa- “Vāyamatī”ti -pa- “Vīriyam ārabhatī”ti -pa- “Cittam paggaṇhāti”ti -pa- “Padahatī”ti tattha katamam sammappadhānam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati sammappadhānam. Avasesā dhammā sammappadhānasampayuttā.

419. Kathañca bhikkhu uppannānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiñnam, tasmim samaye uppannānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati.

420. “Thitiyā”ti yā ṭhiti so asammoso, yo asammoso so bhiyyobhāvo, yo bhiyyobhāvo tam vepullam, yam vepullam sā bhāvanā, yā bhāvanā sā pāripūrī.

421. “Chandam janetī”ti tattha katamo chando, yo chando chandikatā kattukamyātā kusalo dhammacchando, ayam vuccati chando. Imam chandam janeti sañjaneti utṭhapeti samuṭṭhapeti nibbatteti abhinibbatteti, tena vuccati “chandam janetī”ti.

422. “Vāyamatī”ti tattha katamo vāyāmo, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati vāyāmo. Iminā vāyāmena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “vāyamatī”ti.

423. “Vīriyam ārabhatī”ti tattha katamam vīriyam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati vīriyam. Imam vīriyam ārabhati samārabhati āsevati bhāveti bahulikaroti, tena vuccati “vīriyam ārabhatī”ti.

424. “Cittam paggaṇhātī”ti tattha katamam cittam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Imam cittam paggaṇhātī sampaggaṇhātī upatthambheti paccupatthambheti, tena vuccati “cittam paggaṇhātī”ti.

425. “Padahaṭī”ti tattha katamam sammappadhānam, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati sammappadhānam. Avasesā dhammā sammappadhānasampayuttā.

426. Tattha katamam sammappadhānam, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmiriñ diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, yo tasmim samaye cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati sammappadhānam. Avasesā dhammā sammappadhānasampayuttā.

Abhidhammabhājanīyam.

3. Pañhāpucchaka

427. Cattāro sammappadhānā—idha bhikkhu anuppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya -pa- anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya -pa- uppannānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati.

428. Catunnam sammappadhānānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- kati saraṇā, kati araṇā.

1. Tika

429. Kusalāyeva. Siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Vipākadhammadhammā. Anupādinna-anupādāniyā. Asamkiliṭṭha-asamkilesikā. Siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. Siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsaṅghatā. Neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbāhetukā. Apacayagāmino. Sekkhā. Appamāṇā. Appamāṇārammaṇā. Paṇītā. Sammattaniyatā. Na maggārammaṇā. Maggahetukā. Siyā maggādhipatino, siyā na vattabbā “maggādhipatino”ti. Siyā uppannā siyā anuppannā, na vattabbā “uppādino”ti. Siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā, na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi. Siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Bahiddhārammaṇā. Anidassana-appaṭīghā.

2. Duka

430. Na hetū, sahetukā. Hetusampayuttā. Na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”ti. Sahetukā ceva na ca hetū. Na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti. Hetusampayuttā ceva na ca hetū.

na hetū, sahetukā. Sappaccayā, saṅkhatā, anidassanā, appaṭighā, arūpā, lokuttarā, kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā. No āsavā. Anāsavā. Āsavavippayuttā. Na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”tipi, “sāsavā ceva no ca āsavā”tipi. Na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi. Āsavavippayuttā anāsavā. No samyojanā -pa-. No ganthā -pa-. No oghā -pa-. No yogā -pa-. No nīvaraṇā -pa-. No parāmāsā -pa- sārammaṇā, no cittā, cetasikā, cittasampayuttā, cittasamsaṭṭhā, cittasamutṭhānā, cittasahabhuno, cittānuparivattino, cittasamsaṭṭhasamuṭṭhānā, cittasamsaṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno, cittasamsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino, bāhirā. No upādā, anupādinnā, no upādānā -pa-. No kilesā -pa-. Na dassanena pahātabbā, na bhāvanāya pahātabbā. Na dassanena pahātabbahetukā, na bhāvanāya pahātabbahetukā. Siyā savitakkā, siyā avitakkā. Siyā savicārā, siyā avicārā. Siyā sappītikā, siyā appītikā. Siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā. Siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā. Siyā upekkhāsahagatā, siyā na upekkhāsahagatā. Na kāmāvacarā. Na rūpāvacarā. Na arūpāvacarā. Apariyāpannā. Niyyānikā. Niyatā. Anuttarā. Arañāti.

Pañhāpucchakaṁ.

Sammappadhbānavibhaṅgo niṭṭhito.

9. Iddhipādavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

431. Cattāro iddhipādā—idha bhikkhu
chandasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti,
vīriyasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti,
cittasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti,
vīmaṁsāsamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti.

1. Chandiddhipāda

432. Kathañca bhikkhu chandasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, chandam ce bhikkhu adhipatiṁ karitvā labhati samādhiṁ, labhati cittassekaggataṁ¹, ayam vuccati chandasamādhi. So anuppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppannānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, ime vuccanti padhānasaṅkhārā. Iti ayañca chandasamādhi ime ca padhānasaṅkhārā tadekajjhām abhisāññūhitvā abhisāṅkhipitvā chandasamādhipadadhānasaṅkhārotveva saṅkhyam² gacchatī.

433. Tattha katamo chando, yo chando chandikatā kattukamyatā kusalo dhammadcchando, ayam vuccati chando.

Tattha katamo samādhi, yā cittassa ṭhiti saṇṭhiti avaṭṭhiti avisāhāro avikkhepo avisāhaṭamānasatā samatho samādhindriyam samādhibalam sammāsamādhi, ayam vuccati samādhi.

Tattha katamo padhānasaṅkhāro, yo cetasiko vīriyārambho nikkamo parakkamo uyyāmo vāyāmo ussāho ussolhī thāmo ṭhiti asithilaparakkamatā anikkhittachandatā anikkhittadhuratā

---

1. Cittassa ekaggataṁ (Sī, Syā)

2. Saṅkham (Sī)

dhurasampaggāho vīriyam vīriyindriyam vīriyabalam sammāvāyāmo, ayam vuccati padhānasañkhāro. Iti iminā ca chandena iminā ca samādhinā iminā ca padhānasañkhārena upeto hoti samupeto upāgato samupāgato upapanno sampanno samannāgato, tena vuccati “chandasamādhipadhānasañkhārasamannāgato”ti.

434. “Iddhī”ti yā tesam dhammānam iddhi samiddhi ijghanā samijjhāna lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

“Iddhipādo”ti tathābhūtassa vedanākkhandho saññākkhandho sañkhārakkhandho viññāṇakkhandho.

“Iddhipādaṁ bhāvetī”ti te dhamme āsevati bhāveti bahulikaroti, tena vuccati “iddhipādaṁ bhāvetī”ti.

2. Vīriyiddhipāda

435. Kathañca bhikkhu vīriyasamādhipadhānasañkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, vīriyam ce bhikkhu adhipatim karitvā labhati samādhiṁ, labhati cittassekaggataṁ, ayam vuccati vīriyasamādhi, so anuppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya -pa- anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya -pa- uppannānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, ime vuccanti padhānasañkhārā. Iti ayañca vīriyasamādhi ime ca padhānasañkhārā tadekajjhām abhisaññūhitvā abhisañkhipitvā vīriyasamādhipadhānasañkhārotveva sañkhyam gacchati.

436. Tattha katamaṁ vīriyam, yo cetasiko vīriyārambho -pa-sammāvāyāmo, idam vuccati vīriyam.

Tattha katamo samādhi, yā cittassa ṭhiti sañṭhiti avatṭhiti avisāhāro avikkhepo avisāhaṭamānasatā samatho samādhindriyam samādhibalam sammāsamādhi, ayam vuccati samādhi.

Tattha katamo padhānasaṅkhāro, yo cetasiko vīriyārambho -pamsammāvāyāmo, ayam vuccati padhānasaṅkhāro. Iti iminā ca vīriyena iminā ca samādhinā iminā ca padhānasaṅkhārena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “vīriyasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgato”ti.

437. “Iddhī”ti yā tesam dharmmānam iddhi samiddhi ijjhānā samijjhānā lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

“Iddhipādo”ti tathābhūtassa vedanākkhandho -pa- viññāṇakkhandho.

“Iddhipādaṁ bhāvetī”ti te dhamme āsevati bhāveti bahulīkaroti, tena vuccati “iddhipādaṁ bhāvetī”ti.

3. Cittiddhipāda

438. Kathañca bhikkhu cittasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, cittam ce bhikkhu adhipatiṁ karitvā labhati samādhim, labhati cittassekaggataṁ, ayam vuccati cittasamādhi. So anuppannānam pāpakānam akusalānam dharmmānam anuppādāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppannānam pāpakānam akusalānam dharmmānam pahānāya -pa- anuppannānam kusalānam dharmmānam uppādāya -pa- uppannānam kusalānam dharmmānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, ime vuccanti padhānasaṅkhārā. Iti ayañca cittasamādhi ime ca padhānasaṅkhārā tadekajjhām abhisaññūhitvā abhisaṅkhīpitvā cittasamādhipadadhānasaṅkhārotveva saṅkhyam gacchati.

439. Tattha katamam cittam, yam cittam mano mānasam -patjjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam.

Tattha katamo samādhi, yā cittassa ṭhiti saṇṭhiti -pa- sammāsamādhi, ayam vuccati samādhi.

Tattha katamo padhānasaṅkhāro, yo cetasiko vīriyārambho -pamsammāvāyāmo, ayam vuccati padhānasaṅkhāro. Iti iminā ca cittena iminā ca samādhinā iminā ca padhānasaṅkhārena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “cittasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgato”ti.

440. “Iddhī”ti yā tesam dhammānam iddhi samiddhi ijjhāna samijjhāna lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

“Iddhipādo”ti tathābhūtassa vedanākkhandho -pa- viññāṇakkhandho.

“Iddhipādaṁ bhāvetī”ti te dhamme āsevati bhāveti bahulikaroti, tena vuccati “iddhipādaṁ bhāvetī”ti.

4. Vīmaṁsiddhipāda

441. Kathañca bhikkhu

vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgatam iddhipādaṁ bhāveti, vīmaṁsām ce bhikkhu adhipatim karitvā labhati samādhiṁ, labhati cittassekaggataṁ, ayam vuccati vīmaṁsāsamādhi. So anuppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam anuppādāya chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggañhāti padahati, uppannānam pāpakānam akusalānam dhammānam pahānāya -pa- anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya -pa- uppannānam kusalānam dhammānam ṣhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandam janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggañhāti padahati, ime vuccanti padhānasaṅkhārā. Iti ayañca vīmaṁsāsamādhi ime ca padhānasaṅkhārā tadekajjhām abhisaññūhitvā abhisaṅkhipitvā vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārotveva saṅkhyam gacchati.

442. Tattha katamā vīmaṁsā, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammadvicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati vīmaṁsā.

Tattha katamo samādhi, yā cittassa ṣhiti sañṭhiti -pa- sammāsamādhi, ayam vuccati samādhi.

Tattha katamo padhānasaṅkhāro, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo, ayam vuccati padhānasaṅkhāro. Iti imāya ca vīmaṁsāya iminā ca samādhinā iminā ca padhānasaṅkhārena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato”ti.

443. “Iddhī”ti yā tesam dhammānam iddhi samiddhi ijjhāna samijjhāna lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

“Iddhipādo”ti tathābhūtassa vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho.

“Iddhipādaṁ bhāvetī”ti te dhamme āsevati bhāveti bahulīkaroti, tena vuccati “iddhipādaṁ bhāvetī”ti.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammadbhājanīya

444. Cattāro iddhipādā—idha bhikkhu chandasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, vīriyasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, cittasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, vīmaṁsāsamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti.

1. Chandiddhipāda

445. Kathañca bhikkhu chandasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmiṁ dīṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamaram jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmiṁ samaye chandasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti.

446. Tattha katamo chando, yo chando chandikatā kattukamyatā kusalo dhammacchando, ayam vuccati chando.

Tattha katamo samādhi, yā cittassa ṭhiti saṇṭhiti -pa- sammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati samādhi.

Tattha katamo padhānasaṅkhāro, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati padhānasaṅkhāro. Iti iminā ca chandena iminā ca samādhinā iminā ca padhānasaṅkhārena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “chandasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgato”ti.

447. “Iddhī”ti yā tesam dharmānam iddhi samiddhi ijjhāna samijjhāna labho paṭilabho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

“Iddhipādo”ti tathābhūtassa phasso -pa- paggāho avikkhepo.

“Iddhipādaṁ bhāvetī”ti te dhamme āsevati bhāveti bahulikaroti, tena vuccati “iddhipādaṁ bhāvetī”ti.

2. Vīriyiddhipāda

448. Kathañca bhikkhu vīriyasamādhipadhānasañkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, idha bhikkhu yasmin samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- aṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapañipadaṁ dandhābhiññam, tasmin samaye vīriyasamādhipadhānasañkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti.

449. Tattha katamām vīriyām, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, idam vuccati vīriyām.

Tattha katamo samādhi, yā cittassa ṭhiti saṇṭhiti -pa- sammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayām vuccati padhānasañkhāro. Iti iminā ca vīriyena iminā ca samādhinā iminā ca padhānasañkhārena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “vīriyasamādhipadhānasañkhārasamannāgato”ti.

450. “Iddhī”ti yā tesam dharmānam iddhi samiddhi ijjhāna samijjhāna labho paṭilabho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

“Iddhipādo”ti tathābhūtassa phasso -pa- paggāho avikkhepo.

“Iddhipādaṁ bhāvetī”ti te dhamme āsevati bhāveti bahulikaroti, tena vuccati “iddhipādaṁ bhāvetī”ti.

3. Cittiddhipāda

451. Kathañca bhikkhu cittasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmiṁ samaye cittasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti.

452. Tattha katamam cittam, yam cittam mano mānasam -pa-tajjāmanoviññāṇadhatu, idam vuccati cittam.

Tattha katamo samādhi, yā cittassa ṭhiti saṇṭhitī -pa- sammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati samādhi.

Tattha katamo padhānasaṅkhāro, yo cetasiko vīriyārambho -pa-sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati padhānasaṅkhāro. Iti iminā ca cittena iminā ca samādhinā iminā ca padhānasaṅkhārena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “cittasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgato”ti.

453. “Iddhī”ti yā tesam dhammānam iddhi samiddhi ijjhāna samijjhāna lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

“Iddhipādo”ti tathābhūtassa phasso -pa- paggāho avikkhepo.

“Iddhipādaṁ bhāvetī”ti te dhamme āsevati bhāveti bahulikaroti, tena vuccati “iddhipādaṁ bhāvetī”ti.

4. Vīmaṁsiddhipāda

454. Kathañca bhikkhu

vīmaṁsāsamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmiṁ samaye vīmaṁsāsamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgataṁ iddhipādaṁ bhāveti.

455. Tattha katamā vīmaṁsā, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi dhammadhicayasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati vīmaṁsā.

Tattha katamo samādhi, yā cittassa ṛthiti saṇṭhiti -pa- sammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati samādhi.

Tattha katamo padhānasaṅkhāro, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati padhānasaṅkhāro. Iti imāya ca vīmaṁsāya iminā ca samādhinā iminā ca padhānasaṅkhārena upeto hoti samupeto upāgato samupāgato upapanno sampanno samannāgato, tena vuccati “vīmaṁsāsamādhipadhānasaṅkhārasamannāgato”ti.

456. “Iddhī”ti yā tesam dhammānam iddhi samiddhi ijjhānā samijjhānā lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

“Iddhipādo”ti tathābhūtassa phasso -pa- paggāho avikkhepo.

“Iddhipādaṁ bhāvetī”ti te dhamme āsevatī bhāveti bahulikaroti, tena vuccati “iddhipādaṁ bhāvetī”ti.

457. Cattāro iddhipādā chandiddhipādo vīriyiddhipādo cittiddhipādo vīmaṁsiddhipādo.

458. Tattha katamo chandiddhipādo, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīṁ diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, yo tasmīm samaye chando chandikatā kattukamyatā kusalo dhammacchando, ayam vuccati chandiddhipādo. Avasesā dhammā chandiddhipādasampayuttā.

459. Tattha katamo vīriyiddhipādo, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīṁ diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam

upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, yo tasmim samaye cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati vīriyiddhipādo. Avasesā dhammā vīriyiddhipādasampayuttā.

460. Tattha katamo cittiddhipādo, idha bhikkhu yasmin samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, yā tasmim samaye cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, ayam vuccati cittiddhipādo. Avasesā dhammā cittiddhipādasampayuttā.

461. Tattha katamo vīmaṁsiddhipādo, idha bhikkhu yasmin samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, yā tasmim samaye paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi dhammavicayasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati vīmaṁsiddhipādo. Avasesā dhammā vīmaṁsiddhipādasampayuttā.

Abhidhammadbhājanīyam.

---

3. Paññāpucchaka

462. Cattāro iddhipādā—idha bhikkhu chandasamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgatam iddhipādam bhāveti, vīriyasamādhi -pa- cittasamādhi -pa- vīmaṁsāsamādhipadadhānasaṅkhārasamannāgatam iddhipādam bhāveti.

463. Catunnam iddhipādānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- kati saraṇā, kati arañā.

1. Tīka

464. Kusalāyeva. Siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Vipākadhammadhammā. Anupādinna-anupādāniyā. Asaṁkiliṭṭha-asaṁkilesikā. Siyā savitakkasavivicārā, siyā

avitakkavicāramattā. Siyā avitakka-avicārā. Siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsahagatā. Neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā. Neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā. Apacayagāmino. Sekkhā. Appamāṇā. Appamāṇārammaṇā. Paṇītā. Sammattaniyatā. Na maggārammaṇā. Maggahetukā. Na maggādhipatino. Siyā uppannā, siyā anuppannā, na vattabbā “uppādino”ti. Siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā. Na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi. Siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Bahiddhārammaṇā. Anidassana-appaṭighā.

2. Duka

465. Vīmaṁsiddhipādo hetu. Tayo iddhipādā na hetū, sahetukā. Hetu sampayuttā. Vīmaṁsiddhipādo hetu ceva sahetuko ca. Tayo iddhipādā na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”ti, sahetukā ceva na ca hetū. Vīmaṁsiddhipādo hetu ceva hetusampayutto ca. Tayo iddhipādā na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti, hetusampayuttā ceva na ca hetū. Tayo iddhipādā na hetū, sahetukā. Vīmaṁsiddhipādo na vattabbo “na hetu sahetuko”tipi, “na hetu ahetuko”tipi. Sappaccayā, saṅkhatā, anidassanā, appaṭighā, arūpā, lokuttarā, kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā. No āsavā. Anāsavā. Āsava vippayuttā. Na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”tipi, “sāsavā ceva no ca āsavā”tipi. Na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi. Āsavavippayuttā anāsavā.

No samyojanā -pa-. No ganthā -pa-. No oghā -pa-. No yogā -pa-. No nīvaraṇā -pa-. No parāmāsā -pa- sārammaṇā. Tayo iddhipādā no cittā. Cittiddhipādo cittam. Tayo iddhipādā cetasikā. Cittiddhipādo acetasisiko. Tayo iddhipādā cittasampayuttā. Cittiddhipādo na vattabbo “cittena sampayutto”tipi, “cittena vippayutto”tipi. Tayo iddhipādā cittasamāsatṭhā. Cittiddhipādo na vattabbo “cittena saṁsaṭho”tipi, “cittena visamāsaṭho”tipi. Tayo iddhipādā cittasamutṭhānā. Cittiddhipādo no

cittasamuṭṭhāno. Tayo iddhipādā cittasahabhuno. Cittiddhipādo no cittasahabhū. Tayo iddhipādā cittānuparivattino. Cittiddhipādo no cittānuparivatti. Tayo iddhipādā cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānā. Cittiddhipādo no cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhāno. Tayo iddhipādā cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno. Cittiddhipādo no cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānasahabhū. Tayo iddhipādā cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino. Cittiddhipādo no cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivatti.

Tayo iddhipādā bāhirā. Cittiddhipādo ajjhattiko. No upādā. Anupādinnā. No upādānā -pa-. No kilesā -pa-. Na dassanena pahātabbā. Na bhāvanāya pahātabbā. Na dassanena pahātabbahetukā. Na bhāvanāya pahātabbahetukā. Siyā savitakkā, siyā avitakkā, siyā savicārā, siyā avicārā. Siyā sappītikā, siyā appītikā, siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā. Siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā. Siyā upekkhāsahagatā, siyā na upekkhāsahagatā. Na kāmāvacarā. Na rūpāvacarā. Na arūpāvacarā. Apariyāpannā. Niyyānikā. Niyatā. Anuttarā. Araṇāti.

Pañhāpucchakam.

Iddhipādavibhaṅgo niṭṭhito.

10. Bojjhaṅgavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

466. Satta bojjhaṅgā satisambojjhaṅgo dhammavicayasambojjhaṅgo vīriyasambojjhaṅgo pītisambojjhaṅgo passaddhisambojjhaṅgo samādhisambojjhaṅgo upekkhāsambojjhaṅgo.

467. Tattha katamo satisambojjhaṅgo, idha bhikkhu satimā hoti paramena satinepakkena samannāgato cirakatampi cirabhāsitampi saritā hoti anussaritā, ayam vuccati satisambojjhaṅgo. (1)

So tathā sato viharanto tam dhammam paññāya pavicinati pavicarati parivīmaṁsamāpajjati, ayam vuccati dhammavicayasambojjhaṅgo. (2)

Tassa tam dhammam paññāya pavicinato pavicarato parivīmaṁsamāpajjato āraddham hoti vīriyam asallīnam, ayam vuccati vīriyasambojjhaṅgo. (3)

Āraddhavīriyassa uppajjati pīti nirāmisā, ayam vuccati pītisambojjhaṅgo. (4)

Pītimanassa kāyopi passambhati cittampi passambhati, ayam vuccati passaddhisambojjhaṅgo. (5)

Passaddhakāyassa sukhino cittam samādhiyati, ayam vuccati samādhisambojjhaṅgo. (6)

So tathā samāhitam cittam sādhukam ajjhupekkhitā hoti, ayam vuccati upekkhāsambojjhaṅgo. (7)

468. Satta bojjhaṅgā satisambojjhaṅgo dhammavicayasambojjhaṅgo vīriyasambojjhaṅgo pītisambojjhaṅgo passaddhisambojjhaṅgo samādhisambojjhaṅgo upekkhāsambojjhaṅgo.

469. Tattha katamo satisambojjhaṅgo, atthi ajjhattam dhammesu sati, atthi bahiddhā dhammesu sati. Yadapi ajjhattam dhammesu sati, tadapi satisambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati. Yadapi

bahiddhā dhammesu sati, tadapi satisambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. (1)

Tattha katamo dhammadvicayasambojjhaṅgo, atthi ajjhattam dhammesu pavicayo, atthi bahiddhā dhammesu pavicayo. Yadapi ajjhattam dhammesu pavicayo, tadapi dhammadvicayasambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. Yadapi bahiddhā dhammesu pavicayo, tadapi dhammadvicayasambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. (2)

Tattha katamo vīriyasambojjhaṅgo, atthi kāyikam vīriyam, atthi cetasikam vīriyam. Yadapi kāyikam vīriyam, tadapi vīriyasambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. Yadapi cetasikam vīriyam, tadapi vīriyasambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. (3)

Tattha katamo pītisambojjhaṅgo, atthi savitakkasavicārā pīti, atthi avitakka-avicārā pīti. Yadapi savitakkasavicārā pīti, tadapi pītisambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. Yadapi avitakka-avicārā pīti, tadapi pītisambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. (4)

Tattha katamo passaddhisambojjhaṅgo, atthi kāyapassaddhi¹, atthi cittapassaddhi². Yadapi kāyapassaddhi, tadapi passaddhisambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. Yadapi cittapassaddhi, tadapi passaddhisambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. (5)

Tattha katamo samādhisambojjhaṅgo, atthi savitakko savicāro samādhi, atthi avitakko avicāro samādhi. Yadapi savitakko savicāro samādhi, tadapi samādhisambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. Yadapi avitakko avicāro samādhi, tadapi samādhisambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati. (6)

Tattha katamo upekkhāsambojjhaṅgo, atthi ajjhattam dhammesu upekkhā, atthi bahiddhā dhammesu upekkhā. Yadapi ajjhattam dhammesu upekkhā, tadapi upekkhāsambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattati.

1. Kāyapassaddhi (Syā, Ka)

2. Cittapassaddhi (Syā, Ka)

Yadapi bahiddhā dhammesu upekkhā, tadapi upekkhāsambojjhaṅgo abhiññāya sambodhāya nibbānāya saṁvattati. (7)

470. Satta bojjhaṅgā satisambojjhaṅgo dhammadvacayasambojjhaṅgo vīriyasambojjhaṅgo pītisambojjhaṅgo passaddhisambojjhaṅgo samādhisambojjhaṅgo upekkhāsambojjhaṅgo.

471. Tattha katamo satisambojjhaṅgo, idha bhikkhu satisambojjhaṅgam bhāveti vivekanissitam virāganissitam nirodhanissitam vossaggapariṇāmim. Dhammadvacayasambojjhaṅgam bhāveti -pa-. Vīriyasambojjhaṅgam bhāveti. Pītisambojjhaṅgam bhāveti. Passaddhisambojjhaṅgam bhāveti. Samādhisambojjhaṅgam bhāveti. Upekkhāsambojjhaṅgam bhāveti vivekanissitam virāganissitam nirodhanissitam vossaggapariṇāmim.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammabhājanīya

472. Satta bojjhaṅgā satisambojjhaṅgo dhammadvacayasambojjhaṅgo vīriyasambojjhaṅgo pītisambojjhaṅgo passaddhisambojjhaṅgo samādhisambojjhaṅgo upekkhāsambojjhaṅgo.

473. Tattha katame satta bojjhaṅgā, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā patti�ā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmim samaye satta bojjhaṅgā honti satisambojjhaṅgo -pa- upekkhāsambojjhaṅgo.

474. Tattha katamo satisambojjhaṅgo, yā sati anussati -pa- sammāsati satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati satisambojjhaṅgo. (1)

Tattha katamo dhammadvicayasambojjhaṅgo, yā paññā pajānanā -paramoho dhammadvicayo sammādiṭṭhi dhammadvicayasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati dhammadvicayasambojjhaṅgo. (2)

Tattha katamo vīriyasambojjhaṅgo, yo cetasiko vīriyārambho -parammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati vīriyasambojjhaṅgo. (3)

Tattha katamo pītisambojjhaṅgo, yā pīti pāmojjam āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyam¹ attamanatā cittassa pītisambojjhaṅgo, ayam vuccati pītisambojjhaṅgo. (4)

Tattha katamo passaddhisambojjhaṅgo, yā vedanākkhandhassa saññākkhandhassa saṅkhārakkhandhassa viññāṇakkhandhassa passaddhi paṭippassaddhi passambhanā paṭippassambhanā paṭippassambhi tattam passaddhisambojjhaṅgo, ayam vuccati passaddhisambojjhaṅgo. (5)

Tattha katamo samādhisambojjhaṅgo, yā cittassa ṭhiti -parammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati samādhisambojjhaṅgo. (6)

Tattha katamo upekkhāsambojjhaṅgo, yā upekkhā upekkhanā ajjhupekkhanā majjhattatā cittatā upekkhāsambojjhaṅgo, ayam vuccati upekkhāsambojjhaṅgo. Ime vuccanti satta bojjhaṅgā. Avasesā dhammā sattahi bojjhaṅgehi sampayuttā. (7)

475. Satta bojjhaṅgā satisambojjhaṅgo -pa- upekkhāsambojjhaṅgo.

476. Tattha katamo satisambojjhaṅgo, idha bhikkhu yasmin samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmin diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhīññam, yā tasmim samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati satisambojjhaṅgo. Avasesā dhammā satisambojjhaṅgasampayuttā -pa-. Avasesā

1. Odaggaṁ (Sī) Abhi 1. 18 piṭhepi.

dhammā dhammadvicayasambojjhaṅgasampayuttā -pa-. Avasesā dhammā vīriyasambojjhaṅgasampayuttā -pa-. Avasesā dhammā pītisambojjhaṅgasampayuttā -pa-. Avasesā dhammā passaddhisambojjhaṅgasampayuttā -pa-. Avasesā dhammā samādhisambojjhaṅgasampayuttā.

Tattha katamo upekkhāsambojjhaṅgo, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, yā tasmim samaye upekkhā upekkhanā ajjhupekkhanā majjhattatā cittassa upekkhāsambojjhaṅgo, ayam vuccati upekkhāsambojjhaṅgo. Avasesā dhammā upekkhāsambojjhaṅgasampayuttā.

477. Satta bojjhaṅgā satisambojjhaṅgo -pa- upekkhāsambojjhaṅgo.

478. Tattha katame satta bojjhaṅgā, idha bhikkhu yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, yo tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam suññataṁ, tasmim samaye satta bojjhaṅgā honti satisambojjhaṅgo -pa- upekkhāsambojjhaṅgo.

479. Tattha katamo satisambojjhaṅgo, yā sati anussati -pa- sammāsati satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati satisambojjhaṅgo -pa-.

Tattha katamo upekkhāsambojjhaṅgo, yā upekkhā upekkhanā ajjhupekkhanā majjhattatā cittassa upekkhāsambojjhaṅgo, ayam vuccati upekkhāsambojjhaṅgo. Ime vuccanti satta bojjhaṅgā. Avasesā dhammā sattahi bojjhaṅgehi sampayuttā.

480. Satta bojjhaṅgā satisambojjhaṅgo -pa- upekkhāsambojjhaṅgo.

481. Tattha katamo satisambojjhaṅgo, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, yā tasmīm samaye sati anussati sammāsatī satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati satisambojjhaṅgo. Avasesā dhammā satisambojjhaṅgasampayuttā -pa-. Avasesā dhammā dhammadhicayasambojjhaṅgasampayuttā -pa-. Avasesā dhammā vīriyasambojjhaṅgasampayuttā -pa-. Avasesā dhammā pītisambojjhaṅgasampayuttā -pa-. Avasesā dhammā passaddhisambojjhaṅgasampayuttā -pa-. Avasesā dhammā samādhisambojjhaṅgasampayuttā.

Tattha katamo upekkhāsambojjhaṅgo, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam suññataṁ, yā tasmīm samaye upekkhā upekkhanā ajjhupekkhanā majjhattatā cittassa upekkhāsambojjhaṅgo, ayam vuccati upekkhāsambojjhaṅgo. Avasesā dhammā upekkhāsambojjhaṅgasampayuttā.

Abhidhammabhājanīyam.

---

3. Pañhāpucchaka

482. Satta bojjhaṅgā satisambojjhaṅgo dhammadhicayasambojjhaṅgo vīriyasambojjhaṅgo pītisambojjhaṅgo passaddhisambojjhaṅgo samādhisambojjhaṅgo upekkhāsambojjhaṅgo.

483. Sattannam bojjhaṅgānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- kati saraṇā, kati arañā.

1. Tika

484. Siyā kusalā, siyā abyākatā. Pītisambojjhaṅgo sukhāya vedanāya sampayutto. Cha bojjhaṅgā siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammadmā. Anupādinna-anupādāniyā. Asamkiliṭṭha-asamkilesikā. Siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. Pītisambojjhaṅgo na pītisahagato, sukhasahagato, na upekkhāsahagato. Cha bojjhaṅgā siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsahagatā. Neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbhetukā. Siyā apacayagāmino, siyā nevācayagāmināpacayagāmino. Siyā sekkhā, siyā asekkhā. Appamāṇā. Appamāṇārammaṇā. Pañītā. Siyā sammattaniyatā, siyā aniyatā. Na maggārammaṇā, siyā maggahetukā. Siyā maggādhipatino, siyā na vattabbā “maggahetukā”tipi, “maggādhipatino”tipi. Siyā uppannā, siyā anuppannā, siyā uppādino. Siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā. Na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi. Siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Bahiddhārammaṇā. Anidassana-appaṭīghā.

2. Duka

485. Dhammavicasambojjhaṅgo hetu. Cha bojjhaṅgā hetusampayuttā. Dhammavicasambojjhaṅgo hetu ceva sahetuko ca, cha bojjhaṅgā na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”ti, sahetukā ceva na ca hetū. Dhammavicasambojjhaṅgo hetu ceva hetusampayutto ca. Cha bojjhaṅgā na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti, hetusampayuttā ceva na ca hetū. Cha bojjhaṅgā na hetū sahetukā. Dhammavicasambojjhaṅgo na vattabbo “na hetusahetuko”tipi, “na hetu-ahetuko”tipi. Sappaccayā, saṅkhatā, anidassanā, appaṭīghā, arūpā, lokuttarā, kenaci viññeyyā,

kenaci na viññeyyā. No āsavā, anāsavā, āsavavippayuttā, na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”tipi, “sāsavā ceva no ca āsavā”tipi. Na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi, āsavavippayuttā anāsavā. No. Samyojanā -pa-. No ganthā -pa-. No oghā -pa-. No yogā -pa-. No nīvaraṇā -pa-. No parāmāsā -pa- sārammaṇā, no cittā, cetasikā, cittasampayuttā, cittasamṣaṭṭhā, cittasamuṭṭhānā, cittasahabhuno, cittānuparivattino, cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānā, cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno, cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino, bāhirā. No upādā, anupādinnā, no upādānā -pa-. No kilesā -pa-. Na dassanena pahātabbā, na bhāvanāya pahātabbā. Na dassanena pahātabbahetukā, na bhāvanāya pahātabbahetukā. Siyā savitakkā, siyā avitakkā. Siyā savicārā, siyā avicārā.

Pītisambojjhaṅgo appītiko. Cha bojjhaṅgā siyā sappītikā, siyā appītikā. Pītisambojjhaṅgo na pītisahagato. Cha bojjhaṅgā siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā. Pītisambojjhaṅgo sukhasahagato. Cha bojjhaṅgā siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā. Pītisambojjhaṅgo na upekkhāsaṅgato. Cha bojjhaṅgā siyā upekkhāsaṅgatā, siyā na upekkhāsaṅgatā, na kāmāvacarā, na rūpāvacarā, na arūpāvacarā, apariyāpannā, siyā niyyānikā, siyā aniyānikā, siyā niyatā, siyā aniyatā, anuttarā, araññati.

Pañhāpuccchakaṁ.

Bojjhaṅgavibhaṅgo niṭṭhito.

11. Maggaṅgavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

486. Ariyo atṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi
sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo
sammāsati sammāsamādhi.

487. Tattha katamā sammādiṭṭhi, dukkhe nāṇam dukkhasamudaye
nāṇam dukkhanirodhe nāṇam dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya nāṇam,
ayaṁ vuccati sammādiṭṭhi. (1)

Tattha katamo sammāsaṅkappo, nekkhammasaṅkappo
abyāpādasaṅkappo avihimsāsaṅkappo, ayaṁ vuccati sammāsaṅkappo. (2)

Tattha katamā sammāvācā, musāvādā veramaṇī, pisuṇāya vācāya
veramaṇī, pharusāya vācāya veramaṇī, samphappalāpā veramaṇī, ayaṁ
vuccati sammāvācā. (3)

Tattha katamo sammākammanto, pāṇātipātā veramaṇī, adinnādānā
veramaṇī, kāmesumicchācārā veramaṇī, ayaṁ vuccati sammākammanto. (4)

Tattha katamo sammā-ājīvo, idha ariyasāvako micchā-ājīvam pahāya
sammā-ājīvena jīvikam kappeti, ayaṁ vuccati sammā-ājīvo. (5)

Tattha katamo sammāvāyāmo, idha bhikkhu anuppannānam pāpakānam
akusalānam dhammānam anuppādāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyam
ārabhati cittam paggaṇhāti padahati, uppannānam pāpakānam akusalānam
dhammānam pahānāya chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam
paggaṇhāti padahati, anuppannānam kusalānam dhammānam uppādāya
chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati cittam paggaṇhāti padahati,
uppannānam kusalānam dhammānam ṭhitiyā asammosāya bhiyyobhāvāya
vepullāya bhāvanāya pāripūriyā chandaṁ janeti vāyamati vīriyam ārabhati
cittam paggaṇhāti padahati, ayaṁ vuccati sammāvāyāmo. (6)

Tattha katamā sammāsati, idha bhikkhu kāye kāyānupassī viharati ātāpī¹
sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam,

vedanāsu vedanānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam, citte cittānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam, dhammesu dhammānupassī viharati ātāpī sampajāno satimā vineyya loke abhijjhādomanassam, ayam vuccati sammāsati. (7)

Tattha katamo sammāsamādhi, idha bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkam savicāram vivekajam pītisukham paṭhamam jānam upasampajja viharati, vitakkavicārānam vūpasamā ajjhattam sampaśādanam cetaso ekodibhāvam avitakkam avicāram samādhijam pītisukham dutiyam jhānam upasampajja viharati, pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati, sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisamñvedeti, yan tam ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti, tatiyam jhānam upasampajja viharati, sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānam atthañgamā adukkhamasukham upekkhāsatipārisuddhim catuttham jhānam upasampajja viharati, ayam vuccati sammāsamādhi. (8)

488. Ariyo aṭṭhaṅgiko maggo. Seyyathidaṁ, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

489. Tattha katamā sammādiṭṭhi, idha bhikkhu sammādiṭṭhim bhāveti vivekanissitam virāganissitam nirodhanissitam vossaggapariṇāmim. Sammāsaṅkappam bhāveti -pa- sammāvācam bhāveti -pa- sammākammantam bhāveti -pa- sammā ājīvam bhāveti -pa- sammāvāyāmam bhāveti -pa- sammāsatiṁ bhāveti -pa- sammāsamādhim bhāveti vivekanissitam virāganissitam nirodhanissitam vossaggapariṇāmim.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammadbhājanīya

490. Aṭṭhaṅgiko maggo sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

491. Tattha katamo atṭhaṅgiko maggo, idha bhikkhu yasmin samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye atṭhaṅgiko maggo hoti sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

492. Tattha katamā sammādiṭṭhi, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicyo sammādiṭṭhi dhammavicyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammādiṭṭhi. (1)

Tattha katamo sammāsaṅkappo, yo takko vitakko saṅkappo appanā byappanā cetaso abhiniropanā sammāsaṅkappo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāsaṅkappo. (2)

Tattha katamā samāvācā, yā catūhi vacīduccaritehi ārati virati paṭivirati veramaṇī akiriya akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto sammāvācā maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāvācā. (3)

Tattha katamo sammākammanto, yā tīhi kāyaduccaritehi ārati virati paṭivirati veramaṇī akiriya akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto sammākammanto maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammākammanto. (4)

Tattha katamo sammā-ājīvo, yā micchā-ājīvā ārati virati paṭivirati veramaṇī akiriya akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto sammā-ājīvo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammā-ājīvo. (5)

Tattha katamo sammāvāyāmo, ye cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāvāyāmo. (6)

Tattha katamā sammāsati, yā sati anussati -pa- sammāsati satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāsati. (7)

Tattha katamo sammāsamādhi, yā cittassa ṭhiti -pa- sammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāsamādhi. Ayam vuccati atṭhaṅgiko maggo. Avasesā dhammā atṭhaṅgikena maggena sampayuttā. (8)

493. Pañcaṅgiko maggo sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

494. Tattha katamo pañcaṅgiko maggo, idha bhikkhu yasmin samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmin diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kamehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhīññam, tasmim samaye pañcaṅgiko maggo hoti sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

495. Tattha katamā sammādiṭṭhi, yā paññā paṭṭayanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi dhammadhicayasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammādiṭṭhi.

Tattha katamo sammāsaṅkappo, yo takko vitakko -pa- sammāsaṅkappo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāsaṅkappo.

Tattha katamo sammāvāyāmo, yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo vīriyasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāvāyāmo.

Tattha katamā sammāsati, yā sati anussati -pa- sammāsati satisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāsati.

Tattha katamo sammāsamādhi, yā cittassa ṭhiti -pa- sammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāsamādhi. Ayam vuccati pañcaṅgiko maggo. Avasesā dhammā pañcaṅgikena maggena sampayuttā.

496. Pañcaṅgiko maggo sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

497. Tattha katamā sammādiṭṭhi, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, yā tasmīm samaye paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi dhammadhicayasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammādiṭṭhi. Avasesā dhammā sammādiṭṭhiyā sampayuttā -pa-. Avasesā dhammā sammāsaṅkappena sampayuttā -pa-. Avasesā dhammā sammāvāyāmena sampayuttā -pa-. Avasesā dhammā sammāsatiyā sampayuttā.

Tattha katamo sammāsamādhi, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, yā tasmīm samaye cittassa ṭhiti -pa- sammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāsamādhi. Avasesā dhammā sammāsamādhinā sampayuttā.

498. Aṭṭhaṅgiko maggo sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi.

499. Tattha katamo aṭṭhaṅgiko maggo, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam suññataṁ, tasmīm samaye aṭṭhaṅgiko maggo hoti sammādiṭṭhi -pa- sammāsamādhi, ayam vuccati aṭṭhaṅgiko maggo. Avasesā dhammā aṭṭhaṅgikena maggena sampayuttā.

500. Pañcaṅgiko maggo sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvāyāmo sammāsatī sammāsamādhi.

501. Tattha katamo pañcaṅgiko maggo, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja

viharati dukkhapaṭipadāṁ dandhābhiññāṁ, tasmīm samaye phasso hoti -pa-avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānāṁ upasampajja viharati dukkhapaṭipadāṁ dandhābhiññāṁ suññataṁ, tasmīm samaye pañcaṅgiko maggo hoti sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi, ayāṁ vuccati pañcaṅgiko maggo. Avasesā dhammā pañcaṅgikena maggena sampayuttā.

502. Pañcaṅgiko maggo sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

503. Tattha katamā sammādiṭṭhi, idha bhikkhu yasmīm samaye lokuttaram jhānāṁ bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānāṁ upasampajja viharati dukkhapaṭipadāṁ dandhābhiññāṁ, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānāṁ upasampajja viharati dukkhapaṭipadāṁ dandhābhiññāṁ suññataṁ, yā tasmīm samaye paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi dhammadhicayasambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayāṁ vuccati sammādiṭṭhi. Avasesā dhammā sammādiṭṭhiyā sampayuttā -pa-. Avasesā dhammā sammāsaṅkappena sampayuttā -pa-. Avasesā dhammā sammāvāyāmena sampayuttā -pa-. Avasesā dhammā sammāsatiyā sampayuttā.

Tattha katamo sammāsamādhi, idha bhikkhu yasmīm samaye lokuttaram jhānāṁ bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānāṁ upasampajja viharati dukkhapaṭipadāṁ dandhābhiññāṁ, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānāṁ upasampajja viharati dukkhapaṭipadāṁ dandhābhiññāṁ suññataṁ, yā tasmīm samaye cittassa ṭhiti saṇṭhitī avaṭṭhitī avisāhāro avikkhepo

avisāhaṭamānasatā samatho samādhindriyam samādhibalam sammāsamādhi samādhisambojjhaṅgo maggaṅgam maggapariyāpannam, ayam vuccati sammāsamādhi. Avasesā dhammā sammāsamādhinā sampayuttā.

Abhidhammadbhājanīyam.

---

3. Pañhāpucchaka

504. Ariyo atṭhaṅgiko maggo. Seyyathidam, sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi.

505. Atṭhannam maggaṅgānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- kati saranā, kati aranā.

1. Tika

506. Siyā kusalā, siyā abyākatā. Sammāsaṅkappo sukhāya vedanāya sampayuttā. Satta maggaṅgā siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammā. Anupādinna-anupādāniyā. Asamkiliṭṭha-asamkilesikā. Sammāsaṅkappo avitakkavicāramatto. Satta maggaṅgā siyā savitakkasavivicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. Sammāsaṅkappo pītisahagato, sukhasahagato, na upekkhāsaṅkappo. Satta maggaṅgā siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsaṅkappatā. Neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā. Siyā apacayagāmino, siyā nevācayagāmināpacayagāmino. Siyā sekkhā, siyā asekkhā. Appamāṇā, appamāṇārammaṇā, paṇītā, siyā sammattaniyatā, siyā aniyatā, na maggārammaṇā, siyā maggahetukā, siyā maggādhipatino, siyā na vattabbā “maggahetukā”tipi. “Maggādhipatino”tipi. Siyā uppānā, siyā anuppānā, siyā uppādino. Siyā atītā, siyā anāgatā,

siyā paccuppannā, na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi. Siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Bahiddhārammaṇā, anidassana-appaṭighā.

2. Duka

507. Sammādiṭṭhi hetu. Satta maggaṅgā na hetū, sahetukā, hetusampayuttā. Sammādiṭṭhi hetu ceva sahetukā ca. Satta maggaṅgā na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”ti, sahetukā ceva na ca hetū. Sammādiṭṭhi hetu ceva hetusampayuttā ca. Satta maggaṅgā na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti, hetusampayuttā ceva na ca hetū. Satta maggaṅgā na hetū, sahetukā. Sammādiṭṭhi na vattabbā “na hetu sahetukā”tipi, “na hetu ahetukā”tipi.

Sappaccayā, saṅkhatā, anidassanā, appaṭighā, arūpā, lokuttarā, kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā.

No āsavā, anāsavā, āsavavippayuttā, na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”tipi, “sāsavā ceva no ca āsavā”tipi, na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi, āsavavippayuttā anāsavā.

No samyojanā -pa-. No ganthā -pa-. No oghā -pa-. No yogā -pa-. No nīvaraṇā -pa-. No parāmāsā -pa- sārammaṇā, no cittā, cetasikā, cittasampayuttā, cittasamāṣṭhā, cittasamuṭṭhānā, cittasahabhuno, cittānuparivattino, cittasamāṣṭhasamuṭṭhānā, cittasamāṣṭhasamuṭṭhānānuparivattino, bāhirā, no upādā, anupādinnā.

No upādānā -pa-. No kilesā -pa-. Na dassanena pahātabbā, na bhāvanāya pahātabbā, na dassanena pahātabbahetukā, na bhāvanāya pahātabbahetukā. Sammāsaṅkappo avitakko. Satta maggaṅgā siyā savitakkā, siyā avitakkā. Sammāsaṅkappo savicāro. Satta maggaṅgā siyā savicārā, siyā avicārā. Sammāsaṅkappo

sappītiko. Satta maggaṅgā siyā sappītikā, siyā appītikā. Sammāsaṅkappo pītisahagato. Satta maggaṅgā siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā. Sammāsaṅkappo sukhasahagato. Satta maggaṅgā siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā. Sammāsaṅkappo na upekkhāsahagato. Satta maggaṅgā siyā upekkhāsahagatā, siyā na upekkhāsahagatā, na kāmāvacarā, na rūpāvacarā, na arūpāvacarā, apariyāpannā, siyā niyyānikā, siyā aniyānikā, siyā niyatā, siyā aniyatā, anuttarā, araññati.

Pañhāpucchakam.

Maggaṅgavibhaṅgo niṭṭhito.

12. Jhānavibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

508. Idha bhikkhu pātimokkhasaṁvarasaṁvuto viharati
ācāragocarasampanno aṇumattesu vajjesu bhayadassāvī samādāya sikkhati
sikkhāpadesu indriyesu guttadvāro bhojane mattaññū pubbarattāpararattam
jāgariyānuyogamanuyutto sātaccaṁ nepakkam bodhipakkhikānam
dhammānam bhāvanānuyogamanuyutto, so abhikkante paṭikkante
sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite¹ pasārite
sampajānakārī hoti, saṅghātipattacīvaraḍhāraṇe sampajānakārī hoti, asite
pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī
hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tuṇhībhāve sampajānakārī hoti,
so vivittam senāsanam bhajati araññam rukkhamūlam pabbataṁ kandaram
giriguham susānam vanapattham abbhokāsam palālapuñjam appasaddam
appanigghosam vijanavātam manussarāhaseyyakam² paṭisallānasāruppam,
so araññagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragato vā nisidati pallañkam
ābhujitvā ujum kāyam pañidhāya parimukham satim upaṭṭihapetvā, so
abhijjhām loke pahāya vigatābhijjhena cetasā viharati, abhijjhāya cittam
parisodheti. Byāpādapadosam pahāya abyāpannacitto viharati
sabbapāṇabhuṭahitānukampī, byāpādapadosā cittam parisodheti.
Thinamiddham pahāya vigatathinamiddho viharati ālokasaññī sato
sampajāno, thinamiddhā cittam parisodheti. Uddhaccakukkuccam pahāya
anuddhato viharati ajjhattam vūpasantacitto, uddhaccakukkuccā cittam
parisodheti. Vicikicchaṁ pahāya tiṇṇavicikiccho viharati akathāmīkathī
kusalesu dhammesu, vicikicchāya cittam parisodheti. So ime pañca nīvaraṇe
pahāya cetaso upakkilese paññāya dubbalikaraṇe vivicceva kāmehi vivicca
akusalehi dhammehi savitakkam savicāram vivekajam pītisukham
paṭhamam jhānam upasampajja viharati

---

1. Sammiñjite (Sī, Syā)

2. Manussarāhaseyyakam (Sī, Syā)

vitakkavicārānam vūpasamā ajjhattam sampasādanam cetaso ekodibhāvam avitakkam avicāram samādhijam pītisukham dutiyam jhānam upasampajja viharati, pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisamvedeti, yaṁ tam ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihāri”ti, tatiyam jhānam upasampajja viharati, sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānam atthaṅgamā adukkhamasukham upekkhāsatipārisuddhim catuttham jhānam upasampajja viharati, sabbaso rūpasaññānam samatikkamā paṭighasaññānam atthaṅgamā nānattasaññānam amanasikārā “ananto ākāso”ti ākāsānañcāyatanaṁ upasampajja viharati, sabbaso ākāsānañcāyatanaṁ samatikkamma “anantam viññānan”ti viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja viharati, sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma “natthi kiñci”ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja viharati, sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja viharati.

Mātikā.

509. “Idhā”ti imissā diṭṭhiyā imissā khantiyā imissā ruciyā imasmim ādāye imasmim dhamme imasmim vinaye imasmim dhammadvinaye imasmim pāvacane imasmim brahmacariye imasmim Satthusāsane, tena vuccati “idhā”ti.

510. “Bhikkhū”ti samaññāya bhikkhu, patiññāya bhikkhu, bhikkhatīti bhikkhu, bhikkhakoti bhikkhu, bhikkhācariyam ajjhupagatoti bhikkhu, bhinnapaṭadharoti bhikkhu, bhindati pāpake akusale dhammeti bhikkhu, bhinnattā pāpakānam akusalānam dhammānam bhikkhu, odhiso kilesānam pahānā bhikkhu, anodhiso kilesānam pahānā bhikkhu, sekkho bhikkhu, asekko bhikkhu, nevasekkhanāsekko bhikkhu, aggo bhikkhu, bhadro bhikkhu, maṇḍo bhikkhu, sāro bhikkhu, samaggena samghena ñatticatutthena kammena akuppena ṭhānārahena upasampanno bhikkhu.

511. “Pātimokkhan”ti sīlam patiṭṭhā ādi caraṇam samyamo saṁvaro mokkham pāmokkham kusalānam dhammānam samāpattiya. “Saṁvaro”ti

kāyiko avītikkamo vācasiko avītikkamo kāyikavācasiko avītikkamo.
 “Samvuto”ti iminā pātimokkhasamvarena upeto hoti samupeto upāgato
 samupāgato upapanno sampanno samannāgato, tena vuccati
 “pātimokkhasamvarasamvuto”ti.

512. “Viharati”ti iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti carati viharati, tena
 vuccati “viharati”ti.

513. “Ācāragocarasampanno”ti atthi ācāro, atthi anācāro.

Tattha katamo anācāro, kāyiko vītikkamo vācasiko vītikkamo
 kāyikavācasiko vītikkamo, ayam vuccati anācāro. Sabbampi dussīlyam
 anācāro, idhekacco veļudānena vā pattadānena vā pupphadānena vā
 phaladānena vā sinānadānena vā dantakaṭṭhadānena vā cāṭukamyatāya vā
 muggasūpyatāya¹ vā pāribhaṭyatāya vā jaṅghapesanikena vā
 aññataraññatarena vā Buddhapāṭikuṭṭhena micchā-ājīvena jīvikam kappeti,
 ayam vuccati anācāro.

Tattha katamo ācāro, kāyiko avītikkamo vācasiko avītikkamo
 kāyikavācasiko avītikkamo, ayam vuccati ācāro. Sabbopi sīlasamvaro ācāro,
 idhekacco na veļudānena na pattadānena na pupphadānena na phaladānena
 na sinānadānena na dantakaṭṭhadānena na cāṭukamyatāya na
 muggasūpyatāya na pāribhaṭyatāya na jaṅghapesanikena na
 aññataraññatarena Buddhapāṭikuṭṭhena micchā-ājīvena jīvikam kappeti,
 ayam vuccati ācāro.

514. “Gocaro”ti atthi gocaro, atthi agocaro.

Tattha katamo agocaro, idhekacco vesiyāgocaro vā hoti vidhavāgocaro
 vā thullakumārigocaro vā paṇḍakagocaro vā bhikkhunigocaro vā
 pānāgāragocaro vā, saṁsaṭṭho viharati rājūhi rājamahāmattehi titthiyehi
 titthiyasāvakehi ananulomikena

---

1. Muggasuppatāya (Sī)

samsaggena, yāni vā pana tāni kulāni assaddhāni appasannāni anopānabhūtāni akkosakaparibhāsakāni anatthakāmāni ahitakāmāni aphāsukakāmāni ayogakkhemakāmāni bhikkhūnam bhikkhunīnam upāsakānam upāsikānam, tathārūpāni kulāni sevati bhajati payirupāsati, ayam vuccati agocaro.

Tattha katamo gocaro, idhekacco na vesiyāgocaro hoti na vidhavāgocaro na thullakumārigocaro na pañdakagocaro na bhikkhunigocaro na pānāgāragocaro, asamṣaṭho viharati rājūhi rājamahāmattehi titthiyehi titthiyasāvakehi ananulomikena samsaggena, yāni vā pana tāni kulāni saddhāni pasannāni opānabhūtāni kāsāvapajjotāni isivātapaṭivātāni athakāmāni hitakāmāni phāsukakāmāni yogakkhemakāmāni bhikkhūnam bhikkhunīnam upāsakānam upāsikānam, tathārūpāni kulāni sevati bhajati payirupāsati, ayam vuccati gocaro. Iti iminā ca ācārena iminā ca gocarena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “ācāragocarasampanno”ti.

515. “Añumattesu vajjesu bhayadassāvī”ti tattha katame añumattā vajjā, yāni tāni vajjāni appamattakāni oramattakāni lahusāni lahusammatāni samyamakaraṇīyāni samvarakaraṇīyāni cittuppādakaraṇīyāni manasikārapaṭibaddhāni, ime vuccanti añumattā vajjā. Iti imesu añumattesu vajjesu vajjadassāvī ca hoti bhayadassāvī ca ādīnavadassāvī ca nissaraṇadassāvī ca, tena vuccati “añumattesu vajjesu bhayadassāvī”ti.

516. “Samādāya sikkhati sikkhāpadesū”ti tattha katamā sikkhā, catasso sikkhā bhikkhūnam bhikkhusikkhā, bhikkhunīnam bhikkhunisikkhā, upāsakānam upāsakasikkhā, upāsikānam upāsikasikkhā, imā vuccanti sikkhāyo. Iti imāsu sikkhāsu sabbena sabbam sabbathā sabbam asesam nissesam samādāya vattati, tena vuccati “samādāya sikkhati sikkhāpadesū”ti.

517. “Indriyesu guttadvāro”ti atthi indriyesu guttadvāratā, atthi aguttadvāratā.

Tattha katamā indriyesu aguttadvāratā, idhekacco cakkhunā rūpam disvā nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenam cakkhundriyam asaṁvutam viharantam abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyum, tassa saṁvarāya na paṭipajjati, na rakkhati cakkhundriyam, cakkhundriye na saṁvaraṁ āpajjati. Sotena saddam sutvā -pa-. Ghānena gandham ghāyitvā -pa-. Jivhāya rasaṁ sāyitvā -pa-. Kāyena phoṭṭhabbam phusitvā -pa-. Manasā dhammaṁ viññāya nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenam manindriyam asaṁvutam viharantam abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyum, tassa saṁvarāya na paṭipajjati, na rakkhati manindriyam, manindriye na saṁvaraṁ āpajjati. Yā imesam channam indriyānam agutti agopanā anārakkho asaṁvaro, ayam vuccati indriyesu aguttadvāratā.

Tattha katamā indriyesu guttadvāratā, idhekacco cakkhunā rūpam disvā na nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenam cakkhundriyam asaṁvutam viharantam abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyum, tassa saṁvarāya paṭipajjati, rakkhati cakkhundriyam, cakkhundriye saṁvaraṁ āpajjati. Sotena saddam sutvā -pa-. Ghānena gandham ghāyitvā -pa-. Jivhāya rasaṁ sāyitvā -pa-. Kāyena phoṭṭhabbam phusitvā -pa-. Manasā dhammaṁ viññāya na nimittaggāhī hoti nānubyañjanaggāhī, yatvādhikaraṇamenam manindriyam asaṁvutam viharantam abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyum, tassa saṁvarāya paṭipajjati, rakkhati manindriyam, manindriye saṁvaraṁ āpajjati. Yā imesam channam indriyānam gutti gopanā ārakkho saṁvaro, ayam vuccati indriyesu guttadvāratā. Imāya indriyesu guttadvāratāya upeto hoti samupeto -pa- samannāgato, tena vuccati “indriyesu guttadvāro”ti.

518. “Bhojane mattaññū”ti atthi bhojane mattaññutā, atthi bhojane amattaññutā.

Tattha katamā bhojane amattaññutā, idhekacco appaṭisaṅkhā ayoniso āhāraṁ āhāreti davāya madāya maṇḍanāya vibhūsanāya. Yā tattha asantuṭṭhitā amattaññutā appaṭisaṅkhā bhojane, ayam vuccati “bhojane amattaññutā”ti.

Tattha katamā bhojane mattaññutā, idhekacco paṭisaṅkhā yoniso āhāram āhāreti neva davāya na madāya na maṇḍanāya na vibhūsanāya yāvadeva imassa kāyassa ṭhitiyā yāpanāya vihiṁsūparatiyā brahmacariyānuggahāya, iti purāṇañca vedanām paṭihaṅkhāmi, navañca vedanām na uppādessañmi, yātrā ca me bhavissati anavajjatā ca phāsu vihāro cāti. Yā tattha santuṭṭhitā mattaññutā paṭisaṅkhā bhojane, ayam vuccati bhojane mattaññutā. Imāya bhojane mattaññutāya upeto hoti -pasamannāgato, tena vuccati “bhojane mattaññū”ti.

519. Kathañca bhikkhu pubbarattāpararattām jāgariyānuyogamanuyutto hoti, idha bhikkhu divasam caṅkamena nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittām parisodheti, rattiyā paṭhamayāmām caṅkamena nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittām parisodheti, rattiyā majjhimayāmām dakkhiṇena passena sīhaseyyam kappeti pāde pādam¹ accādhāya sato sampajāno uṭṭhānasaññām manasikaritvā, rattiyā pacchimayāmām paccuṭṭhāya caṅkamena nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittām parisodheti, evam bhikkhu pubbarattāpararattām jāgariyānuyogamanuyutto.

520. “Sātaccan”ti yo cetasiko vīriyārambho -pa- sammāvāyāmo.

521. “Nepakkan”ti yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi.

522. “Bodhipakkhikānam dhammānam bhāvanānuyogamanuyutto”ti tattha katame bodhipakkhikā dhammā, satta bojjhaṅgā satisambojjhaṅgo dhammavicasambojjhaṅgo vīriyasambojjhaṅgo pītisambojjhaṅgo passaddhisambojjhaṅgo samādhisambojjhaṅgo upekkhāsambojjhaṅgo, ime vuccanti bodhipakkhikā dhammā. Iti te bodhipakkhike dhamme āsevati bhāveti bahulikaroti, tena vuccati “bodhipakkhikānam dhammānam bhāvanānuyogamanuyutto”ti.

---

1. Pādena pādam (Syā)

523. Kathañca bhikkhu abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṅghātipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tuṇhībhāve sampajānakārī hoti, idha bhikkhu sato sampajāno abhikkamati, sato sampajāno paṭikkamati, sato sampajāno āloketi, sato sampajāno viloketi, sato sampajāno samiñjeti, sato sampajāno pasāreti, sato sampajānakārī hoti, saṅghātipattacīvaradhāraṇe sato sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sato sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sato sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tuṇhībhāve sato sampajānakārī hotīti.

524. Tattha katamo sati, yā sati anussati paṭissati sati saraṇatā dhāraṇatā apilāpanatā asammusanatā sati satindriyam satibalaṁ sammāsatī, ayam vuccati sati.

525. “Sampajāno”ti tattha katamam sampajaññam, yā paññā pajānanā vicayo pavicayo dhammavicayo sallakkhaṇā upalakkhaṇā paccupalakkhaṇā pañdiccam kosallaṁ nepuññam vebhabyā cintā-upaparikkhā bhūrī medhā pariṇāyikā vipassanā sampajaññam patodo paññā paññindriyam paññābalam paññāsattham paññāpāsādo paññā-āloko paññā-obhāso paññāpajjoto paññāratanam amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati sampajaññam. Iti imāya ca satiyā iminā ca sampajaññena upeto hoti -pasamannāgato. Evarū bhikkhu sato sampajāno abhikkamati, sato sampajāno paṭikkamati, sato sampajāno āloketi, sato sampajāno viloketi, sato sampajāno samiñjeti, sato sampajāno pasāreti, sato sampajānakārī hoti, saṅghātipattacīvaradhāraṇe sato sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sato sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sato

sampajānakārī hoti, gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsite tuṇhībhāve sampajānakārī hoti.

526. “Vivittan”ti santike cepi senāsanam hoti, tañca anākiṇṇam gahaṭhehi pabbajitehi, tena tam vivittam. Dūre cepi senāsanam hoti, tañca anākiṇṇam gahaṭhehi pabbajitehi, tena tam vivittam.

527. “Senāsanan”ti mañcopi senāsanam, pīṭhampi senāsanam, bhisipi senāsanam, bibbohanampi¹ senāsanam, vihāropi senāsanam, adḍhayogopi senāsanam, pāsādopi senāsanam, aṭṭopi senāsanam, mālopi senāsanam, leñampi senāsanam, guhāpi senāsanam, rukkhamūlampi senāsanam, veḷugumbopi senāsanam, yattha vā pana bhikkhū paṭikkamanti, sabbametam senāsanam.

528. “Vivittam senāsanam bhajatī”ti imam vivittam senāsanam bhajati sambhajati sevati nisevati samsevati, tena vuccati “vivittam senāsanam bhajatī”ti.

529. “Araññan”ti nikkhmitvā bahi indakhīlā, sabbametam araññam.

530. “Rukkhamūlan”ti rukkhamūlameva rukkhamūlam, pabbatoyeva pabbato, kandarāyeva kandarā, giriguḥāyeva giriguḥā, susānamyeva susānam, abbhokāsoyeva abbhokāso, palālapuñjoyeva palālapuñjo.

531. “Vanapatthan”ti dūrānametam senāsanānam adhivacanam, “vanapatthan”ti vanasaṇḍānametam senāsanānam adhivacanam, “vanapatthan”ti bhīsanakānametam² senāsanānam adhivacanam, “vanapatthan”ti salomahāṁsānametam senāsanānam adhivacanam, “vanapatthan”ti pariyatānametam senāsanānam adhivacanam, “vanapatthan”ti na manussūpacārānametam senāsanānam adhivacanam, “vanapatthan”ti durabhisambhavānametam senāsanānam adhivacanam.

1. Bimbohanampi (Sī, Syā)

2. Bhīmsanakānametam (Sī, Syā)

532. “Appasaddan”ti santike cepi senāsanam hoti, tañca anākiṇṇam gahaṭhehi pabbajitehi, tena tam appasaddam. Dūre cepi senāsanam hoti, tañca anākiṇṇam gahaṭhehi pabbajitehi, tena tam appasaddam.

533. “Appanigghosan”ti yadeva tam appasaddam, tadeva tam appanigghosam. Yadeva tam appanigghosam, tadeva tam vijanavātam. Yadeva tam vijanavātam, tadeva tam manussarāhasseyyakam. Yadeva tam manussarāhasseyyakam, tadeva tam paṭisallānasāruppam.

534. “Araññagato vā rukkhamūlagato vā suññāgāragato vā”ti araññagato vā hoti rukkhamūlagato vā suññāgāragato vā.

535. “Nisīdati pallañkam ābhujitvā”ti nisinno hoti pallañkam ābhujitvā.

536. “Ujum kāyam pañidhāyā”ti ujuko hoti kāyo ṭhito pañihito.

537. “Parimukham satim upaṭṭhapetvā”ti tattha katamā sati, yā sati anussati paṭissati -pa- sammāsatī, ayam vuccati sati. Ayam sati upaṭṭhitā hoti supaṭṭhitā nāsikagge vā mukhanimitte vā, tena vuccati “parimukham satim upaṭṭhapetvā”ti.

538. “Abhijjhām loke pahāyā”ti tattha katamā abhijjhā, yo rāgo sārāgo -pa- cittassa sārāgo, ayam vuccati abhijjhā.

Tattha katamo loko, pañcupādānakkhandhā loko, ayam vuccati loko. Ayam abhijjhā imamhi loke santā hoti samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “abhijjhām loke pahāyā”ti.

539. “Vigatābhijjhena cetasā”ti tattha katamaṁ cittam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Idam cittam vigatābhijjhām hoti, tena vuccati “vigatābhijjhena cetasā”ti.

540. “Viharati”ti iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti carati viharati, tena vuccati “viharati”ti.

541. “Abhijjhāya cittam̄ parisodheti”ti tattha katamā abhijjhā, yo rāgo sārāgo -pa- cittassa sārāgo, ayam vuccati abhijjhā.

Tattha katamām̄ cittam̄, yam̄ cittam̄ mano mānasam̄ -pa-tajjāmanoviññāṇadhātu, idam̄ vuccati cittam̄. Idam̄ cittam̄ imāya abhijjhāya sodheti visodheti parisodheti moceti vimoceti parimoceti, tena vuccati “abhijjhāya cittam̄ parisodheti”ti.

542. “Byāpādapadosam̄ pahāyā”ti atthi byāpādo, atthi padoso.

Tattha katamo byāpādo, yo cittassa āghāto paṭighāto paṭigham̄ paṭivirodho kopi pakopo sampakopo doso padoso sampadoso cittassa byāpatti manopadoso kodho kujjhāna kujjhitattam̄ doso dussanā dussitattam̄¹ byāpatti byāpajjanā byāpajjitattam̄ virodho paṭivirodho caṇḍikkam̄ asuropo anattamanatā cittassa, ayam vuccati byāpādo.

Tattha katamo padoso, yo byāpādo so padoso, yo padoso so byāpādo, iti ayañca byāpādo ayañca padoso santā honti samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantikatā, tena vuccati “byāpādapadosam̄ pahāyā”ti.

543. “Abyāpannacitto”ti tattha katamām̄ cittam̄, yam̄ cittam̄ mano mānasam̄ -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam̄ vuccati cittam̄. Idam̄ cittam̄ abyāpannam̄ hoti, tena vuccati “abyāpannacitto”ti.

544. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

1. Dūsanā dūsitattam̄ (Syā)

545. “Byāpādapadosā cittam̄ parisodhetī”ti atthi byāpādo, atthi padoso.

Tattha katamo byāpādo, yo cittassa āghāto -pa- caṇḍikkam̄ asuropo anattamanatā cittassa, ayam̄ vuccati byāpādo.

Tattha katamo padoso, yo byāpādo so padoso, yo padoso so byāpādo.

Tattha katamam̄ cittam̄, yam̄ cittam̄ mano mānasam̄ -pa-tajjāmanoviññāṇadhātu, idam̄ vuccati cittam̄. Idam̄ cittam̄ imamhā byāpādapadosā sodheti visodheti parisodheti moceti vimoceti parimoceti, tena vuccati “byāpādapadosā cittam̄ parisodhetī”ti.

546. “Thinamiddham̄ pahāyā”ti atthi thinam̄¹, atthi middham̄.

Tattha katamam̄ thinam̄, yā cittassa akalyatā akammaññatā olīyanā sallīyanā līnam̄ līyanā līyitattam̄ thinam̄ thiyanā thiyyitattam̄² cittassa, idam̄ vuccati thinam̄.

Tattha katamam̄ middham̄, yā kāyassa akalyatā akammaññatā onāho pariyonāho antosamorodho middham̄ suppaṁ pacalāyikam̄ suppaṁ suppanā suppitattam̄, idam̄ vuccati middham̄. Iti idañca thinam̄ idañca middham̄ santā honti samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “thinamiddham̄ pahāyā”ti.

547. “Vigatathinamiddho”ti tassa thinamiddhassa cattattā vantattā muttattā pahīnattā paṭinissaṭṭhattā pahīnapaṭinissaṭṭhattā, tena vuccati “vigatathinamiddho”ti.

548. “Viharatī”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

549. “Ālokasaññī”ti tattha katamā saññā, yā saññā sañjānanā sañjānitattam̄, ayam̄ vuccati saññā. Ayam̄ saññā ālokā

1. Thīnam̄ (Sī, Syā)

2. Thīyanā thiyyitattam̄ (Sī, Syā)

hoti vivaṭā parisuddhā pariyodatā, tena vuccati “ālokasaññī”ti.

550. “Sato sampajāno”ti tattha katamā sati, yā sati anussati -pa-sammāsati, ayaṁ vuccati sati.

Tattha katamām sampajaññām, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati sampajaññām. Iti imāya ca satiyā iminā ca sampajaññena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “sato sampajāno”ti.

551. “Thinamiddhā cittam parisodhetī”ti atthi thinam, atthi middham.

Tattha katamām thinam -pa- idam vuccati thinam.

Tattha katamām middham -pa- idam vuccati middham.

Tattha katamām cittam -pa- idam vuccati cittam. Idam cittam imamhā thinamiddhā sodheti visodheti parisodheti moceti vimoceti parimoceti, tena vuccati “thinamiddhā cittam parisodhetī”ti.

552. “Uddhaccakukkuccam pahāyā”ti atthi uddhaccam, atthi kukkuccam.

Tattha katamām uddhaccam, yam cittassa uddhaccam avūpasamo cetaso vikkhepo bhantattam cittassa, idam vuccati uddhaccam.

Tattha katamām kukkuccam, akappiye kappiyasaññitā kappiye akappiyasaññitā avajje vajjasaññitā vajje avajjasaññitā, yam evarūpam kukkuccam kukkuccāyanā kukkuccāyatattam cetaso vippaṭisāro manovilekhā, idam vuccati kukkuccam. Iti idañca uddhaccam idañca kukkuccam santā honti samitā vūpasantā atthaṅgatā abhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “uddhaccakukkuccam pahāyā”ti.

553. “Anuddhato”ti tassa uddhaccakukkuccassa cattattā vantattā muttattā pahīnattā paṭinissaṭṭhattā pahīnapaṭinissaṭṭhattā, tena vuccati “anuddhato”ti.

554. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

555. “Vūpasantacitto”ti tattha katamāṁ cittam, yam cittam mano mānasam -pa- tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Idam cittam ajjhattam santam hoti samitam vūpasantam, tena vuccati “ajjhattam vūpasantacitto”ti.

556. “Uddhaccakukkuccā cittam parisodheti”ti atthi uddhaccam, atthi kukkuccam.

Tattha katamāṁ uddhaccam, yam cittassa uddhaccam avūpasamo cetaso vikkhepo bhantattam cittassa, idam vuccati uddhaccam.

Tattha katamāṁ kukkuccam -pa- idam vuccati kukkuccam.

Tattha katamāṁ cittam -pa- idam vuccati cittam. Idam cittam imamhā uddhaccakukkuccā sodheti visodheti parisodheti moceti vimoceti parimoceti, tena vuccati “uddhaccakukkuccā cittam parisodheti”ti.

557. “Vicikiccham pahāyā”ti tattha katamā vicikicchā, yā kañkhā kañkhāyanā kañkhāyitattam vimati vicikicchā dveṭhakam dvidhāpatho samsayo anekamaggāho āsappanā parisappanā apariyogāhaṇā chambhitattam cittassa manovilekho, ayam vuccati vicikicchā. Ayam vicikicchā santā hoti samitā vūpasantā atthaṅgatā abhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “vicikiccham pahāyā”ti.

558. “Tiṇṇavicikiccho”ti imam vicikiccham tiṇṇo hoti uttiṇṇo nittiṇṇo pāraṅgato pāramanuppatto, tena vuccati “tiṇṇavicikiccho”ti.

559. “Akathamkathī kusalesu dhammesū”ti imāya vicikicchāya kusalesu dhammesu na kañkhati na vicikicchatí akathamkathī hoti nikkathamkathī vikathamkatho, tena vuccati “akathamkathī kusalesu dhammesū”ti.

560. “Vicikicchāya cittam parisodheti”ti tattha katamā vicikicchā, yā kañkhā kañkhāyanā kañkhāyitattam chambhitattam cittassa manovilekho, ayam vuccati vicikicchā.

Tattha katamāṁ cittam, yaṁ cittam mano mānasam -pat-tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Idam cittam imāya vicikicchāya sodheti visodheti parisodheti moceti vimoceti parimoceti, tena vuccati “vicikicchāya cittam parisodheti”ti.

561. “Ime pañca nīvaraṇe pahāyā”ti ime pañca nīvaraṇā santā honti samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhathāṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “ime pañca nīvaraṇe pahāyā”ti.

562. “Cetaso upakkilese”ti ime pañca nīvaraṇā cittassa upakkilesā.

563. “Paññāya dubbalīkaraṇe”ti imehi pañcahi nīvaraṇehi anuppannā ceva paññā na uppajjati, uppannā ca paññā nirujjhati, tena vuccati “paññāya dubbalīkaraṇe”ti.

564. “Vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehī”ti tattha katame kāmā, chando kāmo rāgo kāmo chandarāgo kāmo saṅkappo kāmo rāgo kāmo saṅkapparāgo kāmo, ime vuccanti kāmā.

Tattha katame akusalā dhammā, kāmacchando byāpādo thinamiddham uddhaccam kukkuccam vicikicchā, ime vuccanti akusalā dhammā. Iti imehi ca kāmehi imehi ca akusalehi dhammehi vivitto hoti, tena vuccati “vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehī”ti.

565. “Savitakkam savicāran”ti atthi vitakko, atthi vicāro.

Tattha katamo vitakko, yo takko vitakko saṅkappo appanā byappanā cetaso abhiniropanā sammāsaṅkappo, ayaṁ vuccati vitakko.

Tattha katamo vicāro, yo cāro vicāro anuvicāro upavicāro cittassa anusandhanatā anupekkhanatā, ayaṁ vuccati vicāro.

Iti iminā ca vitakkena iminā ca vicārena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “savitakkam savicāran”ti.

566. “Vivekajan”ti vitakko vicāro pīti sukham cittassekaggatā, te imasmim viveke jātā honti sañjātā nibbattā abhinibbattā pātubhūtā, tena vuccati “vivekajan”ti.

567. “Pītisukhan”ti atthi pīti, atthi sukham.

Tattha katamā pīti, yā pīti pāmojjam āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyaṁ attamanatā cittassa, ayam vuccati pīti.

Tattha katamam sukham, yaṁ cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, idam vuccati sukham. Idam sukham imāya pītiyā sahagatam hoti sahajātam saṁsaṭṭham sampayuttam, tena vuccati “pītisukhan”ti.

568. “Paṭhaman”ti gaṇanānupubbata¹ paṭhamam, idam paṭhamam samāpajjatīti paṭhamam.

569. “Jhānan”ti vitakko vicāro pīti sukham cittassekaggatā.

570. “Upasampajjā”ti yo paṭhamassa jhānassa lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

571. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

572. “Vitakkavicārānam vūpasamā”ti atthi vitakko, atthi vicāro.

Tattha katamo vitakko, yo takko vitakko -pa- sammāsaṅkappo, ayam vuccati vitakko.

Tattha katamo vicāro, yo cāro vicāro anuvicāro upavicāro cittassa anusandhanatā anupekkhanatā, ayam vuccati vicāro. Iti ayañca vitakko ayañca vicāro santā honti samitā vūpasantā

1. Gaṇanānupubbato (Syā) evamuparipi.

atthaṅgatā abbhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “vitakkavicārānam vūpasamā”ti.

573. “Ajjhattan”ti yam ajjhattam paccattam.

574. “Sampasādanan”ti yā saddhā saddahanā okappanā abhippasādo.

575. “Cetaso ekodibhāvan”ti yā cittassa ṭhiti -pa- sammāsamādhi.

576. “Avitakkam avicāran”ti atthi vitakko, atthi vicāro.

Tattha katamo vitakko, yo takko vitakko -pa- sammāsaṅkappo, ayam vuccati vitakko.

Tattha katamo vicāro, yo cāro anucāro vicāro anuvicāro upavicāro cittassa anusandhanatā anupekkhanatā, ayam vuccati vicāro. Iti ayañca vitakko ayañca vicāro santā honti samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “avitakkam avicāran”ti.

577. “Samādhijan”ti sampasādo pītisukham, te imasmiṁ samādhimhi jātā honti sañjātā nibbattā abhinibbattā pātubhūtā, tena vuccati “samādhijan”ti.

578. “Pītisukhan”ti atthi pīti, atthi sukham.

Tattha katamā pīti -pa- ayam vuccati pīti.

Tattha katamām sukham -pa- idam vuccati sukham. Idam sukham imāya pītiyā sahagatam hoti sahajātam saṁsaṭṭham sampayuttam, tena vuccati “pītisukhan”ti.

579. “Dutiyā”ti gaṇanānupubbata dutiyam, idam dutiyam samāpajjatī dutiyam.

580. “Jhānan”ti sampasādo pītisukham cittassekaggatā.

581. “Upasampajjā”ti yo dutiyassa jhānassa lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

582. “Viharatī”ti -pa- tena vuccati “viharatī”ti.

583. “Pītiyā ca virāgā”ti tattha katamā pīti, yā pīti pāmojjam āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyam attamanatā cittassa, ayam vuccati pīti. Ayam pīti santā hoti samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhaththaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “pītiyā ca virāgā”ti.

584. “Upekkhako”ti tattha katamā upekkhā, yā upekkhā upekkhanā ajjhupekkhanā majjhattatā cittassa, ayam vuccati upekkhā. Imāya upekkhāya upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “upekkhako”ti.

585. “Viharatī”ti -pa- tena vuccati “viharatī”ti.

586. “Sato ca sampajāno”ti tattha katamā sati, yā sati anussati -pa- sammāsati, ayam vuccati sati.

Tattha katamam sampajaññam, yā paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati sampajaññam. Iti imāya ca satiyā iminā ca sampajaññena upeto hoti -pa- samannāgato, tena vuccati “sato ca sampajāno”ti.

587. “Sukhañca kāyena paṭisamvedeti”ti tattha katamam sukham, yam cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, idam vuccati sukham.

Tattha katamo kāyo, saññākkhandho sañkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ayam vuccati kāyo. Idam sukham iminā kāyena paṭisamvedeti, tena vuccati “sukhañca kāyena paṭisamvedeti”ti.

588. “Yam tam ariyā ācikkhantī”ti tattha katame ariyā, ariyā vuccanti Buddhā ca Buddhasāvakā ca, te imam ācikkhanti desenti paññapenti¹ paṭṭhapenti vivaranti vibhajanti uttānim karonti pakāsenti, tena vuccati “yam tam ariyā ācikkhantī”ti.

589. “Upekkhako satimā sukhavihārī”ti tattha katamā upekkhā, yā upekkhā upekkhanā ajjhupekkhanā majjhattatā cittassa, ayam vuccati upekkhā.

Tattha katamā sati, yā sati anussati -pa- sammāsati, ayam vuccati sati.

Tattha katamā sati, yam cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, idam vuccati sukham. Iti imāya ca upekkhāya imāya ca satiyā iminā ca sukhena samannāgato iriyati vattati pāleti yāpeti yāpeti carati viharati, tena vuccati “upekkhako satimā sukhavihārī”ti.

590. “Tatiyan”ti gaṇanānupubbata tatiyam, idam tatiyam samāpajjatīti tatiyam.

591. “Jhānan”ti upekkhā sati sampajaññam sukham cittassekaggatā.

592. “Upasampajjā”ti yo tatiyassa jhānassa lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

593. “Viharatī”ti -pa- tena vuccati “viharatī”ti.

594. “Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā”ti atthi sukham, atthi dukkham.

Tattha katamā sukham, yam kāyikam sātam kāyikam sukham kāyasamphassajam sātam sukham vedayitam kāyasamphassajā sātā sukhā vedanā, idam vuccati sukham.

1. Paññapenti (Sī, Syā)

Tattha katamāṁ dukkham, yaṁ kāyikam asātam kāyikam dukkham kāyasamphassajam asātam dukkham vedayitam kāyasamphassajā asātā dukkhā vedanā, idam vuccati dukkham. Iti idañca sukham idañca dukkham santā honti samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhathaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā”ti.

595. “Pubbeva somanassadomanassānam atthaṅgamā”ti atthi somanassam, atthi domanassam.

Tattha katamāṁ somanassam, yaṁ cetasikam sātam cetasikam sukhām cetosamphassajam sātam sukhām vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, idam vuccati somanassam.

Tattha katamāṁ domanassam, yaṁ cetasikam asātam cetasikam dukkham cetosamphassajam asātam dukkham vedayitam cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, idam vuccati domanassam. Iti idañca somanassam idañca domanassam pubbeva santā honti samitā vūpasantā atthaṅgatā abbhathaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “pubbeva somanassadomanassānam atthaṅgamā”ti.

596. “Adukkhamasukhan”ti yaṁ cetasikam neva sātarā nāsātarām cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, tena vuccati “adukkhamasukhan”ti.

597. “Upekkhāsatipārisuddhin”ti tattha katamā upekkhā, yā upekkhā upekkhanā ajjhupekkhanā majjhattatā cittassa, ayam vuccati upekkhā.

Tattha katamā sati, yā sati anussati -pa- sammāsati, ayam vuccati sati. Ayam sati imāya upekkhāya vivaṭā hoti parisuddhā pariyyodatā, tena vuccati “upekkhāsatipārisuddhin”ti.

598. “Catutthan”ti gaṇanānupubbata catuttham, idam catuttham samāpajjatīti catuttham.

599. “Jhānan”ti upekkhā sati cittassekaggatā.

600. “Upasampajjā”ti yo catutthassa jhānassa lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

601. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

602. “Sabbaso rūpasaññānam samatikkamā”ti tattha katamā rūpasaññā, rūpāvacarasamāpattim samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā saññā sañjānanā sañjānitattam, imā vuccanti rūpasaññāyo. Imā rūpasaññāyo atikkanto hoti vītikkanto samatikkanto, tena vuccati “sabbaso rūpasaññānam samatikkamā”ti.

603. “Paṭighasaññānam atthaṅgamā”ti tattha katamā paṭighasaññā, rūpasaññā saddasaññā -pa- phoṭṭhabbasaññā, imā vuccanti paṭighasaññāyo. Imā paṭighasaññāyo santā honti samitā vūpasantā atthaṅgatā abhatthaṅgatā appitā byappitā sositā visositā byantīkatā, tena vuccati “patighasaññānam atthaṅgamā”ti.

604. “Nānattasaññānam amanasikārā”ti tattha katamā nānattasaññā, asamāpannassa manodhātusamaṅgissa vā manoviññāṇadhātusamaṅgissa vā saññā sañjānanā sañjānitattam, imā vuccanti nānattasaññāyo. Imā nānattasaññāyo na manasi karoti, tena vuccati “nānattasaññānam amanasikārā”ti.

605. “Ananto ākāso”ti tattha katamo ākāso, yo ākāso ākāsagatam agham aghagatam vivaro vivaragatam asamphuṭham catūhi mahābhūtehi, ayam vuccati ākāso. Tasmim ākāse cittam ṭhapeti saṇṭhapeti anantam pharati, tena vuccati “ananto ākāso”ti.

606. “Ākāsānañcāyatanan”ti ākāsānañcāyatanam samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā cittacetasikā dhammā.

607. “Upasampajjā”ti yo ākāsānañcāyatanassa lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

608. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

609. “Sabbaso ākāsānañcāyatanam̄ samatikkammā”ti imam̄ ākāsānañcāyatanam̄ atikkanto hoti vītikkanto samatikkanto, tena vuccati “sabbaso ākāsānañcāyatanam̄ samatikkammā”ti.

610. “Anantam̄ viññāṇan”ti tamyeva ākāsam̄ viññāṇena phuṭṭham̄ manasi karoti anantam̄ pharati, tena vuccati “anantam̄ viññāṇan”ti.

611. “Viññāṇañcāyatanan”ti viññāṇañcāyatanam̄ samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā cittacetasikā dhammā.

612. “Upasampajjā”ti yo viññāṇañcāyatanassa lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

613. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

614. “Sabbaso viññāṇañcāyatanam̄ samatikkammā”ti imam̄ viññāṇañcāyatanam̄ atikkanto hoti vītikkanto samatikkanto, tena vuccati “sabbaso viññāṇañcāyatanam̄ samatikkammā”ti.

615. “Natthi kiñci”ti tamyeva viññāṇam̄ bhāveti vibhāveti antaradhāpeti “natthi kiñci”ti passati, tena vuccati “natthi kiñci”ti.

616. “Ākiñcaññāyatanan”ti ākiñcaññāyatanam̄ samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā cittacetasikā dhammā.

617. “Upasampajjā”ti yo ākiñcaññāyatanassa lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

618. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

619. “Sabbaso ākiñcaññāyatanam̄ samatikkammā”ti imam̄ ākiñcaññāyatanam̄ atikkanto hoti vītikkanto samatikkanto, tena vuccati “sabbaso ākiñcaññāyatanam̄ samatikkammā”ti.

Nevasaññināsaññīti tamyeva ākiñcaññāyatanaṁ santato manasi karoti saṅkhārāvasesasamāpattim bhāveti, tena vuccati nevasaññināsaññīti¹.

620. “Nevasaññanāsaññāyatanañ”ti nevasaññanāsaññāyatanaṁ samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā cittacetasikā dhammā.

621. “Upasampajjā”ti yo nevasaññanāsaññāyatanaassa lābho paṭilābho patti sampatti phusanā sacchikiriyā upasampadā.

622. “Viharatī”ti iriyati vattati pāleti yāpeti yāpeti carati viharati, tena vuccati “viharatī”ti.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammadbhājanīya

1. Rūpāvacarakusala

623. Cattāri jhānāni, paṭhamam jhānam dutiyam jhānam tatiyam jhānam catuttham jhānam.

624. Tattha katamam paṭhamam jhānam, idha bhikkhu yasmim samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavikasiṇam, tasmim samaye pañcaṅgikam jhānam hoti vitakko vicāro pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati paṭhamam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā. (1)

Tattha katamam dutiyam jhānam, idha bhikkhu yasmim samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati

---

1. Ayam pāṭho mātikāyam natthi, niddese pana sabbapothakesu dissati.

pathavīkasiṇam, tasmim samaye tivaṅgikam jhānam hoti pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati dutiyam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā. (2)

Tattha katamam tatiyam jhānam, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggam bhāveti pītiyā ca virāgā -pa- tatiyam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye duvaṅgikam jhānam hoti sukham cittassekaggatā, idam vuccati tatiyam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā. (3)

Tattha katamam catuttham jhānam, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggam bhāveti sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye duvaṅgikam jhānam hoti upekkhā cittassekaggatā, idam vuccati catuttham jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā. (4)

Catukkam.

625. Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggam bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye pañcaṅgikam jhānam hoti vitakko vicāro pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati paṭhamam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā. (1)

Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggam bhāveti vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi avitakkam vicāramattam vivekajam pītisukham dutiyam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye caturaṅgikam jhānam hoti vicāro pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati dutiyam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā. (2)

Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggam bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- tatiyam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye tivaṅgikam jhānam hoti pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati tatiyam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā. (3)

Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggam bhāveti pītiyā ca virāgā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye duvaṅgikam jhānam hoti sukham cittassekaggatā, idam vuccati catuttham jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā. (4)

Idha bhikkhu yasmiṁ samaye rūpūpapattiyā maggāṁ bhāveti sukhassa ca pahānā -pa- pañcamam jhānam upasampajja viharati pathavikasiṇam, tasmīm samaye duvaṅgikam jhānam hoti upekkhā cittassekaggatā, idam vuccati pañcamam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā. (5)

Pañcakam.

---

2. Arūpāvacarakusala

626. Idha bhikkhu yasmiṁ samaye arūpūpapattiyā maggāṁ bhāveti sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ saññāsaññāsahagataṁ sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmīm samaye duvaṅgikam jhānam hoti upekkhā cittassekaggatā, idam vuccati catuttham jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

3. Lokuttararakusala

627. Cattāri jhānāni, paṭhamam jhānam dutiyam jhānam tatiyam jhānam catuttham jhānam.

628. Tattha katamaṁ paṭhamam jhānam, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye pañcaṅgikam jhānam hoti vitakko vicāro pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati paṭhamam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Tattha katamaṁ dutiyam jhānam, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmīm samaye tivaṅgikam jhānam hoti pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati dutiyam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Tattha katamarātatiyam jhānam, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm dīṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya ca virāgā -pa- tatiyam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmiṁ samaye duvaṅgikam jhānam hoti sukham cittassekaggatā, idam vuccati tatiyam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Tattha katamarātuttham jhānam, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm dīṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmiṁ samaye duvaṅgikam jhānam hoti upekkhā cittassekaggatā, idam vuccati catuttham jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Catukkam.

629. Idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm dīṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmiṁ samaye pañcaṅgikam jhānam hoti vitakko vicāro pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati paṭhamam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm dīṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi avitakkam vicāramattam vivekajam pītisukham dutiyam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmiṁ samaye caturaṅgikam jhānam hoti vicāro pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati dutiyam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm dīṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya vitakkavicārānam vūpasamā -pa- tatiyam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmiṁ samaye tivaṅgikam jhānam hoti pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati tatiyam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm dīṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya pītiya ca

virāgā -pa- catutthamā jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadām dandhābhiññam, tasmim samaye duvaṅgikam jhānam hoti sukhamā cittassekaggatā, idam vuccati catutthamā jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaramā jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiya sukhassa ca pahānā -pa- pañcamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadām dandhābhiññam, tasmim samaye duvaṅgikam jhānam hoti upekkhā cittassekaggatā, idam vuccati pañcamam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Pañcakam.

---

4. Rūpāvacaravipāka

630. Cattāri jhānāni, paṭhamamā jhānam dutiyam jhānam tatiyam jhānam catutthamā jhānam.

631. Tattha katamaṁ paṭhamamā jhānam, idha bhikkhu yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggam bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamamā jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamamā jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye pañcaṅgikam jhānam hoti vitakko vicāro pīti sukhamā cittassekaggatā, idam vuccati paṭhamamā jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Tattha katamaṁ dutiyam jhānam, idha bhikkhu yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggam bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- catutthamā jhānam -pa- paṭhamamā jhānam -pa- pañcamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye duvaṅgikam jhānam hoti upekkhā cittassekaggatā, idam vuccati pañcamam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā -pa-.

5. Arūpāvacaravipāka

632. Idha bhikkhu yasmiṁ samaye arūpūpapattiyā maggam bhāveti sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaññāsaññāsahagataṁ sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva arūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaññāsaññāsahagataṁ sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmiṁ samaye duvaṅgikam jhānam hoti upekkhā cittassekaggatā, idam vuccati catuttham jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

6. Lokuttaravipāka

633. Cattāri jhānāni, paṭhamam jhānam dutiyam jhānam tatiyam jhānam catuttham jhānam.

634. Tattha katamam paṭhamam jhānam, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhīññam, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhīññam suññatam, tasmiṁ samaye pañcaṅgikam jhānam hoti vitakko vicāro pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati paṭhamam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Tattha katamam dutiyam jhānam, idha bhikkhu yasmiṁ samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhīññam, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā, tasseva lokuttarassa kusalassa

jhānassa katattā bhāvitattā vipākam vitakkavicārānam vūpasamā -pa-dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- catuttham jhānam -pa- paṭhamam jhānam -pa- pañcamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadaṁ dandhābhiññam suññataṁ, tasmiṁ samaye duvaṅgikam jhānam hoti upekkhā cittassekaggatā, idam vuccati pañcamam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

7. Rūpārūpāvacarakiriya

635. Cattāri jhānāni, paṭhamam jhānam dutiyam jhānam tatiyam jhānam catuttham jhānam.

636. Tattha katamaṁ paṭhamam jhānam, idha bhikkhu yasmīm samaye rūpāvacaram jhānam bhāveti kiriyaṁ neva kusalam nākusalam na ca kammavipākam diṭṭhadhammasukhavihāram vivicceva kāmehi -pa-paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmiṁ samaye pañcaṅgikam jhānam hoti vitakko vicāro pīti sukham cittassekaggatā, idam vuccati paṭhamam jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttā.

Tattha katamaṁ dutiyam jhānam, idha bhikkhu yasmīm samaye rūpāvacaram jhānam bhāveti kiriyaṁ neva kusalam nākusalam na ca kammavipākam diṭṭhadhammasukhavihāram vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- catuttham jhānam -pa- paṭhamam jhānam -pa- pañcamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmiṁ samaye duvaṅgikam jhānam hoti upekkhā cittassekaggatā, idam vuccati pañcamam jhānam, avasesā dhammā jhānasampayuttā.

637. Idha bhikkhu yasmīm samaye arūpāvacaraṁ jhānam bhāveti kiriyaṁ neva kusalam nākusalam na ca kammavipākam diṭṭhadhammasukhavihāram sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ saññāsahagatam sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmiṁ samaye duvaṅgikam jhānam hoti upekkhā cittassekaggatā, idam vuccati catuttham jhānam. Avasesā dhammā jhānasampayuttāti.

Abhidhammabhājanīyam.

3. Pañhāpucchaka

638. Cattāri jhānāni, idha bhikkhu vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkam savicāram vivekajam pītisukham paṭhamam jhānam upasampajja viharati -pa- vitakkavicārānam vūpasamā ajjhattam sampaśādanam cetaso ekodibhāvam avitakkam avicāram samādhijam pītisukham dutiyam jhānam upasampajja viharati -pa- pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharati sato ca sampajāno sukhañca kāyena paṭisamvvedeti, yam tam ariyā ācikkhanti “upekkhako satimā sukhavihārī”ti, tatiyam jhānam upasampajja viharati -pa- sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbeva somanassadomanassānam atthaṅgamā adukkhamasukham upekkhāsatipārisuddhim catuttham upasampajja viharati.

639. Catunnam jhānānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- kati saraṇā, kati arañā.

1. Tika

640. Siyā kusalā, siyā abyākatā. Tīṇi jhānāni etthuppannam sukham vedanam ṭhapetvā sukhāya vedanāya sampayuttā. Catuttham jhānam etthuppannam adukkhamasukham vedanam ṭhapetvā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam, siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammā, siyā neva vipāka na vipākadhammadhammā, siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā, siyā asaṅkiliṭṭhasaṅkilesikā, siyā asaṅkiliṭṭha-asasṅkilesikā. Paṭhamam jhānam etthuppanne vitakkavicāre ṭhapetvā savitakkam savicāram. Tīṇi jhānāni avitakka-avicārā. Dve jhānāni etthuppannam pītiṁ ṭhapetvā pītisahagatā. Tīṇi jhānāni etthuppannam sukham ṭhapetvā sukhasahagatā. Catuttham jhānam etthuppannam upekkham ṭhapetvā upekkhāsaṅhagataṁ, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā ācayagāmino, siyā apacayagāmino, siyā nevācayagāmināpacayagāmino, siyā sekkhā, siyā asekkhā, siyā nevasakkhanāsekkhā, siyā mahaggatā, siyā appamāṇā. Tīṇi jhānāni na vattabbā “parittārammaṇā”tipi, “mahaggatārammaṇā”tipi, siyā

appamāṇārammaṇā, siyā na vattabbā “appamāṇārammaṇā”ti. Catuttham jhānam siyā parittārammaṇam, siyā mahaggatārammaṇam, siyā appamāṇārammaṇam, siyā na vattabbam “parittārammaṇan”tipi, “mahaggatārammaṇan”tipi, “appamāṇārammaṇan”tipi, siyā majjhimā, siyā pañītā, siyā sammattaniyatā, siyā aniyatā. Tīni jhānāni na maggārammaṇā, siyā maggahetukā, siyā maggādhipatino, siyā na vattabbā “maggahetukā”tipi, “maggādhipatino”tipi. Catuttham jhānam siyā maggārammaṇam, siyā maggahetukam, siyā maggādhipati, siyā na vattabbam “maggārammaṇan”tipi, “maggahetukan”tipi, “maggādhipatī”tipi, siyā uppannā, siyā anuppannā, siyā uppādino, siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā, tīni jhānāni na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi. Catuttham jhānam siyā atītārammaṇam, siyā anāgatārammaṇam, siyā paccuppannārammaṇam, siyā na vattabbam “atītārammaṇan”tipi, “anāgatārammaṇan”tipi, “paccuppannārammaṇan”tipi, siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Tīni jhānāni bahiddhārammaṇā. Catuttham jhānam siyā ajjhattārammaṇam, siyā bahiddhārammaṇam, siyā ajjhattabahiddhārammaṇam, siyā na vattabbam “ajjhattārammaṇan”tipi, “bahiddhārammaṇan”tipi, “ajjhattabahiddhārammaṇan”tipi, anidassana-appaṭighā.

2. Duka

641. Na hetū, sahetukā, hetusampayuttā, na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”ti, sahetukā ceva na ca hetū, na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti, hetusampayuttā ceva na ca hetū, na hetū, sahetukā.

Sappaccayā, saṅkhatā, anidassanā, appaṭighā, arūpā, siyā lokiyā, siyā lokuttarā, kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā.

No āsavā, siyā sāsavā, siyā anāsavā, āsavavippayuttā, na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”ti, siyā sāsavā ceva no ca āsavā, siyā na vattabbā “sāsavā ceva no ca āsavā”ti, na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā

ceva no ca āsavā”tipi, siyā āsavavippayuttā sāsavā, siyā āsavavippayuttā anāsavā.

No samyojanā -pa-. No ganthā -pa-. No oghā -pa-. No yogā -pa-. No nīvaraṇā -pa-. No parāmāsā -pa- sārammaṇā, no cittā, cetasikā, cittasampayuttā, cittasamṣaṭṭhā, cittasamuṭṭhānā, cittasahabhuno, cittānuparivattino, cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānā, cittasamṣaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino, bāhirā, no upādā, siyā upādinnā, siyā anupādinnā.

No upādānā -pa-. No kilesā -pa-. Na dassanena pahātabbā, na bhāvanāya pahātabbā, na dassanena pahātabbahetukā, na bhāvanāya pahātabbahetukā. Paṭhamam jhānam etthuppannam vitakkam ṭhapetvā savitakkam. Tīṇi jhānāni avitakkā. Paṭhamam jhānam etthuppannam vicāram ṭhapetvā savicāram. Tīṇi jhānāni avicārā. Dve jhānāni etthuppannam pītiṁ ṭhapetvā sappītikā. Dve jhānāni appītikā. Dve jhānāni etthuppannam pītiṁ ṭhapetvā pītisahagatā. Dve jhānāni na pītisahagatā. Tīṇi jhānāni etthuppannam sukham ṭhapetvā sukhassahagatā. Catuttham jhānam na sukhassahagatam. Catuttham jhānam etthuppannam upekkham ṭhapetvā upekkhāsahagatam. Tīṇi jhānāni upekkhāsahagatā, na kāmāvacarā, siyā rūpāvacarā, siyā na rūpāvacarā. Tīṇi jhānāni na arūpāvacarā. Catuttham jhānam siyā arūpāvacaram, siyā na arūpāvacaram, siyā pariyāpannā, siyā apariyāpannā, siyā niyyānikā, siyā aniyyānikā, siyā niyatā, siyā aniyatā, siyā sa-uttarā, siyā anuttarā, araññati.

Pañhpucchakam.

Jhānavibhaṅgo niṭṭhito.

13. Appamaññāvibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

642. Catasso appamaññāyo—idha bhikkhu mettāsaṅghatena cetasā ekam disam pharitvā viharati, tathā dutiyam. Tathā tatiyam. Tathā catuttham¹. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam mettāsaṅghatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena² pharitvā viharati. Karuṇāsaṅghatena cetasā ekam disam pharitvā viharati, tathā dutiyam. Tathā tatiyam. Tathā catuttham. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam karuṇāsaṅghatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati. Muditāsaṅghatena cetasā ekam disam pharitvā viharati, tathā dutiyam. Tathā tatiyam. Tathā catuttham. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam muditāsaṅghatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati. Upekkhāsaṅghatena cetasā ekam disam pharitvā viharati, tathā dutiyam. Tathā tatiyam. Tathā catuttham. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam upēkkhāsaṅghatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati.

1. Mettā

643. Kathañca bhikkhu mettāsaṅghatena cetasā ekam disam pharitvā viharati, seyyathāpi nāma ekam puggalam piyam manāpam disvā mettāyeyya, evameva sabbe satte mettāya pharati.

Tattha katamā mettā, yā sattesu metti mettāyanā mettāyitattam mettācetovimutti, ayam vuccati mettā.

Tattha katamam cittam, yam cittam mano mānasam hadayam pañḍaram mano manāyatanaṁ manindriyam viññāṇam viññāṇakkhandho tajjāmanoviññāṇadhātu,

---

1. Catutthim (Sī)

2. Abyāpajjhena (Sī, Syā)

idam vuccati cittam. Idam cittam imāya mettāya sahagatam hoti sahajātam saṁsaṭṭham sampayuttam, tena vuccati “mettāsaṁsaṭṭhaṁ sampayuttam”ti.

644. “Ekaṁ disan”ti puratthimam vā disam pacchimam vā disam uttaram vā disam dakkhiṇam vā disam uddham vā adho vā tiriyaṁ vā vidisam vā.

645. “Pharitvā”ti pharitvā adhimuccitvā.

646. “Viharati”ti iriyati vattati pāleti yapeti yāpeti carati viharati, tena vuccati “viharati”ti.

647. “Tathā dutiyan”ti yatheva ekam disam, tathā dutiyam disam, tathā tatiyam disam, tathā catuttham disam, tathā uddham, tathā adho, tathā tiriyaṁ, tathā vidisam.

648. “Sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokan”ti sabbena sabbam sabbathā sabbam asesam nissesam pariyādāyavacanametam “sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokan”ti.

649. “Mettāsaṁsaṭṭhaṁ sampayuttam”ti tattha katamā mettā, yā sattesu metti mettāyanā mettāyitattam mettācetovimutti, ayam vuccati mettā.

Tattha katamam cittam, yam cittam mano mānasam -pa-tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam idam cittam imāya mettāya sahagatam hoti sahajātam saṁsaṭṭham sampayuttam, tena vuccati “mettāsaṁsaṭṭhaṁ sampayuttam”ti.

650. “Vipulenā”ti yam vipulam tam mahaggatam, yam mahaggatam tam appamāṇam, yam appamāṇam so avero, yo avero, so abyāpajjo¹.

651. “Pharitvā”ti pharitvā adhimuccitvā.

652. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

1. Abyāpajjho (Sī, Syā)

2. Karuṇā

653. Kathañca bhikkhu karuṇāsaṅghatena cetasā ekam disam pharitvā viharati, seyyathāpi nāma ekam puggalam duggatam durūpetam disvā karuṇāyeyya, evameva sabbe satte karuṇāya pharati.

Tattha katamā karuṇā, yā sattesu karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇācetovimutti, ayam vuccati karuṇā.

Tattha katamam cittam, yam cittam mano mānasam -patjjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Idam cittam imāyā karuṇāya saṅghatam hoti sahajātam saṁsaṭṭham sampayuttam, tena vuccati “karuṇāsaṅghatena cetasā”ti.

654. “Ekaṁ disan”ti puratthimam vā disam pacchimam vā disam uttaram vā disam dakkhiṇam vā disam uddham vā adho vā tiriym vā vidisam vā.

655. “Pharitvā”ti pharitvā adhimuccitvā.

656. “Viharati”ti iriyati vattati pāleti yāpeti yāpeti carati viharati, tena vuccati “viharati”ti.

657. “Tathā dutiyan”ti yatheva ekam disam, tathā dutiyam disam, tathā tatiyam disam, tathā catuttham disam, tathā uddham, tathā adho, tathā tiriym, tathā vidisam.

658. “Sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokan”ti sabbena sabbam sabbathā sabbam asesam nissesam pariyādāyavacanametam “sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokan”ti.

659. “Karuṇāsaṅghatena cetasā”ti tattha katamā karuṇā, yā sattesu karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇācetovimutti, ayam vuccati karuṇā.

Tattha katamam cittam, yam cittam mano mānasam -patjjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Idam cittam imāya karuṇāya saṅghatam hoti

sahajātam saṁsaṭṭham sampayuttam, tena vuccati “karuṇāsaṅgatena cetasā”ti.

660. “Vipulenā”ti yaṁ vipulam tam mahaggatam, yaṁ mahaggatam tam appamāṇam, yaṁ appamāṇam so avero, yo avero so abyāpajjo.

661. “Pharitvā”ti pharitvā adhimuccitvā.

662. “Viharatī”ti -pa- tena vuccati “viharatī”ti.

3. Muditā

663. Kathañca bhikkhu muditāsaṅgatena cetasā ekam disam pharitvā viharati, seyyathāpi nāma ekam puggalam piyam manāpam disvā mudito assa, evameva sabbe satte muditāya pharati.

Tattha katamā muditā, yā sattesu muditā muditāyanā muditāyitattam muditācetovimutti, ayam vuccati muditā.

Tattha katamā cittam, yaṁ cittam mano mānasam -pa-tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Idam cittam imāya muditāya saṅgatam hoti sahajātam saṁsaṭṭham sampayuttam, tena vuccati “muditāsaṅgatena cetasā”ti.

664. “Ekam disan”ti puratthimam vā disam pacchimam vā disam uttaram vā disam dakkhiṇam vā disam uddham vā adho vā tiriym vā vidisam vā.

665. “Pharitvā”ti pharitvā adhimuccitvā.

666. “Viharatī”ti -pa- tena vuccati “viharatī”ti.

667. “Tathā dutiyā”ti yatheva ekam disam, tathā dutiyam disam, tathā tatiyam disam, tathā catuttham disam, tathā uddham, tathā adho, tathā tiriym, tathā vidisam.

668. “Sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokan”ti sabbena sabbam sabbathā sabbam asesam nissesam pariyādāyavacanametam “sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokan”ti.

669. “Muditāsaṅgatena cetasā”ti tattha katamā muditā, yā sattesu muditā muditāyanā muditāyitattam muditācetovimutti, ayam vuccati muditā.

Tattha katamām cittam, yam cittam mano mānasam -patjjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Idam cittam imāya muditāya saṅgatam hoti sahajatam saṁsaṭṭham sampayuttam, tena vuccati “muditāsaṅgatena cetasā”ti.

670. “Vipulenā”ti yam vipulam tam mahaggatam, yam mahaggatam tam appamāṇam, yam appamāṇam so avero, yo avero so abyāpajjo.

671. “Pharitvā”ti pharitvā adhimuccitvā.

672. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharatī”ti.

4. Upekkhā

673. Kathañca bhikkhu upekkhāsaṅgatena cetasā ekam disam pharitvā viharati, seyyathāpi nāma ekam puggalam neva manāpam na amanāpam disvā upekkhako assa, evameva sabbe satte upekkhāya pharati.

Tattha katamā upekkhā, yā sattesu upekkhā upekkhāyana upekkhāyitattam upekkhācetovimutti, ayam vuccati upekkhā.

Tattha katamām cittam, yam cittam mano mānasam -patjjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Idam cittam imāya upekkhāya saṅgatam hoti sahajatam saṁsaṭṭham sampayuttam, tena vuccati “upekkhāsaṅgatena cetasā”ti.

674. “Ekam disan”ti puratthimam vā disam pacchimam vā disam uttaram vā disam dakkhiṇam vā disam uddham vā adho vā tiriym vā vidisam vā.

675. “Pharitvā”ti pharitvā adhimuccitvā.

676. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

677. “Tathā dutiyan”ti yatheva ekam disam, tathā dutiyam disam, tathā tatiyam disam, tathā catuttham disam, tathā uddham, tathā adho, tathā tiriyaṁ, tathā vidisam.

678. “Sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokan”ti sabbena sabbam sabbathā sabbam asesam nissesam pariyādāyavacanametam “sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokan”ti.

679. “Upekkhāsahagatena cetasā”ti tattha katamā upekkhā, yā sattesu upekkhā upekkhāyanā upekkhāyitattam upekkhācetovimutti, ayam vuccati upekkhā.

Tattha katamām cittam, yam cittam mano mānasam -pa-tajjāmanoviññāṇadhātu, idam vuccati cittam. Idam cittam imāya upekkhāya sahagatam hoti sahajātam saṁsaṭṭham sampayuttaṁ, tena vuccati “upekkhāsahagatena cetasā”ti.

680. “Vipulenā”ti yam vipulam tam mahaggatam, yam mahaggatam tam appamāṇam, yam appamāṇam so avero, yo avero so abyāpajjo.

681. “Pharityā”ti pharitvā adhimuccitvā.

682. “Viharati”ti -pa- tena vuccati “viharati”ti.

Suttantabhājanīyam.

---

2. Abhidhammadbhājanīya

683. Catasso appamaññāyo mettā karuṇā muditā upekkhā.

684. Tattha katamā mettā, idha bhikkhu yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggam bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati

mettāsahagatam. Yā tasmīm samaye metti mettāyanā mettāyitattam mettāacetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā. (1)

Tattha katamā mettā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggām bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyām jhānam upasampajja viharati mettāsahagatam. Yā tasmīm samaye metti mettāyanā mettāyitattam mettāacetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā. (2)

Tattha katamā mettā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggām bhāveti pītiyā ca virāgā -pa- tatiyām jhānam upasampajja viharati mettāsahagatam, yā tasmīm samaye metti mettāyanā mettāyitattam mettāacetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā. (3)

685. Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggām bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamām jhānam upasampajja viharati mettāsahagatam, yā tasmīm samaye metti mettāyanā mettāyitattam mettāacetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā. (1-4)

Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggām bhāveti vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi avitakkaṁ vicāramattam vivekajām pītisukham dutiyām jhānam upasampajja viharati mettāsahagatam, yā tasmīm samaye metti mettāyanā mettāyitattam mettāacetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā. (2-5)

Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggām bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- tatiyām jhānam upasampajja viharati mettāsahagatam, yā tasmīm samaye metti mettāyanā mettāyitattam mettāacetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā. (3-6)

Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggām bhāveti pītiyā ca virāgā -pa- catutthām jhānam upasampajja viharati mettāsahagatam, yā tasmīm

samaye metti mettāyanā mettāyitattam mettācetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā. (4-7)

686. Tattha katamā karuṇā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅgatam, yā tasmin samaye karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇācetovimutti, ayam vuccati karuṇā. Avasesā dhammā karuṇāya sampayuttā. (1)

Tattha katamā karuṇā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti pītiyā ca virāgā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅgatam, yā tasmin samaye karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇācetovimutti, ayam vuccati karuṇā. Avasesā dhammā karuṇāya sampayuttā. (2)

Tattha katamā karuṇā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti pītiyā ca virāgā -pa- tatiyam jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅgatam, yā tasmin samaye karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇācetovimutti, ayam vuccati karuṇā. Avasesā dhammā karuṇāya sampayuttā. (3)

687. Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅgatam, yā tasmin samaye karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇācetovimutti, ayam vuccati karuṇā. Avasesā dhammā karuṇāya sampayuttā. (1-4)

Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi avitakkam vicāramattam vivekajam pītisukham dutiyam jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅgatam, yā tasmin samaye karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇācetovimutti, ayam vuccati karuṇā. Avasesā dhammā karuṇāya sampayuttā. (2-5)

Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- tatiyam jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅgatam, yā

tasmim samaye karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇāacetovimutti, ayam vuccati karuṇā. Avasesā dhammā karuṇāya sampayuttā. (3-6)

Idha bhikkhu yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti pītiyā ca virāgā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅghatam, yā tasmim samaye karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇāacetovimutti, ayam vuccati karuṇā. Avasesā dhammā karuṇāya sampayuttā. (4-7)

688. Tattha katamā muditā, idha bhikkhu yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati muditāsaṅghatam, yā tasmim samaye muditā muditāyanā muditāyitattam muditāacetovimutti, ayam vuccati muditā. Avasesā dhammā muditāya sampayuttā. (1)

Tattha katamā muditā, idha bhikkhu yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati muditāsaṅghatam, yā tasmim samaye muditā muditāyanā muditāyitattam muditāacetovimutti, ayam vuccati muditā. Avasesā dhammā muditāya sampayuttā. (2)

Tattha katamā muditā, idha bhikkhu yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti pītiyā ca virāgā -pa- tatiyam jhānam upasampajja viharati muditāsaṅghatam, yā tasmim samaye muditā muditāyanā muditāyitattam muditāacetovimutti, ayam vuccati muditā. Avasesā dhammā muditāya sampayuttā. (3)

689. Idha bhikkhu yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati muditāsaṅghatam, yā tasmim samaye muditā muditāyanā muditāyitattam muditāacetovimutti, ayam vuccati muditā. Avasesā dhammā muditāya sampayuttā. (1-4)

Idha bhikkhu yasmiṁ samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi avitakkam vicāramattam vivekajam

pītisukham dutiyam jhānam upasampajja viharati muditāsaṅgatam, yā tasmim samaye muditā muditāyanā muditāyitattam muditācetovimutti, ayam vuccati muditā. Avasesā dhammā muditāya sampayuttā. (2-5)

Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati muditāsaṅgatam, yā tasmim samaye muditā muditāyanā muditāyitattam muditācetovimutti, ayam vuccati muditā. Avasesā dhammā muditāya sampayuttā. (3-6)

Idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti pītiyā ca virāgā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati muditāsaṅgatam, yā tasmim samaye muditā muditāyanā muditāyitattam muditācetomutti, ayam vuccati muditā. Avasesā dhammā muditāya sampayuttā. (4-7)

690. Tattha katamā upekkhā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati upekkhāsaṅgatam, yā tasmim samaye upekkhā upekkhāyanā upekkhāyitattam upekkhācetovimutti, ayam vuccati upekkhā. Avasesā dhammā upekkhāya sampayuttā.

691. Catasso appamaññāyo mettā karuṇā muditā upekkhā.

692. Tattha katamā mettā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati mettāsaṅgatam, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati mettāsaṅgatam, yā tasmim samaye metti mettāyanā mettāyitattam mettācetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā.

Tattha katamā mettā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggām bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati mettāsaṅgatam, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammassa

katattā upacitattā vipākam vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- paṭhamam jhānam -pa- dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati mettāsaṅhagatam, yā tasmin samaye metti mettāyanā mettāyitattam mettācetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā.

693. Tattha katamā karuṇā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggam bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅhagatam, tasmin samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅhagatam, yā tasmin samaye karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇācetovimutti, ayam vuccati karuṇā. Avasesā dhammā karuṇāya sampayuttā.

Tattha katamā karuṇā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggam bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅhagatam, tasmin samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- paṭhamam jhānam -pa- dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati karuṇāsaṅhagatam, yā tasmin samaye karuṇā karuṇāyanā karuṇāyitattam karuṇācetovimutti, ayam vuccati karuṇā. Avasesā dhammā karuṇāya sampayuttā.

694. Tattha katamā muditā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiya maggam bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati muditāsaṅhagatam, tasmin samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati muditāsaṅhagatam, yā tasmin samaye muditā muditāyanā muditāyitattam muditācetovimutti, ayam vuccati muditā. Avasesā dhammā muditāya sampayuttā.

Tattha katamā muditā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggām bhāveti vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati muditāsaṅgataṁ, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa-avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammasa katattā upacitattā vipākam vitakkavicārānam vūpasamā -pa-dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- paṭhamam jhānam -pa- dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati muditāsaṅgataṁ, yā tasmiṁ samaye muditā muditāyanā muditāyitattām muditācetovimutti, ayam vuccati muditā. Avasesā dhammā muditāya sampayuttā.

695. Tattha katamā upekkhā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpūpapattiyā maggām bhāveti sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati upekkhāsaṅgataṁ, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa-avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammasa katattā upacitattā vipākam sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati upekkhāsaṅgataṁ, yā tasmiṁ samaye upekkhā upekkhāyanā upekkhāyitattām upekkhācetovimutti, ayam vuccati upekkhā. Avasesā dhammā upekkhāya sampayuttā.

696. Catasso appamaññāyo mettā karuṇā muditā upekkhā.

697. Tattha katamā mettā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpāvacaram jhānam bhāveti kiriyam neva kusalam nākusalam na ca kammapipākam diṭṭhadhammasukhavihāram vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati mettāsaṅgataṁ, yā tasmiṁ samaye metti mettāyanā mettāyitattām mettācetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā.

Tattha katamā mettā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpāvacaram jhānam bhāveti kiriyam neva kusalam nākusalam na ca kammapipākam diṭṭhadhammasukhavihāram vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- paṭhamam jhānam -pa- dutiyam jhānam -pa- tatiyam jhānam -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati mettāsaṅgataṁ, yā tasmiṁ samaye metti mettāyanā mettāyitattām mettācetovimutti, ayam vuccati mettā. Avasesā dhammā mettāya sampayuttā.

698. Tattha katamā karuṇā -pa-. Tattha katamā muditā -pa-. Tattha katamā upekkhā, idha bhikkhu yasmin samaye rūpāvacaram jhānam bhāveti kiriyaṁ neva kusalam nākusalam na ca kammavipākam diṭṭhadhammasukhavihāram sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā -pacatuttham jhānam upasampajja viharati upekkhāsaṅgatam, yā tasmīm samaye upekkhā upekkhāyanā upekkhāyitattam upekkhācetovimutti, ayam vuccati upekkhā. Avasesā dhammā upekkhāya sampayuttā.

Abhidhammabhājanīyam.

---

3. Pañhāpucchaka

699. Catasso appamaññāyo, idha bhikkhu mettāsaṅgatena cetasā ekaṁ disam pharitvā viharati, tathā dutiyam. Tathā tatiyam. Tathā catuttham. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam mettāsaṅgatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati. Karuṇāsaṅgatena cetasā ekaṁ disam pharitvā viharati, tathā dutiyam. Tathā tatiyam. Tathā catuttham. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam karuṇāsaṅgatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati. Muditāsaṅgatena cetasā ekaṁ disam pharitvā viharati, tathā dutiyam. Tathā tatiyam. Tathā catuttham. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam muditāsaṅgatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati. Upekkhāsaṅgatena cetasā ekaṁ disam pharitvā viharati, tathā dutiyam. Tathā tatiyam. Tathā catuttham. Iti uddhamadho tiriyaṁ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam upekkhāsaṅgatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyāpajjena pharitvā viharati.

700. Catunnam appamaññānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- kati saraṇā, kati arañā.

1. Tika

701. Siyā kusalā, siyā abyākatā. Tisso appamaññāyo sukhāya vedanāya sampayuttā. Upekkhā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā, siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammadmā, siyā neva vipākanavipākadhammadhammadmā, siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, asamkiliṭhasamkilesikā. Tisso appamaññāyo siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavivicāramattā, siyā avitakka-avicārā, upekkhā avitakka-avicārā. Tisso appamaññāyo siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, na upekkhāsahagatā. Siyā na vattabbā “pītisahagatā”ti. Upekkhā upekkhāsahagatā. Neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā, siyā ācayagāmino, siyā nevācayagāmināpacayagāmino, nevasekkhanāsekkhā, mahaggatā, na vattabbā “parittārammaṇā”tipi, “mahaggatārammaṇā”tipi, “appamāṇārammaṇā”tipi, majjhimā, aniyatā, na vattabbā “maggārammaṇā”tipi, “maggahetuka”tipi, “maggādhipatino”tipi, siyā uppannā, siyā anuppannā, siyā uppādino. Siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā, na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi, siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā, bahiddhārammaṇā, anidassana-appaṭīghā.

2. Duka

702. Mettā hetū. Tisso appamaññāyo na hetū, sahetukā, hetusampayuttā. Mettā hetu ceva sahetukā ca. Tisso appamaññāyo na vattabbā “hetu ceva sahetukā cā”ti, sahetukā ceva na ca hetū. Mettā hetu ceva hetusampayuttā ca. Tisso appamaññāyo na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti, hetusampayuttā ceva na ca hetū. Tisso appamaññāyo na hetū, sahetukā. Mettā na vattabbā “na hetu sahetukā”tipi, “na hetu ahetukā”tipi.

Sappaccayā, saṅkhatā, anidassanā, appaṭīghā, arūpā, lokiyā, kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā, no āsavā, sāsavā,

āsavavippayuttā, na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”ti, sāsavā ceva no ca āsavā, na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi, āsavavippayuttā sāsavā.

No samyojanā -pa-. No ganthā -pa-. No oghā -pa-. No yogā -pa-. No nīvaraṇā -pa-. No parāmāsā -pa- sārammaṇā, no cittā, cetasikā, cittasampayuttā, cittasamāsaṭṭhā, cittasamuṭṭhānā, cittasahabhuno, cittānuparivattino, cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānā,

Cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino, bāhirā, no upādā, siyā upādinnā, siyā anupādinnā.

No upādānā -pa-. No kilesā -pa-. Na dassanena pahātabbā, na bhāvanāya pahātabbā, na dassanena pahātabbahetukā, na bhāvanāya pahātabbahetukā. Tisso appamaññāyo siyā savitakkā, siyā avitakkā. Upekkhā avitakkā. Tisso appamaññāyo siyā savicārā, siyā avicārā. Upekkhā avicārā. Tisso appamaññāyo siyā sappītikā, siyā appītikā, upekkhā appītikā. Tisso appamaññāyo siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā. Upekkhā na pītisahagatā. Tisso appamaññāyo sukhasahagatā, upekkhā na sukhasahagatā. Upekkhā upekkhāsahagatā. Tisso appamaññāyo na upekkhāsahagatā, na kāmāvacarā, rūpāvacarā, na arūpāvacarā, pariyāpannā, aniyānikā, aniyato, sa-uttarā, araññati.

Pañhāpucchakam.

Appamaññāvibhaṅgo niṭṭhito.

14. Sikkhāpadavibhaṅga

1. Abhidhammadbhājanīya

703. Pañca sikkhāpadāni pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, adinnādānā veramaṇī sikkhāpadam, kāmesumicchācārā veramaṇī sikkhāpadam, musāvādā veramaṇī sikkhāpadam, surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramaṇī sikkhāpadam.

704. Tattha katamām pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam pāṇātipātā viramantassa, yā tasmim samaye pāṇātipātā ārati virati paṭivirati veramaṇī akiriyā akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto, idam vuccati pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam. Avasesā dhammā veramaṇiyā sampayuttā.

Tattha katamām pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam pāṇātipātā viramantassa, yā tasmim samaye cetanā sañcetanā sañcetayitattam, idam vuccati pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam. Avasesā dhammā cetanāya sampayuttā.

Tattha katamām pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam pāṇātipātā viramantassa, yo tasmim samaye phasso -paggāho avikkhepo, idam vuccati pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam.

Tattha katamām pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam sasaṅkhārena -pa- somanassasahagatam nāṇavippayuttam -pa- somanassasahagatam nāṇavippayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatam nāṇasamayuttam -pa- upekkhāsahagatam nāṇasampayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatam nāṇavippayuttam -pa- upekkhāsahagatam nāṇavippayuttam sasaṅkhārena pāṇātipātā viramantassa, yā tasmim samaye pāṇātipātā ārati virati paṭivirati veramaṇī akiriyā akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo

setughāto, idam vuccati pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, avasesā dhammā veramaṇiyā sampayuttā.

705. Tattha katamam pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti upekkhāsaṅgatam nāṇavippayuttam sasaṅkhārena pāṇātipātā viramantassa, yā tasmim samaye cetanā sañcetanā sañcetayitattam, idam vuccati pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, avasesā dhammā cetanāya sampayuttā.

Tattha katamam pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti upekkhāsaṅgatam nāṇavippayuttam sasaṅkhārena pāṇātipātā viramantassa, phasso -paggāho avikkhepo, idam vuccati pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam.

706. Tattha katamam adinnādānā veramaṇī sikkhāpadam -pa-kāmesumicchācārā veramaṇī sikkhāpadam -pa- musāvādā veramaṇī sikkhāpadam -pa- surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramaṇī sikkhāpadam yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam surāmerayamajjapamādaṭṭhānā viramantassa, yā tasmim samaye surāmerayamajjapamādaṭṭhānā āratī virati paṭivirati veramaṇī akiriyā akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto, idam vuccati surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramaṇī sikkhāpadam. Avasesā dhammā veramaṇiyā sampayuttā.

Tattha katamam surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam surāmerayamajjapamādaṭṭhānā viramantassa, yā tasmim samaye cetanā sañcetanā sañcetayitattam, idam vuccati surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramaṇī sikkhāpadam. Avasesā dhammā cetanāya sampayuttā.

Tattha katamam surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam surāmerayamajjapamādaṭṭhānā viramantassa, yo tasmim samaye phasso -pa- paggāho avikkhepo, idam vuccati surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramaṇī sikkhāpadam.

707. Tattha katamāṁ surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramanī sikkhāpadam, yasmiṁ samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti upekkhāsaṅgatam nāñavippayuttam sasaṅkhārena surāmerayamajjapamādaṭṭhānā viramantassa, yā tasmiṁ samaye cetanā sañcetanā sañcetayitattam, idam vuccati surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramanī sikkhāpadam. Avasesā dhammā cetanāya sampayuttā.

Tattha katamarā surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramañī sikkhāpadam,
yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti
upekkhāsaṅghatam nāṇavippayuttam sasaṅkhārena
surāmerayamajjapamādaṭṭhānā viramantassa, yo tasmiṁ samaye phasso -pa-
paggāho avikkhepo, idam vuccati surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramañī
sikkhāpadam.

708. Pañca sikkhāpadāni pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, adinnādānā veramaṇī sikkhāpadam, kāmesumicchācārā veramaṇī sikkhāpadam, musāvādā veramaṇī sikkhāpadam, surāmerayamajjapamādatṭhānā veramaṇī sikkhāpadam.

709. Tattha katamāṁ pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadam, yasmiṁ samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannaṁ hoti somanassasahagatam nñāṇasampayuttam hīnam majjhimāṁ pañītam, chandādhipateyyam, vīriyādhipateyyam, cittādhipateyyam, vīmamsādhipateyyam. Chandādhipateyyam hīnam majjhimāṁ panītam,

vīriyādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam, cittādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam, vīmaṁsādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam pāñatipatā viramantassa, yā tasmiṁ samaye pāñatipatā ārati virati paṭivirati veramaṇī akiriyā akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto, idam vuccati pāñatipatā veramaṇī sikkhāpadam. Avasesā dhammā veramaṇiyā sampayuttā.

Tattha katamam pāñatipatā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hoti somanassasahagataṁ nāṇasampayuttam hīnam majjhimam pañitam, chandādhipateyyam, vīriyādhipateyyam, cittādhipateyyam, vīmaṁsādhipateyyam.

Chandādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam, vīriyādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam, cittādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam pāñatipatā viramantassa, yā tasmiṁ samaye cetanā sañcetanā sañcetayitattam, idam vuccati pāñatipatā veramaṇī sikkhāpadam. Avasesā dhammā cetanāya sampayuttā.

Tattha katamam pāñatipatā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hoti somanassasahagataṁ nāṇasampayuttam hīnam majjhimam pañitam, chandādhipateyyam, vīriyādhipateyyam, cittādhipateyyam, vīmaṁsādhipateyyam.

Chandādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam, vīriyādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam, cittādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam, vīmaṁsādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam pāñatipatā viramantassa, yo tasmiṁ samaye phasso -pa- paggāho avikkhepo, idam vuccati pāñatipatā veramaṇī sikkhāpadam.

Tattha katamam pāñatipatā veramaṇī sikkhāpadam, yasmim samaye kāmāvacaram kusalaṁ cittaṁ uppannaṁ hoti somanassasahagataṁ nāṇasampayuttam sasaṅkhārena -pa- somanassasahagataṁ nāṇavippayuttam -pa- somanassasahagataṁ nāṇavippayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaṅghatam nāṇasampayuttam -pa- upekkhāsaṅghatam nāṇasampayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaṅghatam nāṇavippayuttam sasaṅkhārena hīnam majjhimam pañitam, chandādhipateyyam, vīriyādhipateyyam, cittādhipateyyam.

Chandādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam, vīriyādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam, cittādhipateyyam hīnam majjhimam pañitam pāñatipatā viramantassa, yā

tasmim samaye pāṇātipātā ārati virati paṭivirati veramañī akiriya akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto, idam vuccati pāṇātipātā veramañī sikkhāpadam. Avasesā dhammā veramañiyā sampayuttā -pa-. Avasesā dhammā cetanāya sampayuttā -pa- phasso -pa- paggāho avikkhepo, idam vuccati pāṇātipātā veramañī sikkhāpadam.

710. Tattha katamām adinnādānā veramañī sikkhāpadam -pa-kāmesumicchācārā veramañī sikkhāpadam -pa- musāvādā veramañī sikkhāpadam -pa- surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramañī sikkhāpadam, yasmin samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam hīnam majjhima paṇītam, chandādhipateyyam, vīriyādhipateyyam, cittādhipateyyam, vīmaṁsādhipateyyam. Chandādhipateyyam hīnam majjhima paṇītam, vīriyādhipateyyam hīnam majjhima paṇītam, cittādhipateyyam hīnam majjhima paṇītam, vīmaṁsādhipateyyam hīnam majjhima paṇītam surāmerayamajjapamādaṭṭhānā viramantassa, yā tasmim samaye surāmerayamajjapamādaṭṭhānā ārati virati paṭivirati veramañī akiriya akaraṇam anajjhāpatti velā-anatikkamo setughāto, idam vuccati surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramañī sikkhāpadam. Avasesā dhammā veramañiyā sampayuttā -pa-. Avasesā dhammā cetanāya sampayuttā -pa- phasso -pa- paggāho avikkhepo, idam vuccati surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramañī sikkhāpadam.

711. Tattha katamām surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramañī sikkhāpadam, yasmin samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam sasaṅkhārena -pa- somanassasahagatam nāṇavippayuttam -pa- somanassasahagatam nāṇavippayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatam nāṇasampayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatam nāṇavippayuttam -pa- upekkhāsahagatam nāṇavippayuttam sasaṅkhārena hīnam majjhima paṇītam, chandādhipateyyam, vīriyādhipateyyam, cittādhipateyyam. Chandādhipateyyam hīnam majjhima paṇītam, vīriyādhipateyyam hīnam majjhima paṇītam, cittādhipateyyam hīnam majjhima paṇītam surāmerayamajjapamādaṭṭhānā viramantassa, yā tasmim samaye surāmerayamajjapamādaṭṭhānā ārati virati paṭivirati veramañī akiriya akaraṇam anajjhāpatti

velā-anatikkamo setughāto, idam vuccati surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramañī sikkhāpadam. Avasesā dhammā veramañiyā sampayuttā -pa-. Avasesā dhammā cetanāya sampayuttā -pa- phasso -pa- paggāho avikkhepo, idam vuccati surāmerayamajjapamādaṭṭhānā veramañī sikkhāpadam.

712. Katame dhammā sikkhā, yasmiṁ samaye kāmāvacaram kusalam
cittam uppannaṁ hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam
rūpārammaṇam vā -pa- dhammārammaṇam vā yan yan vā panārabbha,
tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā sikkhā.

Katame dhammā sikkhā, yasmim samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam nāṇasampayuttam sasaṅkhārena -pa- somanassasahagatam nāṇavippayuttam -pa- somanassasahagatam nāṇavippayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatam nāṇasampayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatam nāṇavippayuttam -pa- upekkhāsahagatam nāṇavippayuttam sasaṅkhārena rūpārammaṇam vā -pa- dhammārammaṇam vā yam yam vā panārabbha, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā sikkhā.

713. Katame dhammā sikkhā, yasmin samaye rūpūpapattiyā maggam bhāveti -pa- arūpūpapattiyā maggam bhāveti -pa- lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmīm diṭṭhigatānam pahānāya pathamāya bhūmiyā pattiya vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadaṁ dandhābhiññam, tasmin samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā sikkhā.

Abhidhammabhājanīyam.

2. Pañhāpucchaka

714. Pañca sikkhāpadāni pāññatipātā veramaṇī sikkhāpadam, adinnādānā veramaṇī sikkhāpadam, kāmesumicchācārā veramaṇī sikkhāpadam, musāvādā veramaṇī sikkhāpadam, surāmerayamajjapamādatṭhānā veramaṇī sikkhāpadam.

715. Pañcannam sikkhāpadānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- kati saraṇā, kati arañā.

1. Tīka

716. Kusalāyeva. Siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā, vipākadhammadhammā, anupādinnupādāniyā, asaṁkiliṭṭhasaṁkilesikā, savitakkasavicārā, siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsahagatā.

Neva dassanena nabhāvanāya pahātabbā, neva dassanena nabhāvanāya pahātabbahetukā, ācayagāmino, nevasekkhanāsekkhā, parittā, parittārammaṇā, majjhimā, aniyatā, na vattabbā “maggārammaṇā”tipi, “maggahetukā”tipi, “maggādhipatino”tipi, siyā uppānā, siyā anuppānā, na vattabbā “uppādino”ti, siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā, paccuppannārammaṇā, siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā, bahiddhārammaṇā, anidassana-appaṭīghā.

2. Duka

717. Na hetū sahetukā, hetusampayuttā, na vattabbā “hetū ceva sahetukā cā”ti, sahetukā ceva na ca hetū, na vattabbā “hetū ceva hetusampayuttā cā”ti, hetusampayuttā ceva na ca hetū, na hetusahetukā, sappaccayā, saṅkhatā, anidassanā, appaṭīghā, arūpā, lokiyyā, kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā.

No āsavā, sāsavā, āsavavippayuttā, na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”ti, sāsavā ceva no ca āsavā, na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, “āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi, āsavavippayuttā sāsavā, no samyojanā -pa-. No ganthā -pa-. No oghā -pa-. No yogā -pa-. No nīvaraṇā -pa-. No parāmāsā -pa- sārammaṇā, no cittā, cetasikā, cittasampayuttā,

cittasam̄saṭṭhā, cittasamuṭṭhānā, cittasahabhuno, cittānuparivattino,
 cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānā, cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānasahabhuno,
 cittasam̄saṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino, bāhirā, no upādā, anupādinnā, no
 upādānā -pa-. No kilesā -pa-.

Na dassanena pahātabbā, na bhāvanāyapahātabbā, na dassanena
 pahātabbahetukā, na bhāvanāyapahātabbahetukā, savitakkā, savicārā, siyā
 sappītikā, siyā appītikā, siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā, siyā
 sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā, siyā upekkhāsahagatā, siyā na
 upekkhāsahagatā, kāmāvacarā, na rūpāvacarā, na arūpāvacarā, pariyāpannā,
 aniyyānikā, aniyatā, sa-uttarā, araññati.

Pañhāpucchakam.

Sikkhāpadavibhaṅgo niṭṭhito.

15. Paṭisambhidāvibhaṅga

1. Suttantabhājanīya

1. Saṅgahavāra

718. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā¹. Atthe nāṇam atthapaṭisambhidā, dhamme nāṇam dhammapaṭisambhidā, tatra dhammaniruttābhilāpe nāṇam niruttipaṭisambhidā, nāṇesu nāṇam paṭibhānapaṭisambhidā. . Ayam saṅgahavāro.

2. Saccavāra

719. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā. Dukkhe nāṇam atthapaṭisambhidā, dukkhasamudaye nāṇam dhammapaṭisambhidā, dukkhanirodhe nāṇam atthapaṭisambhidā, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya nāṇam dhammapaṭisambhidā, tatra dhammaniruttābhilāpe nāṇam niruttipaṭisambhidā, nāṇesu nāṇam paṭibhānapaṭisambhidā. . Ayam saccavāro.

3. Hetuvāra

720. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā. Hetumhi nāṇam dhammapaṭisambhidā, hetuphale nāṇam atthapaṭisambhidā, tatra dhammaniruttābhilāpe nāṇam niruttipaṭisambhidā, nāṇesu nāṇam paṭibhānapaṭisambhidā. . Ayam hetuvāro.

4. Dhammadvāra

721. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā. Ye dhammā jātā bhūtā sañjātā nibbattā abhinibbattā pātubhūtā, imesu dhammesu nāṇam atthapaṭisambhidā, yamhā dhammā te dhammā jātā bhūtā sañjātā nibbattā abhinibbattā pātubhūtā,

---

1. Paṭibhāṇapāṭisambhidā (Syā) evamupariipi.

tesu dhammesu ñāṇam dhammapaṭisambhidā, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, ñāṇesu ñāṇam paṭibhānapaṭisambhidā. . Ayam dhammadvāro.

5. Paṭiccasamuppādavāra

722. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā. Jarāmaraṇe ñāṇam atthapaṭisambhidā, jarāmaraṇasamudaye ñāṇam dhammapaṭisambhidā, jarāmaraṇanirodhe ñāṇam atthapaṭisambhidā, jarāmaraṇanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇam dhammapaṭisambhidā, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, ñāṇesu ñāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

723. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā. Jātiyā ñāṇam -pa- bhave ñāṇam -pa- upādāne ñāṇam -pa- taṇhāya ñāṇam -pa- vedanāya ñāṇam -pa- phasse ñāṇam -pa- saṭayatane ñāṇam -pa- nāmarūpe ñāṇam -pa- viññāṇe ñāṇam -pa- saṅkhāresu ñāṇam atthapaṭisambhidā, saṅkhārasamudaye ñāṇam dhammapaṭisambhidā, saṅkhāranirodhe ñāṇam atthapaṭisambhidā, saṅkhāranirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇam dhammapaṭisambhidā, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, ñāṇesu ñāṇam paṭibhānapaṭisambhidā. . Ayam paṭiccasamuppādavāro.

6. Pariyattivāra

724. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Tattha katamā dhammapaṭisambhidā, idha bhikkhu dhammam ājānāti, Suttaṁ, Geyyaṁ, Veyyākaraṇam, Gāthām, Udānaṁ, Itivuttakam, Jātakam, Abbhutadhammam, Vedallaṁ, ayam vuccati dhammapaṭisambhidā. So tassa tasseva bhāsitassa attham ājānāti “ayam imassa bhāsitassa attho, ayam imassa bhāsitassa attho”ti, ayam vuccati atthapaṭisambhidā, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, ñāṇesu ñāṇam paṭibhānapaṭisambhidā. . Ayam pariyyattivāro.

Suttantabhājanīyam.

2. Abhidhammabhājanīya

1. Kusalavāra

725. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā
niruttipatisambhidā patibhānapatisambhidā.

Katame dhammā kusalā, yasmiṁ samaye kāmāvacaram kusalam cittam uppannam hoti somanassasahagatam ñāṇasampayuttam rūpārammaṇam vā -pa- dhammārammaṇam vā yam yam vā panārabba, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Imesu dhammesu ñāṇam dhammapaṭisambhidā, tesam vipāke ñāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānaṁ paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, yena ñāṇena tāni ñāṇāni jānāti “imāni ñāṇāni idamatthajotakāni”ti ñānesu ñāṇam patibhānapatisambhidā.

726. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā
niruttipatisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

727. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā
niruttipatisambhidā patibhānapatisambhidā.

Katame dhammā kusalā, yasmim samaye rūpūpapattiyā maggām bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Imesu dhammesu nānām dhammapaṭisambhidā, tesam vipāke nānām atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe nānām niruttipaṭisambhidā, yena nānāna tāni nānāni jānāti “imāni nānāni idamatthajotakānī”ti nānāsu nānām paṭibhānapaṭisambhidā.

728. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā
niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā kusalā, yasmim samaye arūpūpapattiyā maggām bhāveti sabbaso ākiñcaññāyatanam samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanasaññāsahagatam sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti. Ime dhammā kusalā. Imesu dhammesu ñāṇam dhammapaṭisambhidā, tesam vipāke ñāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, yena ñāṇena tāni ñāṇāni jānāti “imāni ñāṇāni idamatthajotakānī”ti ñāṇesu ñāṇam patibhānapatisambhidā.

729. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā nirutti patisambhidā patibhānapatisambhidā.

Katame dhammā kusalā, yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Imesu dhammesu ñāṇam dhammapaṭisambhidā, tesam vipāke ñāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, yena ñāṇena tāni ñāṇāni jānāti “imāni ñāṇāni idamatthajotakānī”ti ñānesu ñānam patibhānapatisambhidā.

2. Akusalavāra

730. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā
niruttipatiṣambhidā paṭibhānapatiṣambhidā.

Katame dhammā akusalā, yasmīm samaye akusalaṁ cittam uppannaṁ hoti somanassasahagataṁ diṭṭhigatasampayuttam rūpārammaṇam vā -padhammārammaṇam vā yam yam vā panārabbha, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā akusalā. Imesu dhammesu nāṇam dhammapaṭisambhidā, tesam vipāke nāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānaṁ paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilape nāṇam niruttipaṭisambhidā, yena nāṇena tāni nāṇāni jānāti “imāni nāṇāni idamatthajotakānī”ti nāṇesu nāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

731. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā
niruttipatisambhidā patibhānapatisambhidā.

Katame dhammā akusalā, yasmiṁ samaye akusalam cittaṁ uppannaṁ hoti somanassasahagataṁ diṭṭhigatasampayuttaṁ sasaṅkhārena -pa- somanassasahagataṁ diṭṭhigatavippayuttaṁ -pa- somanassasahagataṁ diṭṭhigatavippayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaḥagataṁ diṭṭhigatasampayuttam -pa- upekkhāsaḥagataṁ diṭṭhigatasampayuttam sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaḥagataṁ diṭṭhigatavippayuttam -pa- upekkhāsaḥagataṁ diṭṭhigatavippayuttam sasaṅkhārena -pa- domanassasahagataṁ paṭighasampayuttaṁ -pa- domanassasahagataṁ paṭighasampayuttaṁ sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaḥagataṁ vicikicchāsamayuttam -pa- upekkhāsaḥagataṁ uddhaccasampayuttam rūpārammaṇam vā -pa- dhammārammaṇam vā yam yam vā panārabba, tasmiṁ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā akusalā. Imesu dhammesu nānām dhammapaṭisambhidā, tesām vipāke nānām atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe nānām niruttipaṭisambhidā, yena nānēna tāni nānāni jānāti “imāni nānāni idamattajotakānī”ti nānēsu nānām patibhānapatisambhidā.

3. Vipākavāra

732. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmīm samaye kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam cakkhuviññāṇam uppannam hoti upekkhāsaṅgatam rūpārammaṇam, tasmīm samaye phasso hoti, vedanā hoti, saññā hoti, cetanā hoti, cittam hoti, upekkhā hoti, cittassekaggatā hoti, manindriyam hoti, upekkhindriyam hoti, jīvitindriyam hoti, ye vā pana tasmīm samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu ñāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, yena ñāṇena tāni ñāṇāni jānāti “imāni ñāṇāni idamatthajotakānī”ti ñāṇesu ñāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

733. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmīm samaye kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam sotaviññāṇam uppannam hoti upekkhāsaṅgatam saddārammaṇam -pa- ghānaviññāṇam uppannam hoti upekkhāsaṅgatam gandhārammaṇam -pa- jivhāviññāṇam uppannam hoti upekkhāsaṅgatam rasārammaṇam -pa- kāyaviññāṇam uppannam hoti sukhasaṅgatam phoṭṭhabbārammaṇam, tasmīm samaye phasso hoti, vedanā hoti, saññā hoti, cetanā hoti, cittam hoti, sukham hoti, cittassekaggatā hoti, manindriyam hoti, sukhindriyam hoti, jīvitindriyam hoti, ye vā pana tasmīm samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu ñāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, yena ñāṇena tāni ñāṇāni jānāti “imāni ñāṇāni idamatthajotakānī”ti ñāṇesu ñāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

734. Tisso paṭisambhidā -pa- paṭibhānapaṭisambhidā. Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākā manodhātu uppannā hoti upekkhāsaṅgatā rūpārammaṇā vā -pa- phoṭṭhabārammaṇā vā yaṁ yaṁ vā panārabbha, tasmim samaye phasso hoti, vedanā hoti, saññā hoti, cetanā hoti, cittam hoti, vitakko hoti, vicāro hoti, upekkhā hoti, cittassekaggatā hoti, manindriyam hoti, upekkhindriyam hoti, jīvitindriyam hoti, ye vā pana tasmiṁ samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu ñāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, yena ñāṇena tāni ñāṇāni jānāti “imāni ñāṇāni idamatthajotakānī”ti ñāṇesu ñāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

735. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākā manoviññāṇadhātu uppannā hoti somanassasahagatā rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā yaṁ yaṁ vā panārabbha, tasmim samaye phasso hoti, vedanā hoti, saññā hoti, cetanā hoti, cittam hoti, vitakko hoti, vicāro hoti, pīti hoti, sukham hoti, cittassekaggatā hoti, manindriyam hoti, somanassindriyam hoti, jīvitindriyam hoti, ye vā pana tasmiṁ samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu ñāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, yena ñāṇena tāni ñāṇāni jānāti “imāni ñāṇāni idamatthajotakānī”ti ñāṇesu ñāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

736. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākā manoviññāṇadhātu

uppannā hoti upekkhāsaṅgatā rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā yam yam vā panārabbha, tasmim samaye phasso hoti, vedanā hoti, saññā hoti, cetanā hoti, cittam hoti, vitakko hoti, vicāro hoti, upekkhā hoti, cittassekaggatā hoti, manindriyam hoti, upekkhindriyam hoti, ye vā pana tasmim samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu nāñam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe nāñam niruttipaṭisambhidā, yena nāñena tāni nāñāni jānāti “imāni nāñāni idamatthajotakānī”ti nāñesu nāñam paṭibhānapaṭisambhidā.

737. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye kāmāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākā manoviññāṇadhātu uppannā hoti somanassasahagatā nāñasampayuttā -pa- somanassasahagatā nāñasampayuttā sasaṅkhārena -pa- somanassasahagatā nāñavippayuttā -pa- somanassasahagatā nāñavippayuttā sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaṅgatā nāñasampayuttā -pa- upekkhāsaṅgatā nāñasampayuttā sasaṅkhārena -pa- upekkhāsaṅgatā nāñavippayuttā -pa- upekkhāsaṅgatā nāñavippayuttā sasaṅkhārena rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā yam yam vā panārabbha, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu nāñam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe nāñam niruttipaṭisambhidā, yena nāñena tāni nāñāni jānāti “imāni nāñāni idamatthajotakānī”ti nāñesu nāñam paṭibhānapaṭisambhidā.

738. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye rūpūpapattiyā maggam bhāveti vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā

kusalā. Tasseva rūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati pathavīkasiṇam, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu nāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe nāṇam niruttipaṭisambhidā, yena nāṇena tāni nāṇāni jānāti “imāni nāṇāni idamatthajotakānī”ti nāṇesu nāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

739. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye arūpūpapattiyā maggam bhāveti sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁsaññāsaññāyatanaṁ sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti. Ime dhammā kusalā. Tasseva arūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁsaññāsaññāyatanaṁ sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu nāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe nāṇam niruttipaṭisambhidā, yena nāṇena tāni nāṇāni jānāti “imāni nāṇāni idamatthajotakānī”ti nāṇesu nāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

740. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmim samaye lokuttaram jhānam bhāveti niyyānikam apacayagāmim diṭṭhigatānam pahānāya paṭhamāya bhūmiyā pattiyā vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati dukkhapaṭipadam dandhābhiññam, tasmim samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā kusalā. Tasseva lokuttarassa kusalassa kammassa katattā bhāvitattā vipākam vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja

viharati dukkhapaṭipadāṁ dandhābhiññam suññataṁ, tasmīm samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu nāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe nāṇam niruttipaṭisambhidā, yena nāṇena tāni nāṇāni jānāti “imāni nāṇāni idamatthajotakānī”ti nāṇesu nāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

741. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmiṁ samaye akusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam cakkhuviññāṇam uppannaṁ hoti upekkhāsaṅgataṁ rūpārammaṇam -pa- sotaviññāṇam uppannaṁ hoti upekkhāsaṅgataṁ saddārammaṇam -pa- ghānaviññāṇam uppannaṁ hoti upekkhāsaṅgataṁ gandhārammaṇam -pa- jivhāviññāṇam uppannaṁ hoti upekkhāsaṅgataṁ rasārammaṇam -pa- kāyaviññāṇam uppannaṁ hoti dukkhasaṅgataṁ phoṭṭhabbārammaṇam, tasmīm samaye phasso hoti, vedanā hoti, saññā hoti, cetanā hoti, cittam hoti, dukkham hoti, cittassekaggatā hoti, manindriyam hoti, dukkhindriyam hoti, jīvitindriyam hoti, ye vā pana tasmīm samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu nāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe nāṇam niruttipaṭisambhidā. Yena nāṇena tāni nāṇāni jānāti “imāni nāṇāni idamatthajotakānī”ti nāṇesu nāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

742. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmiṁ samaye akusalassa kammassa katattā upacitattā vipākā manodhātu uppannā hoti upekkhāsaṅgata rūpārammaṇā vā -pa- phoṭṭhabbārammaṇā vā -pa- manoviññāṇadhātu uppannā hoti upekkhāsaṅgata rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā yam yam vā panārabbha, tasmīm samaye phasso hoti, vedanā hoti, saññā hoti, cetanā hoti, cittam hoti, vitakko hoti,

vicāro hoti, upekkhā hoti, cittassekaggatā hoti, manindriyam hoti, upekkhindriyam hoti, jīvitindriyam hoti, ye vā pana tasmiṁ samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu nāṇam atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilape nāṇam niruttipaṭisambhidā, yena nāṇena tāni nāṇāni jānāti “imāni nāṇāni idamatthajotakānī”ti nāṇesu nāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

4. Kiriavāra

743. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmīm samaye manodhātu uppannā hoti kiriya neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā upekkhāsaṅgatā rūpārammaṇā vā -pa- phoṭṭhabbārammaṇā vā yam yam vā panārabba, tasmiṁ samaye phasso hoti, vedanā hoti, saññā hoti, cetanā hoti, cittam hoti, vitakko hoti, vicāro, hoti, upekkhā hoti, cittassekaggatā hoti, manindriyam hoti, upekkhindriyam hoti, jīvitindriyam hoti, ye vā pana tasmiṁ samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu nāṇam atthapaṭisambhidā. Yāya niruttiyā tesam dhammānam paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilape nāṇam niruttipaṭisambhidā. Yena nāṇena tāni nāṇāni jānāti “imāni nāṇāni idamatthajotakānī”ti nāṇesu nāṇam paṭibhānapaṭisambhidā.

744. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmīm samaye manoviññāṇadhātu uppannā hoti kiriya neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā somanassasaṅgatā rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā -pa- manoviññāṇadhātu uppannā hoti kiriya neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā upekkhāsaṅgatā rūpārammaṇā vā -pa- dhammārammaṇā vā

yam̄ Yam̄ vā panārabbha, tasmīm̄ samaye phasso hoti, vedanā hoti, saññā hoti, cetanā hoti, cittam̄ hoti, vitakko hoti, vicāro hoti, upekkhā hoti, cittassekaggatā hoti, vīriyindriyam̄ hoti, samādhindriyam̄ hoti, manindriyam̄ hoti, upekkhindriyam̄ hoti, jīvitindriyam̄ hoti, ye vā pana tasmīm̄ samaye aññepi atthi paṭiccasamuppannā arūpino dhammā, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu ñāṇam̄ atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam̄ dhammānam̄ paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam̄ niruttipaṭisambhidā, yena ñāṇena tāni ñāṇāni jānāti “imāni ñāṇāni idamatthajotakāni”ti ñāṇesu ñāṇam̄ paṭibhānapaṭisambhidā.

745. Tisso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

Katame dhammā abyākatā, yasmīm̄ samaye manoviññāṇādhātu uppannā hoti kiriyā neva kusalā nākusalā na ca kammavipākā somanassasahagatā ñāṇasampayuttā -pa- somanassasahagatā ñāṇasampayuttā sasaṅkhārena -pa- somanassasahagatā ñāṇavippayuttā -pa- somanassasahagatā ñāṇavippayuttā sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatā ñāṇasampayuttā -pa- upekkhāsahagatā ñāṇasampayuttā sasaṅkhārena -pa- upekkhāsahagatā ñāṇavippayuttā -pa- upekkhāsahagatā ñāṇavippayuttā sasaṅkhārena -pa- rūpāvacaram̄ jhānam̄ bhāveti -pa- arūpāvacaram̄ jhānam̄ bhāveti kiriyaṁ neva kusalaṁ nākusalaṁ na ca kammavipākam̄ diṭṭhadhammasukhavihāram̄ -pa- sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaasaññāsahagataṁ sukhassa ca pahānā -pa- catuththam̄ jhānam̄ upasampajja viharati, tasmīm̄ samaye phasso hoti -pa- avikkhepo hoti, ime dhammā abyākatā. Imesu dhammesu ñāṇam̄ atthapaṭisambhidā, yāya niruttiyā tesam̄ dhammānam̄ paññatti hoti, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam̄ niruttipaṭisambhidā, yena ñāṇena tāni ñāṇāni jānāti “imāni ñāṇāni idamatthajotakāni”ti ñāṇesu ñāṇam̄ paṭibhānapaṭisambhidā.

746. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā. Tisso paṭisambhidā kāmāvacarakusalato

catūsu nāṇasampayuttesu cittuppādesu, kiriyo catūsu nāṇasampayuttesu cittuppādesu uppajjanti. Atthapaṭisambhidā etesu ceva uppajjati, catūsu maggesu catūsu phalesu ca uppajjati.

Abhidhammabhājanīyam.

---

3. Pañhāpucchaka

747. Catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā.

748. Catunnam paṭisambhidānam kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- kati saraṇā, kati araṇā.

1. Tika

749. Siyā kusalā, siyā abyākatā, siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Tisso paṭisambhidā siyā vipākadhammadhammā, siyā nevavipākanavipākadhammadhammā, atthapaṭisambhidā siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammā, siyā nevavipākanavipākadhammadhammā. Tisso paṭisambhidā anupādinnupādāniyā. Atthapaṭisambhidā siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā. Tisso paṭisambhidā asamkiliṭṭha-asamkilesikā. Atthapaṭisambhidā siyā asamkiliṭṭhasamkilesikā, siyā asamkiliṭṭha-asamkilesikā.

Tisso paṭisambhidā savitakkasavicārā. Atthapaṭisambhidā siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā, siyā pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā upekkhāsaḥagatā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā.

Tisso paṭisambhidā siyā ācayagāmino, siyā nevācayagāmināpacayagāmino. Atthapaṭisambhidā siyā ācayagāminī, siyā apacayagāminī, siyā nevācayagāmināpacayagāminī.

Tisso paṭisambhidā nevasekkhanāsekkhā. Atthapaṭisambhidā siyā sekkhā, siyā asekkhā, siyā nevasekkhanāsekkhā. Tisso paṭisambhidā parittā. Atthapaṭisambhidā siyā parittā, siyā appamāṇā. Niruttipaṭisambhidā parittārammaṇā. Tisso paṭisambhidā siyā parittārammaṇā, siyā mahaggatārammaṇā, siyā appamāṇārammaṇā.

Tisso paṭisambhidā majjhimā. Atthapaṭisambhidā siyā majjhimā, siyā pañītā. Tisso paṭisambhidā aniyatā. Atthapaṭisambhidā siyā sammattaniyatā, siyā aniyatā. Niruttipaṭisambhidā na vattabbā “maggārammaṇā”tipi, “maggahetukā”tipi, “maggādhipatinī”tipi. Atthapaṭisambhidā na maggārammaṇā, siyā maggahetukā, siyā maggādhipatinī, siyā na vattabbā “maggahetukā”tipi, “maggādhipatinī”tipi. Dve paṭisambhidā siyā maggārammaṇā, na maggahetukā, siyā maggādhipatino, siyā na vattabbā “maggārammaṇā”tipi, “maggādhipatino”tipi.

Tisso paṭisambhidā siyā uppannā, siyā anuppannā, na vattabbā “uppādino”ti. Atthapaṭisambhidā siyā uppannā, siyā anuppannā, siyā uppādinī, siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā. Niruttipaṭisambhidā paccuppannārammaṇā. Dve paṭisambhidā siyā atītārammaṇā, siyā anāgatārammaṇā, siyā paccuppannārammaṇā. Atthapaṭisambhidā siyā atītārammaṇā, siyā anāgatārammaṇā, siyā paccuppannārammaṇā, siyā na vattabbā “atītārammaṇā”tipi, “anāgatārammaṇā”tipi, “paccuppannārammaṇā”tipi, siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā. Niruttipaṭisambhidā bahiddhārammaṇā. Tisso paṭisambhidā siyā ajjhattārammaṇā, siyā bahiddhārammaṇā, siyā ajjhattabahiddhārammaṇā, anidassana-appaṭighā.

2. Duka

750. Hetū, sahetukā, hetusampayuttā, hetū ceva sahetukā ca, hetū ceva hetusampayuttā ca, na vattabbā “nahetusahetukā”tipi, “nahetu-ahetukā”tipi.

Sappaccayā, saṅkhatā, anidassanā, appaṭighā, arūpā. Tisso paṭisambhidā lokiyā. Atthapaṭisambhidā siyā lokiyā, siyā lokuttarā, kenaci viññeyyā, kenaci na viññeyyā.

No āsavā. Tisso paṭisambhidā sāsavā. Atthapaṭisambhidā siyā sāsavā, siyā anāsavā, āsavavippayuttā. Tisso paṭisambhidā na vattabbā “āsavā ceva sāsavā cā”ti, sāsavā ceva no ca āsavā. Atthapaṭisambhidā na vattabbā “āsavo¹ ceva sāsavā cā”ti, siyā sāsavā ceva no ca āsavo¹, siyā na vattabbā “sāsavā ceva no ca āsavo”ti, na vattabbā “āsavā ceva āsavasampayuttā cā”tipi, āsavasampayuttā ceva no ca āsavā”tipi. Tisso paṭisambhidā āsavavippayuttā sāsavā. Atthapaṭisambhidā siyā āsavavippayuttā sāsavā, siyā āsavavippayuttā anāsavā.

No samyojanā -pa-. No ganthā -pa-. No oghā -pa-. No yogā -pa-. No nīvaraṇā -pa-. No parāmāsā -pa- sārammaṇā, no cittā, cetasikā, cittasampayuttā, cittasamāsaṭṭhā, cittasamuṭṭhānā, cittasahabhuno, cittānuparivattino, cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānā, cittasamāsaṭṭhasamuṭṭhānānuparivattino, bāhirā, no upādā, anupādinnā.

No upādānā -pa-. No kilesā -pa-. Na dassanena pahātabbā, na bhāvanāya pahātabbā, na dassanena pahātabbahetukā, na bhāvanāya pahātabbahetukā. Tisso paṭisambhidā savitakkā. Atthapaṭisambhidā siyā savitakkā, siyā avitakkā. Tisso paṭisambhidā savicārā. Atthapaṭisambhidā siyā savicārā, siyā avicārā, siyā sappītikā, siyā appītikā, siyā pītisahagatā, siyā na pītisahagatā, siyā sukhasahagatā, siyā na sukhasahagatā, siyā upekkhāsahagatā, siyā na upekkhāsahagatā. Tisso paṭisambhidā kāmāvacarā. Atthapaṭisambhidā siyā kāmāvacarā, siyā na kāmāvacarā na rūpāvacarā na

1. Āsavā (Sī) Dhātuvibhaṅge pana pāṭhanānattam natthi.

arūpāvacarā. Tisso paṭisambhidā pariyāpannā. Atthapaṭisambhidā siyā pariyāpannā, siyā apariyāpannā. Tisso paṭisambhidā aniyyānikā, atthapaṭisambhidā siyā niyyānikā, siyā aniyyānikā. Tisso paṭisambhidā aniyatā. Atthapaṭisambhidā siyā niyatā, siyā aniyatā. Tisso paṭisambhidā sa-uttarā. Atthapaṭisambhidā siyā sa-uttarā, siyā anuttarā, araññati.

Pañhāpucchakam.

Paṭisambhidāvibhaṅgo niṭṭhito.

16. Ñāṇavibhaṅga

1. Ekakamātikā

751. Ekavidhena ñāṇavathu—pañca viññāṇa na hetū, ahetukā, hetuvippayuttā, sappaccayā, saṅkhatā, arūpā, lokiyā, sāsavā, samyojaniyā, ganthaniyā, oghaniyā, yoganiyā, nīvaraṇiyā, parāmaṭṭhā, upādāniyā, samkilesikā, abyākatā, sārammaṇā, acetasikā, vipākā, upādinnupādāniyā, asamkiliṭṭhasamkilesikā, na savitakkasavicārā, na avitakkavicāramattā, avitakka-avicārā, na pītisahagatā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbā, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukā, nevācayagāmināpacayagāmino, nevasekkhanāsekkhā, parittā, kāmāvacarā, na rūpāvacarā, na arūpāvacarā, pariyāpannā, no apariyāpannā, aniyatā, aniyānikā.

Uppannavatthukā, uppannārammaṇā, purejātavatthukā, purejātarammaṇā, ajjhattikavatthukā, bāhirārammaṇā, asambhinnavatthukā, asambhinnārammaṇā, nānāvatthukā, nānārammaṇā, na aññamaññassa gocaravisayam paccanubhonti, na asamannāhārā uppajjanti, na amanasikārā uppajjanti, na abbokiṇṇā uppajjanti, na apubbam acarimāuppajjanti, na aññamaññassa samanantarā uppajjanti.

Pañca viññāṇa anābhogā, pañcahi viññāṇehi na kañci¹ dhammaṁ paṭivijānāti aññatra abhinipātamattā, pañcannam viññāṇam samanantarāpi na kañci dhammaṁ paṭivijānāti, pañcahi viññāṇehi na kañci iriyāpatham kappeti, pañcannam viññāṇam samanantarāpi na kañci iriyāpatham kappeti, pañcahi viññāṇehi na kāyakammaṁ na vacīkammaṁ paṭṭhapeti, pañcannam viññāṇam samanantarāpi na kāyakammaṁ na vacīkammaṁ paṭṭhapeti, pañcahi viññāṇehi na kusalākusalam dhammaṁ samādiyati, pañcannam viññāṇam samanantarāpi na kusalākusalam dhammaṁ samādiyati, pañcahi viññāṇehi na samāpajjati na vuṭṭhāti, pañcannam viññāṇam samanantarāpi na samāpajjati na vuṭṭhāti, pañcahi viññāṇehi na vacati na uppajjati, pañcannam viññāṇam samanantarāpi na vacati na uppajjati, pañcahi viññāṇehi na supati

---

1. Kiñci (Sī, Ka)

na paṭibujjhati na supinam passati, pañcannam viññāṇanam samanantarāpi na supati na paṭibujjhati na supinam passati, yāthāvakavatthuvibhāvanā paññā. Evam ekavidhena nāṇavatthu.

2. Dukamātikā

752. Duvidhena nāṇavatthu—lokiyā paññā, lokuttarā paññā. Kenaci viññeyyā paññā, kenaci na viññeyyā paññā. Sāsavā paññā, anāsavā paññā. Āsavavippayuttā sāsavā paññā, āsavavippayuttā anāsavā paññā. Samyojaniyā paññā, asamyojaniyā paññā. Samyojanavippayuttā samyojaniyā paññā, samyojanavippayuttā asamyojaniyā paññā. Ganthaniyā paññā, aganthaniyā paññā. Ganthavippayuttā ganthaniyā paññā, ganthavippayuttā aganthaniyā paññā.

Oghaniyā paññā, anoghaniyā paññā. Oghavippayuttā oghaniyā paññā, oghavippayuttā anoghaniyā paññā. Yoganiyā paññā, ayoganiyā paññā. Yogavippayuttā yoganiyā paññā, yogavippayuttā ayoganiyā paññā. Nīvaranipiyā paññā, anīvaraṇiyā paññā. Nīvaraṇavippayuttā nīvaraṇiyā paññā, nīvaraṇavippayuttā anīvaraṇiyā paññā. Parāmaṭṭhā paññā, aparāmaṭṭhā paññā. Parāmāsavippayuttā parāmaṭṭhā paññā, parāmāsavippayuttā aparāmaṭṭhā paññā. Upādinnā paññā, anupādinnā paññā. Upādāniyā paññā, anupādāniyā paññā. Upādānavippayuttā upādāniyā paññā, upādānavippayuttā anupādāniyā paññā.

Samkilesikā paññā, asamkilesikā paññā. Kilesavippayuttā samkilesikā paññā, kilesavippayuttā asamkilesikā paññā. Savitakkā paññā, avitakkā paññā. Savicārā paññā, avicārā paññā. Sappītikā paññā, appītikā paññā. Pītisahagatā paññā, na pītisahagatā paññā. Sukhasahagatā paññā, na sukhasahagatā paññā. Upekkhāsahagatā paññā, na upekkhāsahagatā paññā. Kāmāvacarā paññā, na kāmāvacarā paññā. Rūpāvacarā paññā, na rūpāvacarā paññā. Arūpāvacarā paññā, na arūpāvacarā paññā. Pariyāpannā paññā, apariyāpannā paññā. Niyyānikā paññā, aniyyānikā paññā. Niyatā paññā, aniyatā paññā. Sa-uttarā

paññā, anuttarā paññā. Atthajāpikā paññā, jāpitattā paññā. Evarī duvidhena nāṇavatthu.

3. Tikamātikā

753. Tividhena nāṇavatthu—cintāmaya paññā, sutamaya paññā, bhāvanāmaya paññā. Dānamaya paññā, sīlamaya paññā, bhāvanāmaya paññā. Adhisile paññā, adhicitte paññā, adhipaññāya paññā. Āyakosallam, apāyakosallam, upāyakosallam. Vipākā paññā, vipākadhammadhammā paññā, nevavipākanavipākadhammadhammā paññā. Upādinnupādāniyā paññā, anupādinnupādāniyā paññā, anupādinna-anupādāniyā paññā. Savitakkasavicārā paññā, avitakkavicāramattā paññā, avitakka-avicārā paññā.

Pītisahagatā paññā, sukhasahagatā paññā, upekkhāsaṅgatā paññā. Ācayagāminī paññā, apacayagāminī paññā, nevācayagāmināpacayagāminī paññā. Sekkhā paññā, asekkhā paññā, nevasekkhanāsekkhā paññā. Parittā paññā, mahaggatā paññā, appamāṇā paññā. Parittārammaṇā paññā, mahaggatārammaṇā paññā, appamāṇārammaṇā paññā. Maggārammaṇā paññā, maggahetukā paññā, maggādhipatinī paññā. Uppannā paññā, anuppannā paññā, uppādinī paññā. Atītā paññā, anāgatā paññā, paccuppannā paññā. Atītārammaṇā paññā, anāgatārammaṇā paññā, paccuppannārammaṇā paññā. Ajjhattā paññā, bahiddhā paññā, ajjhattabahiddhā paññā. Ajjhattārammaṇā paññā, bahiddhārammaṇā paññā, ajjhattabahiddhārammaṇā paññā.

Savitakkasavicārā paññā atthi vipākā, atthi vipākadhammadhammā, atthi nevavipākanavipākadhammadhammā. Atthi upādinnupādāniyā, atthi anupādinnupādāniyā, atthi anupādinna-anupādāniyā. Atthi pītisahagatā, atthi sukhasahagatā, atthi upekkhāsaṅgatā. Atthi ācayagāminī, atthi apacayagāminī, atthi nevācayagāmināpacayagāminī. Atthi sekkhā, atthi asekkhā, atthi nevasekkhanāsekkhā. Atthi parittā, atthi mahaggatā, atthi appamāṇā. Atthi parittārammaṇā, atthi mahaggatārammaṇā, atthi appamāṇārammaṇā. Atthi maggārammaṇā, atthi maggahetukā, atthi maggādhipatinī. Atthi uppannā, atthi anuppannā, atthi uppādinī. Atthi atītā, atthi

anāgatā, atthi paccuppannā. Atthi atītārammaṇā, atthi anāgatārammaṇā, atthi paccuppannārammaṇā. Atthi ajjhattā, atthi bahiddhā, atthi ajjhattabahiddhā. Atthi ajjhattārammaṇā, atthi bahiddhārammaṇā, atthi ajjhattabahiddhārammaṇā.

Avitakkavicāramattā paññā atthi vipākā, atthi vipākadhammadhammā, atthi nevavipākanavipākadhammadhammā. Atthi upādinnupādāniyā, atthi anupādinnupādāniyā, atthi anupādinna-anupādāniyā. Atthi ācayagāminī, atthi apacayagāminī, atthi nevācayagāmināpacayagāminī. Atthi sekkhā, atthi asekkhā, atthi nevasekkhanāsekkhā. Atthi uppannā, atthi anuppannā, atthi uppādinī. Atthi atītā, atthi anāgatā, atthi paccuppannā. Atthi ajjhattā, atthi bahiddhā, atthi ajjhattabahiddhā.

Avitakka-avicārā paññā atthi vipākā, atthi vipākadhammadhammā, atthi nevavipākanavipākadhammadhammā. Atthi upādinnupādāniyā, atthi anupādinnupādāniyā, atthi anupādinna-anupādāniyā. Atthi pītisahagatā, atthi sukhasahagatā, atthi upekkhāsaḥagatā. Atthi ācayagāminī, atthi apacayagāminī, atthi nevācayagāmināpacayagāminī. Atthi sekkhā, atthi asekkhā, atthi nevasekkhanāsekkhā. Atthi parittārammaṇā, atthi mahaggatārammaṇā, atthi appamāṇārammaṇā. Atthi maggārammaṇā, atthi maggahetukā, atthi maggādhipatinī. Atthi uppannā, atthi anuppannā, atthi uppādinī. Atthi atītā, atthi anāgatā, atthi paccuppannā. Atthi atītārammaṇā, atthi anāgatārammaṇā, atthi paccuppannārammaṇā. Atthi ajjhattā, atthi bahiddhā, atthi ajjhattabahiddhā. Atthi ajjhattārammaṇā, atthi bahiddhārammaṇā, atthi ajjhattabahiddhārammaṇā.

Pītisahagatā paññā sukhasahagatā paññā atthi vipākā, atthi vipākadhammadhammā, atthi nevavipākanavipākadhammadhammā. Atthi upādinnupādāniyā, atthi anupādinnupādāniyā, atthi anupādinna-anupādāniyā. Atthi savitakkasavicārā, atthi avitakkavicāramattā, atthi avitakka-avicārā. Atthi ācayagāminī, atthi apacayagāminī, atthi nevācayagāmināpacayagāminī. Atthi sekkhā, atthi asekkhā, atthi nevasekkhanāsekkhā. Atthi parittā, atthi mahaggatā, atthi appamāṇā. Atthi parittārammaṇā, atthi mahaggatārammaṇā, atthi appamāṇārammaṇā. Atthi

maggārammaṇā, atthi maggahetukā, atthi maggādhipatinī. Atthi uppannā, atthi anuppannā, atthi uppādinī. Atthi atītā, atthi anāgatā, atthi paccuppannā. Atthi atītārammaṇā, atthi anāgatārammaṇā, atthi paccuppannārammaṇā. Atthi ajjhattā, atthi bahiddhā, atthi ajjhattabahiddhā. Atthi ajjhattārammaṇā, atthi bahiddhārammaṇā, atthi ajjhattabahiddhārammaṇā.

Upekkhāsaṅgatā paññā atthi vipākā, atthi vipākadhhammadhammā, atthi nevavipākanavipākadhammadhammā. Atthi upādinnupādāniyā, atthi anupādinnupādāniyā, atthi anupādinna-anupādāniyā. Atthi ācayagāminī, atthi apacayagāminī, atthi nevācayagāmināpacayagāminī. Atthi sekkhā, atthi asekkhā, atthi nevasekkhanāsekkhā. Atthi parittā, atthi mahaggatā, atthi appamāṇā. Atthi parittārammaṇā, atthi mahaggatārammaṇā, atthi appamāṇārammaṇā. Atthi maggārammaṇā, atthi maggahetukā, atthi maggādhipatinī. Atthi uppannā, atthi anuppannā, atthi uppādinī. Atthi atītā, atthi anāgatā, atthi paccuppannā. Atthi atītārammaṇā, atthi anāgatārammaṇā, atthi paccuppannārammaṇā. Atthi ajjhattā, atthi bahiddhā, atthi ajjhattabahiddhā. Atthi ajjhattārammaṇā, atthi bahiddhārammaṇā, atthi ajjhattabahiddhārammaṇā. Evaṁ tividhena ñāṇavatthu.

4. Catukkamātikā

754. Catubbidhena ñāṇavatthu—kammassakatañāṇam, saccānulomikam ñāṇam, maggasamaṇgissa ñāṇam, phalasamaṇgissa ñāṇam. Dukkhe ñāṇam, dukkhasamudaye ñāṇam, dukkhanirodhe ñāṇam, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇam. Kāmāvacarā paññā, rūpāvacarā paññā, arūpāvacarā paññā, apariyāpānnā paññā. Dhamme ñāṇam, anvaye ñāṇam, pariye¹ ñāṇam, sammutiñāṇam². Atthi paññā ācayāya no apacayāya, atthi paññā apacayāya no ācayāya, atthi paññā ācayāya ceva apacayāya ca, atthi paññā nevācayāya no apacayāya. Atthi paññā nibbidāya no paṭivedhāya, atthi paññā paṭivedhāya no nibbidāya, atthi paññā nibbidāya ceva paṭivedhāya ca, atthi paññā neva nibbidāya no paṭivedhāya. Hānabhāgīnī paññā, Ṭhitibhāgīnī paññā, visesabhāgīnī paññā, nibbedhabhāgīnī paññā.

---

1. Paricce (sabbattha) Dī 3. 188 piṭṭhepi. 2. Sammatiñāṇam (Syā) Dī 3. 188 piṭṭhepi.

Catasso paṭisambhidā. Catasso paṭipadā. Cattāri ārammaṇāni. Jarāmaraṇe ñāṇam, jarāmaraṇasamudaye ñāṇam, jarāmaraṇanirodhe ñāṇam, jarāmaraṇanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇam. Jātiyā ñāṇam -pa- bhave ñāṇam -pa- upādāne ñāṇam -pa- taṇhāya ñāṇam -pa- vedanāya ñāṇam -pa- phasse ñāṇam -pa- salāyatane ñāṇam -pa- nāmarūpe ñāṇam -pa- viññāne ñāṇam -pa- saṅkhāresu ñāṇam, saṅkhārasamudaye ñāṇam, saṅkhāranirodhe ñāṇam, saṅkhāranirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇam. Evam catubbidhena ñāṇavatthu.

5. Pañcakamātikā

755. Pañcavidhena ñāṇavatthu, pañcaṅgiko sammāsamādhi, pañcañāniko sammāsamādhi. Evam pañcavidhena ñāṇavatthu.

6. Chakkamātikā

756. Chabbidhena ñāṇavatthu, chasu abhiññāsu paññā, evam chabbidhena ñāṇavatthu.

7. Sattakamātikā

757. Sattavidhena ñāṇavatthu, sattasattati ñāṇavatthūni, evam sattavidhena ñāṇavatthu.

8. Aṭṭhakamātikā

758. Aṭṭhavidhena ñāṇavatthu, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā, evam aṭṭhavidhena ñāṇavatthu.

9. Navakamātikā

759. Navavidhena ñāṇavatthu, navasu anupubbavihārasamāpattisu paññā, evam navavidhena ñāṇavatthu.

10. Dasakamātikā

760. Dasavidhena ñāṇavatthu, dasa Tathāgatassa Tathāgatabalāni, yehi balehi samannāgato Tathāgato āsabham īhānam paṭijānāti,

parisāsu sīhanādām nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. Katamāni dasa, idha Tathāgato ṭhānañca ṭhānato aṭṭhānañca aṭṭhānato yathābhūtam pajānāti, yampi Tathāgato ṭhānañca ṭhānato aṭṭhānañca aṭṭhānato yathābhūtam pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalam hoti. Yam balam āgamma Tathāgato āsabham ṭhānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādām nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (1)

Puna caparam Tathāgato atītānāgatapaccuppannānam kammasamādānānam ṭhānaso hetuso vipākam yathābhūtam pajānāti, yampi Tathāgato atītānāgatapaccuppannānam kammasamādānānam ṭhānaso hetuso vipākam yathābhūtam pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalam hoti. Yam balam āgamma Tathāgato āsabham ṭhānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādām nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (2)

Puna caparam Tathāgato sabbatthagāminim paṭipadām yathābhūtam pajānāti, yampi Tathāgato sabbatthagāminim paṭipadām yathābhūtam pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalam hoti. Yam balam āgamma Tathāgato āsabham ṭhānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādām nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (3)

Puna caparam Tathāgato anekadhātu nānādhātu lokam¹ yathābhūtam pajānāti, yampi Tathāgato anekadhātu nānādhātu lokam yathābhūtam pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalam hoti. Yam balam āgamma Tathāgato āsabham ṭhānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādām nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (4)

Puna caparam Tathāgato sattānam nānādhimuttikatam yathābhūtam pajānāti, yampi Tathāgato sattānam nānādhimuttikatam yathābhūtam pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalam hoti. Yam balam āgamma Tathāgato āsabham ṭhānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādām nadati, brahmacakkaṁ pavatteti. (5)

Puna caparam Tathāgato parasattānam parapuggalānam indriyaparopariyattam yathābhūtam pajānāti, yampi Tathāgato parasattānam parapuggalānam indriyaparopariyattam yathābhūtam pajānāti, idampi Tathāgatassa

1. Anekadhātum nānādhātum lokam (Syā) Ma 1. 100 piṭhepi.

Tathāgatabalam hoti. Yam balam āgamma Tathāgato āsabham thānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādam nadati, brahmacakkam pavatteti. (6)

Puna caparam Tathāgato jhānavimokkhasamādhisamāpattinam samkilesam vodānam vuṭṭhānam yathābhūtam pajānāti, yampi Tathāgato jhānavimokkhasamādhisamāpattinam samkilesam vodānam vuṭṭhānam yathābhūtam pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalam hoti. Yam balam āgamma Tathāgato āsabham thānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādam nadati, brahmacakkam pavatteti. (7)

Puna caparam Tathāgato pubbenivāsānussatim yathābhūtam pajānāti, yampi Tathāgato pubbenivāsānussatim yathābhūtam pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalam hoti. Yam balam āgamma Tathāgato āsabham thānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādam nadati, brahmacakkam pavatteti. (8)

Puna caparam Tathāgato sattānam cutūpapātam yathābhūtam pajānāti, yampi Tathāgato sattānam cutūpapātam yathābhūtam pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalam hoti. Yam balam āgamma Tathāgato āsabham thānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādam nadati, brahmacakkam pavatteti. (9)

Puna caparam Tathāgato āsavānam khayam yathābhūtam pajānāti, yampi Tathāgato āsavānam khayam yathābhūtam pajānāti, idampi Tathāgatassa Tathāgatabalam hoti. Yam balam āgamma Tathāgato āsabham thānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādam nadati, brahmacakkam pavatteti. Imāni dasa Tathāgatassa Tathāgatabalāni. Yehi balehi samannāgato Tathāgato āsabham thānam paṭijānāti, parisāsu sīhanādam nadati, brahmacakkam pavatteti. (10)

Evam dasavidhena nāṇavatthu.

Mātikā.

1. Ekakaniddesa

761. Pañca viññāṇa na hetumeva, ahetukameva, hetuvippayuttameva, sappaccayameva, saṅkhatameva, arūpameva, lokiyameva, sāsavameva, saṃyojaniyameva, ganthaniyameva, oghaniyameva, yoganiyameva, nīvaraṇiyameva, parāmaṭṭhameva, upādāniyameva, saṃkilesikameva, abyākatameva, sārammaṇameva, acetasikameva, vipākameva, upādinnupādāniyameva, asaṃkiliṭṭhasaṃkilesikameva, na savitakkasavicārameva, na avitakkaviciāramattameva, avitakka-avicārumeva, na pītisahagatameva, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbameva, neva dassanena na bhāvanāya pahātabbahetukameva, nevācayagāmināpacayagāmimeva, nevasekkhanāsekkhameva, parittameva, kāmāvacaramameva, na rūpāvacaramameva, na arūpāvacaramameva, pariyāpannameva, no apariyāpannameva, aniyatameva, aniyānikameva, uppannam manoviññāṇaviññeyyameva, aniccameva, jarābhībhūtameva.

762. Pañca viññāṇa uppannavatthukā, uppannārammaṇāti uppannasmim vatthusmim uppanne ārammaṇe uppajjanti.

Purejātavatthukā, purejātārammaṇāti purejātasmim vatthusmim purejāte ārammaṇe uppajjanti.

Ajjhattikavatthukā, bāhirārammaṇāti pañcannam viññāṇānam vatthu
ajjhattikā, ārammaṇā bāhirā.

Asambhinnavatthukā, asambhinnārammaṇāti asambhinnasmim vatthusmim asambhinne ārammaṇe uppajjanti.

Nānāvatthukā, nānārammaṇāti aññam cakkhuviññāṇassa vatthu ca
ārammaṇañca, aññam sotaviññāṇassa vatthu ca ārammaṇañca, aññam
ghānaviññāṇassa vatthu ca ārammaṇañca, aññam jivhāviññāṇassa vatthu ca
ārammaṇañca, aññam kāyaviññāṇassa vatthu ca ārammaṇañca.

763. Na aññamaṇñassa gocaravisayaṁ paccanubhontīti
cakkhuviññāṇassa gocaravisayaṁ sotaviññāṇam na paccanubhoti,
sotaviññāṇassa gocaravisayampi cakkhuviññāṇam na paccanubhoti.
Cakkhuviññāṇassa gocaravisayaṁ ghānaviññāṇam na paccanubhoti,
ghānaviññāṇassa gocaravisayampi

cakkhuviññāṇam na paccanubhoti. Cakkhuviññāṇassa gocaravisayam jivhāviññāṇam na paccanubhoti, jivhāviññāṇassa gocaravisayampi cakkhuviññāṇam na paccanubhoti. Cakkhuviññāṇassa gocaravisayam kāyaviññāṇam na paccanubhoti, kāyaviññāṇassa gocaravisayampi cakkhuviññāṇam na paccanubhoti. Sotaviññāṇassa -pa-. Ghānaviññāṇassa -pa-. Jivhāviññāṇassa -pa-. Kāyaviññāṇassa gocaravisayam cakkhuviññāṇam na paccanubhoti, cakkhuviññāṇassa gocaravisayampi kāyaviññāṇam na paccanubhoti. Kāyaviññāṇassa gocaravisayam sotaviññāṇam na paccanubhoti, sotaviññāṇassa gocaravisayampi kāyaviññāṇam na paccanubhoti. Kāyaviññāṇassa gocaravisayam ghānaviññāṇam na paccanubhoti, ghānaviññāṇassa gocaravisayampi kāyaviññāṇam na paccanubhoti. Kāyaviññāṇassa gocaravisayam jivhāviññāṇam na paccanubhoti, jivhāviññāṇassa gocaravisayampi kāyaviññāṇam na paccanubhoti.

764. Na asamannāhārā uppajjantīti samannāharantassa uppajjanti.

Na amanasikārā uppajjantīti manasikarontassa uppajjanti.

Na abbokiṇṭā uppajjantīti na paṭipāṭiyā uppajjanti.

Na apubbam acarimam uppajjantīti na ekakkhaṇe uppajjanti.

765. Na aññamaññassa samanantarā uppajjantīti cakkhuviññāṇassa uppannasamanantarā sotaviññāṇam na uppajjati, sotaviññāṇassa uppannasamanantarāpi cakkhuviññāṇam na uppajjati. Cakkhuviññāṇassa uppannasamanantarā ghānaviññāṇam na uppajjati, ghānaviññāṇassa uppannasamanantarāpi cakkhuviññāṇam na uppajjati. Cakkhuviññāṇassa uppannasamanantarā jivhāviññāṇam na uppajjati, jivhāviññāṇassa uppannasamanantarāpi cakkhuviññāṇam na uppajjati. Cakkhuviññāṇassa uppannasamanantarā kāyaviññāṇam na uppajjati, kāyaviññāṇassa uppannasamanantarāpi cakkhuviññāṇam na uppajjati. Sotaviññāṇassa -pa-. Ghānaviññāṇassa -pa-. Jivhāviññāṇassa -pa-. Kāyaviññāṇassa uppannasamanantarā cakkhuviññāṇam na uppajjati, cakkhuviññāṇassa uppannasamanantarāpi kāyaviññāṇam na uppajjati. Kāyaviññāṇassa uppannasamanantarā sotaviññāṇam na uppajjati, sotaviññāṇassa

uppannasamanantarāpi kāyaviññāṇam na uppajjati. Kāyaviññāṇassa uppannasamanantarā ghānaviññāṇam na uppajjati, ghānaviññāṇassa uppannasamanantarāpi kāyaviññāṇam na uppajjati. Kāyaviññāṇassa uppannasamanantarā jivhāviññāṇam na uppajjati, jivhāviññāṇassa uppannasamanantarāpi kāyaviññāṇam na uppajjati.

766. Pañca viññāṇā anābhogāti pañcannaṁ viññāṇānam natthi āvaṭṭanā vā ābhogo vā samannāhāro vā manasikāro vā.

Pañcahi viññāṇehi na kañci dhammaṁ paṭivijānātīti pañcahi viññāṇehi na kañci dhammaṁ paṭivijānātī.

Aññatra abhinipātamattāti aññatra āpātamattā.

Pañcannaṁ viññāṇānam samanantarāpi na kañci dhammaṁ paṭivijānātīti pañcannaṁ viññāṇānam samanantarā manodhātuyāpi na kañci dhammaṁ paṭivijānātī.

Pañcahi viññāṇehi na kañci iriyāpatham kappetīti pañcahi viññāṇehi na kañci iriyāpatham kappeti gamanam vā ṭhānam vā nisajjam vā seyyam vā.

Pañcannaṁ viññāṇānam samanantarāpi na kañci iriyāpatham kappetīti pañcannaṁ viññāṇānam samanantarā manodhātuyāpi na kañci iriyāpatham kappeti gamanam vā ṭhānam vā nisajjam vā seyyam vā.

Pañcahi viññāṇehi na kāyakammam na vacīkammam paṭṭhapetīti pañcahi viññāṇehi na kāyakammam na vacīkammam paṭṭhapeti.

Pañcannaṁ viññāṇānam samanantarāpi na kāyakammaṁ na vacīkammaṁ paṭṭhapetīti pañcannaṁ viññāṇānam samanantarā manodhātuyāpi na kāyakammaṁ na vacīkammaṁ paṭṭhapeti.

Pañcahi viññāṇehi na kusalākusalam dhammaṁ samādiyatīti pañcahi viññāṇehi na kusalākusalam dhammaṁ samādiyati.

Pañcannaṁ viññāṇānam samanantarāpi na kusalākusalam dhammaṁ samādiyatīti pañcannaṁ viññāṇānam samanantarā manodhātuyāpi na kusalākusalam dhammaṁ samādiyati.

Pañcahi viññāṇehi na samāpajjati na vuṭṭhātīti pañcahi viññāṇehi na samāpajjati na vuṭṭhātī.

Pañcannam viññāṇanam samanantarāpi na samāpajjati na vuṭṭhāti
pañcannam viññāṇanam samanantarā manodhātuyāpi na samāpajjati na
vuṭṭhāti.

Pañcahi viññāṇehi na cavati na uppajjatīti pañcahi viññāṇehi na cavati
na uppajjati.

Pañcannam viññāṇanam samanantarāpi na cavati na uppajjatīti
pañcannam viññāṇanam samanantarā manodhātuyāpi na cavati na uppajjati.

Pañcahi viññāṇehi na supati na paṭibujjhati na supinam passatīti pañcahi
viññāṇehi na supati na paṭibujjhati na supinam passati.

Pañcannam viññāṇanam samanantarāpi na supati na paṭibujjhati na
supinam passatīti pañcannam viññāṇanam samanantarā manodhātuyāpi na
supati na paṭibujjhati na supinam passati, evam yāthāvakavatthuvibhāvanā
paññā, evam ekavidhena nāṇavatthu.

Ekakam.

---

2. Dukaniddesa

767. Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā lokiyā paññā, catūsu maggesu
catūsu phalesu paññā lokuttarā paññā. Sabbāva paññā kenaci viññeyyā,
kenaci na viññeyyā.

Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā sāsavā paññā, catūsu maggesu
catūsu phalesu paññā anāsavā paññā. Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā
āsavavippayuttā sāsavā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā
āsavavippayuttā anāsavā paññā.

Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā samyojaniyā paññā, catūsu maggesu
catūsu phalesu paññā asamyojaniyā paññā. Tīsu bhūmīsu kusalābyākate
paññā samyojanavippayuttā samyojaniyā paññā, catūsu maggesu catūsu
phalesu paññā samyojanavippayuttā asamyojaniyā paññā.

Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā ganthaniyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā aganthaniyā paññā. Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā ganthavippayuttā ganthaniyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā ganthavippayuttā aganthaniyā paññā.

Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā oghaniyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā anoghaniyā paññā. Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā oghavippayuttā oghaniyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā oghavippayuttā anoghaniyā paññā.

Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā yoganiyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā ayoganiyā paññā. Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā yogavippayuttā yoganiyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā yogavippayuttā ayoganiyā paññā.

Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā nīvaraṇiyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā anīvaraṇiyā paññā. Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā nīvaraṇavippayuttā nīvaraṇiyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā nīvaraṇavippayuttā anīvaraṇiyā paññā.

Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā parāmaṭṭhā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā aparāmaṭṭhā paññā. Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā parāmāsavippayuttā parāmaṭṭhā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā parāmāsavippayuttā aparāmaṭṭhā paññā.

Tīsu bhūmīsu vipāke paññā upādinnā paññā, tīsu bhūmīsu kusale tīsu bhūmīsu kiriyābyākate catūsu maggesu catūsu phalesu paññā anupādinnā paññā.

Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā upādāniyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā anupādāniyā paññā. Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā upādānavippayuttā upādāniyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā upādānavippayuttā anupādāniyā paññā.

Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā saṃkilesikā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā asaṃkilesikā paññā. Tīsu bhūmīsu

kusalābyākate paññā kilesavippayuttā saṃkilesikā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā kilesavippayuttā asaṃkilesikā paññā.

Vitakkasampayuttā paññā savitakkā paññā, vitakkavippayuttā paññā avitakkā paññā. Vicārasampayuttā paññā savicārā paññā, vicāravippayuttā paññā avicārā paññā pītisampayuttā paññā sappītikā paññā, pītivippayuttā paññā appītikā paññā, pītisampayuttā paññā pītisahagatā paññā, pītivippayuttā paññā na pītisahagatā paññā. Sukhasampayuttā paññā sukhasahagatā paññā, sukhavippayuttā paññā na sukhasahagatā paññā. Upekkhāsampayuttā paññā upekkhāsahagatā paññā. Upekkhāvippayuttā paññā na upekkhāsahagatā paññā.

Kāmāvacarakusalābyākate paññā kāmāvacarā paññā, rūpāvacarā paññā arūpāvacarā paññā apariyāpannā paññā na kāmāvacarā paññā. Rūpāvacarakusalābyākate paññā rūpāvacarā paññā, kāmāvacarā paññā arūpāvacarā paññā apariyāpannā paññā na rūpāvacarā paññā. Arūpāvacarakusalābyākate paññā arūpāvacarā paññā, kāmāvacarā paññā rūpāvacarā paññā apariyāpannā paññā na arūpāvacarā paññā.

Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā pariyāpannā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā, apariyāpannā paññā. Catūsu maggesu paññā niyyānikā paññā, tīsu bhūmīsu kusale catūsu bhūmisu vipāke tīsu bhūmīsu kiriyābyākate paññā aniyānikā paññā. Catūsu maggesu paññā niyatā paññā, tīsu bhūmīsu kusale catūsu bhūmīsu vipāke tīsu bhūmīsu kiriyābyākate paññā aniyatā paññā. Tīsu bhūmīsu kusalābyākate paññā sa-uttarā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā anuttarā paññā.

Tattha katamā athajāpikā paññā, catūsu bhūmīsu kusale arahato abhiññām uppādentassa samāpattim uppādentassa kiriyābyākate paññā athajāpikā paññā, catūsu bhūmīsu vipāke arahato uppannāya abhiññāya uppannāya samāpattiya kiriyābyākate paññā jāpitatthā paññā. Evaṁ duvidhena ñāṇavatthu.

Dukam̄.

3. Tikaniddesa

768. Tattha katamā cintāmayā paññā, yogavihitesu vā kammāyatanesu yogavihitesu vā sippāyatanesu yogavihitesu vā vijjāṭṭhānesu kammassakataṁ vā saccānulomikam vā rūpam aniccanti vā, vedanā -pa-. Saññā. Saṅkhārā. Viññāṇam aniccanti vā, yam evarūpim anulomikam khantiṁ diṭṭhim ruciṁ mudiṁ pekkham dhammanijjhānakkhantiṁ parato assutvā paṭilabhati, ayam vuccati cintāmayā paññā.

Tattha katamā sutamayā paññā, yogavihitesu vā kammāyatanesu yogavihitesu vā sippāyatanesu yogavihitesu vā vijjāṭṭhānesu kammassakataṁ vā saccānulomikam vā rūpam aniccanti vā, vedanā -pa-. Saññā. Saṅkhārā. Viññāṇam aniccanti vā, yam evarūpim anulomikam khantiṁ diṭṭhim ruciṁ mudiṁ pekkham dhammanijjhānakkhantiṁ parato sutvā paṭilabhati, ayam vuccati sutamayā paññā.

Sabbāpi samāpannassa paññā hāvanāmayā paññā.

769. Tattha katamā dānamayā paññā, dānam ārabba dānādhigaccha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati dānamayā paññā.

Tattha katamā sīlamayā paññā, sīlam ārabba sīlādhigaccha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati sīlamayā paññā.

Sabbāpi samāpannassa paññā bhāvanāmayā paññā.

770. Tattha katamā adhisile paññā, pātimokkhasamivaram samivarantassa yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati adhisile paññā.

Tattha katamā adhicitte paññā, rūpāvacarārūpāvacarasamāpattim samāpajjantassa yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati adhicitte paññā.

Tattha katamā adhipaññāya paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā, ayam vuccati adhipaññāya paññā.

771. Tattha katamarā āyakosallam, ime dhamme manasikaroto anuppannā ceva akusalā dhammā na uppajjanti, uppannā ca akusalā dhammā pahīyanti, ime vā panime dhamme manasikaroto anuppannā ceva kusalā dhammā uppajjanti, uppannā ca kusalā dhammā bhiyyobhāvāya vepullāya bhāvanāya pāripūriyā samvattantīti, yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati āyakosallam.

Tattha katamarā apāyakosallam, ime dhamme manasikaroto anuppannā ceva kusalā dhammā na uppajjanti, uppannā ca kusalā dhammā nirujjhanti, ime vā panime dhamme manasikaroto anuppannā ceva akusalā dhammā uppajjanti, uppannā ca akusalā dhammā bhiyyobhāvāya vepullāya samvattantīti, yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati apāyakosallam. Sabbāpi tatrūpāyā paññā upāyakosallam.

772. Catūsu bhūmīsu vipāke paññā vipākā paññā, catūsu bhūmīsu kusale paññā vipākadhammadhammā paññā, tīsu bhūmīsu kiriyābyākate paññā nevavipākanavipākadhammadhammā paññā.

773. Tīsu bhūmīsu vipāke paññā upādinnupādāniyā paññā, tīsu bhūmīsu kusale tīsu bhūmīsu kiriyābyākate paññā anupādinnupādāniyā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā anupādinna-anupādāniyā paññā.

774. Vitakkavicārasampayuttā paññā savitakkasavicārā paññā, vitakkavippayuttā vicārasampayuttā paññā avitakkavicāramattā paññā, vitakkavicāravippayuttā paññā avitakka-avicārā paññā.

775. Pītisampayuttā paññā pītisahagatā paññā, sukhasampayuttā paññā sukhasahagatā paññā, upekkhāsampayuttā paññā upekkhāsaṅghatā paññā.

776. Tīsu bhūmīsu kusale paññā ācayagāminī paññā, catūsu maggesu paññā apacayagāminī paññā, catūsu bhūmīsu vipāke tīsu bhūmīsu kiriyābyākate paññā nevācayagāmināpacayagāminī paññā.

777. Catūsu maggesu tīsu phalesu paññā sekkhā paññā, upariṭṭhimā¹ arahattaphale paññā asekkhā paññā, tīsu bhūmīsu kusale tīsu bhūmīsu vipāke tīsu bhūmīsu kiriyābyākate paññā nevasekkhanāsekkhā paññā.

778. Kāmāvacarakusalābyākate paññā parittā paññā, rūpāvacarārūpāvacarakusalābyākate paññā mahaggatā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā appamāṇā paññā.

779. Tattha katamā paritārammaṇā paññā, paritte dhamme ārabba yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati parittārammaṇā paññā.

780. Tattha katamā mahaggatārammaṇā paññā, mahaggate dhamme ārabba yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati mahaggatārammaṇā paññā.

781. Tattha katamā appamāṇārammaṇā paññā, appamāṇe dhamme ārabba yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati appamāṇārammaṇā paññā.

782. Tattha katamā maggārammaṇā paññā, ariyamaggam ārabba yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati maggārammaṇā paññā. Catūsu maggesu paññā maggahetukā paññā.

783. Tattha katamā maggādhipatinī paññā, ariyamaggam adhipatim karitvā yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati maggādhipatinī paññā.

1. Upariṭṭhime (Syā), upariṭṭhimam (Ka)

784. Catūsu bhūmīsu vipāke paññā, siyā uppannā, siyā uppādinī, na vattabbā “anuppannā”ti. Catūsu bhūmīsu kusale tīsu bhūmīsu kiriyābyākate paññā, siyā uppannā, siyā anuppannā, na vattabbā “uppādinī”ti.

785. Sabbāva paññā siyā atītā, siyā anāgatā, siyā paccuppannā.

786. Tattha katamā atītārammaṇā paññā, atīte dhamme ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati atītārammaṇā paññā.

787. Tattha katamā anāgatārammaṇā paññā, anāgate dhamme ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati anāgatārammaṇā paññā.

788. Tattha katamā paccuppannārammaṇā paññā, paccuppanne dhamme ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati paccuppannārammaṇā paññā.

789. Sabbāva paññā siyā ajjhattā, siyā bahiddhā, siyā ajjhattabahiddhā.

790. Tattha katamā ajjhattārammaṇā paññā, ajjhatte dhamme ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati ajjhattārammaṇā paññā.

791. Tattha katamā bahiddhārammaṇā paññā, bahiddhādhamme ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati bahiddhārammaṇā paññā.

792. Tattha katamā ajjhattabahiddhārammaṇā paññā, ajjhattabahiddhā dhamme ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati ajjhattabahiddhārammaṇā paññā. Evaṁ tividhena ñāṇavatthu.

4. Catukkaniddesa

793. Tattha katamāṁ kammassakataññam, “atthi dinnam, atthi yiṭṭham, atthi hutam, atthi sukatadukkaṭānam kammānam phalam vipāko, atthi ayan loko, atthi paro loko, atthi mātā, atthi pitā, atthi sattā opapātikā, atthi loke samaṇabrahmañā sammaggaṭā sammāpaṭipannā, ye imañca lokam parañca lokam sayam abhiññā sacchikatvā pavedenti”ti yā evarūpā paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati kammassakataññam. Thapetvā saccānulomikam ñāṇam sabbāpi sāsavā kusalā paññā kammassakataññam.

Tattha katamaṁ saccānulomikam ñāṇam, “rūpaṁ aniccan”ti vā, vedanā -pa-. Saññā. Saṅkhārā. “Viññānam aniccan”ti vā, yā evarūpī anulomikā khanti diṭṭhi ruci mudi pekkhā dhammanijjhānakkhanti, idam vuccati saccānulomikam ñāṇam. Catūsu maggesu paññā maggasamañgissa ñāṇam. Catūsu phalesu paññā phalasamañgissa ñāṇam. (1)

794. Maggasamañgissa ñāṇam dukkhepetam ñāṇam,
dukkhasamudayepetam ñāṇam, dukkhanirodhepetam ñāṇam,
dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāyapetam ñāṇam.

Tattha katamāṁ dukkhe ñāṇam, dukkham ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati dukkhe ñāṇam. Dukkhasamudayam ārabbha -pa- dukkhanirodham ārabbha -pa- dukkhanirodhagāminim paṭipadam ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo, sammādiṭṭhi, idam vuccati dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇam. (2)

795. Kāmāvacarakusalābyākate paññā kāmāvacarā paññā,
rūpāvacarakusalābyākate paññā rūpāvacarā paññā,
arūpāvacarakusalābyākate paññā arūpāvacarā paññā, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā apariyāpannā paññā. (3)

796. Tattha katamāṁ dhamme ñāṇam, catūsu maggesu catūsu phalesu paññā dhamme ñāṇam, so iminā dhammena ñātēna diṭṭhenā pattena viditena pariyoḡālēna atītānāgatena nayaṁ neti, yehi keci atītamaddhānam samaṇā

vā brāhmaṇā vā dukkhamāabbhaññam̄su¹, dukkhasamudayam̄ abbhaññam̄su, dukkhanirodham̄ abbhaññam̄su, dukkhanirodhagāminim̄ paṭipadam̄ abbhaññam̄su, imaññeva te dukkhamāabbhaññam̄su, imaññeva te dukkhasamudayam̄ abbhaññam̄su, imaññeva te dukkhanirodham̄ abbhaññam̄su, imaññeva te dukkhanirodhagāminim̄ paṭipadam̄ abbhaññam̄su. Yehi keci anāgatamaddhānam̄ samaṇā vā brāhmaṇā vā dukkhamābhijānissanti, dukkhasamudayam̄ abhijānissanti, dukkhanirodham̄ abhijānissanti, dukkhanirodhagāminim̄ paṭipadam̄ abhijānissanti, imaññeva te dukkhamābhijānissanti, imaññeva te dukkhasamudayam̄ abhijānissanti, imaññeva te dukkhanirodham̄ abhijānissanti, imaññeva te dukkhanirodhagāminim̄ paṭipadam̄ abhijānissantīti yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam̄ vuccati anvaye nāṇam̄.

Tattha katamām̄ pariye nāṇam̄, idha bhikkhu parasattānam̄ parapuggalānam̄ cetasā ceto paricca pajānāti, sarāgam̄ vā cittam̄ “sarāgam̄ cittan”ti pajānāti, vītarāgam̄ vā cittam̄ “vītarāgam̄ cittan”ti pajānāti, sadosam̄ vā cittam̄ “sadosam̄ cittan”ti pajānāti, vītadosam̄ vā cittam̄ “vītadosam̄ cittan”ti pajānāti, samoham̄ vā cittam̄ “samoham̄ cittan”ti pajānāti, vītamoham̄ vā cittam̄ “vītamoham̄ cittan”ti pajānāti, saṃkhittam̄ vā cittam̄ “saṃkhittam̄ cittan”ti pajānāti, vikkhittam̄ vā cittam̄ “vikkhittam̄ cittan”ti pajānāti, mahaggataṁ vā cittam̄ “mahaggataṁ cittan”ti pajānāti, amahaggataṁ vā cittam̄ “amahaggataṁ cittan”ti pajānāti, sa-uttaram̄ vā cittam̄ “sa-uttaram̄ cittan”ti pajānāti, anuttaram̄ vā cittam̄ “anuttaram̄ cittan”ti pajānāti, samāhitam̄ vā cittam̄ “samāhitam̄ cittan”ti pajānāti, asamāhitam̄ vā cittam̄ “asamāhitam̄ cittan”ti pajānāti, vimuttam̄ vā cittam̄ “vimuttam̄ cittan”ti pajānāti, avimuttam̄ vā cittam̄ “avimuttam̄ cittan”ti pajānātīti yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam̄ vuccati pariye nāṇam̄.

Thapetvā dhamme nāṇam̄ anvaye nāṇam̄ pariye nāṇam̄ avasesā paññā sammutiñāṇam̄. (4)

797. Tattha katamā paññā ācayāya no apacayāya, kāmāvacarakusale paññā ācayāya no apacayāya, catūsu maggesu paññā

---

1. Abbhaññim̄su (Syā) evamuparipi.

apacayāya no ācayāya, rūpāvacarārūpāvacarakusale paññā ācayāya ceva apacayāya ca, avasesā paññā neva ācayāya no apacayāya. (5)

798. Tattha katamā paññā nibbidāya no paṭivedhāya, yāya paññāya kāmesu vītarāgo hoti na ca abhiññāyo paṭivijjhati na ca saccāni, ayam vuccati paññā nibbidāya no paṭivedhāya. Sveva paññāya kāmesu vītarāgo samāno abhiññāyo paṭivijjhati na ca saccāni, ayam vuccati paññā paṭivedhāya no nibbidāya. Catūsu maggesu paññā nibbidāya ceva paṭivedhāya ca, avasesā paññā neva nibbidāya no paṭivedhāya. (6)

799. Tattha katamā hānabhāgīnī paññā, paṭhamassa jhānassa lābhīm kāmasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti hānabhāgīnī paññā, tadanudhammatā sati santiṭṭhati ṭhitibhāgīnī paññā. Avitakkasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti visesabhāgīnī paññā, nibbidāsaḥagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasañhitā nibbedhabhāgīnī paññā. Dutiyassa jhānassa lābhīm vitakkasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti hānabhāgīnī paññā, tadanudhammatā sati santiṭṭhati ṭhitibhāgīnī paññā, upekkhāsaḥagatā saññāmanasikārā samudācaranti visesabhāgīnī paññā, nibbidāsaḥagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasañhitā nibbedhabhāgīnī paññā. Tatiyassa jhānassa lābhīm pītisukhasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti hānabhāgīnī paññā, tadanudhammatā sati santiṭṭhati ṭhitibhāgīnī paññā. Adukkhamasukhasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti visesabhāgīnī paññā, nibbidāsaḥagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasañhitā nibbedhabhāgīnī paññā. Catutthassa jhānassa lābhīm upekkhāsaḥagatā saññāmanasikārā samudācaranti hānabhāgīnī paññā, tadanudhammatā sati santiṭṭhati ṭhitibhāgīnī paññā. Ākāsānañcāyatanaḥagatā saññāmanasikārā samudācaranti visesabhāgīnī paññā, nibbidāsaḥagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasañhitā nibbedhabhāgīnī paññā. Ākāsānañcāyatanaḥassa lābhīm rūpasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti hānabhāgīnī paññā, tadanudhammatā sati santiṭṭhati

ṭhitibhāgīnī paññā. Viññāṇañcāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti visesabhāgīnī paññā, nibbidāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasañhitā nibbedhabhāgīnī paññā.

Viññāṇañcāyatanassa lābhīm ākāsānañcāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti hānabhāgīnī paññā, tadanudhammatā sati santiṭhati ṭhitibhāgīnī paññā. Ākiñcaññāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti visesabhāgīnī paññā, nibbidāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasañhitā nibbedhabhāgīnī paññā. Ākiñcaññāyatanassa lābhīm viññāṇañcāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti hānabhāgīnī paññā, tadanudhammatā sati santiṭhati ṭhitibhāgīnī paññā, nevasaññānāsaññāyatanasahagatā saññāmanasikārā samudācaranti visesabhāgīnī paññā, nibbidāsahagatā saññāmanasikārā samudācaranti virāgūpasañhitā nibbedhabhāgīnī paññā. (7)

800. Tattha katamā catasso paṭisambhidā, atthapaṭisambhidā dhammapaṭisambhidā niruttipaṭisambhidā paṭibhānapaṭisambhidā. Atthe ñāṇam atthapaṭisambhidā, dhamme ñāṇam dhammapaṭisambhidā, tatra dhammaniruttābhilāpe ñāṇam niruttipaṭisambhidā, ñāṇesu ñāṇam paṭibhānapaṭisambhidā, imā catasso paṭisambhidā. (8)

801. Tattha katamā catasso paṭipadā, dukkhapaṭipadā dandhābhiññā paññā, dukkhapaṭipadā khippābhiññā paññā, sukhpāṭipadā dandhābhiññā paññā, sukhpāṭipadā khippābhiññā paññā.

Tattha katamā dukkhapaṭipadā dandhābhiññā paññā, kicchena kasirena samādhīm uppādentassa dandham taṇṭhānam abhijānantassa yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadicayo sammādiṭṭhi, ayaṁ vuccati dukkhapaṭipadā dandhābhiññā paññā.

Tattha katamā dukkhapaṭipadā khippābhiññā paññā, kicchena kasirena samādhīm uppādentassa khippam taṇṭhānam abhijānantassa yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadicayo sammādiṭṭhi, ayaṁ vuccati dukkhapaṭipadā khippābhiññā paññā.

Tattha katamā sukhapaṭipadā dandhābhiññā paññā, akicchena akasirena samādhiṁ uppādentassa dandham taṇṭhānam abhijānantassa yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati sukhapaṭipadā dandhābhiññā paññā.

Tattha katamā sukhapaṭipadā khippābhiññā paññā, akicchena akasirena samādhiṁ uppādentassa khippam taṇṭhānam abhijānantassa yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati sukhapaṭipadā khippābhiññā paññā. Imā catasso paṭipadā. (9)

802. Tattha katamāni cattāri ārammaṇāni, parittā parittārammaṇā paññā, parittā appamāṇārammaṇā paññā, appamāṇā parittārammaṇā paññā, appamāṇā appamāṇārammaṇā paññā.

Tattha katamā parittā parittārammaṇā paññā, samādhissa na nikāmalābhissa ārammaṇam thokam pharantassa yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati parittā parittārammaṇā paññā.

Tattha katamā parittā appamāṇārammaṇā paññā, samādhissa na nikāmalābhissa ārammaṇam vipulam pharantassa yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati parittā appamāṇārammaṇā paññā.

Tattha katamā appamāṇā parittārammaṇā paññā, samādhissa nikāmalābhissa ārammaṇam thokam pharantassa yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati appamāṇā parittārammaṇā paññā.

Tattha katamā appamāṇā appamāṇārammaṇā paññā, samādhissa nikāmalābhissa ārammaṇam vipulam pharantassa yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammadicayo sammādiṭṭhi, ayam vuccati appamāṇā appamāṇārammaṇā paññā. Imāni cattāri ārammaṇāni. (10)

Maggasamaṅgissa nāṇam jarāmaraṇepetam nāṇam,
jarāmaraṇasamudayepetam nāṇam, jarāmaraṇanirodhepetam nāṇam,
jarāmaraṇanirodhhagāminiyā paṭipadāyapetam nāṇam.

Tattha katamāṁ jarāmaraṇe ñāṇam, jarāmaraṇam ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati jarāmaraṇe ñāṇam.

Jarāmaraṇasamudayam ārabbha -pa-. Jarāmaraṇanirodhām ārabbha -pa-. Jarāmaraṇanirodhagāminim paṭipadam ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati jarāmaraṇanirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇam. (11)

803. Dhammasamaṅgissa ñāṇam jātiyāpetam ñāṇam -pa- bhavepetam ñāṇam -pa- upādānepetam ñāṇam -pa- taṇhāyapetam ñāṇam -pa- vedanāyapetam ñāṇam -pa- phassepetam ñāṇam -pa- salāyatanepetam ñāṇam -pa- nāmarūpepetam ñāṇam -pa- viññānepetam ñāṇam -pa- saṅkhāresupetam ñāṇam, saṅkhārasamudayepetam ñāṇam, saṅkhāranirodhepetam ñāṇam, saṅkhāranirodhagāminiyā paṭipadāyapetam ñāṇam. (10-21)

Tattha katamāṁ saṅkhāresu ñāṇam, saṅkhāre ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati saṅkhāresu ñāṇam.

Saṅkhārasamudayam ārabbha -pa- saṅkhāranirodhām ārabbha -pa- saṅkhāranirodhagāminim paṭipadam ārabbha yā uppajjati paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idam vuccati saṅkhāranirodhagāminiyā paṭipadāya ñāṇam. Evam catubbidhena ñāṇavatthu.

Catukkam.

---

5. Pañcakaniddesa

804. Tattha katamo pañcaṅgiko sammāsamādhi, pītipharāṇatā, sukhapharāṇatā, cetopharāṇatā, ālokapharāṇatā, paccavekkhaṇā nimittam. Dvīsu jhānesu paññā pītipharāṇatā, tīsu jhānesu paññā sukhapharāṇatā, paracitte ñāṇam cetopharāṇatā, dibbacakkhu ālokapharāṇatā, tamhā tamhā samādhimhā vuṭṭhitassa paccavekkhaṇāñāṇam paccavekkhaṇānimittam, ayam vuccati pañcaṅgiko sammāsamādhi.

Tattha katamo pañcañāṇiko sammāsamādhi, “ayaṁ samādhi paccuppannasukho ceva āyatiñca sukhavipāko”ti paccattaññeva ñāṇam uppajjati, “ayaṁ samādhi ariyo nirāmiso”ti paccattaññeva ñāṇam uppajjati, “ayaṁ samādhi akāpurisasevito”ti paccattaññeva ñāṇam uppajjati, “ayaṁ samādhi santo pañīto paṭippassaddhaladdho ekodibhāvādhigato na sasaṅkhāraniggayhavāritagato”ti paccattaññeva ñāṇam uppajjati, “so kho panāham imam samādhim sato samāpajjāmi sato vuṭṭhahāmī”ti paccattaññeva ñāṇam uppajjati, ayaṁ pañcañāṇiko sammāsamādhi. Evaṁ pañcavidhena ñāṇavatthu.

Pañcakam.

---

6. Chakkāniddesa

805. Tattha katamā chasu abhiññāsu paññā, iddhividhe ñāṇam, sotadhātuvisuddhiyā ñāṇam, paracitte ñāṇam, pubbenivāsānussatiyā ñāṇam, sattānam cutūpapāte ñāṇam, āsavānam khaye ñāṇam, imā chasu abhiññāsu paññā. Evaṁ chabbidhena ñāṇavatthu.

7. Sattakaniddesa

806. Tattha katamāni sattasattati ñāṇavatthūni, “jātipaccayā jarāmaraṇan”ti ñāṇam, asati jātiyā “natthi jarāmaraṇan”ti ñāṇam, atītampi addhānam “jātipaccayā jarāmaraṇan”ti ñāṇam, asati jātiyā “natthi jarāmaraṇan”ti ñāṇam, anāgatampi “addhānam jātipaccayā jarāmaraṇan”ti ñāṇam, asati jātiyā “natthi jarāmaraṇan”ti ñāṇam, yampissa tam dhammaṭhitināṇam, tampi “khayadhammam vayadhammam virāgadhammam nirodhadhamman”ti ñāṇam, “bhavapaccayā jātī”ti ñāṇam -pa- “upādānapaccayā bhavo”ti ñāṇam -pa- “taṇhāpaccayā upādānan”ti ñāṇam -pa- “vedanāpaccayā taṇhā”ti ñāṇam -pa- “phassapaccayā vedanā”ti ñāṇam -pa- “saḷāyatana-paccayā phasso”ti ñāṇam -pa- “nāmarūpapaccayā saḷāyatana-n”ti ñāṇam -pa- “viññāṇapaccayā nāmarūpan”ti ñāṇam -pa- “saṅkhārapaccayā viññāṇan”ti ñāṇam -pa- “avijjāpaccayā saṅkhārā”ti ñāṇam. Asati avijjāya “natthi saṅkhārā”ti ñāṇam, “atītampi addhānam avijjāpaccayā saṅkhārā”ti ñāṇam, asati avijjāya “natthi saṅkhārā”ti ñāṇam, anāgatampi

addhānam “avijjāpaccayā saṅkhārā”ti ñāṇam, asati avijjāya “nathī saṅkhārā”ti ñāṇam, yampissa tam dhammaṭhitīñāṇam, tampi “khayadhammadmām vayadhammadmām virāgadhammadmām nirodhadhamman”ti ñāṇam, imāni sattasattati ñāṇavatthūni. Evam sattavidhena ñāṇavatthu.

8. Aṭṭhakaniddesa

807. Tattha katamā catūsu maggesu catūsu phalesu paññā, sotāpattimagine paññā, sotāpattiphale paññā, sakadāgāmimagge paññā, sakadāgāmiphale paññā, anāgāmimagge paññā, anāgāmiphale paññā, arahattamagine paññā, arahattaphale paññā, imā catūsu maggesu catūsu phalesu paññā. Evam aṭṭhavidhena ñāṇavatthu.

9. Navakaniddesa

808. Tattha katamā navasu anupubbavihārasamāpattīsu paññā, paṭhamajjhānasamāpattiyā paññā, dutiyajjhānasamāpattiyā paññā, tatiyajjhānasamāpattiyā paññā, catutthajjhānasamāpattiyā paññā, ākāsānañcāyatanaśamāpattiyā paññā, viññāṇañcāyatanaśamāpattiyā paññā, ākiñcaññāyatanaśamāpattiyā paññā, nevasaññānāsaññāyatanaśamāpattiyā paññā, saññāvedayitanirodhasamāpattiyā vuṭṭhitassa paccavekkhaṇā ñāṇam, imā navasu anupubbavihārasamāpattīsu paññā. Evam navavidhena ñāṇavatthu.

10. Dasakaniddesa

809. Tattha katamā Tathāgatassa ṭhānañca ṭhānato aṭṭhānañca aṭṭhānato yathābhūtam ñāṇam. Idha Tathāgato “aṭṭhānametam anavakāso yam diṭṭhisampanno puggalo kañci saṅkhāram niccato upagaccheyya netam ṭhānam vijjati”ti pajānāti, “ṭhānañca kho etam vijjati yam puthujjano kañci saṅkhāram niccato upagaccheyya ṭhānametam vijjati”ti pajānāti, “aṭṭhānametam anavakāso yam diṭṭhisampanno puggalo kañci saṅkhāram sukhato upagaccheyya netam ṭhānam vijjati”ti pajānāti, “ṭhānañca kho etam vijjati yam puthujjano kañci saṅkhāram sukhato upagaccheyya “ṭhānametam vijjati”ti pajānāti,

“atṭhānametam anavakāso yam diṭṭhisampanno puggalo kañci dhammarūpa atthato upagaccheyya netam thānam vijjati”ti pajānāti, “thānañca kho etam vijjati, yam puthujjano kañci dhammarūpa atthato upagaccheyya thānametam vijjati”ti pajānāti, “atṭhānametam anavakāso yam diṭṭhisampanno puggalo mātarām jīvitā voropeyya netam thānam vijjati”ti pajānāti, “thānañca kho etam vijjati, yam puthujjano mātarām jīvitā voropeyya thānametam vijjati”ti pajānāti, “atṭhānametam anavakāso yam diṭṭhisampanno puggalo pitaram jīvitā voropeyya -pa- arahantam jīvitā voropeyya -pa- paduṭṭhena cittena Tathāgatassa lohitam uppādeyya -pa- saṃgham bhindeyya -pa- aññam Satthāram uddiseyya -pa- atṭhamam bhavam nibbatteyya netam thānam vijjati”ti pajānāti, “thānañca kho etam vijjati yam puthujjano atṭhamam bhavam nibbatteyya thānametam vijjati”ti pajānāti.

“Atṭhānametam anavakāso yam ekissā lokadhātuyā dve arahanto Sammāsambuddhā apubbaññā acarimam uppajjeyyam netam thānam vijjati”ti pajānāti, “thānañca kho etam vijjati yam ekissā lokadhātuyā eko Araham Sammāsambuddho uppajjeyya thānametam vijjati”ti pajānāti, “atṭhānametam anavakāso yam ekissā lokadhātuyā dve rājāno cakkavattī¹ apubbaññā acarimam uppajjeyyam netam thānam vijjati”ti pajānāti, “thānañca kho etam vijjati yam ekissā lokadhātuyā eko rājā cakkavattī uppajjeyya thānametam vijjati”ti pajānāti.

“Atṭhānametam anavakāso yam itthī Araham assa Sammāsambuddho netam thānam vijjati”ti pajānāti, “thānañca kho etam vijjati yam puriso Araham Sammāsambuddho thānametam vijjati”ti pajānāti, “atṭhānametam anavakāso yam itthī rājā assa cakkavattī netam thānam vijjati”ti pajānāti, “thānañca kho etam vijjati yam puriso rājā assa cakkavattī thānametam vijjati”ti pajānāti, “atṭhānametam anavakāso yam itthī Sakkattam kareyya, mārattam kareyya, brahmattam kareyya, netam thānam vijjati”ti pajānāti, “thānañca kho etam vijjati yam puriso Sakkattam kareyya, mārattam kareyya, brahmattam kareyya, thānametam vijjati”ti pajānāti.

---

1. Cakkavatti (Sī, Syā)

“Aṭṭhānametam anavakāso yam kāyaduccaritassa iṭṭho kanto manāpo vipāko nibbatteyya netam ṭhānam vijjati”ti pajānāti, “ṭhānañca kho etam vijjati yam kāyaduccaritassa aniṭṭho akanto amanāpo vipāko nibbatteyya ṭhānametam vijjati”ti pajānāti, “aṭṭhānametam anavakāso yam vacīduccaritassa -pa- yam manoduccaritassa iṭṭho kanto manāpo vipāko nibbatteyya netam ṭhānam vijjati”ti pajānāti, “ṭhānañca kho etam vijjati yam vacīduccaritassa -pa- yam manoduccaritassa aniṭṭho akanto amanāpo vipāko nibbatteyya ṭhānametam vijjati”ti pajānāti.

“Aṭṭhānametam anavakāso yam kāyasucaritassa aniṭṭho akanto amanāpo vipāko nibbatteyya netam ṭhānam vijjati”ti pajānāti, “ṭhānañca kho etam vijjati yam kāyasucaritassa iṭṭho kanto manāpo vipāko nibbatteyya ṭhānametam vijjati”ti pajānāti, “aṭṭhānametam anavakāso yam vacīsucaritassa -pa- yam manosucaritassa aniṭṭho akanto amanāpo vipāko nibbatteyya netam ṭhānam vijjati”ti pajānāti, “ṭhānañca kho etam vijjati yam vacīsucaritassa -pa- yam manosucaritassa iṭṭho kanto manāpo vipāko nibbatteyya ṭhānametam vijjati”ti pajānāti.

“Aṭṭhānametam anavakāso yam kāyaduccaritasamaṅgī tannidānam tappaccayā kāyassa bhedā param maraṇā sugatim saggam lokam upapajjeyya netam ṭhānam vijjati”ti pajānāti, “ṭhānañca kho etam vijjati yam kāyaduccaritasamaṅgī tannidānam tappaccayā kāyassa bhedā param maraṇā apāyam duggatim vinipātam nirayam upapajjeyya ṭhānametam vijjati”ti pajānāti, “aṭṭhānametam anavakāso yam vacīduccaritasamaṅgī -pa- yam manoduccaritasamaṅgī tannidānam tappaccayā kāyassa bhedā param maraṇā sugatim saggam lokam upapajjeyya netam ṭhānam vijjati”ti pajānāti, “ṭhānañca kho etam vijjati yam vacīduccaritasamaṅgī -pa- yam manoduccaritasamaṅgī tannidānam tappaccayā kāyassa bhedā param maraṇā apāyam duggatim vinipātam nirayam upapajjeyya ṭhānametam vijjati”ti pajānāti.

“Aṭṭhānametam anavakāso yam kāyasucaritasamaṅgī tannidānam tappaccayā kāyassa bhedā param maraṇā apāyam duggatim vinipātam nirayam upapajjeyya netam ṭhānam vijjati”ti pajānāti, “ṭhānañca kho etam vijjati yam kāyasucaritasamaṅgī tannidānam tappaccayā kāyassa bhedā param maraṇā

sugatim saggam lokam upapajjeyya thānametam vijjatī”ti pajānāti,
“atthānametam anavakāso yam vacīsucaritasamaṅgī -pa- yam
manosucaritasamaṅgī tannidānam tappaccayā kāyassa bhedā param marañā
apāyam duggatim vinipātam nirayam upapajjeyya netam thānam vijjatī”ti
pajānāti, “thānañca kho etam vijjati yam vacīsucaritasamaṅgī -pa- yam
manosucaritasamaṅgī tannidānam tappaccayā kāyassa bhedā param marañā
sugatim saggam lokam upapajjeyya thānametam vijjatī”ti pajānāti, ye ye
dhammā yesam yesam dhammānam hetū paccayā upādāya tam tam thānam
ye ye dhammā yesam yesam dhammānam na hetū appaccayā upādāya tam
tam atthānanti yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo
sammādiṭṭhi, idam Tathāgatassa thānañca thānato atthānañca atthānato
yathābhūtam nānam. (1)

810. Tattha katamam Tathāgatassa atītānāgatapaccuppannānam
kammasamādānānam thānaso hetuso vipākam yathābhūtam nānam, idha
Tathāgato pajānāti, atthekaccāni pāpakāni kammasamādānāni
gatisampattipaṭibālhāni na vipaccanti, atthekaccāni pāpakāni
kammasamādānāni upadhisampattipaṭibālhāni na vipaccanti, atthekaccāni
pāpakāni kammasamādānāni kālasampattipaṭibālhāni na vipaccanti,
atthekaccāni pāpakāni kammasamādānāni payogasampattipaṭibālhāni na
vipaccanti.

Atthekaccāni pāpakāni kammasamādānāni gativipattiṁ āgamma
vipaccanti, atthekaccāni pāpakāni kammasamādānāni upadhivipattiṁ
āgamma vipaccanti, atthekaccāni pāpakāni kammasamādānāni kālavipattiṁ
āgamma vipaccanti, atthekaccāni pāpakāni kammasamādānāni
payogavipattiṁ āgamma vipaccanti.

Atthekaccāni kalyāṇāni kammasamādānāni gativipattipaṭibālhāni na
vipaccanti, atthekaccāni kalyāṇāni kammasamādānāni
upadhivipattipaṭibālhāni na vipaccanti, atthekaccāni kalyāṇāni
kammasamādānāni kālavipattipaṭibālhāni na vipaccanti, atthekaccāni
kalyāṇāni kammasamādānāni payogavipattipaṭibālhāni na vipaccanti.

Atthekaccāni kalyāṇāni kammasamādānāni gatisampattiṁ āgamma
vipaccanti, atthekaccāni kalyāṇāni kammasamādānāni upadhisampattiṁ
āgamma vipaccanti, atthekaccāni kalyāṇāni kammasamādānāni
kālasampattiṁ āgamma vipaccanti,

atthekaccāni kalyāṇāni kammasamādānāni payogasampattim āgamma
vipaccantīti yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo
sammādiṭṭhi, idam Tathāgatassa atītānāgatapaccuppannānam
kammasamādānānam ṭhānaso hetuso vipākam yathābhūtam nānam. (2)

811. Tattha katamam Tathāgatassa sabbatthagāminim paṭipadam
yathābhūtam nānam, idha Tathāgato “ayam maggo ayam paṭipadā
nirayagāmī”ti¹ pajānāti, “ayam maggo ayam paṭipadā
tiracchānayonigāmī”ti² pajānāti, “ayam maggo ayam paṭipadā
pettivisayagāmī”ti pajānāti, “ayam maggo ayam paṭipadā
manussalokagāmī”ti pajānāti, “ayam maggo ayam paṭipadā devalokagāmī”ti
pajānāti, “ayam maggo ayam paṭipadā nibbānagāmī”ti pajānātīti yā tattha
paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam Tathāgatassa
sabbatthagāminim paṭipadam yathābhūtam nānam. (3)

812. Tattha katamam Tathāgatassa anekadhātunānādhātulokam
yathābhūtam nānam, idha Tathāgato khandhanānattam pajānāti,
āyatananānattam pajānāti, dhātunānattam pajānāti,
anekadhdātunānādhātulokanānattam pajānātīti yā tattha paññā pajānanā -pa-
amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam Tathāgatassa
anekadhdātunānādhātulokam yathābhūtam nānam. (4)

813. Tattha katamam Tathāgatassa sattānam nānādhimuttikatam
yathābhūtam nānam, idha Tathāgato pajānāti “santi sattā hīnādhimuttikā,
santi sattā paṇītādhimuttikā. Hīnādhimuttikā sattā hīnādhimuttike satte
sevanti bhajanti payirupāsanti. Paṇītādhimuttikā sattā paṇītādhimuttike satte
sevanti bhajanti payirupāsanti.

Atītampi addhānam hīnādhimuttikā sattā hīnādhimuttike satte sevimsu
bhajimsu payirupāsimsu. Paṇītādhimuttikā sattā paṇītādhimuttike satte
sevimsu bhajimsu payirupāsimsu.

Anāgatampi addhānam hīnādhimuttikā sattā hīnādhimuttike satte
sevissanti bhajissanti payirupāsissanti. Paṇītādhimuttikā sattā

1. Nirayagāminīti (Syā)

2. Tiracchānagāminīti (Syā) evamuparipi. Aṭṭhakathā oloketabbā.

paṇītādhimuttike satte sevissanti bhajissanti payirupāsissantī”ti yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idam Tathāgatassa sattānam nānādhimuttikataṁ yathābhūtam nāṇam. (5)

814. Tattha katamāṁ Tathāgatassa parasattānam parapuggalānam indriyaparopariyattam yathābhūtam nāṇam, idha Tathāgato sattānam āsayam pajānāti, anusayam pajānāti, caritam pajānāti, adhimuttiṁ pajānāti, apparajakkhe mahārajakkhe tikkhindriye mudindriye svākāre dvākāre suviññāpaye duviññāpaye bhabbābhabbe satte pajānāti.

815. Katamo ca sattānam āsayo, “sassato loko”ti vā “asassato loko”ti vā “antavā loko”ti vā “anantavā loko”ti vā “tam jīvam tam sarīran”ti vā “aññam jīvam aññam sarīran”ti vā “hoti tathāgato param maraṇā”ti vā “na hoti tathāgato param maraṇā”ti vā “hoti ca na ca hoti tathāgato param maraṇā”ti vā “neva hoti na na hoti tathāgato param maraṇā”ti vā iti bhavadiṭṭhisannissitā vā sattā honti vibhavadiṭṭhisannissitā vā, ete vā pana ubho ante anupagamma idappaccayatā paṭiccasamuppannesu dhammesu anulomikā khanti paṭiladdhā hoti yathābhūtam nāṇam, ayam sattānam āsayo.

816. Katamo ca sattānam anusayo, sattānusayā kāmarāgānusayo paṭighānusayo mānānusayo diṭṭhānusayo vicikicchānusayo bhavarāgānusayo avijjānusayo, yam loke piyarūpam sātarūpam, etha sattānam rāgānusayo anuseti, yam loke appiyarūpam asātarūpam, etha sattānam paṭighānusayo anuseti, iti imesu dvīsu dhammesu avijjānupatitā tadekaṭṭho māno ca diṭṭhi ca vicikicchā ca daṭṭhabbā, ayam sattānam anusayo.

817. Katamañca sattānam caritam, puññābhisaṅkhāro apuññābhisaṅkhāro āneñjābhisaṅkhāro parittabhūmako vā mahābhūmako vā, idam sattānam caritam.

818. Katamā ca sattānam adhimutti, santi sattā hīnādhimuttikā, santi sattā paññitādhimuttikā, hīnādhimuttikā sattā hīnādhimuttike satte sevanti bhajanti payirupāsanti. Paññitādhimuttikā sattā paññitādhimuttike satte sevanti bhajanti payirupāsanti.

Atītampi addhānam hīnādhimuttikā sattā hīnādhimuttike satte seviṁsu bhajim̄su payirupāsim̄su. Paññitādhimuttikā sattā paññitādhimuttike satte seviṁsu bhajim̄su payirupāsim̄su.

Anāgatampi addhānam hīnādhimuttikā sattā hīnādhimuttike satte sevissanti bhajissanti payirupāsissanti. Paññitādhimuttikā sattā paññitādhimuttike satte sevissanti bhajissanti payirupāsissanti, ayam sattānam adhimutti.

819. Katame te sattā mahārajakkhā, dasa kilesavatthūni lobho doso moho māno diṭṭhi vicikicchā thinam uddhaccam ahirikam anottappam, yesam sattānam imāni dasa kilesavatthūni āsevitāni bhāvitāni bahulīkatāni ussadagatāni, ime te sattā mahārajakkhā.

820. Katame te sattā apparajakkhā, yesam sattānam imāni dasa kilesavatthūni anāsevitāni abhāvitāni abahulīkatāni anussadagatāni, ime te sattā apparajakkhā.

821. Katame te sattā mudindriyā, pañcindriyāni saddhindriyam vīriyindriyam satindriyam samādhindriyam paññindriyam, yesam sattānam imāni pañcindriyāni anāsevitāni abhāvitāni abahulīkatāni anussadagatāni, ime te sattā mudindriyā.

822. Katame te sattā tikkhindriyā, yesam sattānam imāni pañcindriyāni āsevitāni bhāvitāni bahulīkatāni ussadagatāni, ime te sattā tikkhindriyā.

823. Katame te sattā dvākārā, ye te sattā pāpāsayā pāpānusayā pāpacaritā pāpādhimuttikā mahārajakkhā mudindriyā, ime te sattā dvākārā.

824. Katame te sattā svākārā, ye te sattā kalyāṇāsayā kalyāṇacaritā kalyāṇādhimuttikā apparajakkhā tikkhindriyā, ime te sattā svākārā.

825. Katame te sattā duviññāpayā, ye ca te sattā dvākārā, teva te sattā duviññāpayā. Ye ca te sattā svākārā, teva te sattā suviññāpayā.

826. Katame te sattā abhabbā, ye te sattā kammāvaraṇena samannāgatā kilesāvaraṇena samannāgatā vipākāvaraṇena samannāgatā assaddhā acchandikā duppaññā abhabbā niyāmam okkamitum kusalesu dhammesu sammattam, ime te sattā abhabbā.

827. Katame te sattā bhabbā, ye te sattā na kammāvaraṇena samannāgatā na kilesāvaraṇena samannāgatā na vipākāvaraṇena samannāgatā saddhā chandikā paññavanto bhabbā niyāmam okkamitum kusalesu dhammesu sammattam, ime te sattā bhabbāti yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam Tathāgatassa parasattānam parapuggalānam indriyaparopariyattam yathābhūtam nānam.
(6)

828. Tattha katamam Tathāgatassa jhānavimokkhasamādhisamāpattīnam saṃkilesam vodānam vuṭṭhānam yathābhūtam nānam, jhāyīti cattāro jhāyī, atthekacco jhāyī sampattiyeva¹ samānam “vipattī”ti paceti, atthekacco jhāyī vipattiyeva² samānam “sampattī”ti paceti, atthekacco jhāyī sampattiyeva samānam “sampattī”ti paceti, atthekacco jhāyī vipattiyeva samānam “vipattī”ti paceti, ime cattāro jhāyī.

Aparepi cattāro jhāyī, atthekacco jhāyī dandham samāpajjati khippam vuṭṭhāti, atthekacco jhāyī khippam samāpajjati dandham vuṭṭhāti, atthekacco

jhāyī dandham samāpajjati dandham vuṭṭhāti, atthekacco jhāyī khippam samāpajjati khippam vuṭṭhāti, ime cattāro jhāyī.

Aparepi cattāro jhāyī, atthekacco jhāyī samādhismim samādhikusalo hoti na samādhismim samāpattikusalo, atthekacco jhāyī samādhismim samāpattikusalo hoti na samādhismim samādhikusalo, atthekacco jhāyī samādhismim samādhikusalo ca hoti samādhismim samāpattikusalo ca, atthekacco jhāyī neva samādhismim samādhikusalo hoti na samādhismim samāpattikusalo, ime cattāro jhāyī.

Jhānanti cattāri jhānāni, paṭhamam jhānam dutiyam jhānam tatiyam jhānam catuttham jhānam.

Vimokkhoti aṭṭha vimokkhā, rūpī rūpāni passati, ayam paṭhamo vimokkho.

Ajjhattam arūpasaññī bahiddhā rūpāni passati, ayam dutiyo vimokkho.

Subhanteva adhimutto hoti, ayam tatiyo vimokkho.

Sabbaso rūpasaññānam samatikkamā paṭighasaññānam atthaṅgamā nānattasaññānam amanasikārā “ananto ākāso”ti ākāsañcāyatanaṁ upasampajja viharati, ayam catuttho vimokkho.

Sabbaso ākāsañcāyatanaṁ samatikkamma “anantam viññāṇan”ti viññāṇañcāyatanaṁ upasampajja viharati, ayam pañcamo vimokkho.

Sabbaso viññāṇañcāyatanaṁ samatikkamma “natthi kiñci”ti ākiñcaññāyatanaṁ upasampajja viharati, ayam chaṭṭho vimokkho.

Sabbaso ākiñcaññāyatanaṁ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanaṁ upasampajja viharati, ayam sattamo vimokkho.

Sabbaso nevasaññānāsaññāyatanaṁ samatikkamma saññāvedayitanirodham upasampajja viharati, ayam aṭṭhamo vimokkho.

Samādhīti tayo samādhī, savitakkasavicāro samādhi, avitakkavivicāramatto samādhi, avitakka-avicāro samādhi.

Samāpattīti nava anupubbavihārasamāpattiyo, paṭhamajjhānasamāpatti dutiyajjhānasamāpatti tatiyajjhānasamāpatti catutthajjhānasamāpatti ākāsānañcāyatanañsamāpatti viññānañcāyatanañsamāpatti ākiñcaññāyatanañsamāpatti nevasaññānāsaññāyatanañsamāpatti saññāvedayitanirodhasamāpatti.

Saṅkilesanti hānabhāgiyo dhammo. Vodānanti visesabhāgiyo dhammo, vuṭṭhānanti vodānampi vuṭṭhānam, tamhā tamhā samādhimhā vuṭṭhānampi vuṭṭhānanti yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam Tathāgatassa jhānavimokkhasamādhisamāpattīnam saṅkilesam vodānam vuṭṭhānam yathābhūtam ñāṇam. (7)

829. Tattha katamaṁ Tathāgatassa pubbenivāsānussati yathābhūtam ñāṇam, idha Tathāgato anekavihitam pubbenivāsam anussarati. Seyyathidam, ekampi jātim dvepi jātiyo tissopi jātiyo catassopi jātiyo pañcapi jātiyo dasapi jātiyo vīsampi jātiyo tiṁsampi jātiyo cattālīsampi jātiyo paññāsampi jātiyo jātisatampi jātisahassampi jātisatasahassampi anekepi samvaṭṭakappe anekepi vivaṭṭakappe anekepi samvaṭṭavivaṭṭakappe “amutrāsim evamnāmo evamgutto evamvaṇṇo evamāhāro evam̄sukhadukkhappatisainvedī evamāyupariyanto, so tato cuto amutra udapādim, tatrāpāsim evamnāmo evamgutto evamvaṇṇo evamāhāro evam̄sukhadukkhappatisamvedī evamāyupariyanto, so tato cuto idhūpapanno”ti iti sākāram sa-uddesam anekavihitam pubbenivāsam anussaratīti yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammadhicayo sammādiṭṭhi, idam Tathāgatassa pubbenivāsānussati yathābhūtam ñāṇam. (8)

830. Tattha katamaṁ Tathāgatassa sattānam cutūpapātam yathābhūtam ñāṇam, idha Tathāgato dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne paṇīte suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānāti “ime vata bhonto sattā kāyaduccaritenā samannāgatā vacīduccaritenā samannāgatā

manoduccaritena samannāgatā ariyānam upavādakā micchādiṭṭhikā
 micchādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā param marañā apāyam
 duggatim vinipātam nirayam upapannā, ime vā pana bhonto sattā
 kāyasucaritena samannāgatā vacisucaritena samannāgatā manosucaritena
 samannāgatā ariyānam anupavādakā sammādiṭṭhikā
 sammādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedā param marañā sugatim
 saggam lokam upapannā”ti, iti dibbena cakkhunā visuddhena
 atikkantamānusakena satte passati cavamāne upapajjamāne hīne pañite
 suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammūpage satte pajānātīti yā
 tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi, idam
 Tathāgatassa sattānam cutūpapātam yathābhūtam nānam. (9)

831. Tattha katamām Tathāgatassa āsavānam khayam yathābhūtam
 nānam, idha Tathāgato āsavānam khayā anāsavam cetovimuttim
 paññāvimuttim diṭṭheva dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja
 viharatīti yā tattha paññā pajānanā -pa- amoho dhammavicayo sammādiṭṭhi,
 idam Tathāgatassa āsavānam khayam yathābhūtam nānanti. (10)

Ñānavibhaṅgo niṭṭhito.

17. Khuddakavatthuvibhaṅga

1. Ekakamātikā

832. Jātimado, gottamado, ārogyamado, yobbanamado, jīvitamado, lābhhamado, sakkāramado, garukāramado, purekkhāramado, parivāramado, bhogamado, vaṇṇamado, sutamado, paṭibhānamado, rattaññumado, piṇḍapātikamado, anavaññātamado, iriyāpathamado, iddhimado, yasamado, sīlamado, jhānamado, sippamado, ārohamado, pariṇāhamado, sañṭhānamado, pāripūrimado, mado, pamādo, thambho, sārambho, atricchatā, mahicchatā, pāpicchatā, siṅgam, tintiṇam, cāpalyam, asabhāgavutti, arati, tandī, vijambhitā, bhattasammado, cetaso ca līnattam¹, kuhanā, lapanā, nemittikatā, nippesikatā, lābhena lābhām nijigīsanatā² “seyyohamasmī”ti māno, “sadisohamasmī”ti māno, “hīno hamasmī”ti māno, seyyassa “seyyohamasmī”ti māno, seyyassa “sadisohamasmī”ti māno, seyyassa “hīnohamasmī”ti māno, sadisassa “seyyohamasmī”ti māno, sadisassa “sadisohamasmī”ti māno, hīnassa “seyyohamasmī”ti māno, hīnassa “sadisohamasmī”ti māno, “hīnassa hīnohamasmī”ti māno, māno, atimāno, mānātimāno, omāno, adhimāno, asmimāno, micchāmāno, nātivitakko, janapadavitakko, amaravitakko, parānuddayatāpaṭisamyutto vitakko, lābhasakkārasilokapaṭisamyutto vitakko, anavaññattipaṭisamyutto vitakko.

Ekakam.

---

2. Dukamātikā

833. Kodho ca upanāho ca. Makkho ca paṭāso³ ca. Issā ca macchariyañca. Māyā ca sāṭheyyañca. Avijjā ca bhavataṇhā

---

1. Cetaso līnattam (Syā)

3. Paṭāso (Sī, Syā)

2. Nijigīmsanatā (Sī), jigīmsanatā (Syā)

ca. Bhavadiṭṭhi ca vibhavadiṭṭhi ca. Sassatadiṭṭhi ca ucchedadiṭṭhi ca. Antavādiṭṭhi ca anantavādiṭṭhi ca. Pubbantānudiṭṭhi ca aparantānudiṭṭhi ca. Ahirikañca anottappañca. Dovacassatā ca pāpamittatā ca. Anajavo ca amaddavo ca. Akkhanti ca asoraccañca. Asākhalyañca appaṭisanthāro ca. Indriyesu aguttadvāratā ca bhojane amattaññutā ca. Muṭṭhassaccañca asampajaññañca. Sīlavipatti ca diṭṭhivipatti ca. Ajjhattasamyojanañca bahiddhāsamyojanañca.

Dukam̄.

---

3. Tikamātikā

834. Tīṇi akusalamūlāni, tayo akusalavitakkā, tisso akusalasaññā, tisso akusaladhātuyo, tīṇi duccaritāni, tayo āsavā, tīṇi samyojanāni, tisso taṇhā, aparāpi tisso taṇhā, tisso esanā, tisso vidhā, tīṇi bhayāni, tīṇi tamāni, tīṇi titthāyatanāni, tayo kiñcanā, tīṇi aṅgañāni, tīṇi malāni, tīṇi visamāni, aparānipi tīṇi visamāni, tayo aggī, tayo kasāvā, aparepi tayo kasāvā.

Assādadiṭṭhi attānudiṭṭhi micchādiṭṭhi. Arati vihesā adhammacariyā. Dovacassatā pāpamittatā nānattasaññā. Uddhaccam̄ kosajjam̄ pamādo. Asantuṭhitā asampajaññatā mahicchatā. AHIRIKAM̄ anottappam̄ pamādo. Anādariyam̄ dovacassatā pāpamittatā. Assaddhiyam̄ avadaññutā kosajjam̄. Uddhaccam̄ asaṁvaro dussīlyam̄. Ariyānam̄ adassanakamyatā saddhammam̄ asotukamyatā upārambhabacittatā. Muṭṭhassaccam̄ asampajaññam̄ cetaso vikkhepo. Ayoniso manasikāro kummaggasevanā cetaso ca līnattam̄.

Tikam̄.

---

4. Catukkamātikā

835. Cattāro āsavā, cattāro ganthā, cattāro oghā, cattāro yogā, cattāri upādānāni, cattāro taṇhuppādā, cattāri

agatigamanāni, cattāro vipariyāsā¹, cattāro anariyavohārā, aparepi cattāro anariyavohārā, cattāri duccaritāni, aparānipi cattāri duccaritāni, cattāri bhayāni, aparānipi cattāri bhayāni, catasso diṭṭhiyo.

Catukkam.

---

5. Pañcakamātikā

836. Pañcorambhāgīyāni samyojanāni, pañcuddhambhāgīyāni samyojanāni, pañca macchariyāni, pañca saṅgā, pañca sallā, pañca cetokhilā, pañca cetasovinibandhā², pañca nīvaraṇāni, pañca kammāni ānantarikāni, pañca diṭṭhiyo, pañca verā, pañca byasanā, pañca akkhantiyā adīnavā, pañca bhayāni, pañca diṭṭhadhammanibbānavādā.

Pañcakam.

---

6. Chakkamātikā

837. Cha vivādamūlāni, cha chandarāgā, cha virodhavatthūni, cha taṇhākāyā, cha agāravā, cha parihāniyā dhammā, aparepi cha parihāniyā dhammā, cha somanassupavicārā, cha domanassupavicārā, cha upekkhupavicārā, cha gehasitāni somanassāni, cha gehasitāni domanassāni, cha gehasitā upekkhā, cha diṭṭhiyo.

Chakkam.

---

7. Sattakamātikā

838. Satta anusayā, satta samyojanāni, satta pariuyutthānāni, satta asaddhammā, satta duccaritāni, satta mānā, satta diṭṭhiyo.

Sattakam.

---

1. Vipariyesā (Sī, Syā, Ka)

2. Cetasovinibaddhā (Ka)

8. Aṭṭhakamātikā

839. Aṭṭha kilesavatthūni, aṭṭha kusītavatthūni, aṭṭhasu lokadhammesu cittassa paṭīghāto, aṭṭha anariyavohārā, aṭṭha micchattā, aṭṭha purisadosā, aṭṭha asaññivādā, aṭṭha nevasaññināsaññivādā.

Aṭṭhakam.

---

9. Navakamātikā

840. Nava āghātavatthūni, nava purisamalāni, navavidhā mānā, nava taṇhāmūlakā dhammā, nava iñjitatāni, nava maññitāni, nava phanditāni, nava papañcitāni, nava saṅkhatāni.

Navakam.

---

10. Dasakamātikā

841. Dasa kilesavatthūni, dasa āghātavatthūni, dasa akusalakkammapathā, dasa samyojanāni, dasa micchattā, dasavatthukā micchādiṭṭhi, dasavatthukā antaggāhikā diṭṭhi.

Dasakam.

842. Aṭṭharasa taṇhāvicaritāni ajjhattikassa upādāya, aṭṭharasa taṇhāvicaritāni bāhirassa upādāya, tadekajjhām abhisaññuhitvā abhisañkhipitvā chattiṁsa taṇhāvicaritāni honti, iti atītāni chattiṁsa taṇhāvicaritāni anāgatāni chattiṁsa taṇhāvicaritāni paccuppannāni chattiṁsa taṇhāvicaritāni, tadekajjhām abhisaññuhitvā abhisañkhipitvā aṭṭha taṇhāvicaritasatām hoti, yāni ca dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni Brahmajāle veyyākaraṇe vuttāni Bhagavatā.

Mātikā.

1. Ekakaniddesa

843. Tattha katamo jātimado, jātim paṭicca mado majjanā majjitattam māno maññanā maññitattam unnati unnāmo¹ dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati jātimado.

844. Tattha katamo gottamado, gottam paṭicca -pa- ārogyam paṭicca -pa- yobbanam paṭicca -pa- jīvitam paṭicca -pa- lābhām paṭicca -pa- sakkāram paṭicca -pa- garukāram paṭicca -pa- purekkhāram paṭicca -pa- parivāram paṭicca -pa- bhogam paṭicca -pa- vanṇam paṭicca -pa- sutam paṭicca -pa- paṭibhānam paṭicca -pa- rattaññutam paṭicca -pa- piṇḍapātikattam paṭicca -pa- anavaññatam paṭicca -pa- iriyāpatham paṭicca -pa- iddhim paṭicca -pa- yasam paṭicca -pa- sīlam paṭicca -pa- jhānam paṭicca -pa- sippam paṭicca -pa- āroham paṭicca -pa- pariñāham paṭicca -pa- sañṭhānam paṭicca -pa- pāripūrim paṭicca mado majjanā majjitattam māno ca maññanā maññitattam unnati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati pāripūrimado.

845. Tattha katamo mado, yo mado majjanā majjitattam māno maññanā maññitattam unnati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati mado.

846. Tattha katamo pamādo, kāyaduccarite vā vacīduccarite vā manoduccarite vā pañcasu vā kāmaguṇesu cittassa vossaggo vossaggānuppadānam kusalānam vā dhammānam bhāvanāya asakkaccakiriyatā asātaccakiriyatā anaṭṭhitakiriyatā olīnavuttitā nikkhittachandatā nikkhittadhuratā anāsevanā abhāvanā abahulikammam anadhiṭṭhānam ananuyogo pamādo, yo evarūpo pamādo pamajjanā pamajjittattam, ayam vuccati pamādo.

847. Tattha katamo thambho, yo thambho thambhanā thambhitattam kakkhalīyam phārusiyam ujucittatā amudutā, ayam vuccati thambho.

1. Unṇati unṇāmo (Syā, Ka), Abhi 1. 225 piṭṭhepi.

848. Tattha katamo sārambho, yo sārambho paṭisārambho sārambhanā paṭisārambhanā paṭisārambhittattam, ayam vuccati sārambho.

849. Tattha katamā atricchatā,
itarītaracīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārehi pañcahi
vā kāmaguṇehi asantuṭṭhassa bhiyyokamyatā, yā evarūpā icchā icchāgatā
atricchatā rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati atricchatā.

850. Tattha katamā mahicchatā,
itarītaracīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārehi pañcahi
vā kāmaguṇehi asantuṭṭhassa bhiyyokamyatā, yā evarūpā icchā icchāgatā
mahicchatā rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati mahicchatā.

851. Tattha katamā pāpicchatā, idhekacco assaddho samāno “saddho”ti
mam janō jānātūti icchatī, dussīlo samāno “sīlavā”ti mam janō jānātūti
icchatī, appassuto samāno “bahussuto”ti mam janō jānātūti icchatī,
saṅgaṇikārāmo samāno “pavivitto”ti mam janō jānātūti icchatī, kusīto
samāno “āraddhvīriyo”ti mam janō jānātūti icchatī, muṭṭhassatī samāno
“upaṭṭhitassatī”ti mam janō jānātūti icchatī, asamāhito samāno “samāhito”ti
mam janō jānātūti icchatī, dappañño samāno “paññavā”ti mam janō jānātūti
icchatī, akhīṇāsavō samāno “khīṇāsavō”ti mam janō jānātūti icchatī, yā
evarūpā icchā icchāgatā pāpicchatā rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam
vuccati pāpicchatā.

852. Tattha katamā siṅgam, yam siṅgam siṅgaratā cāturatā cāturiyam
parikkhattatā pārikkhattiym, idam vuccati siṅgam.

853. Tattha katamā tintiṇam, yam tintiṇam tintiṇāyanā tintiṇāyitattam
loluppam loluppāyanā loluppāyitattam pucchañjikatā sādhukamyatā, idam
vuccati tintiṇam.

854. Tattha katamā cāpalyam, cīvara maṇḍanā patta maṇḍanā senāsanamaṇḍanā imassa vā pūtikāyassa bāhirānam vā parikkhārānam maṇḍanā vibhūsanā keṭanā parikeṭanā giddhikatā giddhikattā capalatā cāpalyam, idam vuccati cāpalyam.

855. Tattha katamā asabhāgavutti, mātari vā pitari vā jethe vā bhātari vā ācariyesu vā upajjhāye vā Buddhe vā sāvakesu vā aññataraññataresu garuṭhāniyesu vippatikūlaggāhitā vipaccanīkasātata anādariyam anādariyatā agāravatā appatissavatā, ayaṁ vuccati asabhāgavutti.

856. Tattha katamā arati, pantesu vā senāsanesa aññataraññataresu vā adhikusalesu dhammesu arati aratitā anabhirati anabhiramaṇā ukkaṇṭhitā paritassitā, ayaṁ vuccati arati.

857. Tattha katamā tandī, yā tandī tandiyanā tandimanakatā, ālasyam ālasyāyanā ālasyāyitattā, ayaṁ vuccati tandī.

858. Tattha katamā vijambhitā, yā kāyassa jambhanā vijambhanā ānamanā vinamanā sannamanā pañamanā byādhiyakam, ayaṁ vuccati vijambhitā.

859. Tattha katamo bhattasammado, yā bhuttāvissa bhattamucchā bhattakilamatho bhattapariṭṭaho kāyaduṭṭhullam, ayaṁ vuccati bhattasammado.

860. Tattha katamā cetaso ca līnattam, yā cittassa akalyatā akammaññatā olīyanā sallīyanā līnam līyanā līyitattam thinam thiyanā thiyyitattam cittassa, idam vuccati cetaso ca līnattam.

861. Tattha katamā kuhanā, lābhaskārasilokasannissitassa pāpicchassa icchāpakaṭassa paccayapaṭisevanasaṅkhātena¹ vā sāmantajappitena vā iriyāpathassa vā ḥāpanā² ḥāpanā saṅṭhāpanā bhākuṭitā bhākuṭiyam kuhanā kuhanāyāna kuhitattam, ayaṁ vuccati kuhanā.

---

1. Paccayapaṭisedhanasaṅkhātena (Sī)

2. Ḫāpanā (Ka)

862. Tattha katamā lapanā, lābhāsakkārasilo kasannissitassa pāpicchassa icchāpākatassa yā paresam ālapanā lapanā sallapanā ullapanā samullapanā unnahanā samunna hanā ukkācanā samukkācanā anuppiyabhāṇitā cāṭukamyatā muggasūpyatā pāribhaṭyatā, ayam vuccati lapanā.

863. Tattha katamā nemittikatā, lābhāsakkārasilo kasannissitassa pāpicchassa icchāpākatassa yam paresam nimittam nimittakammaṁ obhāso obhāsakammaṁ sāmantajappā parikathā, ayam vuccati nemittikatā.

864. Tattha katamā nippesikatā, lābhāsakkārasilo kasannissitassa pāpicchassa icchāpākatassa yā paresam akkosanā vambhanā garahaṇā ukkhepanā samukkhepanā khipanā saṁkhipanā pāpanā sampāpanā avaṇṇahārikā parapiṭṭhimamsikatā, ayam vuccati nippesikatā.

865. Tattha katamā lābhena lābhām nijigīsanatā, lābhāsakkārasilo kasannissito pāpiccho icchāpākato ito laddham āmisam amutra harati, amutra vā laddham āmisam idha āharati, yā evarūpā āmisassa eṭhi gaveṭṭhi pariyeṭṭhi esanā gavesanā pariyesanā, ayam vuccati lābhena lābhām nijigīsanatā.

866. Tattha katamo “seyyohamasmi”ti māno, idhekacco jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhelenena vā kammāyatanena vā sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena¹ vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vatthunā mānam jappeti, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unnati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati “seyyohamasmi”ti māno.

867. Tattha katamo “sadiso hamasmī”ti māno, idhekacco jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhelenena vā kammāyatanena vā sippāyatanena vā vijjāṭṭhānena

1. Vijjāṭṭhānena (Syā)

vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vatthunā mānam jappeti, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unnati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati “sadisohamasmī”ti māno.

868. Tattha katamo “hīnohamasmī”ti māno, idhekacco jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhelenena vā kammāyatanaena vā sippāyatanaena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vatthunā omānam jappeti, yo evarūpo omāno omaññanā omaññitattam hīlanā ohīlanā ohīlitattam attuññā attavaññā attaparibhavo, ayam vuccati “hīnohamasmī”ti māno.

869. Tattha katamo seyyassa “seyyohamasmī”ti māno, idhekacco seyyo hoti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhelenena vā kammāyatanaena vā sippāyatanaena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vatthunā parehi seyyam attānam dahati, so tam nissāya mānam jappeti, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unnati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati seyyassa “seyyohamasmī”ti māno.

870. Tattha katamo seyyassa “sadisohamasmī”ti māno, idhekacco seyyo hoti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhelenena vā kammāyatanaena vā sippāyatanaena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vatthunā parehi sadisam attānam dahati, so tam nissāya mānam jappeti, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unnati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati seyyassa “sadisohamasmī”ti māno.

871. Tattha katamo seyyassa “hīnohamasmī”ti māno, idhekacco seyyo hoti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena

vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhelenena vā kammāyatanaena vā sippāyatanaena vā vijjāṭṭhānena vā sutena vā paṭibhānena vā aññataraññatarena vatthunā parehi hīnam attānam dahati, so tam nissāya omānam jappeti, yo evarūpo omāno omaññanā omaññitattam hīlanā ohīlanā ohīlitattam attuññā attavaññā attaparibhavo, ayam vuccati seyyassa “hīnohamasmī”ti māno.

872. Tattha katamo sadisassa “seyyohamasmī”ti māno, idhekacco sadiso hoti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā -pa- aññataraññatarena vatthunā parehi seyyam attānam dahati, so tam nissāya mānam jappeti, yo evarūpo māno maññanā maññitattam -pa- ketukamyatā cittassa, ayam vuccati sadisassa “seyyohamasmī”ti māno.

873. Tattha katamo sadisassa “sadisohamasmī”ti māno, idhekacco sadiso hoti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā -pa- aññataraññatarena vatthunā parehi sadisam attānam dahati, so tam nissāya mānam jappeti, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unnati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati sadisassa “sadisohamasmī”ti māno.

874. Tattha katamo sadisassa “hīnohamasmī”ti māno. Idhekacco sadiso hoti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā -pa- aññataraññatarena vatthunā parehi hīnam attānam dahati, so tam nissāya omānam jappeti, yo evarūpo omāno omaññanā omaññitattam hīlanā ohīlanā ohīlitattam attuññā attavaññā attaparibhavo, ayam vuccati sadisassa “hīnohamasmī”ti māno.

875. Tattha katamo hīnassa “seyyohamasmī”ti māno, idhekacco hīno hoti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā -pa- aññataraññatarena vatthunā parehi seyyam attānam dahati, so tam nissāya mānam jappeti, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unnati, unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati hīnassa “seyyohamasmī”ti māno.

876. Tattha katamo hīnassa “sadisohamasmi”ti māno, idhekacco hīno hoti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā -pa- aññataraññatarena vatthunā parehi sadisaṁ attānam dahati, so tam nissāya mānam jappeti, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unniati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati hīnassa “sadisohamasmi”ti māno.

877. Tattha katamo hīnassa “hīnohamasmī”ti māno, idhekacco hīno hoti jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā -pa- aññataraññatarena vatthunā parehi sadisaṁ attānam dahati, so tam nissāya omānam jappeti, yo evarūpo omāno omaññanā omaññitattam hīlanā ohīlanā ohīlitattam attuññā attavaññā attaparibhavo, ayam vuccati hīnassa “hīnohamasmī”ti māno.

878. Tattha katamo māno, yo māno maññanā maññitattam unniati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati māno.

879. Tattha katamo atimāno, idhekacco jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā -pa- aññataraññatarena vatthunā parehi attānam atimaññati, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unniati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati atimāno.

880. Tattha katamo mānātimāno, idhekacco jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā -pa- aññataraññatarena vatthunā pubbakālam parehi sadisaṁ attānam dahati, aparakālam attānam seyyam dahati, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unniati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati mānātimāno.

881. Tattha katamo omāno, idhekacco jātiyā vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhelenena vā

kammāyatanaṇa vā sippāyatanaṇa vā vijjāṭṭhānaṇa vā sutena vā paṭibhānaṇa vā aññataraññatarena vatthunā omānaṇam jappeti, yo evarūpo omāno omaññanā omaññitattam hīlanā ohīlanā ohīlitattam attuññā attavaññā attaparibhavo, ayam vuccati omāno.

882. Tattha katamo adhimāno, appatte pattasaññitā, akate katasaññitā, anadhigate adhigatasāññitā, asacchikate sacchikatasāññitā, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unnati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati adhimāno.

883. Tattha katamo asmimāno, rūpaṇi “asmī”ti māno “asmī”ti chando “asmī”ti anusayo vedanā -pa- saññā -pa- sañkhārā -pa- viññāṇam “asmī”ti māno “asmī”ti chando “asmī”ti anusayo, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unnati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati asmimāno.

884. Tattha katamo micchāmāno, idhekacco pāpakena vā kammāyatanaṇa pāpakena vā sippāyatanaṇa pāpakena vā vijjāṭṭhānaṇa pāpakena vā sutena pāpakena vā paṭibhānaṇa pāpakena vā sīlēna pāpakena vā vatena pāpakena vā sīlabbatena pāpikāya vā diṭṭhiyā aññataraññatarena vatthunā mānaṇam jappeti, yo evarūpo māno maññanā maññitattam unnati unnāmo dhajo sampaggāho ketukamyatā cittassa, ayam vuccati micchāmāno.

885. Tattha katamo ñātivitakko, ñātake ārabbha gehasito takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati ñātivitakko.

886. Tattha katamo janapadavitakko, janapadaṇi ārabbha gehasito takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati janapadavitakko.

887. Tattha katamo amaravitakko, dukkarakārikāpaṭisamyoutto vā diṭṭhigatapaṭisamyoutto vā gehasito takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati amaravitakko.

888. Tattha katamo parānuddayatāpaṭisamyyutto vitakko, idhekacco
gihīhi saṁsaṭṭho viharati sahanandī sahasokī sukhitesu sukhito dukkhitesu
dukkhito uppannesu kiccakaraṇīyesu attanā vā yogam āpajjati, yo tatta
gehasito takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati
parānuddayatāpaṭisamyyutto vitakko.

889. Tattha katamo lābhassakkārasilokapaṭisamyyutto vitakko,
lābhassakkārasilokaṁ ārabba gehasito takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam
vuccati lābhassakkārasilokapaṭisamyyutto vitakko.

890. Tattha katamo anavaññattipaṭisamyyutto vitakko, idhekacco jātiyā
vā gottena vā kolaputtiyena vā vaṇṇapokkharatāya vā dhanena vā ajjhelenena
vā kammāyatanaena vā sippāyatanaena vā vijjātīhānena vā sutena vā
paṭibhānena vā aññataraññatarena vatthunā “mā mam pare avajāniṁsū”ti yo
tattha gehasito takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati
anavaññattipaṭisamyyutto vitakko.

Ekakām.

---

2. Dukaniddesa

891. Tattha katamo kodho, yo kodho kujjhānā kujjhittattāṁ doso
dussanā dussitattāṁ byāpatti byāpajjanā byāpajjitattāṁ virodho paṭivirodho
caṇḍikkāṁasuropo anattamanatā cittassa, ayam vuccati kodho.

Tattha katamo upanāho, pubbakālam kodho aparakālam upanāho, yo
evarūpo upanāho upanayhanā upanayhitattāṁ aṭṭhapanā ṭhapanā saṇṭhapanā
anusamsandanā anuppabandhanā dalhikammam kodhassa, ayam vuccati
upanāho. (1)

892. Tattha katamo makkho, yo makkho makkhāyanā makkhāyitattāṁ¹
niṭṭhuriyām niṭṭhuriyakammām, ayam vuccati makkho.

---

1. Makkhiyanā makkhiyitattāṁ (Sī, Ka)

Tattha katamo paṭāso, yo paṭāso paṭāsāyanā¹ paṭāsāhāro vivādaṭṭhānam
yugaggāho appatiṇissaggo, ayam vuccati paṭāso. (2)

893. Tattha katamā issā, yā
paralābhāsakkāragarukāramānanavandanapūjanāsu issā issāyanā issāyitattam
usūyā usūyanā usūyitattam, ayam vuccati issā.

Tattha katamām macchariyam, pañca macchariyāni āvāsamacchariyam
kulamacchariyam lābhamacchariyam vaṇṇamacchariyam
dhammamacchariyam. Yam evarūpam maccheram maccharāyanā
maccharāyitattam veviccham kadariyam kaṭukañcukatā aggahitattam²
cittassa, idam vuccati macchariyam. (3)

894. Tattha katamā māyā, idhekacco kāyena duccaritam caritvā vācāya
duccaritam caritvā manasā duccaritam caritvā tassa paṭicchādanahetum
pāpikam iccham pañidahati, “mā mam jaññā”ti icchatī, “mā mam jaññā”ti
saṅkappeti, “mā mam jaññā”ti vācam bhāsatī, “mā mam jaññā”ti kāyena
parakkamati, yā evarūpā māyā māyāvitā accāsarā vañcanā nikati vikirañā
pariharañā gūhanā parigūhanā chādanā paṭicchādanā anuttānīkammam
anāvikammam vocchādanā pāpakiriyā, ayam vuccati māyā.

Tattha katamām sāṭheyyam, idhekacco saṭho hoti parisaṭho, yam tattha
saṭham saṭhatā sāṭheyyam kakkaratā kakkariyam³ parikkhattatā
pārikkhattiym, idam vuccati sāṭheyyam. (4)

895. Tattha katamā avijjā, yam aññāṇam adassanam -pa- avijjālaṅgi
moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjā.

Tattha katamā bhavataṇhā, yo bhavesu bhavacchando bhavarāgo
bhavanandī bhavataṇhā bhavasineho bhavapariṇāho bhavamucchā
bhavajjhosānam, ayam vuccati bhavataṇhā. (5)

1. Palāsāyanā palāsāyitattam (Syā) 2. Paggahitattam (Sī, Ka) Abhi 1. 226 piṭṭhepi.

3. Kakkhaṭatā kakkhaṭiyam (Syā)

896. Tattha katamā bhavadiṭṭhi, “bhavissati attā ca loko cā”ti yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati bhavadiṭṭhi.

Tattha katamā vibhavadiṭṭhi, “na bhavissati attā ca loko cā”ti yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati vibhavadiṭṭhi.
(6)

897. Tattha katamā sassatadiṭṭhi, “sassato attā ca loko cā”ti yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati sassatadiṭṭhi.

Tattha katamā ucchedadiṭṭhi, “ucchijjissati attā ca loko cā”ti yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati ucchedadiṭṭhi. (7)

898. Tattha katamā antavādiṭṭhi, “antavā attā ca loko cā”ti yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati antavādiṭṭhi.

Tattha katamā anantavādiṭṭhi, “anantavā attā ca loko cā”ti yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati anantavādiṭṭhi. (8)

899. Tattha katamā pubbantānudiṭṭhi, pubbantam ārabbha yā uppajjati diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati pubbantānudiṭṭhi.

Tattha katamā aparantānudiṭṭhi, aparantam ārabbha yā uppajjati diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati aparantānudiṭṭhi. (9)

900. Tattha katamā ahirikam, yam na hirīyatī hiriyyitabbena na hirīyatī pāpakānam akusalānam dhammānam samāpattiyā, idam vuccati ahirikam.

Tattha katamā anottappam, yam na ottappati ottappitabbena na ottappati pāpakānam akusalānam dhammānam samāpattiyā, idam vuccati anottappam. (10)

901. Tattha katamā dovacassatā, sahadhammike vuccamāne dovacassāyam dovacassiyam dovacassatā vippaṭikulaggāhitā vipaccanīkasātatañcā anādariyam anādaratā agāravatā appatissavatā, ayam vuccati dovacassatā.

Tattha katamā pāpamittatā, ye te puggalā assaddhā dussīlā appassutā maccharino duppaññā. Yā tesam sevanā nisevanā samsevanā bhajanā sambhajanā bhatti sambhatti sampavañkatā, ayam vuccati pāpamittatā. (11)

902. Tattha katamo anajjavo, yo anajjavo anajjavatā jīmhatā vañkatā kuñilatā, ayam vuccati anajjavo.

Tattha katamo amaddavo, yā amudutā amaddavatā kakkhaļiyam phārusiyam kakkhaļatā kaṭhinatā¹ ujucittatā amudutā, ayam vuccati amaddavo. (12)

903. Tattha katamā akkhanti, yā akkhanti akkhamanatā anadhibhāsanatā cañḍikkam asuropo anattamanatā cittassa, ayam vuccati akkhanti.

Tattha katamarā asoraccam, kāyiko vītikkamo vācasiko vītikkamo kāyikavācasiko vītikkamo, idam vuccati asoraccam. Sabbampi dussīlyam asoraccam. (13)

904. Tattha katamarā asākhalyam, yā sā vācā kaṇḍakā kakkasā parakaṭukā parābhisaJJanī kodhasāmantā asamādhisaṁvattanikā, tathārūpiṁ vācam bhāsitā hoti. Yā tattha asaṇhavācatā asakhilavācatā pharusavācatā, idam vuccati asākhalyam.

Tattha katamo appaṭisanthāro², dve paṭisanthārā āmisapaṭisanthāro ca dhammapaṭisanthāro cā. Idhekacco appaṭisanthārako hoti āmisapaṭisanthārena vā dhammapaṭisanthārena vā, ayam vuccati appaṭisanthāro. (14)

905. Tattha katamā indriyesu aguttadvāratā, idhekacco cakkhunā rūpam disvā nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī, yatvādhi karānamenam cakkhundriyam asamvutam viharantam abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyum, tassa samvarāya na paṭipajjati, na rakkhati cakkhundriyam, cakkhundriye na samvaram āpajjati, sotena saddam sutvā -pa- ghānena gandham

1. Kathinatā (Syā, Ka) Abhi 1. 206 piṭṭhepi.

2. Appaṭisandhāro (Ka)

ghāyitvā -pa- jivhāya rasam sāyitvā -pa- kāyena photṭhabbam phusitvā -pa-
manasā dhammām viññāya nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī,
yatvādhiκaraṇamenām manindriyām asaṁvutam viharantam
abhijjhādomanassā pāpakkā akusalā dhammā anvāssaveyyum, tassa
saṁvarāya na paṭipajjati, na rakkhati manindriyām, manindriye na
saṁvarām āpajjati. Yā imesām channām indriyānām agutti agopanā
anārakkho asaṁvaro, ayam vuccati indriyesu aguttadvāratā.

Tattha katamā bhojane amattaññutā, idhekacco appaṭisaṅkhā ayoniso
āhāram āhāreti davāya madāya maṇḍanāya vibhūsanāya, yā tattha
asantuṭṭhitā amattaññutā appaṭisaṅkhā bhojane, ayam vuccati bhojane
amattaññutā. (15)

906. Tattha katamaṁ muṭṭhassaccām, yā assati ananussati appaṭissati
assati assaraṇatā adhāraṇatā pilāpanatā sammusanatā, idam vuccati
muṭṭhassaccām.

Tattha katamaṁ asampajaññām, yam aññāṇām adassanām -pa-
avijjālaṅgī moho akusalamūlam, idam vuccati asampajaññām. (16)

907. Tattha katamā sīlavipatti, yo kāyiko vītikkamo vācasiko vītikkamo
kāyikavācasiko vītikkamo, ayam vuccati sīlavipatti, sabbampi dussīlyām
sīlavipatti.

Tattha katamā diṭṭhivipatti, “natthi dinnām, natthi yiṭṭham -pa- ye
imañca lokam parañca lokam sayam abhiññā sacchikatvā pavedentī”ti yā
evarūpā diṭṭhi diṭṭhigataṁ -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati diṭṭhivipatti.
Sabbāpi micchādiṭṭhi diṭṭhivipatti. (17)

908. Tattha katamaṁ ajjhattasamyojanām, pañcorambhāgīyāni
samyojanāni ajjhattasamyojanām, pañcuddhambhāgīyāni samyojanāni
bahiddhāsaṁyojanām. (18)

Dukam.

3. Tikaniddesa

909. Tattha katamāni tīṇi akusalamūlāni, lobho doso moho.

Tattha katamo lobho, yo rāgo sārāgo anunayo anurodho nandī nandirāgo cittassa sārāgo icchā mucchā aijhosānam gedho parigedho saṅgo pañko ejā māyā janikā sañjananī sibbinī jālinī saritā visattikā sotam visaṭā¹ āyūhanī² dutiyā pañidhi bhavanetti vanam vanatho santhavo³ sineho apekkhā paṭibandhu āsā āsīsanā āsīsitattamī⁴ rūpāsā saddāsā gandhāsā rasāsā phoṭṭhabbāsā lābhāsā dhanāsā puttāsā jīvitāsā jappā abhijappā jappanā jappitattam loluppaṁ loluppāyanā loluppāyitattam pucchañjikatā sādhukamyatā adhammarāgo visamalobho nikanti nikāmanā patthanā pihanā sampatthanā kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā rūpataṇhā arūpataṇhā nirodhataṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbatāṇhā dhammadataṇhā ogro yogo ganthro upādānam āvaraṇam nīvaraṇam chadanam bandhanam upakkilesu anusayo pariyuṭṭhānam latā veviccham dukkhamūlam dukkhanidānam dukkhappabhavo mārapāso mārabalisam māravisayo taṇhānadī taṇhājālam taṇhāgaddulam taṇhāsamuddo abhijjhā lobho akusalamūlam, ayam vuccati lobho.

Tattha katamo doso, “anattham me acarī”ti āghāto jāyati, “anattham me caratī”ti āghāto jāyati, “anattham me carissatī”ti āghāto jāyati, “piyassa me manāpassa anattham acari -pa- anattham carati -pa- anattham carissatī”ti āghāto jāyati, “appiyassa me amanāpassa attham acari -pa- attham carati -pa- attham carissatī”ti āghāto jāyati, aṭṭhāne vā pana āghāto jāyati. Yo evarūpo cittassa āghāto paṭighāto paṭigham paṭivirodho kopo pakopo sampakopo doso padoso sampadoso cittassa byāpatti manopadoso kodho kujjhānā kujjhittattam doso dussanā

1. Visadā (Sī, Ka) Abhi 1. 229 piṭṭhepi.

3. Sandhavo (Ka)

2. Āyūhinī (Ka)

4. Āsiṁsanā āsimśitattam (Sī, Syā)

dussitattam byāpatti byāpajjanā byāpajjitattam virodho paṭivirodho caṇḍikkam asuropo anattamanatā cittassa, ayam vuccati doso.

Tattha katamo moho, dukkhe aññāṇam, dukkhasamudaye aññāṇam, dukkhanirodhe aññāṇam, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya aññāṇam, pubbante aññāṇam, aparante aññāṇam, pubbantāparante aññāṇam, idappaccayatā paṭiccasamuppannesu dhammesu aññāṇam, yam evarūpam aññāṇam adassanam -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati moho. Imāni tīṇi akusalamūlāni. (1)

910. Tattha katame tayo akusalavitakkā, kāmavitakko byāpādavitakko vihiṁsāvitakko.

Tattha katamo kāmavitakko, kāmapaṭisamyyutto takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati kāmavitakko.

Tattha katamo byāpādavitakko, byāpādapaṭisamyyutto takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati byāpādavitakko.

Tattha katamo vihiṁsāvitakko, vihiṁsāpaṭisamyyutto takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati vihiṁsāvitakko. Ime tayo akusalavitakkā. (2)

911. Tattha katamā tisso akusalasaññā, kāmasaññā byāpādasasaññā, vihiṁsāsaññā.

Tattha katamā kāmasaññā, kāmapaṭisamyyuttā saññā sañjānanā sañjānitattā, ayam vuccati kāmasaññā.

Tattha katamā byāpādasasaññā, byāpādapaṭisamyyuttā saññā sañjānanā sañjānitattam, ayam vuccati byāpādasasaññā.

Tattha katamā vihiṁsāsaññā, vihiṁsāpaṭisamyyuttā saññā sañjānanā sañjānitattam, ayam vuccati vihiṁsāsaññā. Imā tisso akusalasaññā. (3)

912. Tattha katamā tisso akusaladhātuyo, kāmadhātu byāpādadadhātu vihiṁsādhātu.

Tattha katamā kāmadhātu, kāmavitakko kāmadhātu, byāpādavitakko byāpādadadhātu, vihiṁsāvitakko vihiṁsādhātu.

Tattha katamo kāmavitakko, kāmapaṭisamyutto takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati kāmavitakko.

Tattha katamo byāpādavitakko, byāpādapaṭisamyutto takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati byāpādavitakko.

Tattha katamo vihiṁsāvitakko, vihiṁsāpaṭisamyutto takko vitakko micchāsaṅkappo, ayam vuccati vihiṁsāvitakko. Imā tisso akusaladhātuyo.

(4)

913. Tattha katamāni tīṇi duccaritāni, kāyaduccaritam vacīduccaritam manoduccaritam.

Tattha katamāni kāyaduccaritam, pāṇātipāto adinnādānam kāmesumicchācāro, idam vuccati kāyaduccaritam.

Tattha katamāni vacīduccaritam, musāvādo pisuṇā vācā pharusā vācā samphappalāpo, idam vuccati vacīduccaritam.

Tattha katamāni manoduccaritam, abhijjhā byāpādo micchādiṭṭhi, idam vuccati manoduccaritam.

Tattha katamāni kāyaduccaritam, akusalam kāyakammam kāyaduccaritam, akusalam vacīkammañ vacīduccaritam, akusalam manokammam manoduccaritam.

Tattha katamāni akusalam kāyakammam, akusalā kāyasañcetanā akusalam kāyakammam, akusalā vacīsañcetanā akusalam vacīkammam, akusalā manosañcetanā akusalam manokammam, imāni tīṇi duccaritāni. (5)

914. Tattha katame tayo āsavā, kāmāsavo bhavāsavo avijjāsavo.

Tattha katamo kāmāsavo, yo kāmesu kāmacchando kāmarāgo kāmanandī kāmataṇhā kāmasineho kāmapariṇāho kāmamucchā kāmajjhosānam, ayam vuccati kāmāsavo.

Tattha katamo bhavāsavo, yo bhavesu bhavacchando -pa-
bhavajjhosānam, ayam vuccati bhavāsavo.

Tattha katamo avijjāsavo, dukkhe aññāṇam -pa- avijjālaṅgī moho
akusalamūlam, ayam vuccati avijjāsavo. Ime tayo āsavā. (6)

915. Tattha katamāni tīṇi samyojanāni, sakkāyadiṭṭhi vicikicchā
sīlabbataparāmāso.

Tattha katamā sakkāyadiṭṭhi, idha assutavā puthujjano ariyānam
adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto, sappurisānam
adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto rūpam
attato samanupassati, rūpavantaṁ vā attānam, attani vā rūpam, rūpasmiṁ vā
attānam, vedanām -pa- saññām -pa- saṅkhāre -pa- viññāṇam attato
samanupassati, viññāṇavantam vā attānam, attani vā viññāṇam,
viññāṇasmiṁ vā attānam, yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigataṁ -pa-
vipariyāsaggāho, ayam vuccati sakkāyadiṭṭhi.

Tattha katamā vicikicchā, Satthari kaṅkhati vicikicchatī, dhamme
kaṅkhati vicikicchatī, saṅghe kaṅkhati vicikicchatī, sikkhāya kaṅkhati
vicikicchatī, pubbante kaṅkhati vicikicchatī, aparante kaṅkhati vicikicchatī,
pubbantāparante kaṅkhati vicikicchatī, idappaccayatāpaṭīcasamuppannesu
dhammesu kaṅkhati vicikicchatī, yā evarūpā kaṅkhā kaṅkhāyanā
kaṅkhāyatattam thambhitattam cittassa manovilekho, ayam vuccati
vicikicchā.

Tattha katamo sīlabbataparāmāso, ito bahiddhā samaṇabrahmaṇānam
sīlena suddhi vatena suddhi sīlabbatena suddhīti yā evarūpā diṭṭhi
diṭṭhigataṁ -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati sīlabbataparāmāso. Imāni
tīṇi samyojanāni. (7)

916. Tattha katamā tisso taṇhā, kāmataṇhā bhavataṇhā vibhavataṇhā.

Tattha katamā bhavataṇhā, bhavadiṭṭhisahagato rāgo sārāgo cittassa
sārāgo, ayam vuccati bhavataṇhā.

Tattha katamā vibhavataṇhā, ucchedadiṭṭhisahagato rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati vibhavataṇhā. Avasesā taṇhā kāmataṇhā.

Tattha katamā kāmataṇhā, kāmadhātupaṭisamyyutto rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati kāmataṇhā.

( )¹ Rūpadhātu-arūpadhātupaṭisamyyutto rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati bhavataṇhā.

( )² Ucchedadiṭṭhisahagato rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati vibhavataṇhā Imā tisso taṇhā. (8)

917. Tattha katamā aparāpi tisso taṇhā, kāmataṇhā rūpataṇhā arūpataṇhā.

Tattha katamā kāmataṇhā, kāmadhātupaṭisamyyutto rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati kāmataṇhā.

Tattha katamā rūpataṇhā, rūpadhātupaṭisamyyutto rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati rūpataṇhā.

Tattha katamā arūpataṇhā, arūpadhātupaṭisamyyutto rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati arūpataṇhā. Imā tisso taṇhā. (9)

918. Tattha katamā aparāpi tisso taṇhā, rūpataṇhā arūpataṇhā nirodhataṇhā.

Tattha katamā rūpataṇhā, rūpadhātupaṭisamyyutto rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati rūpataṇhā.

Tattha katamā arūpataṇhā, arūpadhātupaṭisamyyutto rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati arūpataṇhā.

Tattha katamā nirodhataṇhā, ucchedadiṭṭhisahagato rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati nirodhataṇhā. Imā tisso taṇhā. (10)

1. (Tattha katamā bhavataṇhā,) (?)

2. (Tattha katamā vibhavataṇhā,) (?)

919. Tattha katamā tisso esanā, kāmesanā bhavesanā brahmacariyesanā.

Tattha katamā kāmesanā, yo kāmesu kāmacchando -pa-kāmajjhosānam, ayam vuccati kāmesanā.

Tattha katamā bhavesanā, yo bhavesu bhavacchando -pa-bhavajjhosānam, ayam vuccati bhavesanā.

Tattha katamā brahmacariyesanā, “sassato loko”ti vā “asassato loko”ti vā -pa- “neva hoti na na hoti tathāgato param maraṇā”ti vā, yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati brahmacariyesanā.

Tattha katamā kāmesanā, kāmarāgo tadekaṭṭham akusalam kāyakammaṁ vacīkammam manokammaṁ, ayam vuccati kāmesanā.

Tattha katamā bhavesanā, bhavarāgo tadekaṭṭham akusalam kāyakammaṁ vacīkammam manokammaṁ, ayam vuccati bhavesanā.

Tattha katamā brahmacariyesanā, antaggāhikā diṭṭhi tadekaṭṭham akusalam kāyakammaṁ vacīkammam manokammaṁ, ayam vuccati brahmacariyesanā. Imā tisso esanā. (11)

920. Tattha katamā tisso vidhā, “seyyohamasmī”ti vidhā, “sadiyahamasmī”ti vidhā, “hīnohamasmī”ti vidhā, imā tisso vidhā. (12)

921. Tattha katamāni tīṇi bhayāni, jātibhayam jarābhayam maraṇabhayam.

Tattha katamāni jātibhayam, jātim paṭicca bhayam bhayānakam chambhitattam lomahamso cetaso utrāso, idam vuccati jātibhayam.

Tattha katamāni jarābhayam, jarām paṭicca bhayam bhayānakam chambhitattam lomahamso cetaso utrāso, idam vuccati jarābhayam.

Tattha katamāni maraṇabhayam, maraṇam paṭicca bhayam bhayānakam chambhitattam lomahamso cetaso utrāso, idam vuccati maraṇabhayam. Imāni tīṇi bhayāni. (13)

922. Tattha katamāni tīṇi tamāni, atītam vā addhānam ārabbha kañkhati vicikicchatī nādhimuccati na sampasīdati, anāgatam vā addhānam ārabbha kañkhati vicikicchatī nādhimuccati na sampasīdati, etarahi vā paccuppannam addhānam ārabbha kañkhati vicikicchatī nādhimuccati na sampasīdati, imāni tīṇi tamāni. (14)

923. Tattha katamāni tīṇi titthāyatānāni, idhekacco samaṇo vā brāhmaṇo vā evamvādī hoti evamdiṭṭhī “yam kiñcāyam purisapuggalo paṭisamvēdeti sukham vā dukkham vā adukkhamasukham vā, sabbam tam pubbe katahetū”ti, idha panekacco samaṇo vā brāhmaṇo vā evamvādī hoti evamdiṭṭhī “yam kiñcāyam purisapuggalo paṭisamvēdeti sukham vā dukkham vā adukkhamasukham vā, sabbam tam issaranimmānahetū”ti, idha panekacco samaṇo vā brāhmaṇo vā evamvādī hoti evamdiṭṭhī “yam kiñcāyam purisapuggalo paṭisamvēdeti sukham vā dukkham vā adukkhamasukham vā, sabbam tam aheto appaccayāti, imāni tīṇi titthāyatānāni. (15)

924. Tattha katame tayo kiñcanā¹, rāgo kiñcanam, doso kiñcanam, moho kiñcanam, ime tayo kiñcanā. (16)

Tattha katamāni tīṇi aṅgaṇāni, rāgo aṅgaṇam, doso aṅgaṇam, moho aṅgaṇam, imāni tīṇi aṅgaṇāni. (17)

Tattha katamāni tīṇi malāni, rāgo malam, doso malam, moho malam, imāni tīṇi malāni. (18)

Tattha katamāni tīṇi visamāni, rāgo visamaṁ, doso visamaṁ, moho visamaṁ, imāni tīṇi visamāni. (19)

Tattha katamāni aparānipi tīṇi visamāni, kāyavisamaṁ vacīvisamaṁ manovisamaṁ, imāni tīṇi visamāni. (20)

1. Katamāni tīṇi kiñcanāni (?) Dī 3. 182 piṭṭhepi.

Tattha katame tayo aggī, rāgaggi dosaggi mohaggi, ime tayo aggī. (21)

Tattha katame tayo kasāvā, rāgakasāvo dosakasāvo mohakasāvo, ime tayo kasāvā. (22)

Tattha katame aparepi tayo kasāvā, kāyakasāvo vacikasāvo manokasāvo, ime tayo kasāvā. (23)

925. Tattha katamā assādadiṭṭhi, idhekacco samaṇo vā brāhmaṇo vā evaṁvādī hoti evamdiṭṭhī “natthi kāmesu doso”ti, so kāmesu pātabyatam āpajjati, ayam vuccati assādadiṭṭhi.

Tattha katamā attānudiṭṭhi, idha assutavā puthujjano ariyānam adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto sappurisānam adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto rūpam attato samanupassati, rūpavantam vā attānam, attani vā rūpam, rūpasmim vā attānam. Vedanam -pa- saññam -pa- sañkhāre -pa- viññānam attato samanupassati, viññāṇavantam vā attānam, attani vā viññāṇam, viññāṇasmim vā attānam, yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati attānudiṭṭhi.

Tattha katamā micchādiṭṭhi, “natthi dinnam, natthi yitṭham -pa- ye imañca lokam parañca lokam sayam abhiññā sacchikatvā pavedentī”ti yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigatam -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati micchādiṭṭhi. Sassatadiṭṭhi. Assādadiṭṭhi. Sakkāyadiṭṭhi. Attānudiṭṭhi. Ucchedadiṭṭhi. Micchādiṭṭhi. (24)

926. Tattha katamā arati, pantesu vā senāsaneshu aññataraññataresu vā adhikusalesu dhammesu arati aratitā anabhirati anabhiramaṇā ukkaṇṭhitā paritassitā, ayam vuccati arati.

Tattha katamā vihesā, idhekacco pāṇinā vā leḍḍunā vā daṇḍena vā satthena vā rajju�ā vā aññataraññatarena satte viheṭheti, yā evarūpā heṭhanā viheṭhanā himsanā vihimsanā rosanā virosanā parūpaghāto, ayam vuccati vihesā.

Tattha katamā adhammacariyā, kāyena adhammacariyāvisamacariyā, vācāya adhammacariyāvisamacariyā, manasā adhammacariyāvisamacariyā, ayam vuccati adhammacariyā. (25)

927. Tattha katamā dovacassatā, sahadhammike vuccamāne dovacassāyam dovacassiyam dovacassatā vippatikulaggāhitā vipaccanīkasātata anādariyam anādaratā agāravatā appatissavatā, ayam vuccati dovacassatā.

Tattha katamā pāpamittatā, ye te puggalā assaddhā dussilā appassutā maccharino duppaññā, yā tesam sevanā nisevanā samsevanā bhajanā sambhajanā bhatti sambhatti tamṣampavañkatā, ayam vuccati pāpamittatā.

Tattha katamā nānattasaññā, kāmasaññā byāpādasaññā vihiṁsāsaññā, ayam vuccati nānattasaññā. Sabbāpi akusalā saññā nānattasaññā. (26)

928. Tattha katamā uddhaccam, yam cittassa uddhaccam avūpasamo cetaso vikkhepo bhantattam cittassa, idam vuccati uddhaccam.

Tattha katamā kosajjam, kāyaduccarite vā vacīduccarite vā manoduccarite vā pañcasu vā kāmaguṇesu cittassa vossaggo vossaggānuppadānam kusalānam dhammānam bhāvanāya asakkaccakiriyatā asātaccakiriyatā anaṭṭhitakiriyatā olīnavuttitā nikkhittachandatā nikkhittadhuratā anāsevanā abhāvanā abahulikammañ anadhiṭṭhānam ananuyogo pamādo, idam vuccati kosajjam.

Tattha katamo pamādo, kāyaduccarite vā vacīduccarite vā manoduccarite vā pañcasu vā kāmaguṇesu cittassa vossaggo vossaggānuppadānam kusalānam dhammānam bhāvanāya asakkaccakiriyatā asātaccakiriyatā anaṭṭhitakiriyatā olīnavuttitā nikkhittachandatā nikkhittadhuratā anāsevanā abhāvanā abahulikammañ anadhiṭṭhānam ananuyogo pamādo, yo evarūpo pamādo pamajjanā pamajjitatattam, ayam vuccati pamādo. (27)

929. Tattha katamā asantuṭṭhitā,
 itarītaracīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārehi pañcahi
 vā kāmaguṇehi asantuṭṭhassa bhiyyokamyatā, yā evarūpā icchā icchāgatā
 asantuṭṭhitā rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati asantuṭṭhitā.

Tattha katamā asampajaññatā, yaṁ aññānam adassanam -pa- avijjālaṅgī¹
 moho akusalamūlam, ayam vuccati asampajaññatā.

Tattha katamā mahicchatā,
 itarītaracīvarapiṇḍapātasenāsanagilānapaccayabhesajjaparikkhārehi pañcahi
 vā kāmaguṇehi asantuṭṭhassa bhiyyokamyatā, yā evarūpā icchā icchāgatā
 mahicchatā rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ayam vuccati mahicchatā. (28)

930. Tattha katamam ahirikam, yam na hiriyati hiriyitabbena na hiriyati
 pāpakānam akusalānam dhammānam samāpattiyā, idam vuccati ahirikam.

Tattha katamam anottappam, yam na ottappati ottappitabbena na
 ottappati pāpakānam akusalānam dhammānam samāpattiyā, idam vuccati
 anottappam.

Tattha katamo pamādo, kāyaduccarite vā vacīduccarite vā
 manoduccarite vā pañcasu vā kāmaguṇesu cittassa vossago
 vossaggānuppadānam kusalānam dhammānam bhāvanāya asakkaccakiriyatā
 asātaccakiriyatā anaṭṭhitakiriyatā olīnavuttitā nikkhittachandatā
 nikkhittadhuratā anāsevanā abhāvanā abahulīkammaṁ anadhitṭhānam
 ananuyogo pamādo, yo evarūpo pamādo, pamajjanā pamajjitatam, ayam
 vuccati pamādo. (29)

931. Tattha katamam anādariyam, yam anādariyam anādaratā agāravatā
 appatissavatā anaddā anaddāyanā anaddāyitattam¹ asīlyam acittikāro, idam
 vuccati anādariyam.

Tattha katamā dovacassatā, sahadhammike vuccamāne dovacassāyam
 dovacassiyam dovacassatā vippaṭikulaggāhitā vipaccanīkasātata

1. Anādā anādāyanā anādāyitattam (Syā)

anādariyam anādaratā agāravatā appatissavatā, ayam vuccati dovacassatā.

Tattha katamā pāpamittatā, ye te puggalā assaddhā dussilā appassutā maccharino duppaññā, yā tesam sevanā nisevanā samsevanā paṭisevanā bhajanā sambhajanā bhatti sambhatti tamśampavañkatā, ayam vuccati pāpamittatā. (30)

932. Tattha katamā assaddhiyam, idhekacco assaddho hoti na saddahati Buddham vā dhammam vā samgham vā, yam evarūpam assaddhiyam assaddahanā anokappanā anabhippasādo, idam vuccati assaddhiyam.

Tattha katamā avadaññutā, pañca macchariyāni āvāsamacchariyam kulamacchariyam lābhamacchariyam vaṇṇamacchariyam dhammadmacchariyam, yam evarūpam maccheram maccharāyanā maccharāyitattam veviccham kadariyam kaṭukañcukatā aggahitattam cittassa, ayam vuccati avadaññutā.

Tattha katamā kosajjam, kāyaduccarite vā vacīduccarite vā manoduccarite vā pañcasu vā kāmaguñesu cittassa vossaggo vossaggānuppadānam kusalānam dhammānam bhāvanāya asakkaccakiriyatā asātaccakiriyatā anaṭṭhitakiriyatā olīnavuttitā nikkhittachandatā nikkhittadhuratā anāsevanā abhāvanā abahulikammam anadhiṭṭhānam ananuyogo pamādo, idam vuccati kosajjam. (31)

933. Tattha katamā uddhaccam, yam cittassa uddhaccam avūpasamo cetaso vikkhepo bhantattam cittassa, idam vuccati uddhaccam.

Tattha katamo asamvaro, idhekacco cakkhunā rūpam disvā nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī, yatvādhikarañamenam cakkhundriyam asamvutam viharantam abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyum, tassa samvarāya na paṭipajjati, na rakkhati cakkhundriyam, cakkhundriye na samvaram āpajjati. Sotena saddam sutvā -pa- ghānena gandham ghāyitvā -pa- jivhāya rasam sāyitvā -pa- kāyena phoṭṭhabbam phusitvā -pa- manasā dhammam viññāya nimittaggāhī hoti anubyañjanaggāhī, yatvādhikarañamenam manindriyam asamvutam viharantam abhijjhādomanassā pāpakā akusalā dhammā anvāssaveyyum, tassa

saṁvarāya na paṭipajjati, na rakkhati manindriyam, manindriye na saṁvaram āpajjati, ayaṁ vuccati asaṁvaro.

Tattha katamāṁ dussīlyam, kāyiko vītikkamo vācasiko vītikkamo kāyikavācasiko vītikkamo, idam vuccati dussīlyam. (32)

934. Tattha katamā ariyānam adassanakamyatā. Tattha katame ariyā, ariyā vuccanti Buddhā ca Buddhasāvakā ca, yā imesam ariyānam adassanakamyatā adaṭṭhukamyatā asametukamyatā asamāgantukamyatā. Ayam vuccati ariyānam adassanakamyatā.

Tattha katamā saddhammāṁ asotukamyatā. Tattha katamo saddhammo, cattāro satipaṭṭhānā cattāro sammappadhānā cattāro iddhipādā pañcindriyāni pañca balāni satta bojjhaṅgā arivo atṭhaṅgiko maggo, ayam vuccati saddhammo. Yā imassa saddhammassa asotukamyatā asavanakamyatā anuggahetukamyatā adhāretukamyatā, ayaṁ vuccati saddhammāṁ asotukamyatā.

Tattha katamā upārambhacittatā. Tattha katamo upārambho, yo upārambho anupārambho upārambhanā anupārambhanā anupārambhi tattam uññā avaññā paribhavo randhagavesitā, ayaṁ vuccati upārambhacittatā. (33)

935. Tattha katamāṁ muṭṭhassaccam, yā assati ananussati appaṭissati assati assaraṇatā adhāraṇatā pilāpanatā sammusanatā, idam vuccati muṭṭhassaccam.

Tattha katamāṁ asampajaññam, yaṁ aññānaṁ adassanām -pa-avijjālaṅgī moho akusalamūlam, idam vuccati asampajaññam.

Tattha katamo cetaso vikkhepo, yaṁ cittassa uddhaccam avūpasamo cetaso vikkhepo bhantattam cittassa, ayaṁ vuccati cetaso vikkhepo. (34)

936. Tattha katamo ayoniso manasikāro, “anicce niccan”ti ayoniso manasikāro, “dukkhe sukhan”ti ayoniso manasikāro, “anattani attā”ti ayoniso manasikāro,

“asubhe subhan”ti ayoniso manasikāro, saccavippatikulena vā cittassa āvaṭṭanā anāvaṭṭanā ābhogo samannāhāro manasikāro, ayam vuccati ayoniso manasikāro.

Tattha katamā kummaggasevanā. Tattha katamo kummaggo, micchādiṭṭhi micchāsaṅkappo micchāvācā micchākammanto micchā-ājīvo micchāvāyāmo micchāsatī micchāsamādhi, ayam vuccati kummaggo. Yā imassa kummaggassa sevanā nisevanā samsevanā bhajanā sambhajanā bhatti sambhatti tamśampavaṅkatā, ayam vuccati kummaggasevanā.

Tattha katamā cetaso ca līnattam, yā cittassa akalyatā akammaññatā olīyanā sallīyanā līnam līyanā līyitattam thinam thiyanā thiyitattam cittassa, idam vuccati cetaso ca līnattam. (35)

Tikam.

---

4. Catukkaniddesa

937. Tattha katame cattāro āsavā, kāmāsavo bhavāsavo diṭṭhāsavo avijjāsavo.

Tattha katamo kāmāsavo, yo kāmesu kāmacchando kāmarāgo kāmanandī kāmataṇhā kāmasineho kāmaparijāho kāmamucchā kāmajjhosānam, ayam vuccati kāmāsavo.

Tattha katamo bhavāsavo, yo bhavesu bhavacchando -pa-bhavajjhosānam, ayam vuccati bhavāsavo.

Tattha katamo diṭṭhāsavo, “sassato loko”ti vā “asassato loko”ti vā “antavā loko”ti vā “anantavā loko”ti vā “tam jīvam tam sarīran”ti vā “aññam jīvam aññam sarīran”ti vā “hoti tathāgato param maraṇā”ti vā “na hoti tathāgato param maraṇā”ti vā “hoti ca na ca hoti tathāgato param maraṇā”ti vā “neva hoti na na hoti tathāgato param maraṇā”ti vā, yā evarūpā

diṭṭhi diṭṭhigataṁ -pa- vipariyāsaggāho, ayam vuccati diṭṭhāsavo. Sabbāpi micchādiṭṭhi diṭṭhāsavo.

Tattha katamo avijjāsavo, dukkhe aññāṇam, dukkhasamudaye aññāṇam, dukkhanirodhe aññāṇam, dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya aññāṇam, pubbante aññāṇam, aparante aññāṇam, pubbantāparante aññāṇam, idappaccayatā paṭiccasamuppannesu dhammesu aññāṇam, yam evarūpam aññāṇam adassanam -pa- avijjālaṅgī moho akusalamūlam, ayam vuccati avijjāsavo. Ime cattāro āsavā. (1)

938. Tattha katame cattāro ganthā -pa- cattāro oghā -pa- cattāro yogā -pa- cattāri upādānāni, kāmupādānam diṭṭhupādānam sīlabbatupādānam attavādupādānam.

Tattha katamam kāmupādānam, yo kāmesu kāmacchando -pa- kāmajjhosānam, idam vuccati kāmupādānam.

Tattha katamam diṭṭhupādānam, “natthi dinnam, natthi yiṭṭham -pa- ye imañca lokam parañca lokam sayam abhiññā sacchikatvā pavedentī”ti yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigataṁ -pa- vipariyāsaggāho, idam vuccati diṭṭhupādānam. Ṭhapetvā sīlabbatupādānañca attavādupādānañca sabbāpi micchādiṭṭhi diṭṭhupādānam.

Tattha katamam sīlabbatupādānam, ito bahiddhā samaṇabrahmaṇānam sīlena suddhi vatena suddhi sīlabbatena suddhīti, yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigataṁ -pa- vipariyāsaggāho, idam vuccati sīlabbatupādānam.

Tattha katamam attavādupādānam, idha assutavā puthujjano ariyānam adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto, sappurisānam adassāvī sappurisadhammassa akovido sappurisadhamme avinīto rūpam attato samanupassati, rūpavantam vā attānam, attani vā rūpam, rūpasmiṁ vā attānam. Vedanam -pa-. Saññam -pa-. Saṅkhāre -pa-. Viññāṇam attato samanupassati, viññāṇavantam vā attānam, attani vā viññāṇam, viññāṇasmiṁ vā attānam, yā evarūpā diṭṭhi diṭṭhigataṁ -pa- vipariyāsaggāho, idam vuccati attavādupādānam. Imāni cattāri upādānāni. (5)

939. Tattha katame cattāro taṇhuppādā, cīvarahetu vā bhikkhuno taṇhā uppajjamānā uppajjati, piṇḍapātahetu vā bhikkhuno taṇhā uppajjamānā uppajjati, senāsanahetu vā bhikkhuno taṇhā uppajjamānā uppajjati, itibhavābhavahetu vā bhikkhuno taṇhā uppajjamānā uppajjati. Ime cattāro taṇhuppādā. (6)

Tattha katamāni cattāri agatigamanāni, chandāgatim gacchatī, dosāgatim gacchatī, mohāgatim gacchatī, bhayāgatim gacchatī, yā evarūpā agati agatigamanām chandagamanām vaggagamanām vārigamanām, imāni cattāri agatigamanāni. (7)

Tattha katame cattāro vipariyāsā, “anicce niccan”ti saññāvipariyāso cittavipariyāso diṭṭhivipariyāso, “dukkhe sukhan”ti saññāvipariyāso cittavipariyāso diṭṭhivipariyāso, “anattani attā”ti saññāvipariyāso cittavipariyāso diṭṭhivipariyāso, “asubhe subhan”ti saññāvipariyāso cittavipariyāso diṭṭhivipariyāso. Ime cattāro vipariyāsā. (8)

Tattha katame cattāro anariyavohārā, adiṭṭhe diṭṭhavāditā, assute sutavāditā, amute mutavāditā, aviññāte viññātavāditā, ime cattāro anariyavohārā. (9)

Tattha katame aparepi cattāro anariyavohārā, diṭṭhe adiṭṭhavāditā, sute assutavāditā, mute amutavāditā, viññāte aviññātavāditā, ime cattāro anariyavohārā. (10)

Tattha katamāni cattāri duccaritāni, pāṇātipāto adinnādānam kāmesumicchācāro musāvādo, imāni cattāri duccaritāni. (11)

Tattha katamāni aparānipi cattāri duccaritāni, musāvādo pisuṇā vācā pharusā vācā samphappalāpo, imāni cattāri duccaritāni. (12)

Tattha katamāni cattāri bhayāni, jātibhayam jarābhayam byādhhibhayam maraṇabhayam, imāni cattāri bhayāni. (13)

Tattha katamāni aparānipi cattāri bhayāni, rājabhayam corabhayam aggibhayam udakabhayam, imāni cattāri bhayāni. (14)

Tattha katamāni aparānipi cattāri bhayāni, ūmibhayam
kumbhīlabhayam¹ āvatṭabhayam susukābhayaṁ, imāni cattāri bhayāni. (15)

Tattha katamāni aparānipi cattāri bhayāni, attānuvādabhayam
parānuvādabhayam daṇḍabhayam duggatibhayam, imāni cattāri bhayāni.
(16)

Tattha katamā catasso diṭṭhiyo, “sayamkataṁ sukhadukkhan”ti saccato
thetato diṭṭhi uppajjati, “paramkataṁ sukhadukkhan”ti saccato thetato diṭṭhi
uppajjati, “sayamkatañca paramkatañca sukhadukkhan”ti saccato thetato
diṭṭhi uppajjati, “asayaṁkāraṁ aparaṁkāraṁ adhiccasamuppannaṁ
sukhadukkhan”ti saccato thetato diṭṭhi uppajjati, imā catasso diṭṭhiyo. (17)

Catukkam.

---

5. Pañcakaniddesa

940. Tattha katamāni pañcorambhāgīyāni saṁyojanāni, sakkāyadiṭṭhi
vicikicchā sīlabbataparāmāso kāmacchando byāpādo, imāni
pañcorambhāgīyāni saṁyojanāni. (1)

Tattha katamāni pañcuddhambhāgīyāni saṁyojanāni, rūparāgo
arūparāgo māno uddhaccam avijjā, imāni pañcuddhambhāgīyāni
saṁyojanāni. (2)

Tattha katamāni pañca macchariyāni, āvāsamacchariyam
kulamacchariyam lābhamacchariyam vaṇṇamacchariyam
dhammadmacchariyam, imāni pañca macchariyāni. (3)

Tattha katame pañca saṅgā, rāgasasaṅgo dosasaṅgo mohasaṅgo
mānasasaṅgo diṭṭhisāṅgo, ime pañca saṅgā. (4)

Tattha katame pañca sallā, rāgasallam dosasallam mohasallam
mānasallam diṭṭhisallam, ime pañca sallā. (5)

941. Tattha katame pañca cetokhilā, Satthari kaṅkhati vicikicchatī
nādhimuccati na sampasīdati, dhamme kaṅkhati vicikicchatī nādhimuccati
na sampasīdati,

---

1. Kumbhīrabhayaṁ, kumbhīlabhayaṁ, (?) (kumbha + īra + a = bhaya)

samghe kañkhati vicikicchatī nādhimuccati na sampasīdati, sikkhāya
kañkhati vicikicchatī nādhimuccati na sampasīdati, sabrahmacārīsu kupito
hoti anattamano āhatacitto khilajāto, ime pañca cetokhilā. (6)

Tattha katame pañca cetasovinibandhā, kāme avītarāgo hoti
avigatacchando avigatapemo avigatapipāso avigatapariļāho avigatataļho,
kāye avītarāgo hoti. Rūpe avītarāgo hoti. Yāvadattham udarāvadehakam
bhuñjītvā seyyasukham passasukham middhasukham anuyutto viharati,
aññataram devanikāyam pañidhāya brahmacariyam carati “iminañham sīlena
vā vatena vā tapena vā brahmacariyena vā devo vā bhavissāmi devaññataro
vā”ti, ime pañca cetasovinibandhā. (7)

Tattha katamāni pañca nīvaraṇāni, kāmacchandanīvaraṇam
byāpādanīvaraṇam thinamiddhanīvaraṇam uddhaccakukkuccanīvaraṇam
vicikicchānīvaraṇam, imāni pañca nīvaraṇāni. (8)

Tattha katamāni pañca kammāni ānantarikāni, mātā jīvitā voropitā hoti,
pitā jīvitā voropito hoti, arahanto jīvitā voropito hoti, duṭṭhenā cittena
Tathāgatassa lohitam uppāditam hoti, saṃgho bhinno hoti, imāni pañca
kammāni ānantarikāni. (9)

Tattha katamā pañca diṭṭhiyo, “saññī attā hoti arogo param maraṇā”ti
ittheke abhivadanti, “asaññī attā hoti arogo param maraṇā”ti ittheke
abhivadanti, “nevasaññīnāsaññī attā hoti arogo param maraṇā”ti ittheke
abhivadanti, sato vā pana sattassa ucchedam vināsam vibhavam paññapenti
diṭṭhadhammanibbānam vā paneke abhivadanti, imā pañca diṭṭhiyo. (10)

942. Tattha katame pañca verā, pāṇātipāto adinnādānam
kāmesumicchācāro musāvādo surāmerayamajjapamādaṭṭhānā, ime pañca
verā. (11)

Tattha katame pañca byasanā, nātibyasanam bhogabyasanam
rogabyasanam sīlabyasanam diṭṭhibyasanam, ime pañca byasanā. (12)

Tattha katame pañca akkhantiyā ādīnavā, bahuno janassa appiyo hoti
amanāpo, verabahulo ca hoti vajjabahulo ca, sammūlho kālam karoti,
kāyassa bhedā param maraṇā apāyaṁ duggatim vinipātam nirayaṁ
upapajjati, ime pañca akkhantiyā ādīnavā. (13)

Tattha katamāni pañca bhayāni, ājīvakabhayaṁ asilokabhayaṁ
parisasārajjabhyayaṁ maraṇabhyayaṁ duggatibhayaṁ, imāni pañca bhayāni.
(14)

943. Tattha katame pañca diṭṭhadhammanibbānavādā, idhekacco
samaṇo vā brāhmaṇo vā evamvādī hoti evamdiṭṭhi¹ “yato kho bho ayam attā
pañcahi kāmaguṇehi samappito samaṅgībhūto paricāreti, ettāvatā kho bho
ayam attā paramadiṭṭhadhammanibbānappatto hotī”ti, ittheke sato sattassa
paramadiṭṭhadhammanibbānam paññapenti.

Tamañño evamāha “atthi kho bho eso attā, yaṁ tvam vadesi, ‘neso
natthī’ti vadāmi. No ca kho bho ayam attā ettāvatā
paramadiṭṭhadhammanibbānappatto hoti. Tam kissa hetu, kāmā hi bho
aniccā dukkhā vipariṇāmadhammā, tesam vipariṇāmaññathābhāvā
uppajjanti, sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā, yato kho bho ayam attā
vivicceva kāmehi -pa- paṭhamam jhānam upasampajja viharati. Ettāvatā kho
bho ayam attā paramadiṭṭhadhammanibbānappatto hotī”ti, ittheke sato
sattassa paramadiṭṭhadhammanibbānam paññapenti.

Tamañño evamāha “atthi kho bho eso attā, yaṁ tvam vadesi, ‘neso
natthī’ti vadāmi. No ca kho bho ayam attā ettāvatā
paramadiṭṭhadhammanibbānappatto hoti. Tam kissa hetu, yadeva tattha
vitakkitam vicāritam, etena etaṁ oḷārikaṁ akkhāyati, yato kho bho ayam
attā vitakkavicārānam vūpasamā -pa- dutiyam jhānam upasampajja viharati.
Ettāvatā kho bho ayam attā paramadiṭṭhadhammanibbānappatto hotī”ti,
ittheke sato sattassa paramadiṭṭhadhammanibbānam paññapenti

1. Evamdiṭṭhi (Syā)

Tamañño evamāha “atthi kho bho eso attā, yam tvam vadesi, ‘neso natthī’ti vadāmi. No ca kho bho ayam attā ettāvatā paramadiṭṭhadhammanibbānappatto hoti. Tam kissa hetu, yadeva tattha pītigatam cetaso uppilāvitam, etena etam olārikam akkhāyati, yato kho bho ayam attā pītiyā ca virāgā -pa- tatiyam jhānam upasampajja viharati. Ettāvatā kho bho ayam attā paramadiṭṭhadhammanibbānappatto hotī”ti, ittheke sato sattassa paramadiṭṭhadhammanibbānam paññapenti.

Tamañño evamāha “atthi kho bho eso attā, yam tvam vadesi, ‘neso natthī’ti vadāmi. No ca kho bho ayam attā ettāvatā paramadiṭṭhadhammanibbānappatto hoti. Tam kissa hetu, yadeva tattha sukhapīti cetaso ābhogo, etena etam olārikam akkhāyati, yato kho bho ayam attā sukhassa ca pahānā -pa- catuttham jhānam upasampajja viharati. Ettāvatā kho bho ayam attā paramadiṭṭhadhammanibbānappatto hotī”ti, ittheke sato sattassa paramadiṭṭhadhammanibbānam paññapenti. Ime pañca diṭṭhadhammanibbānavādā. (15)

Pañcakam.

---

6. Chakkāniddesa

944. Tattha katamāni cha vivādamūlāni, kodho makkho issā sāt̄heyyaṁ pāpicchatā sandiṭṭhiparāmāsitā, imāni cha vivādamūlāni. (1)

Tattha katame cha chandarāgā, chandarāgā gehasitā dhammā manāpiyesu rūpesu gehasito rāgo sārāgo cittassa sārāgo, manāpiyesu saddesu -pa- manāpiyesu gandhesu -pa- manāpiyesu rasesu -pa- manāpiyesu phoṭṭhabbesu -pa- manāpiyesu dhammesu gehasito rāgo sārāgo cittassa sārāgo, ime cha chandarāgā. (2)

Tattha katamāni cha virodhavatthūni, amanāpiyesu rūpesu cittassa āghāto paṭighāto caṇḍikkaṁasuropo anattamanatā cittassa, amanāpiyesu saddesu -pa- amanāpiyesu gandhesu -pa- amanāpiyesu rasesu -pa- amanāpiyesu phoṭṭhabbesu -pa- amanāpiyesu dhammesu

cittassa āghāto paṭighāto caṇḍikkam asuropo anattamanatā cittassa, imāni cha virodhavatthūni. (3)

Tattha katame cha taṇhākāyā, rūpatāṇhā saddataṇhā gandhataṇhā rasataṇhā phoṭṭhabbatāṇhā dhammadataṇhā, ime cha taṇhākāyā. (4)

945. Tattha katame cha agāravā, Satthari agāravo viharati appatisso, dhamme agāravo viharati appatisso, sārīga agāravo viharati appatisso, sikkhāya agāravo viharati appatisso, appamāde agāravo viharati appatisso, paṭisanthāre agāravo viharati appatisso, ime cha agāravā. (5)

Tattha katame cha parihāniyā dhammā, kammārāmatā bhassārāmatā niddārāmatā saṅgaṇikārāmatā saṃsaggārāmatā papañcārāmatā, ime cha parihāniyā dhammā. (6)

946. Tattha katame aparepi cha parihāniyā dhammā, kammārāmatā bhassārāmatā niddārāmatā saṅgaṇikārāmatā dovacassatā pāpamittatā, ime cha parihāniyā dhammā. (7)

Tattha katame cha somanassupavicārā, cakkhunā rūpaṁ disvā somanassatthāniyam rūpaṁ upavicarati. Sotena saddam sutvā -pa- ghānena gandham ghāyitvā -pa- jivhāya rasam sāyitvā -pa- kāyena phoṭṭhabbam phusitvā -pa- manasā dhammam viññāya somanassatthāniyam dhammam upavicarati, ime cha somanassupavicārā. (8)

Tattha katame cha domanassupavicārā, cakkhunā rūpaṁ disvā domanassatthāniyam rūpaṁ upavicarati. Sotena saddam sutvā -pa- ghānena gandham ghāyitvā -pa- jivhāya rasam sāyitvā -pa- kāyena phoṭṭhabbam phusitvā -pa- manasā dhammam viññāya domanassatthāniyam dhammam upavicarati, ime cha domanassupavicārā. (9)

Tattha katame cha upekkhupavicārā, cakkhunā rūpaṁ disvā upekkhātthāniyam rūpaṁ upavicarati. Sotena saddam sutvā -pa- ghānena gandham ghāyitvā -pa- jivhāya rasam sāyitvā -pa- kāyena phoṭṭhabbam phusitvā -pa- manasā dhammam viññāya upekkhātthāniyam dhammam upavicarati, ime cha upekkhupavicārā. (10)

947. Tattha katamāni cha gehasitāni somanassāni, manāpiyesu rūpesu gehasitam cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, manāpiyesu saddesu -pa- manāpiyesu gandhesu -pa- manāpiyesu rasesu -pa- manāpiyesu phoṭṭhabbesu -pa- manāpiyesu dhammesu gehasitam cetasikam sātam cetasikam sukham cetosamphassajam sātam sukham vedayitam cetosamphassajā sātā sukhā vedanā, imāni cha gehasitāni somanassāni. (11)

Tattha katamāni cha gehasitāni domanassāni, amanāpiyesu rūpesu gehasitam cetasikam asātam cetasikam dukkham cetosamphassajam asātam dukkham vedayitam cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, amanāpiyesu saddesu -pa- amanāpiyesu gandhesu -pa- amanāpiyesu rasesu -pa- amanāpiyesu phoṭṭhabbesu -pa- amanāpiyesu dhammesu gehasitam cetasikam asātam cetasikam dukkham cetosamphassajam asātam dukkham vedayitam cetosamphassajā asātā dukkhā vedanā, imāni cha gehasitāni domanassāni. (12)

Tattha katamā cha gehasitā upekkhā, upekkhāṭṭhāniyesu rūpesu gehasitam cetasikam neva sātam nāsātam cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, upekkhāṭṭhāniyesu saddesu -pa- upekkhāṭṭhāniyesu gandhesu -pa- upekkhāṭṭhāniyesu rasesu -pa- upekkhāṭṭhāniyesu phoṭṭhabbesu -pa- upekkhāṭṭhāniyesu dhammesu gehasitam cetasikam neva sātam nāsātam cetosamphassajam adukkhamasukham vedayitam cetosamphassajā adukkhamasukhā vedanā, imā cha gehasitā upekkhā. (13)

948. Tattha katamā cha diṭṭhiyo, “atthi me attā”ti vā assa saccato theta to diṭṭhi uppajjati, “natthi me attā”ti vā assa saccato theta to diṭṭhi uppajjati, “attanā vā attānam sañjānāmī”ti vā assa saccato theta to diṭṭhi uppajjati, “attanā vā anattānam sañjānāmī”ti vā assa saccato theta to diṭṭhi uppajjati, “anattanā vā attānam sañjānāmī”ti vā assa saccato theta to diṭṭhi uppajjati, atha vā

panassa evamdiṭṭhī hoti “so me ayam attā vado vedeyyo, tatra tatra dīgharattam kalyāṇapāpakānam kammānam vipākam paccanubhoti, na so jāto nāhosi, na so jāto na bhavissati, “nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo”ti vā panassa saccato thetato diṭṭhi uppajjati, imā cha diṭṭhiyo. (14)

Chakkam.

---

7. Sattakaniddesa

949. Tattha katame sattānusayā, kāmarāgānusayo paṭighānusayo mānānusayo diṭṭhānusayo vicikicchānusayo bhavarāgānusayo avijjānusayo, ime satta anusayā. (1)

Tattha katamāni satta saṃyojanāni, kāmarāgasamyojanām paṭighasamyojanām mānasamyojanām diṭṭhisamyojanām vicikicchāsamyojanām bhavarāgasamyojanām avijjāsamyojanām, imāni satta samyojanāni. (2)

Tattha katamāni satta pariyuṭṭhānāni, kāmarāgapariyuṭṭhānam paṭighapariyuṭṭhānam mānapariyuṭṭhānam diṭṭhipariyuṭṭhānam vicikicchāpariyuṭṭhānam bhavarāgapariyuṭṭhānam avijjāpariyuṭṭhānam, imāni satta pariyuṭṭhānāni. (3)

950. Tattha katame satta asaddhammā, assaddho hoti, ahiriko hoti, anottappī hoti, appassuto hoti, kusīto hoti, muṭṭhassatī hoti, duppañño hoti, ime satta asaddhammā. (4)

Tattha katamāni satta duccaritāni, pāṇātipāto adinnādānam kāmesumicchācāro musāvādo pisuṇā vācā pharusā vācā samphappalāpo, imāni satta duccaritāni. (5)

Tattha katame satta mānā, māno atimāno mānātimāno omāno adhimāno asmimāno micchāmāno, ime satta mānā. (6)

951. Tattha katamā satta diṭṭhiyo, idhekacco samaṇo vā brāhmaṇo vā evamvādī hoti evamdiṭṭhī “yato kho bho ayam attā

rūpī cātumahābhūtiko¹ mātāpettikasambhavo kāyassa bhedā ucchijjati vinassati, na hoti param maraṇā, ettāvatā kho bho ayam attā sammā samucchinno hotī”ti, ittheke sato sattassa ucchedam vināsam vibhavam paññapenti. (6-1)

Tamañño evamāha “atthi kho bho eso attā, yam tvam vadesi, ‘neso natthī’ti vadāmi. No ca kho bho ayam attā ettāvatā sammā samucchinno hoti. Atthi kho bho añño attā dibbo rūpī kāmāvacaro kabalīkārabhakkho, tam tvam na jānāsi na passasi, tamaham jānāmi passāmi. So kho bho attā yato kāyassa bhedā ucchijjati vinassati, na hoti param maraṇā, ettāvatā kho bho ayam attā sammā samucchinno hotī”ti, ittheke bho sattassa ucchedam vināsam vibhavam paññapenti. (6-2)

Tamañño evamāha “atthi kho bho eso attā, yam tvam vadesi, ‘neso natthī’ti vadāmi. No ca kho bho ayam ettāvatā sammā samucchinno hoti. Atthi kho bho añño attā dibbo rūpī manomayo sabbaṅgapaccaṅgī ahīnindriyo, tam tvam na jānāsi na passasi, tamaham jānāmi passāmi. So kho bho attā yato kāyassa bhedā ucchijjati vinassati, na hoti param maraṇā, ettāvatā kho bho ayam attā sammā samucchinno hotī”ti, ittheke sato sattassa ucchedam vināsam vibhavam paññapenti. (6-3)

Tamañño evamāha “atthi kho bho eso attā, yam tvam vadesi, ‘neso natthī’ti vadāmi. No ca kho bho ayam attā ettāvatā sammā samucchinno hoti. Atthi kho bho añño attā sabbaso rūpasaññānam samatikkamā paṭighasaññānam atthaṅgamā nānattasaññānam amanasikārā ‘ananto ākāso’ti Ākāsañcāyatanūpago, tam tvam na jānāsi na passasi, tamaham jānāmi passāmi. So kho bho attā yato kāyassa bhedā ucchijjati vinassati, na hoti param maraṇā, ettāvatā kho bho ayam attā sammā samucchinno hotī”ti, ittheke sato sattassa ucchedam vināsam vibhavam paññapenti. (6-4)

1. Cātummahābhūtiko (Sī, Syā)

Tamañño evamāha “atthi kho bho eso attā, yaṁ tvam vadesi, ‘neso natthī’ti vadāmi. No ca kho bho ayam attā ettāvatā sammā samucchinno hoti. Atthi kho bho añño attā sabbaso ākāsānañcāyatanam samatikkamma ‘anantam viññāṇan’ti Viññāṇañcāyatanūpago, tam tvam na jānāsi na passasi, tamaham jānāmi passāmi. So kho bho attā yato kāyassa bhedā ucchijjati vinassati, na hoti param marañā, ettāvatā kho bho ayam attā sammā samucchinno hotī’ti, ittheke sato sattassa ucchedam vināsam vibhavam paññapenti. (6-5)

Tamañño evamāha “atthi kho bho eso attā, yaṁ tvam vadesi, ‘neso natthī’ti vadāmi. No ca kho bho ayam attā ettāvatā sammā samucchinno hoti. Atthi kho bho añño attā sabbaso viññāṇañcāyatanam samatikkamma ‘natti kiñci’ti Ākiñcaññāyatanūpago, tam tvam na jānāsi na passasi, tamaham jānāmi passāmi. So kho bho attā yato kāyassa bhedā ucchijjati vinassati, na hoti param marañā, ettāvatā kho bho ayam attā sammā samucchinno hotī’ti, ittheke sato sattassa ucchedam vināsam vibhavam paññapenti. (6-6)

Tamañño evamāha “atthi kho pana eso attā, yaṁ tvam vadesi, ‘neso natthī’ti vadāmi. No ca kho bho ayam attā ettāvatā sammā samucchinno hoti. Atthi kho bho añño attā sabbaso ākiñcaññāyatanam samatikkamma Nevasaññānāsaññāyatanūpago. Tam tvam na jānāsi na passasi, tamaham jānāmi passāmi. So kho bho attā yato kāyassa bhedā ucchijjati vinassati, na hoti param marañā, ettāvatā kho bho ayam attā sammā samucchinno hotī’ti, ittheke sato sattassa ucchedam vināsam vibhavam paññapenti. Imā satta diṭṭhiyo. (7-7)

Sattakam.

---

8. Atṭhakaniddesa

952. Tattha katamāni atṭha kilesavatthūni, lobho doso moho māno diṭṭhi vicikicchā thinam uddhaccam, imāni atṭha kilesavatthūni.

953. Tattha katamāni atṭha kusītavatthūni, idha bhikkhunā kammam kātabbam hoti, tassa evam hoti “kammaṁ kho me kātabbam bhavissati, kammam kho pana me karontassa kāyo kilamissati, handāham nipajjāmī”ti. So nipajjati na vīriyam ārabhati appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya, idam paṭhamam kusītavatthu.

Puna caparam bhikkhunā kammaṁ kataṁ hoti, tassa evam hoti “aham kho kammaṁ akāsim, kammaṁ kho pana me karontassa kāyo kilanto, handāham nipajjāmī”ti. So nipajjati na vīriyam ārabhati appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya, idam dutiyam kusītavatthu.

Puna caparam bhikkhunā maggo gantabbo hoti, tassa evam hoti “maggo kho me gantabbo bhavissati, maggam kho pana me gacchantassa kāyo kilamissati, handāham nipajjāmī”ti. So nipajjati na vīriyam ārabhati appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya, idam tatiyam kusītavatthu.

Puna caparam bhikkhunā maggo gato hoti, tassa evam hoti “aham kho maggam agamāsim, maggam kho pana me gacchantassa kāyo kilanto, handāham nipajjāmī”ti. So nipajjati na vīriyam ārabhati appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya, idam catuttham kusītavatthu.

Puna caparam bhikkhu gāmam vā nigamam vā piṇḍāya caranto na labhati lūkhassa vā pañitassa vā bhojanassa yāvadattham pāripūrim, tassa evam hoti “aham kho gāmam vā nigamam vā piṇḍāya caranto nālattham lūkhassa vā pañitassa vā bhojanassa yāvadattham pāripūrim, tassa me kāyo kilanto akammañño, handāham nipajjāmī”ti. So nipajjati na vīriyam ārabhati appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya, idam pañcamaṁ kusītavatthu.

Puna caparam bhikkhu gāmam vā nigamam vā piṇḍāya caranto labhati lūkhassa vā pañitassa vā bhojanassa yāvadattham pāripūrim, tassa evam hoti “aham kho gāmam vā nigamam vā piṇḍāya caranto alattham lūkhassa vā pañitassa

vā bhojanassa yāvadattham pāripūrim, tassa me kāyo kilanto akammañño, māsācitam maññe handāham nipajjāmī”ti. So nipajjati na vīriyam ārabhati appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya, idam chattham kusītavatthu.

Puna caparam bhikkhuno uppanno hoti appamattako ābādho, tassa evam hoti “uppanno kho me ayam appamattako ābādho, atthi kappo nipajjituṁ, handāham nipajjāmī”ti. So nipajjati na vīriyam ārabhati appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya, idam sattamam kusītavatthu.

Puna caparam bhikkhu gilānā vuṭṭhito¹ hoti aciravuṭṭhito gelaññā, tassa evam hoti “aham kho gilānā vuṭṭhito aciravuṭṭhito gelaññā, tassa me kāyo dubbalo akammañño, handāham nipajjāmī”ti. So nipajjati na vīriyam ārabhati appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya, idam aṭṭhamam kusītavatthu. Imāni aṭṭha kusītavatthūni.

954. Tattha katamesu aṭṭhasu lokadhammesu cittassa paṭighāto, lābhe sārāgo, alābhe paṭivirodho, yase sārāgo, ayase paṭivirodho, pasamsāya sārāgo, nindāya paṭivirodho, sukhe sārāgo, dukkhe paṭivirodho. Imesu aṭṭhasu lokadhammesu cittassa paṭighāto.

955. Tattha katame aṭṭha anariyavohārā, adiṭṭhe diṭṭhavāditā, assute sutavāditā, amute mutavāditā, aviññātē viññātavāditā, diṭṭhe adiṭṭhavāditā, sute assutavāditā, mute amutavāditā, viññātē aviññātavāditā, ime aṭṭha anariyavohārā.

956. Tattha katame aṭṭha micchattā, micchādiṭṭhi micchāsaṅkappo micchāvācā micchākammanto micchā-ājīvo micchāvāyāmo micchāsati micchāsamādhi, ime aṭṭha micchattā.

1. Gilānavuṭṭhito (Saddaniibhi). Aṁ 2. 263 piṭṭhe Pāliyā Tīkā passitabbā.

957. Tattha katame aṭṭha purisadosā, idha bhikkhū bhikkhum āpattiyā codenti, so bhikkhu bhikkhūhi āpattiyā codīyamāno¹ “na sarāmi na sarāmī”ti assatiyāva nibbeṭheti, ayam paṭhamo purisadoso.

Puna caparam bhikkhū bhikkhum āpattiyā codenti, so bhikkhu bhikkhūhi āpattiyā codīyamāno codakamyeva paṭippharati “kim nu kho tuyhaṁ bālassa abyattassa bhaṇitena, tvampi nāma mām bhaṇitabbam maññasi”ti, ayam dutiyo purisadoso.

Puna caparam bhikkhū bhikkhum āpattiyā codenti, so bhikkhu bhikkhūhi āpattiyā codīyamāno codakamyeva² paccāropeti “tvampi khosi itthannāmam āpattim āpanno tvam tāva paṭhamam paṭikarohī”ti, ayam tatiyo purisadoso.

Puna caparam bhikkhū bhikkhum āpattiyā codenti, so bhikkhu bhikkhūhi āpattiyā codīyamāno aññenāññam paṭicarati, bahiddhā katham apanāmeti, kopañca dosañca appaccayañca pātukaroti, ayam catuttho purisadoso.

Puna caparam bhikkhū bhikkhum āpattiyā codenti, so bhikkhu bhikkhūhi āpattiyā codīyamāno samghamajjhē bāhāvikkhepakanām bhaṇati, ayam pañcamo purisadoso.

Puna caparam bhikkhū bhikkhum āpattiyā codenti, so bhikkhu bhikkhūhi āpattiyā codīyamāno “nevāhaṁ āpannomhi, na panāhaṁ anāpannomhi”ti tuṇhībhūto samgham viheseti, ayam chaṭṭho purisadoso.

Puna caparam bhikkhū bhikkhum āpattiyā codenti, so bhikkhu bhikkhūhi āpattiyā codīyamāno anādiyitvā samgham anādiyitvā codakam sāpattikova³ yenakāmam pakkamati, ayam sattamo purisadoso.

Puna caparam bhikkhū bhikkhum āpattiyā codenti, so bhikkhu bhikkhūhi āpattiyā codīyamāno evamāha “kim nu kho tumhe āyasmanto

1. Codiyamāno (Sī, Syā) Aṁ 3. 34 piṭṭhepi.

2. Codakasseeva (Syā) Aṁ 3. 35 piṭṭhepi.   3. Āpattikova (Ka) Aṁ 3. 36 piṭṭhepi.

atibālhami mayi byāvaṭā, idānāhami sikkhami paccakkhāya hīnāyāvattissāmī”ti, so sikkhami paccakkhāya hīnāyāvattitvā evamāha “idāni kho tumhe āyasmanto attamanā hothā”ti, ayam aṭṭhamo purisadoso. Ime aṭṭha purisadosā.

958. Tattha katame aṭṭha asaññīvādā, rūpī attā hoti arogo param maraṇāti “asaññī”ti nam paññapenti. Arūpī attā -pa-. Rūpī ca arūpī ca -pa-. Nevarūpīnārūpī -pa-. Antavā attā hoti arogo param maraṇāti “asaññī”ti nam paññapenti. Anantavā attā hoti arogo param maraṇāti “asaññī”ti nam paññapenti. Antavā ca anantavā ca attā hoti arogo param maraṇāti “asaññī”ti nam paññapenti. Nevantavā nānantavā attā hoti arogo param maraṇāti, “asaññī”ti nam paññapenti. Ime aṭṭha asaññīvādā.

959. Tattha katame aṭṭha nevasaññīnāsaññīvādā, rūpī attā hoti arogo param maraṇāti “nevasaññīnāsaññī”ti nam paññapenti. Arūpī attā hoti arogo param maraṇāti “nevasaññīnāsaññī”ti nam paññapenti. Rūpī ca arūpī ca attā hoti arogo param maraṇāti “nevasaññīnāsaññī”ti nam paññapenti. Nevarūpīnārūpī attā hoti arogo param maraṇāti “nevasaññīnāsaññī”ti nam paññapenti. Antavā attā hoti arogo param maraṇāti “nevasaññīnāsaññī”ti nam paññapenti. Antavā ca anantavā ca attā hoti arogo param maraṇāti “nevasaññīnāsaññī”ti nam paññapenti. Nevantavā nānantavā attā hoti arogo param maraṇāti “nevasaññīnāsaññī”ti nam paññapenti, ime aṭṭha nevasaññīnāsaññīvādā.

Aṭṭhakam.

---

9. Navakaniddesa

960. Tattha katamāni nava āghātavatthūni, “anattham me acarī”ti āghāto jāyati, “anattham me caratī”ti āghāto jāyati,

“anattham me carissatī”ti āghāto jāyati, “piyassa me manāpassa anattham acari -pa- anattham carati -pa- anattham carissatī”ti āghāto jāyati, “appiyassa me amanāpassa attham acari -pa- attham carati -pa- attham carissatī”ti āghāto jāyati. Imāni nava āghātavatthūni.

961. Tattha katamāni nava purisamalāni, kodho makkho issā macchariyam māyā sāt̄heyyam musāvādo pāpicchatā micchādiṭṭhi, imāni nava purisamalāni.

962. Tattha katame navavidhā mānā, seyyassa “seyyohamasmī”ti māno, seyyassa “sadisohamasmī”ti māno, seyyassa “hīnohamasmī”ti māno, sadisassa “seyyohamasmī”ti māno, sadisassa “sadisohamasmī”ti māno, sadisassa “hīnohamasmī”ti māno, hīnassa “seyyohamasmī”ti māno, hīnassa “sadisohamasmī”ti māno, hīnassa “hīnohamasmī”ti māno. Ime navavidhā mānā.

963. Tattha katame nava taṇhāmūlakā dhammā, taṇham paṭicca pariyesanā, pariyesanam paṭicca lābho, lābhām paṭicca vinicchayo, vinicchayam paṭicca chandarāgo, chandarāgam paṭicca ajjhosānam, ajjhosānam paṭicca pariggaho, pariggaham paṭicca macchariyam, macchariyam paṭicca ārakkho, ārakkhādhikaraṇam daṇḍādānasatthādānakalahaviggahavivādatuvam̄pesuññamusāvādā aneke pāpakā akusalā dhammā sambhavanti, ime nava taṇhāmūlakā dhammā.

964. Tattha katamāni nava iñjitāni, “asmī”ti iñjitametam, “ahamasmī”ti iñjitametam, “ayamahamasmī”ti iñjitametam, “bhavissan”ti iñjitametam, “rūpī bhavissan”ti iñjitametam, “arūpī bhavissan”ti iñjitametam, “saññī bhavissan”ti iñjitametam, “asaññī bhavissan”ti iñjitametam, “nevasaññīnāsaññī bhavissan”ti iñjitametam. Imāni nava iñjitāni.

965. Tattha katamāni nava maññitāni. Nava phanditāni. Nava papañcitāni. Nava sañkhatāni, “asmī”ti sañkhatametam, “ahamasmī”ti sañkhatametam, “ayamahamasmī”ti sañkhatametam, “bhavissan”ti sañkhatametam, “rūpī bhavissan”ti sañkhatametam, “arūpī bhavissan”ti sañkhatametam, “saññī bhavissan”ti

saṅkhatametam, “asaññī bhavissan”ti saṅkhatametam, “nevasaññīnāsaññī bhavissan”ti saṅkhatametam, imāni nava saṅkhatāni.

Navakam.

---

10. Dasakaniddesa

966. Tattha katamāni dasa kilesavatthūni, lobho doso moho māno dīṭhi vicikicchā thinam uddhaccam ahirikam anottappam, imāni dasa kilesavatthūni.

967. Tattha katamāni dasa āghātavatthūni, “anattham me acarī”ti āghāto jāyati, “anattham me caratī”ti āghāto jāyati, “anattham me carissatī”ti āghāto jāyati, “piyassa me manāpassa anattham acari -pa- anattham carati -pa- anattham carissatī”ti āghāto jāyati, “appiyassa me amanāpassa attham acari -pa- attham carati -pa- attham carissatī”ti āghāto jāyati, aṭṭhāne vā pana āghāto jāyati, imāni dasa āghātavatthūni.

968. Tattha katame dasa akusalakkammapathā, pāṇatipāto adinnādānam kāmesumicchācāro musāvādo pisuṇā vācā pharusā vācā samphappalāpo abhijjhā byāpādo micchādīṭhi, ime dasa akusalakkammapathā.

969. Tattha katamāni dasa samyojanāni, kāmarāgasamyojanam paṭighasamyojanam mānasamyojanam dīṭhisamyojanam vicikicchāsamyojanam sīlabbataparāmāsasamyojanam bhavarāgasamyojanam issāsamyojanam macchariyasamyojanam avijjāsamyojanam, imāni dasa samyojanāni.

970. Tattha katame dasa micchattā, micchādīṭhi micchāsaṅkappo micchāvācā micchākammanto micchā-ājīvo micchāvāyāmo micchāsatī micchāsamādhi micchāñāṇam micchāvimutti, ime dasa micchattā.

971. Tattha katamā dasavatthukā micchādīṭhi, “natthi dinnam, natthi yiṭṭham, natthi hutam, natthi sukatadukkaṭānam kammānam phalam vipāko, natthi ayam loko,

natthi paro loko, natthi mātā, natthi pitā, natthi sattā opapātikā, natthi loke samaṇabrahmaṇā sammaggatā¹ sammā paṭipannā ye imañca lokam parañca lokam sayam abhiññā sacchikatvā pavedentī”ti, ayam dasavatthukā micchādiṭṭhi.

972. Tattha katamā dasavatthukā antaggāhikā diṭṭhi, “sassato loko”ti vā, “assassato loko”ti vā, “antavā loko”ti vā, “anantavā loko”ti vā, “tam jīvam tam sarīran”ti vā, “aññam jīvam aññam sarīran”ti vā, “hoti tathāgato param maraṇā”ti vā, “na hoti tathāgato param maraṇā”ti vā, “hoti ca na ca hoti tathāgato param maraṇā”ti vā, “neva hoti na na hoti tathāgato param maraṇā”ti vā. Ayam dasavatthukā antaggāhikā diṭṭhi.

Dasakam.

---

11. Taṇhāvicaritaniddesa

973. Tattha katamāni aṭṭhārasa taṇhāvicaritāni, ajjhattikassa upādāya “asmī”ti hoti, “itthasmī”ti hoti, “evasmī”ti hoti, “aññathāsmī”ti hoti, “bhavissan”ti hoti, “ittham bhavissan”ti hoti, “evam bhavissan”ti hoti, “aññathā bhavissan”ti hoti, “asasmī”ti hoti, “sātasmī”ti hoti, “siyan”ti hoti, “ittham siyan”ti hoti, “evam siyan”ti hoti, “aññathā siyan”ti hoti, “apāham siyan”ti hoti, “apāham ittham siyan”ti hoti, “apāham evam siyan”ti hoti, “apāham aññathā siyan”ti hoti.

974. Kathañca “asmī”ti hoti, kañci dhammadānāvakařim² karitvā rūpam -pa-. Vedanām. Saññām. Sañkhāre. Viññāṇam “asmī”ti chandam paṭilabhati, “asmī”ti mānam paṭilabhati, “asmī”ti diṭṭhim paṭilabhati, tasmim sati imāni papañcitāni honti “itthasmī”ti vā, “evasmī”ti vā, “aññathāsmī”ti vā. (1)

---

1. Samaggatā (Ka)

2. Anavakařī (Sī, Ka)

“Kathañca “itthasmī”ti hoti, “khattiyosmī”ti vā, “brāhmaṇosmī”ti vā, “vessosmī”ti vā, “suddosmī”ti vā, “gahaṭṭhosmī”ti vā, “pabbajitosmī”ti vā, “devosmī”ti vā, “manussosmī”ti vā, “rūpīsmī”ti vā, “arūpīsmī”ti vā, “saññīsmī”ti vā, “asaññīsmī”ti vā, “nevasaññināsaññīsmī”ti vā, evam “itthasmī”ti hoti. (2)

Kathañca “evasmī”ti hoti, parapuggalam¹ upanidhāya “yathā so khattiyo tathāham khattiyosmī”ti vā, “yathā so brāhmaṇo tathāham brāhmaṇosmī”ti vā, “yathā so vesso tathāham vessosmī”ti vā “yathā so suddo tathāham suddosmī”ti vā, “yathā so gahaṭṭho tathāham gahaṭṭhosmī”ti vā, “yathā so pabbajito tathāham pabbajitosmī”ti vā, “yathā so devo tathāham devosmī”ti vā, “yathā so manusso tathāham manussosmī”ti vā, “yathā so rūpī tathāham rūpīsmī”ti vā, “yathā so arūpī tathāham arūpīsmī”ti vā “yathā so saññī tathāham saññīsmī”ti vā, “yathā so asaññī tathāham asaññīsmī”ti vā, “yathā so nevasaññināsaññī tathāham nevasaññināsaññīsmī”ti vā, evam “evasmī”ti hoti. (3)

Kathañca “aññathāsmī”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo nāham tathā khattiyosmī”ti vā, “yathā so brāhmaṇo nāham tathā brāhmaṇosmī”ti vā, “yathā so vesso nāham tathā vessosmī”ti vā, “yathā so suddo nāham tathā suddosmī”ti vā, “yathā so gahaṭṭho nāham tathā gahaṭṭhosmī”ti vā, “yathā so pabbajito nāham tathā pabbajitosmī”ti vā, “yathā so devo nāham tathā devosmī”ti vā, “yathā so manusso nāham tathā manussosmī”ti vā, “yathā so rūpī nāham tathā rūpīsmī”ti vā, “yathā so arūpī nāham tathā arūpīsmī”ti vā, “yathā so saññī nāham tathā saññīsmī”ti vā, “yathā so asaññī nāham tathā asaññīsmī”ti vā, “yathā so nevasaññināsaññī nāham tathā nevasaññināsaññīsmī”ti vā, evam “aññathāsmī”ti hoti. (4)

1. Param puggalam (Syā)

Kathañca “bhavissan”ti hoti, kañci dhammam̄ anavakārim karitvā rūpam̄ -pa-. Vedanam̄. Saññam̄. Sañkhāre. Viññāṇam̄ “bhavissan”ti chandaṁ paṭilabhati, “bhavissan”ti mānam̄ paṭilabhati, “bhavissan”ti diṭṭhim̄ paṭilabhati, tasmiṁ sati imāni papañcitāni honti “ittham̄ bhavissan”ti vā, “evam̄ bhavissan”ti vā, “aññathā bhavissan”ti vā. (5)

Kathañca “ittham̄ bhavissan”ti hoti, “khattiyo bhavissan”ti vā, “brāhmaṇo bhavissan”ti vā, “vesso bhavissan”ti vā, “suddo bhavissan”ti vā, “gahaṭho bhavissan”ti vā, “pabbajito bhavissan”ti vā, “devo bhavissan”ti vā, “manusso bhavissan”ti vā, “rūpī bhavissan”ti vā, “arūpī bhavissan”ti vā, “saññī bhavissan”ti vā, “asaññī bhavissan”ti vā, “nevasaññīnāsaññī bhavissan”ti vā. Evam̄ “ittham̄ bhavissan”ti hoti. (6)

Kathañca “evam̄ bhavissan”ti hoti, parapuggalam̄ upanidhāya “yathā so khattiyo tathāham̄ khattiyo bhavissan”ti vā, “yathā so brāhmaṇo tathāham̄ brāhmaṇo bhavissan”ti vā -pa- “yathā so “nevasaññīnāsaññī tathāham̄ nevasaññīnāsaññī bhavissan”ti vā. “Evam̄ bhavissan”ti hoti. (7)

Kathañca “aññathā bhavissan”ti hoti, parapuggalam̄ upanidhāya “yathā so khattiyo nāham̄ tathā khattiyo bhavissan”ti vā, “yathā so brāhmaṇo nāham̄ tathā brāhmaṇo bhavissan”ti vā -pa- “yathā so nevasaññīnāsaññī nāham̄ tathā nevasaññīnāsaññī bhavissan”ti vā. Evam̄ “aññathā bhavissan”ti hoti. (8)

Kathañca “asasmī”ti hoti, kañci dhammam̄ anavakārim karitvā rūpam̄ -pa-. Vedanam̄. Saññam̄. Sañkhāre. Viññāṇam̄ “niccosmi, dhuvosmi, sassatosmi, avipariṇāmadhammosmī”ti. “Evam̄ asasmī”ti hoti. (9)

Kathañca “sātasmi”ti hoti, kañci dhammam̄ anavakārim karitvā rūpam̄ -pa-. Vedanam̄. Saññam̄. Sañkhāre. Viññāṇam̄ “ucchijjissāmi vinassissāmi na bhavissāmi”ti, evam̄ “sātasmi”ti hoti. (10)

Kathañca “siyan”ti hoti, kañci dhammam̄ anavakārim karitvā rūpam̄ -pa-. Vedanam̄. Saññam̄. Sañkhāre. Viññāṇam̄ “siyan”ti chandaṁ paṭilabhati, “siyan”ti mānam̄

paṭilabhati, “siyan”ti diṭṭhim paṭilabhati, tasmiṁ sati imāni papañcitāni honti “ittham siyan”ti vā, “evam siyan”ti vā, “aññathā siyan”ti vā. (11)

Kathañca “ittham siyan”ti hoti, “khattiyo siyan”ti vā, “brāhmaṇo siyan”ti vā, “vesso siyan”ti vā, “suddo siyan”ti vā, “gahaṭṭho siyan”ti vā, “pabbajito siyan”ti vā, “devo siyan”ti vā, “manusso siyan”ti vā, “rūpī siyan”ti vā, “arūpī siyan”ti vā, “saññī siyan”ti vā, “asaññī siyan”ti vā, “nevasaññināsaññī siyan”ti vā, evam “ittham siyan”ti hoti. (12)

Kathañca “evam siyan”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo tathāham khattiyo siyan”ti vā, “yathā so brāhmaṇo tathāham brahmaṇo siyan”ti vā -pa- “yathā so nevasaññināsaññī tathāham nevasaññināsaññī siyan”ti vā, evam “evam siyan”ti hoti. (13)

Kathañca “aññathā siyan”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo nāham tathā khattiyo siyan”ti vā, “yathā so brāhmaṇo nāham tathā brāhmaṇo siyan”ti vā -pa- “yathā so nevasaññināsaññī nāham tathā nevasaññināsaññī siyan”ti vā, evam “aññathā siyān”ti hoti. (14)

Kathañca “apāham siyan”ti hoti, kañci dhammaṁ anavakārim karitvā rūpam. Vedanam. Saññam. Sañkhāre. Viññāṇam “apāham siyan”ti chandam paṭilabhati, “apāham siyan”ti mānam paṭilabhati, “apāham siyan”ti diṭṭhim paṭilabhati, tasmiṁ sati imāni papañcitāni honti “apāham ittham siyan”ti vā, “apāham evam siyan”ti vā, “apāham aññathā siyan”ti vā. (15)

Kathañca “apāham ittham siyan”ti hoti, “apāham khattiyo siyan”ti vā, “apāham brāhmaṇo siyan”ti vā, “apāham vesso siyan”ti vā, “apāham suddo siyan”ti vā, “apāham gahaṭṭho siyan”ti vā, “apāham pabbajito siyan”ti vā, “apāham devo siyan”ti vā, “apāham manusso siyan”ti vā, “apāham rūpī siyan”ti vā, “apāham arūpī siyan”ti vā, “apāham saññī siyan”ti vā, “apāham asaññī

siyan”ti vā, “apāham nevasaññināsaññī siyan”ti vā, evam “apāham ittham siyan”ti hoti. (16)

Kathañca “apāham evam siyan”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo apāham tathā khattiyo siyan”ti vā, “yathā so brāhmaṇo apāham tathā brāhmaṇo siyan”ti vā -pa- “yathā so nevasaññināsaññī apāham tathā nevasaññināsaññī siyan”ti vā, evam “apāham evam siyan”ti hoti. (17)

Kathañca “apāham aññathā siyan”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo apāham na tathā khattiyo siyan”ti vā, “yathā so brāhmaṇo apāham na tathā brāhmaṇo siyan”ti vā -pa- “yathā so nevasaññināsaññī apāham na tathā nevasaññināsaññī siyan”ti vā, evam “apāham aññathā siyan”ti hoti. (18)

Imāni aṭṭhārasa taṇhāvicaritāni ajjhattikassa upādāya.

975. Tattha katamāni aṭṭhārasa taṇhāvicaritāni bāhirassa upādāya, “iminā asmī”ti hoti, “iminā itthasmī”ti hoti, “iminā evasmī”ti hoti, “iminā aññathāsmī”ti hoti, “iminā bhavissan”ti hoti, “iminā ittham bhavissan”ti hoti, “iminā evam bhavissan”ti hoti, “iminā aññathā bhavissan”ti hoti, “iminā asasmi”ti hoti, “iminā sātasmī”ti hoti, “iminā siyan”ti hoti, “iminā ittham siyan”ti hoti, “iminā evam siyan”ti hoti, “iminā aññathā siyan”ti hoti, “iminā apāham siyan”ti hoti, “iminā apāham ittham siyan”ti hoti, “iminā apāham evam siyan”ti hoti, “iminā apāham aññathā siyan”ti hoti.

976. Kathañca “iminā asmī”ti hoti, kañci dhammaṁ avakāriṁ karitvā rūpam. Vedanam. Saññam. Saṅkhāre. Viññāṇam “iminā asmī”ti chandam paṭilabhati, “iminā asmī”ti mānam paṭilabhati, “iminā asmī”ti ditṭhim paṭilabhati, tasmiṁ sati imāni papañcitāni honti “iminā itthasmī”ti vā, “iminā evasmī”ti vā, “iminā aññathāsmī”ti vā. (1)

Kathañca “iminā itthasmī”ti hoti, “iminā khattiyosmī”ti vā, “iminā brāhmaṇosmī”ti vā, “iminā vessosmī”ti vā, “iminā suddosmī”ti vā, “iminā gahaṭhosmī”ti vā, “iminā pabbajitosmī”ti vā, “iminā devosmī”ti vā, “iminā manussosmī”ti vā, “iminā rūpīsmī”ti vā, “iminā arūpīsmī”ti vā, “iminā saññīsmī”ti vā, “iminā asaññīsmī”ti vā, “iminā nevasaññīnāsaññīsmī”ti vā, evam “iminā itthasmī”ti hoti. (2)

Kathañca “iminā evasmī”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo iminā tathāham khattiyosmī”ti vā, “yathā so brāhmaṇo iminā tathāham brāhmaṇosmī”ti vā -pa- “yathā so nevasaññīnāsaññī iminā tathāham nevasaññīnāsaññīsmī”ti vā, evam “iminā evasmī”ti hoti. (3)

Kathañca “iminā aññathāsmī”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo iminā nāham tathā khattiyosmī”ti vā, “yathā so brāhmaṇo iminā nāham tathā brāhmaṇosmī”ti vā -pa- “yathā so nevasaññīnāsaññī iminā nāham tathā nevasaññīnāsaññīsmī”ti vā, evam “iminā aññathāsmī”ti hoti. (4)

Kathañca “iminā bhavissan”ti hoti, kañci dhammaṁ avakāriṁ karitvā rūpam. Vedanam. Saññam. Saṅkhāre. Viññānam “iminā bhavissan”ti chandaṁ paṭilabhati, “iminā bhavissan”ti mānam paṭilabhati “iminā bhavissan”ti diṭṭhim paṭilabhati, tasmiṁ sati imāni papañcitāni honti “iminā ittham bhavissan”ti vā, “iminā evam bhavissan”ti vā, “iminā aññathā bhavissan”ti vā. (5)

Kathañca “iminā ittham bhavissan”ti hoti, “iminā khattiyo bhavissan”ti vā -pa- “iminā arūpī bhavissan”ti vā, “iminā saññī bhavissan”ti vā, “iminā asaññī bhavissan”ti vā, “iminā nevasaññīnāsaññī bhavissan”ti vā, evam “iminā ittham bhavissan”ti hoti. (6)

Kathañca “iminā evam bhavissan”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo iminā tathāham khattiyo bhavissan”ti vā “yathā

so brāhmaṇo iminā tathāham brāhmaṇo bhavissan”ti vā -pa- “yathā so nevasaññināsaññī iminā tathāham nevasaññināsaññī bhavissan”ti vā, evam “iminā evam bhavissan”ti hoti. (7)

Kathañca “iminā aññathā bhavissan”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo iminā nāham tathā khattiyo bhavissan”ti vā, “yathā so brāhmaṇo iminā nāham tathā brāhmaṇo bhavissan”ti vā -pa- “yathā so nevasaññināsaññī iminā nāham tathā nevasaññināsaññī bhavissan”ti vā, evam “iminā aññathā bhavissan”ti hoti. (8)

Kathañca “iminā asasmī”ti hoti, kañci dhammadm avakārim¹ karitvā rūpam -pa-. Vedanam. Saññam. Sañkhāre. Viññānam “iminā niccosmi, dhuvosmi, sassatosmi avipariñāmadhammosmī”ti. Evam “iminā asasmī”ti hoti. (9)

Kathañca “iminā sātasmī”ti hoti. Kañci dhammadm avakārim karitvā rūpam -pa-. Vedanam. Saññam. Sañkhāre. Viññānam “iminā ucchijjissāmi vinassissāmi, na bhavissāmī”ti, evam “iminā sātasmī”ti hoti. (10)

Kathañca “iminā siyan”ti hoti, kañci dhammadm avakārim karitvā rūpam -pa-. Vedanam. Saññam. Sañkhāre. Viññānam “iminā siyan”ti chandam paṭilabhati, “iminā siyan”ti mānam paṭilabhati, “iminā siyan”ti diṭṭhim paṭilabhati, tasmiṁ sati iminā papañcitāni honti “iminā ittham siyan”ti vā, “iminā evam siyan”ti vā, “iminā aññathā siyan”ti vā. (11)

Kathañca “iminā ittham siyan”ti hoti, “iminā khattiyo siyan”ti vā, “iminā brāhmaṇo siyan”ti vā, “iminā vesso siyan”ti vā, “iminā suddo siyan”ti vā, “iminā gahaṭṭho siyan”ti vā, “iminā pabbajito siyan”ti vā, “iminā devo siyan”ti vā, “iminā manusso siyan”ti vā, “iminā rūpī siyan”ti vā, “iminā arūpī siyan”ti vā, “iminā saññī siyan”ti vā, “iminā asaññī siyan”ti vā, “iminā nevasaññināsaññī siyan”ti vā, evam “iminā ittham siyan”ti hoti. (12)

1. Avakārī (Sī)

Kathañca “iminā evam siyan”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo iminā tathāham khattiyo siyan”ti vā, ‘yathā so brāhmaṇo iminā tathāham brāhmaṇo siyan”ti vā -pa- “yathā so nevasaññināsaññī iminā tathāham nevasaññināsaññī siyan”ti vā, evam “iminā evam siyan”ti hoti.

(13)

Kathañca “iminā aññathā siyan”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo iminā nāham tathā khattiyo siyan”ti vā, “yathā so brāhmaṇo iminā nāham tathā brāhmaṇo siyan”ti vā “yathā so nevasaññināsaññī iminā nāham tathā nevasaññināsaññī siyan”ti vā, evam “iminā aññathā siyan”ti hoti. (14)

Kathañca “iminā apāham siyan”ti hoti, kañci dhammadm avakārim karitvā rūpam -pa-. Vedanam. Saññam. Sañkhāre. Viññāṇam “iminā apāham siyan”ti chandam paṭilabhati, “iminā apāham siyan”ti mānam paṭilabhati, “iminā apāham siyan”ti diṭṭhim paṭilabhati, tasmiṁ sati imāni papañcitāni honti “iminā apāham ittham siyan”ti vā, “iminā apāham evam siyan”ti vā, “iminā apāham aññathā siyan”ti vā. (15)

Kathañca “iminā apāham ittham siyan”ti hoti, “iminā apāham khattiyo siyan”ti vā, “iminā apāham brāhmaṇo siyan”ti vā, “iminā apāham vesso siyan”ti vā, “iminā apāham suddo siyan”ti vā, “iminā apāham gahaṭho siyan”ti vā, “iminā apāham pabbajito siyan”ti vā, “iminā apāham devo siyan”ti vā, “iminā apāham manusso siyan”ti vā, “iminā apāham rūpī siyan”ti vā, “iminā apāham arūpī siyan”ti vā, “iminā apāham saññī siyan”ti vā, “iminā apāham asaññī siyan”ti vā, “iminā apāham nevasaññināsaññī siyan”ti vā, evam “iminā apāham ittham siyan”ti hoti. (16)

Kathañca “iminā apāham evam siyan”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo iminā apāham tathā khattiyo siyan”ti vā, “yathā so brāhmaṇo iminā apāham tathā brāhmaṇo siyan”ti vā -pa- “yathā so nevasaññināsaññī iminā apāham tathā nevasaññināsaññī siyan”ti vā. Evam “iminā apāham evam siyan”ti hoti. (17)

Kathañca “iminā apāham aññathā siyan”ti hoti, parapuggalam upanidhāya “yathā so khattiyo iminā apāham na tathā khattiyo siyan”ti vā, “yathā so brāhmaṇo iminā apāham na tathā brāhmaṇo siyan”ti vā -pa-“yathā so nevasaññināsaññī iminā apāham na tathā nevasaññināsaññī siyan”ti vā. “Evaṁ iminā apāham aññathā siyan”ti hoti. (18)

Imāni aṭṭhārasa taṇhāvicaritāni bāhirassa upādāya.

Iti imāni aṭṭhārasa taṇhāvicaritāni ajjhattikassa upādāya, imāni aṭṭhārasa taṇhāvicaritāni bāhirassa upādāya tadekajjhām abhisāññūhitvā abhisāñkhipitvā chattiṁsa taṇhāvicaritāni honti. Iti evarūpāni atītāni chattiṁsa taṇhāvicaritāni, anāgatāni chattiṁsa taṇhāvicaritāni, paccuppannāni chattiṁsa taṇhāvicaritāni tadekajjhām abhisāññūhitvā abhisāñkhipitvā aṭṭhataṇhāvicaritasatam hoti.

977. Tattha katamāni dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni Brahmajāle veyyākaraṇe vuttāni Bhagavatā, cattāro sassatavādā, cattāro ekaccasassatikā, cattāro antānantikā, cattāro amarāvikkhepikā, dve adhiccasamuppannikā, soḷasa saññīvādā, aṭṭha asaññīvādā, aṭṭha nevasaññināsaññīvādā, satta ucchedavādā, pañca diṭṭhadhammanibbānavādā. Imāni dvāsaṭṭhi diṭṭhigatāni Brahmajāle veyyākaraṇe vuttāni Bhagavatāti.

Khuddakavatthuvibhaṅgo niṭṭhito.

18. Dhammehadaya vibhaṅga

1. Sabbasaṅgāhikavāra

978. Kati khandhā, kati āyatanāni, kati dhātuyo, kati saccāni, kati indriyāni, kati hetū, kati āhārā, kati phassā, kati vedanā, kati saññā, kati cetanā, kati cittāni.

Pañcakkhandhā, dvādasāyatanāni, aṭṭhārasa dhātuyo, cattāri saccāni, bāvīsatindriyāni, nava hetū, cattāro āhārā, satta phassā, satta vedanā, satta saññā, satta cetanā, satta cittāni.

979. Tattha katame pañcakkhandhā, rūpakkhandho vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ime vuccanti pañcakkhandhā. (1)

980. Tattha katamāni dvādasāyatanāni, cakkhāyatanam rūpāyatanam sotāyatanam saddāyatanam ghānāyatanam gandhāyatanam jivhāyatanam rasāyatanam kāyāyatanam phoṭṭhabbāyatanam manāyatanam dhammāyatanam, imāni vuccanti dvādasāyatanāni. (2)

981. Tattha katamā aṭṭhārasa dhātuyo, cakkhudhātu rūpadhātu cakkhuviññāṇadhātu sotadhātu saddadhātu sotaviññāṇadhātu ghānadhātu gandhadhātu ghānaviññāṇadhātu jivhādhātu rasadhātu jivhāviññāṇadhātu kāyadhātu phoṭṭhabbadhātu kāyaviññāṇadhātu manodhātu dhammadhātu manoviññāṇadhātu, imā vuccanti aṭṭhārasa dhātuyo. (3)

982. Tattha katamāni cattāri saccāni, dukkhasaccam samudayasaccam nirodhasaccam maggasaccam, imāni vuccanti cattāri saccāni. (4)

983. Tattha katamāni bāvīsatindriyāni, cakkhundriyam sotindriyam ghānindriyam jivhindriyam kāyindriyam manindriyam itthindriyam purisindriyam jīvitindriyam sukhindriyam dukkhindriyam somanassindriyam domanassindriyam upekkhindriyam saddhindriyam vīriyindriyam satindriyam samādhindriyam paññindriyam anaññātaññassāmītindriyam aññindriyam aññātāvindriyam, imāni vuccanti bāvīsatindriyāni. (5)

984. Tattha katame nava hetū, tayo kusalahetū, tayo akusalahetū, tayo abyākatahetū.

Tattha katame tayo kusalahetū, alobho kusalahetu adoso kusalahetu amoho kusalahetu, ime tayo kusalahetū.

Tattha katame tayo akusalahetū, lobho akusalahetu doso akusalahetu moho akusalahetu, ime tayo akusalahetū.

Tattha katame tayo abyākatahetū, kusalānam vā dhammānam vipākato kiriyābyākatesu vā dhammesu alobho adoso amoho, ime tayo abyākatahetū. Ime vuccanti nava hetū. (6)

985. Tattha katame cattāro āhārā, kabalīkārāhāro¹ phassāhāro manosañcetanāhāro viññāṇāhāro, ime vuccanti cattāro āhārā. (7)

986. Tattha katame satta phassā, cakkhusamphasso sotasamphasso ghānasamphasso jivhāsamphasso kāyasamphasso manodhātusamphasso manoviññāṇadhātusamphasso, ime vuccanti satta phassā. (8)

987. Tattha katamā satta vedanā, cakkhusamphassajā vedanā sotasamphassajā vedanā ghānasamphassajā vedanā jivhāsamphassajā vedanā kāyasamphassajā vedanā manodhātusamphassajā vedanā manoviññāṇadhātusamphassajā vedanā, imā vuccanti satta vedanā. (9)

988. Tattha katamā satta saññā, cakkhusamphassajā saññā sotasamphassajā saññā ghānasamphassajā saññā jivhāsamphassajā saññā kāyasamphassajā saññā manodhātusamphassajā saññā manoviññāṇadhātusamphassajā saññā, imā vuccanti satta saññā. (10)

1. Kabalīkāro āhāro (Sī, Syā)

989. Tattha katamā satta cetanā, cakkhusamphassajā cetanā
sotasamphassajā cetanā ghānasamphassajā cetanā jivhāsamphassajā cetanā
kāyasamphassajā cetanā manodhātusamphassajā cetanā
manoviññāṇadhātusamphassajā cetanā, imā vuccanti satta cetanā. (11)

990. Tattha katamāni satta cittāni, cakkhuviññāṇam sotaviññāṇam
ghānaviññāṇam jivhāviññāṇam kāyaviññāṇam manodhātu
manoviññāṇadhātu, imāni vuccanti satta cittāni. (12)

---

2. Uppattānuppattivāra

1. Kāmadhātu

991. Kāmadhātuyā kati khandhā, kati āyatanāni, kati dhātuyo, kati
saccāni, kati indriyāni, kati hetū, kati āhārā, kati phassā, kati vedanā, kati
saññā, kati cetanā, kati cittāni.

Kāmadhātuyā pañcakkhandhā, dvādasāyatanāni, aṭṭhārasa dhātuyo, tiṇi
saccāni, bāvīsatindriyāni, nava hetū, cattāro āhārā, satta phassā, satta
vedanā, satta saññā, satta cetanā, satta cittāni.

992. Tattha katame kāmadhātuyā pañcakkhandhā, rūpakkhandho
vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ime
vuccanti kāmadhātuyā pañcakkhandhā. (1)

Tattha katamāni kāmadhātuyā dvādasāyatanāni, cakkhāyatanam
rūpāyatanam sotāyatanam saddāyatanam ghānāyatanam gandhāyatanam
jivhāyatanam rasāyatanam kāyāyatanam phoṭṭhabbāyatanam manāyatanam
dhammāyatanam, imāni vuccanti kāmadhātuyā dvādasāyatanāni. (2)

Tattha katamā kāmadhātuyā aṭṭhārasa dhātuyo, cakkhudhātu rūpadhātu
cakkhuviññāṇadhātu sotadhātu saddadhātu sotaviññāṇadhātu ghānadhātu
gandhadhātu ghānaviññāṇadhātu jivhādhātu rasadhātu jivhāviññāṇadhātu
kāyadhātu phoṭṭhabbadhātu kāyaviññāṇadhātu manodhātu

dhammadhātu manoviññāṇadhātu, imā vuccanti kāmadhātuyā aṭṭhārasa dhātuyo. (3)

Tattha katamāni kāmadhātuyā tīṇi saccāni, dukkhasaccam samudayasaccam maggasaccam, imāni vuccanti kāmadhātuyā tīṇi saccāni. (4)

Tattha katamāni kāmadhātuyā bāvīsatindriyāni, cakkhundriyam sotindriyam -pa- aññātāvindriyam, imāni vuccanti kāmadhātuyā bāvīsatindriyāni. (5)

Tattha katame kāmadhātuyā nava hetū, tayo kusalahetū, tayo akusalahetū, tayo abyākatahetū -pa- ime vuccanti kāmadhātuyā nava hetū. (6)

Tattha katame kāmadhātuyā cattāro āhārā, kabaḷīkārāhāro phassāhāro manosañcetanāhāro viññāṇāhāro, ime vuccanti kāmadhātuyā cattāro āhārā. (7)

Tattha katame kāmadhātuyā satta phassā, cakkhusamphasso sotasamphasso ghānasamphasso jivhāsamphasso kāyasamphasso manodhātusamphasso manoviññāṇadhātusamphasso, ime vuccanti kāmadhātuyā satta phassā. (8)

Tattha katamā kāmadhātuyā satta vedanā, cakkhusamphassajā vedanā sotasamphassajā vedanā ghānasamphassajā vedanā jivhāsamphassajā vedanā kāyasamphassajā vedanā manodhātusamphassajā vedanā manoviññāṇadhātusamphassajā vedanā, imā vuccanti kāmadhātuyā satta vedanā. (9)

Tattha katamā kāmadhātuyā satta saññā, cakkhusamphassajā saññā sotasamphassajā saññā ghānasamphassajā saññā jivhāsamphassajā saññā kāyasamphassajā saññā manodhātusamphassajā saññā manoviññāṇadhātusamphassajā saññā, imā vuccanti kāmadhātuyā satta saññā. (10)

Tattha katamā kāmadhātuyā satta cetanā, cakkhusamphassajā cetanā sotasamphassajā cetanā ghānasamphassajā cetanā jivhāsamphassajā cetanā kāyasamphassajā cetanā manodhātusamphassajā cetanā manoviññāṇadhātusamphassajā cetanā, imā vuccanti kāmadhātuyā satta cetanā. (11)

Tattha katamāni kāmadhātuyā satta cittāni, cakkhuviññāṇam sotaviññāṇam ghānaviññāṇam jivhāviññāṇam kāyaviññāṇam manodhātu manoviññāṇadhātu, imāni vuccanti kāmadhātuyā satta cittāni. (12)

2. Rūpadhātu

993. Rūpadhātuyā kati khandhā, kati āyatanā, kati dhātuyo, kati saccāni, kati indriyāni -pa- kati cittāni.

Rūpadhātuyā pañcakkhandhā, cha āyatanāni, nava dhātuyo, tīṇi saccāni, cuddasindriyāni, aṭṭha hetū, tayo āhārā, cattāro phassā, catasso vedanā, catasso saññā, catasso cetanā, cattāri cittāni.

994. Tattha katame rūpadhātuyā pañcakkhandhā, rūpakkhandho vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ime vuccanti rūpadhātuyā pañcakkhandhā. (1)

Tattha katamāni rūpadhātuyā cha āyatanāni, cakkhāyatanam rūpāyatanam sotāyatanam saddāyatanam manāyatanam dhammāyatanam, imāni vuccanti rūpadhātuyā cha āyatanāni. (2)

Tattha katamā rūpadhātuyā nava dhātuyo, cakkhudhātu rūpadhātu cakkhuviññāṇadhātu sotadhātu saddadhātu sotaviññāṇadhātu manodhātu dhammadhātu manoviññāṇadhātu, imā vuccanti rūpadhātuyā nava dhātuyo. (3)

Tattha katamāni rūpadhātuyā tīṇi saccāni, dukkhasaccam samudayasaccam maggasaccam, imāni vuccanti rūpadhātuyā tīṇi saccāni. (4)

Tattha katamāni rūpadhātuyā cuddasindriyāni, cakkhundriyām
sotindriyām manindriyām jīvitindriyām somanassindriyām upekkhindriyām
saddhindriyām vīriyindriyām satindriyām samādhindriyām paññindriyām
anaññātaññassāmītindriyām aññindriyām aññātāvindriyām, imāni vuccanti
rūpadhātuyā cuddasindriyāni. (5)

Tattha katame rūpadhātuyā atṭha hetū, tayo kusalahetū, dve akusalahetū,
tayo abyākatahetū.

Tattha katame tayo kusalahetū, alobho kusalahetu adoso kusalahetu
amoho kusalahetu, ime tayo kusalahetū.

Tattha katame dve akusalahetū, lobho akusalahetu moho akusalahetu,
ime dve akusalahetū.

Tattha katame tayo abyākatahetū, kusalānam vā dhammānam vipākato
kiriyaabyākatesu vā dhammesu alobho adoso amoho, ime tayo abyākatahetū.
Ime vuccanti rūpadhātuyā atṭha hetū. (6)

Tattha katame rūpadhātuyā tayo āhārā, phassāhāro manosañcetanāhāro
viññāṇāhāro, ime vuccanti rūpadhātuyā tayo āhārā. (7)

Tattha katame rūpadhātuyā cattāro phassā, cakkhusamphasso
sotasamphasso manodhātusamphasso manoviññāṇadhātusamphasso, ime
vuccanti rūpadhātuyā cattāro phassā. (8)

Tattha katamā rūpadhātuyā catasso vedanā -pa- catasso saññā -pa-
catasso cetanā -pa- cattāri cittāni, cakkhuviññāṇam sotaviññāṇam
manodhātu manoviññāṇadhātu, imāni vuccanti rūpadhātuyā cattāri cittāni.
(12)

3. Arūpadhātu

995. Arūpadhātuyā kati khandhā -pa- kati cittāni.

Arūpadhātuyā cattāro khandhā, dve āyatanāni, dve dhātuyo, tīṇi saccāni, ekādasindriyāni, aṭṭha hetū, tayo āhārā, eko phasso, ekā vedanā, ekā saññā, ekā cetanā, ekam cittaṁ.

996. Tattha katame arūpadhātuyā cattāro khandhā, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ime vuccanti arūpadhātuyā cattāro khandhā. (1)

Tattha katamāni arūpadhātuyā dve āyatanāni, manāyatanam dhammāyatanam, imāni vuccanti arūpadhātuyā dve āyatanāni. (2)

Tattha katamā arūpadhātuyā dve dhātuyo, manoviññāṇadhātu dhammadhātu, imāni vuccanti arūpadhātuyā dve dhātuyo. (3)

Tattha katamāni arūpadhātuyā tīṇi saccāni, dukkhasaccam samudayasaccam maggasaccam, imāni vuccanti arūpadhātuyā tīṇi saccāni. (4)

Tattha katamāni arūpadhātuyā ekādasindriyāni, manindriyam jīvitindriyam somanassindriyam upekkhindriyam saddhindriyam vīriyindriyam satindriyam samādhindriyam paññindriyam aññindriyam aññatāvindriyam, imāni vuccanti arūpadhātuyā ekādasindriyāni. (5)

Tattha katame arūpadhātuyā aṭṭha hetū, tayo kusalahetū, dve akusalahetū, tayo abyākatahetū -pa- ime vuccanti arūpadhātuyā aṭṭha hetū. (6)

Tattha katame arūpadhātuyā tayo āhārā, phassāhāro manosañcetanāhāro viññāṇāhāro, ime vuccanti arūpadhātuyā tayo āhārā. (7)

Tattha katamo arūpadhātuyā eko phasso, manoviññāṇadhātusamphasso, ayam vuccati arūpadhātuyā eko phasso. (8)

Tattha katamā arūpadhātuyā ekā vedanā -pa- ekā saññā -pa- ekā cetanā -pa- ekam cittam, manoviññāṇadhātu, idam vuccati arūpadhātuyā ekam cittam. (12)

4. Apariyāpanna

997. Apariyāpanne kati khandhā -pa- kati cittāni.

Apariyāpanne cattāro khandhā, dve āyatanāni, dve dhātuyo, dve saccāni, dvādasindriyāni, cha hetū, tayo āhārā, eko phasso, ekā vedanā, ekā saññā, ekā cetanā, ekam cittam.

998. Tattha katame apariyāpanne cattāro khandhā, vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ime vuccanti apariyāpanne cattāro khandhā. (1)

Tattha katamāni apariyāpanne dve āyatanāni, manāyatanāni dhammāyatanāni, imāni vuccanti apariyāpanne dve āyatanāni. (2)

Tattha katamā apariyāpanne dve dhātuyo, manoviññāṇadhātu dhammadhātu, imā vuccanti apariyāpanne dve dhātuyo. (3)

Tattha katamāni apariyāpanne dve saccāni, maggasaccāni nirodhasaccāni, imāni vuccanti apariyāpanne dve saccāni. (4)

Tattha katamāni apariyāpanne dvādasindriyāni, manindriyāni jīvitindriyāni somanassindriyāni upekkhindriyāni saddhindriyāni vīriyindriyāni satindriyāni samādhindriyāni paññindriyāni anaññātaññāssāmītindriyāni aññindriyāni aññātāvindriyāni, imāni vuccanti apariyāpanne dvādasindriyāni. (5)

Tattha katame apariyāpanne cha hetū, tayo kusalahetū tayo abyākatahetū.

Tattha katame tayo kusalahetū, alobho kusalahetu adoso kusalahetu amoho kusalahetu, ime tayo kusalahetū.

Tattha katame tayo abyākatahetū, kusalānam dhammānam vipākato alobho adoso amoho, ime tayo abyākatahetū, ime vuccanti apariyāpanne cha hetū. (6)

Tattha katame apariyāpanne tayo āhārā, phassāhāro manosañcetanāhāro viññāṇāhāro, ime vuccanti apariyāpanne tayo āhārā. (7)

Tattha katamo apariyāpanne eko phasso, manoviññāṇadhātusamphasso, ayām vuccati apariyāpanne eko phasso. (8)

Tattha katamā apariyāpanne ekā vedanā -pa- ekā saññā -pa- ekā cetanā -pa- ekā cittām, manoviññāṇadhātu, idam vuccati apariyāpanne ekām cittām. (12)

---

3. Pariyāpannāpariyāpannavāra

1. Kāmadhātu

999. Pañcannam khandhānam kati kāmadhātupariyāpannā, kati na kāmadhātupariyāpannā -pa- sattannam cittānam kati kāmadhātupariyāpannā, kati na kāmadhātupariyāpannā.

1000. Rūpakkhandho kāmadhātupariyāpanno. Cattāro khandhā siyā kāmadhātupariyāpannā, siyā na kāmadhātupariyāpannā.

Dasāyatanā kāmadhātupariyāpannā. Dve āyatanā siyā kāmadhātupariyāpannā, siyā na kāmadhātupariyāpannā.

Soḷasa dhātuyo kāmadhātupariyāpannā. Dve dhātuyo siyā kāmadhātupariyāpannā, siyā na kāmadhātupariyāpannā.

Samudayasaccām kāmadhātupariyāpannām. Dve saccā na kāmadhātupariyāpannā. Dukkhasaccām siyā kāmadhātupariyāpannām, siyā na kāmadhātupariyāpannām.

Dasindriyā kāmadhātupariyāpannā. Tīṇindriyā na kāmadhātupariyāpannā. Navindriyā siyā kāmadhātupariyāpannā, siyā na kāmadhātupariyāpannā.

Tayo akusalahetū kāmadhātupariyāpannā. Cha hetū siyā kāmadhātupariyāpannā, siyā na kāmadhātupariyāpannā.

Kabalīkāro kāhāro kāmadhātupariyāpanno. Tayo āhārā siyā kāmadhātupariyāpannā, siyā na kāmadhātupariyāpannā.

Cha phassā kāmadhātupariyāpannā. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā kāmadhātu pariyāpanno, siyā na kāmadhātupariyāpanno.

Cha vedanā -pa-. Cha saññā. Cha cetanā. Cha cittā kāmadhātupariyāpannā. Manoviññāṇadhātu siyā kāmadhātupariyāpannā, siyā na kāmadhātupariyāpannā.

2. Rūpadhātu

1001. Pañcannam khandhānam kati rūpadhātupariyāpannā, kati na rūpadhātupariyāpannā -pa- sattannam cittānam kati rūpadhātupariyāpannā, kati na rūpadhātupariyāpannā.

1002. Rūpakkhandho na rūpadhātupariyāpanno, cattāro khandhā siyā rūpadhātupariyāpannā, siyā na rūpadhātupariyāpannā.

Dasāyatana na rūpadhātupariyāpannā. Dve āyatana siyā rūpadhātupariyāpannā, siyā na rūpadhātupariyāpannā.

Soḷasa dhātuyo na rūpadhātupariyāpannā. Dve dhātuyo siyā rūpadhātupariyāpannā, siyā na rūpadhātupariyāpannā.

Tīṇi saccāni na rūpadhātupariyāpannā. Dukkhasaccām siyā rūpadhātupariyāpannām, siyā na rūpadhātupariyāpannām.

Terasindriyā na rūpadhātupariyāpannā. Navindriyā siyā rūpadhātupariyāpannā, siyā na rūpadhātupariyāpannā.

Tayo akusalahetū na rūpadhātupariyāpannā. Cha hetū siyā rūpadhātupariyāpannā, siyā na rūpadhātupariyāpannā.

Kabalīkāro āhāro na rūpadhātupariyāpanno. Tayo āhārā siyā rūpadhātupariyāpannā, siyā na rūpadhātupariyāpannā.

Cha phassā na rūpadhātupariyāpannā. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā rūpadhātupariyāpanno, siyā na rūpadhātupariyāpanno.

Cha vedanā -pa-. Cha saññā. Cha cetanā. Cha cittā na rūpadhātupariyāpānnā. manoviññāṇadhātu siyā rūpadhātupariyāpānnā, siyā na rūpadhātupariyāpānnā.

3. Arūpadhātu

1003. Pañcannam khandhānam kati arūpadhātupariyāpānnā, kati na rūpadhātupariyāpānnā -pa- sattannam cittānam kati arūpadhātupariyāpānnā, kati na arūpadhātupariyāpānnā.

1004. Rūpakkhandho na arūpadhātupariyāpānnā. Cattāro khandhā siyā arūpadhātupariyāpānnā, siyā na arūpadhātupariyāpānnā.

Dasāyatana na arūpadhātupariyāpānnā. Dve āyatana siyā arūpadhātupariyāpānnā, siyā na arūpadhātupariyāpānnā.

Soḷasadhātuyo na arūpadhātupariyāpānnā. Dve dhātuyo siyā arūpadhātupariyāpānnā, siyā na arūpadhātupariyāpānnā.

Tīṇi saccāni na arūpadhātupariyāpānnāni.

Dukkhasaccāni siyā arūpadhātupariyāpānnām, siyā na arūpadhātupariyāpānnām.

Cuddasindriyā na arūpadhātupariyāpānnā. Aṭṭhindriyā siyā arūpadhātupariyāpānnā, siyā na arūpadhātupariyāpānnā.

Tayo akusalahetū na arūpadhātupariyāpānnā. Cha hetū siyā arūpadhātupariyāpānnā. Siyā na arūpadhātupariyāpānnā.

Kabalīkāro āhāro na arūpadhātupariyāpanno. Tayo āhārā siyā arūpadhātupariyāpānnā, siyā na arūpadhātupariyāpānnā.

Cha phassā na arūpadhātupariyāpānnā. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā arūpadhātupariyāpanno, siyā na arūpadhātupariyāpanno.

Cha vedanā -pa-. Cha saññā. Cha cetanā. Cha cittā na arūpadhātupariyāpānnā. Manoviññāṇadhātu siyā arūpadhātupariyāpānnā, siyā na arūpadhātu pariyāpānnā.

4. Pariyāpānāpariyāpanna

1005. Pañcannam khandhānam kati pariyāpānā, kati apariyāpānā -pa-sattannam cittānam kati pariyāpānā, kati apariyāpānā.

1006. Rūpakkhandho pariyāpanno. Cattāro khandhā siyā pariyāpānā, siyā apariyāpānā.

Dasāyatānā pariyāpānā. Dve āyatānā siyā pariyāpānā, siyā apariyāpānā.

Soḷasa dhātuyo pariyāpānā. Dve dhātuyo siyā pariyāpānā, siyā apariyāpānā.

Dve saccā pariyāpānā. Dve saccā apariyāpānā.

Dasindriyā pariyāpānā. Tīṇindriyā apariyāpānā. Navindriyā siyā pariyāpānā, siyā apariyāpānā.

Tayo akusalahetū pariyāpānā. Cha hetū siyā pariyāpānā, siyā apariyāpānā.

Kabalīkāro āhāro pariyāpanno. Tayo āhārā siyā pariyāpānā, siyā apariyāpānā.

Cha phassā pariyāpānā. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā pariyāpanno, siyā apariyāpanno.

Cha vedanā -pa-. Cha saññā. Cha cetanā. Cha cittā pariyāpānā. Manoviññāṇadhātu siyā pariyāpānā, siyā apariyāpānā.

---

4. Dhammadassanavāra

1. Kāmadhātu

1007. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kati khandhā pātubhavanti -pa- kati cittāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam pañcakkhandhā pātubhavanti. Kassaci ekādasāyatānāni pātubhavanti, kassaci dasāyatānāni pātubhavanti,

kassaci aparāni dasāyatanāni pātubhavanti, cassaci navāyatanāni pātubhavanti, cassaci sattāyatanāni pātubhavanti, cassaci ekādasa dhātuyo pātubhavanti, cassaci dasa dhātuyo pātubhavanti, cassaci aparā dasa dhātuyo pātubhavanti, cassaci nava dhātuyo pātubhavanti, cassaci satta dhātuyo pātubhavanti. Sabbesam ēkam saccam pātubhavati. Cassaci cuddasindriyāni pātubhavanti, cassaci terasindriyāni pātubhavanti, cassaci aparāni terasindriyāni pātubhavanti, cassaci dvādasindriyāni pātubhavanti, cassaci dasindriyāni pātubhavanti, cassaci navindriyāni pātubhavanti, cassaci aparāni navindriyāni pātubhavanti, cassaci aṭṭhindriyāni pātubhavanti, cassaci aparāni aṭṭhindriyāni pātubhavanti, cassaci sattindriyāni pātubhavanti, cassaci pañcindriyāni pātubhavanti, cassaci cattārindriyāni pātubhavanti. Cassaci tayo hetū pātubhavanti, cassaci dve hetū pātubhavanti, cassaci¹ ahetukā pātubhavanti. Sabbesam cattāro āhārā pātubhavanti. Sabbesam eko phasso pātubhavati. Sabbesam ekā vedanā. Ekā saññā. Ekā cetanā. Ekaṁ cittam pātubhavati.

1008. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam katame pañcakkhandhā pātubhavanti. Rūpakkhandho -pa- ciññāṇakkhandho. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam ime pañcakkhandhā pātubhavanti. (1)

1009. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa ekādasāyatanāni pātubhavanti. Kāmāvacarānam devānam, paṭhamakappikānam manussānam, opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, paripuṇḍāyatanānam upapattikkhaṇe ekādasāyatanāni pātubhavanti cakkhāyatanām rūpāyatanām sotāyatanām ghānāyatanām gandhāyatanām jivhāyatanām rasāyatanām kāyāyatanām phoṭṭhabbāyatanām manāyatanām dhammāyatanām. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni ekādasāyatanāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa dasāyatanāni pātubhavanti. Opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, jaccandhānam upapattikkhaṇe dasāyatanāni

1. Keci (Syā)

pātubhavanti rūpāyatanaṁ sotāyatanaṁ ghānāyatanam gandhāyatanam jivhāyatanam rasāyatanaṁ kāyāyatanaṁ phoṭṭhabbāyatanam manāyatanaṁ dhammāyatanam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni dasāyatanāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa aparāni dasāyatanāni pātubhavanti. Opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, jaccabdhirānam upapattikkhaṇe dasāyatanāni pātubhavanti cakkhāyatanam rūpāyatanaṁ ghānāyatanam gandhāyatanam jivhāyatanam rasāyatanaṁ kāyāyatanaṁ phoṭṭhabbāyatanam manāyatanaṁ dhammāyatanam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni dasāyatanāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa navāyatanāni pātubhavanti. Opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, jaccandhabadhirānam upapattikkhaṇe navāyatanāni pātubhavanti rūpāyatanaṁ ghānāyatanam gandhāyatanam jivhāyatanam rasāyatanaṁ kāyāyatanaṁ phoṭṭhabbāyatanam manāyatanaṁ dhammāyatanam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni navāyatanāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa sattāyatanāni pātubhavanti. Gabbhaseyyakānam sattānam upapattikkhaṇe sattāyatanāni pātubhavanti rūpāyatanaṁ gandhāyatanam rasāyatanaṁ kāyāyatanaṁ phoṭṭhabbāyatanam manāyatanaṁ dhammāyatanam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni sattāyatanāni pātubhavanti. (2)

1010. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa ekādasa dhātuyo pātubhavanti. Kāmāvacarānam devānam, paṭhamakappikānam manussānam, opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, paripuṇṇāyatanānam upapattikkhaṇe ekādasa dhātuyo pātubhavanti cakkhudhātu rūpadhātu sotadhātu ghānadadhātu gandhadhātu jivhādhātu rasadhātu kāyadhātu phoṭṭhabbadhātu manoviññāṇadhātu dhammadhātu. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imā ekādasa dhātuyo pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa dasa dhātuyo pātubhavanti. Opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, jaccandhānam upapattikkhaṇe dasa dhātuyo pātubhavanti rūpadhātu sotadhātu ghānadhātu gandhadhātu jivhādhātu rasadhātu kāyadhātu phoṭṭhabbadhātu manoviññāṇadhātu dhammadhātu. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imā dasa dhātuyo pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa aparā dasa dhātuyo pātubhavanti. Opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, jaccabahirānam upapattikkhaṇe dasa dhātuyo pātubhavanti cakkhudhātu rūpadhātu ghānadhātu gandhadhātu jivhādhātu rasadhātu kāyadhātu phoṭṭhabbadhātu manoviññāṇadhātu dhammadhātu. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imā dasa dhātuyo pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa nava dhātuyo pātubhavanti. Opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, jaccandhabadirānam upapattikkhaṇe nava dhātuyo pātubhavanti rūpadhātu ghānadhātu gandhadhātu jivhādhātu rasadhātu kāyadhātu phoṭṭhabbadhātu manoviññāṇadhātu dhammadhātu. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imā nava dhātuyo pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa satta dhātuyo pātubhavanti. Gabbhaseyyakānam sattānam upapattikkhaṇe satta dhātuyo pātubhavanti rūpadhātu gandhadhātu rasadhātu kāyadhātu phoṭṭhabbadhātu manoviññāṇadhātu dhammadhātu. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imā satta dhātuyo pātubhavanti. (3)

1011. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam katamaṁ ekam saccam pātubhavati dukkhasaccam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam idam ekam saccam pātubhavati. (4)

1012. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa cuddasindriyāni pātubhavanti. Kāmāvacarānam devānam, sahetukānam ñāṇasampayuttānam upapattikkhaṇe cuddasindriyāni pātubhavanti cakkhundriyam sotindriyam ghānindriyam jivhindriyam

kāyindriyam manindriyam itthindriyam vā purisindriyam vā jīvitindriyam somanassindriyam vā upekkhindriyam vā saddhindriyam vīriyindriyam satindriyam samādhindriyam paññindriyam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni cuddasindriyāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa terasindriyāni pātubhavanti. Kāmāvacarānam devānam, sahetukānam nāṇavippayuttānam upapattikkhaṇe terasindriyāni pātubhavanti cakkhundriyam sotindriyam ghānindriyam jivhindriyam kāyindriyam manindriyam itthindriyam vā purisindriyam vā jīvitindriyam somanassindriyam vā upekkhindriyam vā saddhindriyam vīriyindriyam satindriyam samādhindriyam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni terasindriyāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkheṇe kassa aparāni terasindriyāni pātubhavanti. Paṭhamakappikānam manussānam, sahetukānam nāṇasampayuttānam upapattikkhaṇe terasindriyāni pātubhavanti cakkhundriyam sotindriyam ghānindriyam jivhindriyam kāyindriyam manindriyam jīvitindriyam somanassindriyam vā upekkhindriyam vā saddhindriyam vīriyindriyam satindriyam samādhindriyam paññindriyam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni terasindriyāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa dvādasindriyāni pātubhavanti. Paṭhamakappikānam manussānam, sahetukānam nāṇavippayuttānam upapattikkhaṇe dvādasindriyāni pātubhavanti cakkhundriyam sotindriyam ghānindriyam jivhindriyam kāyindriyam manindriyam jīvitindriyam somanassindriyam vā upekkhindriyam vā saddhindriyam vīriyindriyam satindriyam samādhindriyam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni dvādasindriyāni pātubhavanti.

Kamādhātuyā upapattikkhaṇe kassa dasindriyāni pātubhavanti. Gabbhaseyyakānam sattānam, sahetukānam nāṇasampayuttānam upapattikkhaṇe dasindriyāni pātubhavanti kāyindriyam manindriyam itthindriyam vā purisindriyam vā jīvitindriyam somanassindriyam vā upekkhindriyam vā saddhindriyam vīriyindriyam satindriyam samādhindriyam paññindriyam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni dasindriyāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa navindriyāni pātubhavanti. Gabbhaseyyakānam sattānam, sahetukānam nāṇavippayuttānam upapattikkhaṇe

navindriyāni pātubhavanti kāyindriyām manindriyām itthindriyām vā purisindriyām vā jīvitindriyām somanassindriyām vā upekkhindriyām vā saddhindriyām vīriyindriyām satindriyām samādhindriyām. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesām imāni navindriyāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa aparāni navindriyāni pātubhavanti. Opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, paripuṇṇāyatānam upapattikkhaṇe navindriyāni pātubhavanti cakkhundriyām sotindriyām ghānindriyām jivhindriyām kāyindriyām manindriyām itthindriyām vā purisindriyām vā jīvitindriyām upekkhindriyām. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesām imāni navindriyāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa aṭṭhindriyāni pātubhavanti. Opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, jaccandhānam upapattikkhaṇe aṭṭhindriyāni pātubhavanti sotindriyām ghānindriyām jivhindriyām kāyindriyām manindriyām itthindriyām vā purisindriyām vā jīvitindriyām upekkhindriyām. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesām imāni aṭṭhindriyāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa aparāni aṭṭhindriyāni pātubhavanti. Opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, jaccabadrānam upapattikkhaṇe aṭṭhindriyāni pātubhavanti cakkhundriyām ghānindriyām jivhindriyām kāyindriyām manindriyām itthindriyām vā purisindriyām vā jīvitindriyām upekkhindriyām. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesām imāni aṭṭhindriyāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa sattindriyāni pātubhavanti. Opapātikānam petānam, opapātikānam asurānam, opapātikānam tiracchānagatānam, nerayikānam, jaccabadrānam upapattikkhaṇe sattindriyāni pātubhavanti ghānindriyām jivhindriyām kāyindriyām manindriyām itthindriyām vā purisindriyām vā jīvitindriyām upekkhindriyām. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesām imāni sattindriyāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa pañcindriyāni pātubhavanti. Gabbhaseyyakānam sattānam, ahetukānam ṭhapetvā napuṁsakānam upapattikkhaṇe

pañcindriyāni pātubhavanti kāyindriyam manindriyam itthindriyam vā purisindriyam vā jīvitindriyam upekkhindriyam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni pañcindriyāni pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa cattārindriyāni pātubhavanti. Gabbhaseyyakānam sattānam, ahetukānam, napuṁsakānam upapattikkhaṇe cattārindriyāni pātubhavanti kāyindriyam manindriyam jīvitindriyam upekkhindriyam. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam imāni cattārindriyāni pātubhavanti. (5)

1013. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa tayo hetū pātubhavanti. Kāmāvacarānam devānam, paṭhamakappikānam manussānam, gabbhaseyyakānam sattānam, sahetukānam nāṇasampayuttānam upapattikkhaṇe tayo hetū pātubhavanti alobho vipākahetu adoso vipākahetu amoho vipākahetu. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam ime tayo hetū pātubhavanti.

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe kassa dve hetū pātubhavanti. Kāmāvacarānam devānam, paṭhamakappikānam manussānam, gabbhaseyyakānam sattānam, sahetukānam nāṇavippayuttānam upapattikkhaṇe dve hetū pātubhavanti alobho vipākahetu adoso vipākahetu. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe etesam ime dve hetū pātubhavanti. Avasesānam sattānam¹ ahetukā pātubhavanti. (6)

1014. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam katame cattāro āhārā pātubhavanti. Kabaļikāro āhāro phassāhāro manosañcetanāhāro viññāṇāhāro. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam ime cattāro āhārā pātubhavanti. (7)

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam katamo eko phasso pātubhavati. Manoviññāṇadhātusamphasso. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam ayam eko phasso pātubhavati. (8)

1. Avasesā sattā (?)

Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam̄ katamā ekā vedanā. Ekā saññā. Ekā cetanā. Ekaṁ cittam̄ pātubhavati. Manoviññāṇadhātu. Kāmadhātuyā upapattikkhaṇe sabbesam̄ idam̄ ekaṁ cittam̄ pātubhavati. (12)

2. Rūpadhātu

1015. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe kati khandhā pātubhavanti -pa- kati cittāni pātubhavanti.

Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe īhapetvā asaññasattānam̄ devānam̄ pañcakkhandhā pātubhavanti. Pañcāyatanaṁ pātubhavanti. Pañca dhātuyo pātubhavanti. Ekaṁ saccam̄ pātubhavati. Dasindriyāni pātubhavanti. Tayo hetū pātubhavanti. Tayo āhārā pātubhavanti. Eko phasso pātubhavati. Ekā vedanā. Ekā saññā. Ekā cetanā. Ekaṁ cittam̄ pātubhavati.

1016. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe katame pañcakkhandhā pātubhavanti. Rūpakkhandho vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe ime pañcakkhandhā pātubhavanti. (1)

Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamāni pañcāyatanaṁ pātubhavanti. Cakkhāyatanaṁ rūpāyatanaṁ sotāyatanaṁ manāyatanaṁ dhammāyatanaṁ. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe imāni pañcāyatanaṁ pātubhavanti. (2)

Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamā pañca dhātuyo pātubhavanti. Cakkhudhātu rūpadhātu sotadhātu manoviññāṇadhātu dhammadhātu. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe imā pañca dhātuyo pātubhavanti. (3)

Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamāni ekaṁ saccam̄ pātubhavati. Dukkhasaccam̄. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe idam̄ ekaṁ saccam̄ pātubhavati. (4)

Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamāni dasindriyāni pātubhavanti. Cakkhundriyāni sotindriyāni manindriyāni jīvitindriyāni somanassindriyāni vā upekkhindriyāni vā saddhindriyāni vīriyindriyāni satindriyāni samādhindriyāni paññindriyāni. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe imāni dasindriyāni pātubhavanti. (5)

Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe katame tayo hetū pātubhavanti. Alobo vipākahetu adoso vipākahetu amoho

vipākahetu. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe ime tayo hetū pātubhavanti. (6)

Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe katame tayo āhārā pātubhavanti.

Phassāhārō manosañcetanāhārō viññāṇāhārō. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe ime tayo āhārā pātubhavanti. (7)

Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamo eko phasso pātubhavati.

Manoviññāṇadhātusamphasso. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe ayam eko phasso pātubhavati. (8)

Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamā ekā vedanā. Ekā saññā. Ekā cetanā. Ekaṁ cittam pātubhavati. Manoviññāṇadhātu. Rūpadhātuyā upapattikkhaṇe idam ekam cittam pātubhavati. (12)

3. Asaññasatta

1017. Asaññasattānam devānam upapattikkhaṇe kati khandhā pātubhavanti -pa- kati cittāni pātubhavanti.

Asaññasattānam devānam upapattikkhaṇe eko khandho pātubhavati rūpakkhandho. Dve āyatanāni pātubhavanti rūpāyatanaṁ dhammāyatanaṁ. Dve dhātuyo pātubhavanti rūpadhātu dhammadhātu. Ekam saccam pātubhavati dukkhasaccam. Ekindriyam pātubhavati rūpajīvitindriyam. Asaññasattā devā ahetukā anāhārā aphassakā avedanakā asaññakā acetanakā acittakā pātubhavanti.

4. Arūpadhātu

1018. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe kati khandhā pātubhavanti -pa- kati cittāni pātubhavanti.

Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe cattāro khandhā pātubhavanti, dve āyatanāni pātubhavanti, dve dhātuyo pātubhavanti, ekam saccam pātubhavati, aṭṭhindriyāni pātubhavanti tayo hetū pātubhavanti, tayo āhārā pātubhavanti, eko phasso pātubhavati, ekā vedanā. Ekā saññā. Ekā cetanā. Ekam cittam pātubhavati.

1019. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe katame cattāro khandhā pātubhavanti. Vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe ime cattāro khandhā pātubhavanti. (1)

Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamāni dve āyatanāni pātubhavanti. Manāyatanāni dhammāyatanāni. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe imāni dve āyatanāni pātubhavanti. (2)

Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamā dve dhātuyo pātubhavanti. Manoviññāṇadhātu dhammadhātu. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe imā dve dhātuyo pātubhavanti. (3)

Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamāni ekāni saccāni pātubhavati. Dukkhasaccāni. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe idam ekāni saccāni pātubhavati. (4)

Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamāni aṭṭhindriyāni pātubhavanti. Manindriyāni jīvitindriyāni upekkhindriyāni saddhindriyāni vīriyindriyāni satindriyāni samādhindriyāni paññindriyāni. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe imāni aṭṭhindriyāni pātubhavanti. (5)

Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe katame tayo hetū pātubhavanti. Alobo vipākahetu adoso vipākahetu amoho vipākahetu. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe ime tayo hetū pātubhavanti. (6)

Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe katame tayo āhārā pātubhavanti. Phassāhāro manosañcetanāhāro viññāṇāhāro. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe ime tayo āhārā pātubhavanti. (7)

Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamo eko phasso pātubhavati. Manoviññāṇadhātusamphasso. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe ayāni eko phasso pātubhavati. (8)

Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe katamā ekā vedanā -pa- ekā saññā. Ekā cetanā. Ekāni cittāni pātubhavati. Manoviññāṇadhātu. Arūpadhātuyā upapattikkhaṇe idam ekāni cittāni pātubhavati. (12)

5. Bhūmantaradassanavāra

1020. Kāmāvacarā dhammā, na kāmāvacarā dhammā. Rūpāvacarā dhammā, na rūpāvacarā dhammā. Arūpāvacarā dhammā, na arūpāvacarā dhammā. Pariyāpannā dhammā, apariyāpannā dhammā.

Katame dhammā kāmāvacarā, heṭṭhato Avīcinirayam pariyyantam karitvā uparito Paranimmitavasavattī deve antokaritvā yam etasmim antare etthāvacarā ettha pariyyāpannā khandhadhātu-āyatanā rūpam vedanā saññā saṅkhārā viññāṇam. Ime dhammā kāmāvacarā.

Katame dhammā na kāmāvacarā, rūpāvacarā arūpāvacarā apariyāpannā, ime dhammā na kāmāvacarā.

Katame dhammā rūpāvacarā, heṭṭhato brahmalokam pariyyantam karitvā uparito Akaniṭṭhe deve antokaritvā yam etasmim antare etthāvacarā ettha pariyyāpannā samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā cittacetasiikā dhammā, ime dhammā rūpāvacarā.

Katame dhammā na rūpāvacarā, kāmāvacarā arūpāvacarā apariyāpannā, ime dhammā na rūpāvacarā.

Katame dhammā arūpāvacarā, heṭṭhato Ākāsānañcāyatanūpage deve pariyyantam karitvā uparito Nevasaññāsaññāyatanūpage deve antokaritvā yam etasmim antare etthāvacarā ettha pariyyāpannā samāpannassa vā upapannassa vā diṭṭhadhammasukhavihārissa vā cittacetasiikā dhammā, ime dhammā arūpāvacarā.

Katame dhammā na arūpāvacarā, kāmāvacarā rūpāvacarā apariyāpannā, ime dhammā na arūpāvacarā.

Katame dhammā pariyyāpannā, sāsavā kusalākusalābyākatā dhammā kāmāvacarā rūpāvacarā arūpāvacarā rūpakkhandho vedanākkhandho saññākkhandho saṅkhārakkhandho viññāṇakkhandho, ime dhammā pariyyāpannā.

Katame dhammā apariyyāpannā, maggā ca maggaphalāni ca asaṅkhatā ca dhātu, ime dhammā apariyyāpannā.

6. Uppādakakamma-āyuppamāṇavāra

1. Uppādakakamma

1021. Devāti tayo devā sammutidevā¹ upapattidevā visuddhidevā.

Sammutidevā nāma rājāno deviyo kumārā.

Upapattidevā nāma Cātumahārājike² deve upādāya tadupari devā.

Visuddhidevā nāma arahanto vuccanti.

Dānam datvā sīlam samādiyitvā uposathakammām katvā kattha upapajjanti. Dānam datvā sīlam samādiyitvā uposathakammām katvā appekacce khattiyamahāsālānam sahabyatām upapajjanti, appekacce brāhmaṇamahāsālānam sahabyatām upapajjanti, appekacce gahapatimahāsālānam sahabyatām upapajjanti, appekacce Cātumahārājikānam devānam sahabyatām upapajjanti, appekacce Tāvatiṁsānam devānam sahabyatām upapajjanti, appekacce Yāmānam devānam sahabyatām upapajjanti, appekacce Tusitānam devānam sahabyatām upapajjanti, appekacce Nimmānaratīnam devānam sahabyatām upapajjanti, appekacce Paranimmitavasavattīnam devānam sahabyatām upapajjanti.

2. Āyuppamāṇa

1022. Manussānam kittakām āyuppamāṇām, vassasataṁ appam vā bhiyyo³. (1)

1023. Cātumahārājikānam devānam kittakām āyuppamāṇām, yāni mānusakāni paññāsa vassāni Cātumahārājikānam devānam eso eko rattidivo⁴, tāya rattiya timsa rattiyo māso, tena māsenā dvādasamāsiyo samvaccharo, tena samvaccharena dibbāni pañca vassasatāni Cātumahārājikānam devānam āyuppamāṇām, manussānam gaṇanāya kittakām hoti, navuti vassasatasahassāni. (2)

1. Sammatidevā (Syā)

2. Cātumahārājike (Sī, Syā)

3. Appam vā bhiyyo vā (Syā, Ka) Dī 2. 3 piṭṭhepi. 4. Rattidivo (Ka) Aṁ 1. 213 piṭṭhepi.

Tāvatiṁśānam devānam kittakam āyuppamāṇam, yām mānusakam vassasatam Tāvatiṁśānam devānam eso eko rattindivo, tāya rattiya tiṁsarattiyo māso, tena māsenā dvādasamāsiyo saṁvaccharo, tena saṁvaccharena dibbam vassasahassam Tāvatiṁśānam devānam āyuppamāṇam, manussānam gaṇanāya kittakam hoti, tisso ca vassakoṭiyo saṭṭhi ca vassasatasahassāni. (3)

Yāmānam devānam kittakam āyuppamāṇam, yāni mānusakāni dve vassasatāni Yāmānam devānam eso eko rattindivo, tāya rattiya tiṁsa rattiyo māso, tena māsenā dvādasamāsiyo saṁvaccharo, tena saṁvaccharena dibbāni dve vassasahassāni Yāmānam devānam āyuppamāṇam, manussānam gaṇanāya kittakam hoti, cuddasañca vassakoṭiyo cattārīsañca vassasatasahassāni. (4)

Tusitānam devānam kittakam āyuppamāṇam, yāni mānusakāni cattāri vassasatāni Tusitānam devānam eso eko rattindivo, tāya rattiya tiṁsa rattiyo māso, tena māsenā dvādasamāsiyo saṁvaccharo, tena saṁvaccharena dibbāni cattāri vassasahassāni Tusitānam devānam āyuppamāṇam, manussānam gaṇanāya kittakam hoti, sattapaññāsa vassakoṭiyo saṭṭhi ca vassasatasahassāni. (5)

Nimmānaratīnam devānam kittakam āyuppamāṇam, yāni mānusakāni atṭha vassasatāni Nimmānaratīnam devānam eso eko rattindivo, tāya rattiya tiṁsa rattiyo māso, tena māsenā dvādasamāsiyo saṁvaccharo, tena saṁvaccharena dibbāni atṭha vassasahassāni Nimmānaratīnam devānam āyuppamāṇam, manussānam gaṇanāya kittakam hoti, dve vassakoṭisatāni tiṁsañca vassakoṭiyo cattārīsañca vassasatasahassāni. (6)

Paranimmitavasavattīnam devānam kittakam āyuppamāṇam, yāni mānusakāni soḷasa vassasatāni Paranimmitavasavattīnam devānam eso eko rattindivo, tāya rattiya tiṁsa rattiyo māso, tena māsenā dvādasamāsiyo saṁvaccharo, tena saṁvaccharena dibbāni soḷasa vassasahassāni Paranimmitavasavattīnam devānam āyuppamāṇam, manussānam gaṇanāya

kittakam hoti, nava ca vassakoṭisatāni ekavīsañca vassakoṭiyo saṭṭhi ca vassasatasahassānīti. (7)

Cha ete¹ kāmāvacarā, sabbakāmasamiddhino.
Sabbesam ēkasaṅkhāto, āyu bhavati kittako.

Dvādasa koṭisatām tesam, aṭṭhavīsañca koṭiyo.
Paññāsa satasahassāni, vassaggena pakāsitāti.

1024. Paṭhamam jhānam parittam bhāvetvā kattha upapajjanti, paṭhamam jhānam parittam bhāvetvā Brahmapārisajjānam devānam sahabyataṁ upapajjanti. Tesam kittakam āyuppamāṇam, kappassa tatiyo bhāgo. (8)

Paṭhamam jhānam majjhimam bhāvetvā kattha upapajjanti, paṭhamam jhānam majjhimam bhāvetvā Brahmapurohitānam devānam sahabyataṁ upapajjanti. Tesam kittakam āyuppamāṇam, upaḍḍhakappo. (9)

Paṭhamam jhānam paṇītam bhāvetvā kattha upapajjanti, paṭhamam jhānam paṇītam bhāvetvā Mahābrahmānam devānam sahabyataṁ upapajjanti. Tesam kittakam āyuppamāṇam, kappo². (10)

1025. Dutiyam jhānam parittam bhāvetvā kattha upapajjanti, dutiyam jhānam parittam bhāvetvā Parittābhānam devānam sahabyataṁ upapajjanti. Tesam kittakam āyuppamāṇam, dve kappā. (11)

Dutiyam jhānam majjhimam bhāvetvā kattha upapajjanti, dutiyam jhānam majjhimam bhāvetvā Appamāṇābhānam devānam sahabyataṁ upapajjanti. Tesam kittakam āyuppamāṇam, cattāro kappā. (12)

Dutiyam jhānam paṇītam bhāvetvā kattha upapajjanti, dutiyam jhānam paṇītam bhāvetvā Ābhassarānam devānam sahabyataṁ upapajjanti. Tesam kittakam āyuppamāṇam, aṭṭha kappā. (13)

1026. Tatiyam jhānam parittam bhāvetvā kattha upapajjanti, tatiyam jhānam parittam bhāvetvā Parittasubhānam devānam sahabyataṁ upapajjanti. Tesam kittakam āyuppamāṇam, solasa kappā. (14)

---

1. Chapi te (Syā)

2. Eko kappo (Syā)

Tatiyam jhānam majjhimaṁ bhāvetvā kattha upapajjanti, tatiyam jhānam majjhimaṁ bhāvetvā Appamāṇasubhānam devānam sahabyatam upapajjanti. Tesam kittakam āyuppamāṇam, bāttim̄sa kappā. (15)

Tatiyam jhānam pañītam bhāvetvā kattha upapajjanti, tatiyam jhānam pañītam bhāvetvā Subhakiñhānam devānam sahabyatam upapajjanti. Tesam kittakam āyuppamāṇam, catusat̄hi kappā. (16)

1027. Catuttham jhānam bhāvetvā ārammaṇanānattatā, manasikāranānattatā, chandanānattatā, pañidhinānattatā, adhimokkhanānattatā, abhinīhāranānattatā, paññānānattatā appekacce Asaññasattānam devānam sahabyatam upapajjanti, appekacce Vehapphalānam devānam sahabyatam upapajjanti, appekacce Avihānam devānam sahabyatam upapajjanti, appekacce Atappānam devānam sahabyatam upapajjanti, appekacce Sudassānam devānam sahabyatam upapajjanti, appekacce Akaniṭṭhānam devānam sahabyatam upapajjanti. Appekacce Ākāsānañcāyatanūpagānam devānam sahabyatam upapajjanti, appekacce Viññānañcāyatanūpagānam devānam sahabyatam upapajjanti, appekacce Ākiñcaññāyatanūpagānam devānam sahabyatam upapajjanti, appekacce Nevasaññānāsaññāyatanūpagānam devānam sahabyatam upapajjanti.

Asaññasattānañca vehapphalānañca devānam kittakam āyuppamāṇam, pañcakappasatāni. (18)

Avihānam devānam kittakam āyuppamāṇam, kappasahassam. (19)

Atappānam devānam kittakam āyuppamāṇam, dve kappasahassāni. (20)

Sudassānam devānam kittakam āyuppamāṇam, cattāri kappasahassāni. (21)

Sudassānam devānam kittakam āyuppamāṇam, aṭṭha kappasahassāni. (22)

Akaniṭṭhānam devānam kittakam āyuppamāṇam, soḷasa kappasahassāni. (23)

1028. Ākāsānañcāyatanūpagānam devānam kittakam āyuppamāṇam, vīsatī kappasahassāni. (24)

Viññāṇañcāyatanūpagānam devānam kittakam āyuppamāṇam, cattārīsa kappasahassāni. (25)

Ākiñcaññāyatanūpagānam devānam kittakam āyuppamāṇam, saṭṭhi kappasahassāni. (26)

Nevasaññānāsaññāyatanūpagānam devānam kittakam āyuppamāṇam, caturāsīti kappasahassānīti. (27)

1029. Ukkhittā puññatejena, kāmarūpagatimgatā.

Bhavaggatampi¹ sampattā, punāgacchanti² duggatiṁ.

Tāva dīghāyukā sattā, cavanti āyusañkhayā.

Natthi koci bhavo nicco, iti vuttam Mahesinā.

Tasmā hi dhīrā nipakā, nipuṇā att hacintakā.

Jarāmaraṇamokkhāya, bhāventi maggamuttamam.

Bhāvayitvā sucim maggam, nibbānogadhagāminam.

Sabbāsave pariññāya, parinibbanti anāsavāti.

7. Abhiññeyyādīvāra

1030. Pañcannam khandhānam kati abhiññeyyā, kati pariññeyyā, kati pahātabbā, kati bhāvetabbā, kati sacchikātabbā, kati na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā -pa- sattannam cittānam kati abhiññeyyā, kati pariññeyyā, kati pahātabbā, kati bhāvetabbā, kati sacchikātabbā, kati na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā.

1031. Rūpakkhandho abhiññeyyo pariññeyyo, na pahātabbo na bhāvetabbo na sacchikātabbo. Cattāro khandhā abhiññeyyā pariññeyyā, siyā pahātabbā, siyā bhāvetabbā, siyā sacchikātabbā, siyā na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. (1)

1. Bhavaggam vāpī (Syā)

2. Puna gacchanti (Syā)

Dasāyatanā abhiññeyyā pariññeyyā, na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. Dve āyatanā abhiññeyyā pariññeyyā, siyā pahātabbā, siyā bhāvetabbā, siyā sacchikātabbā, siyā na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. (2)

Soḷasa dhātuyo abhiññeyyā pariññeyyā, na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. Dve dhātuyo abhiññeyyā pariññeyyā, siyā pahātabbā, siyā bhāvetabbā, siyā sacchikātabbā, siyā na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. (3)

Samudayasaccam abhiññeyyam pariññeyyam pahātabbam, na bhāvetabbam na sacchikātabbam. Maggasaccam abhiññeyyam pariññeyyam, na pahātabbam, bhāvetabbam, na sacchikātabbam. Nirodhasaccam abhiññeyyam pariññeyyam, na pahātabbam na bhāvetabbam, sacchikātabbam. Dukkhasaccam abhiññeyyam pariññeyyam, siyā pahātabbam, na bhāvetabbam na sacchikātabbam, siyā na pahātabbam. (4)

Navindriyā abhiññeyyā pariññeyyā, na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. Domanassindriyam abhiññeyyam pariññeyyam pahātabbam, na bhāvetabbam na sacchikātabbam. Anaññātaññassāmītindriyam abhiññeyyam pariññeyyam, na pahātabbam, bhāvetabbam, na sacchikātabbam. Aññindriyam abhiññeyyam pariññeyyam, na pahātabbam, siyā bhāvetabbam, siyā sacchikātabbam. Aññatāvindriyam abhiññeyyam pariññeyyam, na pahātabbam na bhāvetabbam, sacchikātabbam. Tīṇindriyā abhiññeyyā pariññeyyā, na pahātabbā, siyā bhāvetabbā, siyā sacchikātabbā, siyā na bhāvetabbā, sacchikātabbā. Cha indriyā abhiññeyyā pariññeyyā, siyā pahātabbā, siyā bhāvetabbā, siyā sacchikātabbā, siyā na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. (5)

Tayo akusalahetū abhiññeyyā pariññeyyā pahātabbā, na bhāvetabbā na sacchikātabbā. Tayo kusalahetū abhiññeyyā pariññeyyā, na pahātabbā, siyā bhāvetabbā, na sacchikātabbā, siyā na bhāvetabbā. Tayo abyākatahetū abhiññeyyā pariññeyyā, na pahātabbā na bhāvetabbā, siyā sacchikātabbā, siyā na sacchikātabbā. (6)

Kabalīkāro āhāro abhiññeyyo pariññeyyo, na pahātabbo na bhāvetabbo na sacchikātabbo. Tayo āhārā abhiññeyyā pariññeyyā, siyā pahātabbā, siyā bhāvetabbā, siyā sacchikātabbā, siyā na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. (7)

Cha phassā abhiññeyyā pariññeyyā, na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. Manoviññāṇadhātusamphasso abhiññeyyo pariññeyyo, siyā pahātabbo, siyā bhāvetabbo, siyā sacchikātabbo, siyā na pahātabbo na bhāvetabbo na sacchikātabbo. (8)

Cha vedanā -pa-. Cha saññā. Cha cetanā. Cha cittā abhiññeyyā pariññeyyā, na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. Manoviññāṇadhātu abhiññeyyā pariññeyyā, siyā pahātabbā, siyā bhāvetabbā, siyā sacchikātabbā, siyā na pahātabbā na bhāvetabbā na sacchikātabbā. (12)

---

8. Sārammaṇānārammaṇavāra

1032. Pañcannam kandhānam kati sārammaṇā, kati anārammaṇā -pa-sattannam cittānam kati sārammaṇā, kati anārammaṇā.

1033. Rūpakkhandho anārammaṇo. Cattāro kandhā sārammaṇā. (1)

Dasāyatana anārammaṇā. Manāyatana sārammaṇam.
Dhammāyatana siyā sārammaṇam, siyā anārammaṇam. (2)

Dasa dhātuyo anārammaṇā. Satta dhātuyo sārammaṇā. Dhammadhātu siyā sārammaṇā, siyā anārammaṇā. (3)

Dve saccā sārammaṇā. Nirodhasaccā anārammaṇam. Dukkhasaccām siyā sārammaṇam, siyā anārammaṇam. (4)

Sattindriyā anārammaṇā. Cuddasindriyā sārammaṇā. Jīvitindriyām siyā sārammaṇam, siyā anārammaṇam. Nava hetū sārammaṇā. Kabalīkāro āhāro anārammaṇo. Tayo āhārā sārammaṇā. Satta phassā, satta vedanā, satta saññā, satta cetanā, satta cittā sārammaṇā. (12)

1034. Pañcannam khandhānam kati sārammaṇārammaṇā. Kati anārammaṇārammaṇā -pa- sattannam cittānam kati sārammaṇārammaṇā, kati anārammaṇārammaṇā.

1035. Rūpakkhandho anārammaṇo. Cattāro khandhā siyā sārammaṇārammaṇā, siyā anārammaṇārammaṇā. (1)

Dasāyatānā anārammaṇā. Manāyatānām siyā sārammaṇārammaṇām, siyā anārammaṇārammaṇām. Dhammāyatānām siyā sārammaṇārammaṇām, siyā anārammaṇārammaṇām, siyā anārammaṇārammaṇām. (2)

Dasa dhātuyo anārammaṇā. Cha dhātuyo anārammaṇārammaṇā. Manoviññāṇadhātu siyā sārammaṇārammaṇā siyā anārammaṇārammaṇā. Dhammadhātu siyā sārammaṇārammaṇā, siyā anārammaṇārammaṇā, siyā anārammaṇā. (3)

Nirodhasaccām anārammaṇām. Maggasaccām anārammaṇārammaṇām. Samudayasaccām siyā sārammaṇārammaṇām, siyā anārammaṇārammaṇām. Dukkhasaccām siyā sārammaṇārammaṇām, siyā anārammaṇārammaṇām, siyā anārammaṇām. (4)

Sattindriyā anārammaṇā. Pañcindriyā anārammaṇārammaṇā. Navindriyā siyā sārammaṇārammaṇā, siyā anārammaṇārammaṇā. Jīvitindriyām siyā sārammaṇārammaṇām, siyā anārammaṇārammaṇām, siyā anārammaṇām. (5)

Nava hetū siyā sārammaṇārammaṇā, siyā anārammaṇārammaṇā. Kabalīkāro āhāro anārammaṇo. Tayo āhārā siyā sārammaṇārammaṇā, siyā anārammaṇārammaṇā. Cha phassā anārammaṇārammaṇā. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā sārammaṇārammaṇo, siyā anārammaṇārammaṇo. Cha vedanā, cha saññā, cha cetanā, cha cittā anārammaṇārammaṇā. Manoviññāṇadhātu siyā sārammaṇārammaṇā, siyā anārammaṇārammaṇā. (12)

---

9. Diṭṭhasutādididassanavāra

1036. Pañcannam khandhānam kati diṭṭhā, kati sutā, kati mutā, kati viññātā. Kati na diṭṭhā na sutā na mutā na viññātā -pa- sattannam cittānam

kati diṭṭhā, kati sutā, kati mutā, kati viññātā. Kati na diṭṭhā na sutā na mutā na viññātā.

1037. Rūpakkhandho siyā diṭṭho, siyā suto, siyā muto, siyā viññāto. Siyā na diṭṭho na suto na muto viññāto. Cattāro khandhā na diṭṭhā na sutā na mutā viññātā.

Rūpāyatanaṁ diṭṭham na sutam na mutam viññātam. Saddāyatanaṁ na diṭṭham sutam na mutam viññātam. Gandhāyatanaṁ, rasāyatanaṁ, phoṭṭhabbāyatanaṁ na diṭṭham na sutam mutam viññātam. Sattāyatana na diṭṭhā na sutā na mutā viññātā.

Rūpadhātu diṭṭhā na sutā na mutā viññātā. Saddadhātu na diṭṭhā sutā na mutā viññātā. Gandhadhātu, rasadhātu, phoṭṭhabbadhātu na diṭṭhā na sutā mutā viññātā. Terasa dhātuyo na diṭṭhā na sutā na mutā viññātā.

Tīṇi saccāni na diṭṭhā na sutā na mutā viññātā. Dukkhasaccāni siyā diṭṭham, siyā sutam, siyā mutam, siyā viññātam, siyā na diṭṭham na sutam na mutam viññātam.

Bāvīsatindriyā na diṭṭhā na sutā na mutā viññātā. Nava hetū na diṭṭhā na sutā na mutā viññātā. Cattāro āhārā na diṭṭhā na sutā na mutā viññātā. Satta phassā na diṭṭhā na sutā na mutā viññātā. Satta vedanā, satta saññā, satta cetanā, satta cittā na diṭṭhā na sutā na mutā viññātā.

10. Tikādidassanavāra

1. Kusalattika

1038. Pañcannarāni kandhānarāni kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā -pa- sattannarāni cittānarāni kati kusalā, kati akusalā, kati abyākatā.

Rūpakkhandho abyākato. Cattāro kandhā siyā kusalā, siyā akusalā, siyā abyākatā. Dasāyatana abyākatā. Dvāyatana siyā kusalā, siyā akusalā, siyā abyākatā. Soḷasa

dhātuyo abyākatā. Dve dhātuyo siyā kusalā, siyā akusalā, siyā abyākatā. Samudayasaccam akusalam. Maggasaccam kusalam. Nirodhasaccam abyākataṁ. Dukkhasaccam siyā kusalam, siyā akusalam, siyā abyākataṁ.

Dasindriyā abyākatā. Domanassindriyam akusalam.

Anaññatāññassāmītindriyam kusalam. Cattārindriyā siyā kusalā, siyā abyākatā. Cha indriyā siyā kusalā, siyā akusalā, siyā abyākatā.

Tayo kusalahetū kusalā. Tayo akusalahetū akusalā. Tayo abyākatahetū abyākatā. Kabañikāro āhāro abyākato. Tayo āhārā siyā kusalā, siyā akusalā, siyā abyākatā. Cha phassā abyākatā. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā kusalo, siyā akusalo, siyā abyākato. Cha vedanā, cha saññā, cha cetanā, cha cittā abyākatā. Manoviññāṇadhātu siyā kusalā, siyā akusalā, siyā abyākatā.

2. Vedanātika

1039. Pañcannam khandhānam kati sukhāya vedanāya sampayuttā, kati dukkhāya vedanāya sampayuttā, kati adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā -pa- sattannam cittānam kati sukhāya vedanāya sampayuttā, kati dukkhāya vedanāya sampayuttā, kati adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā.

Dve khandhā na vattabbā “sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayutta”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā”tipi. Tayo khandhā siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. (1)

Dasāyatana na vattabbā “sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā”tipi. Manāyatanaṁ siyā sukhāya vedanāya sampayuttam, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttam, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam. Dhammāyatanaṁ siyā sukhāya vedanāya sampayuttam, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttam, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam, siyā na vattabbaṁ “sukhāya

vedanāya sampayuttan”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttan”tipi. (2)

Dasa dhātuyo na vattabbā “sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttā”tipi, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā”tipi. Pañca dhātuyo adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Kāyaviññāṇadhātu siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkхāya vedanāya sampayuttā. Manoviññāṇadhātu siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkхāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Dhammadhātu siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkхāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā, siyā na vattabbā “sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā”tipi. (3)

Dve saccā siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Nirodhasaccam na vattabbam “sukhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttan”tipi. Dukkhasaccam siyā sukhāya vedanāya sampayuttam, siyā dukkхāya vedanāya sampayuttam, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam, siyā na vattabbam “sukhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttan”tipi. (4)

Dvādasindriyā na vattabbā “sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayutta”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā”tipi. Cha indriyā siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, tīṇindriyā siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkхāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Jīvitindriyam siyā sukhāya vedanāya sampayuttam, siyā dukkхāya vedanāya sampayuttam, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttam, siyā na vattabbam “sukhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttan”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttan”tipi. (5)

Doso akusalahetu dukkhāya vedanāya sampayutto. Satta hetū siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā, moho akusalahetu siyā sukhāya vedanāya sampayutto, siyā dukkhāya vedanāya sampayutto, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto. (6)

Kabalīkāro āhāro na vattabbo “sukhāya vedanāya sampayutto”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayutto”tipi, “adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto”tipi. Tayo āhārā siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. (7)

Pañca phassā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. Kāyaviññāṇadhātusamphasso siyā sukhāya vedanāya sampayutto, siyā dukkhāya vedanāya sampayutto. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā sukhāya vedanāya sampayutto, siyā dukkhāya vedanāya sampayutto, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayutto. (8)

Satta vedanā na vattabbā “sukhāya vedanāya sampayuttā”tipi, “dukkhāya vedanāya sampayuttā”tipi, adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā”tipi. Pañca saññā, pañca cetanā, pañca cittā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. kāyaviññāṇadhātu siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttā. Manoviññāṇadhātu siyā sukhāya vedanāya sampayuttā, siyā dukkhāya vedanāya sampayuttā, siyā adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā. (12)

3. Vipākattika

1040. Pañcannam khandhānam kati vipākā, kati vipākadhammadhammā, kati neva vipāka na vipākadhammadhammā -pa-sattannam cittānam kati vipākā kati vipākadhammadhammā, kati neva vipāka na vipākadhammadhammā.

Rūpakkhandho neva vipāka na vipākadhammadhammo. Cattāro khandhā siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammā, siyā neva vipāka na vipākadhammadhammā. (1)

Dasāyatanā nevavipākanavipākadhammadhammā, dvāyatanā siyā
vipākā, siyā vipākadhammadhammā, siyā neva
vipākanavipākadhammadhammā. (2)

Dasa dhātuyo nevavipākanavipākadhammadhammā. Pañca dhātuyo
vipākā. Manodhātu siyā vipākā, siyā nevavipākanavipākadhammadhammā.
Dve dhātuyo siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammā, siyā neva
vipākanavipākadhammadhammā. (3)

Dve saccā vipākadhammadhammā. Nirodhasaccam
nevavipākanavipākadhammadhammā. Dukkhasaccam siyā vipākam, siyā
vipākadhammadhammā, siyā nevavipākanavipākadhammadhammā. (4)

Sattindriyā nevavipākanavipākadhammadhammā. Tīṇindriyā vipākā.
Dvindriyā vipākadhammadhammā. Aññindriyam siyā vipākam, siyā
vipākadhammadhammā. Navindriyā siyā vipākā, siyā
vipākadhammadhammā, siyā nevavipākanavipākadhammadhammā. (5)

Cha hetū vipākadhammadhammā. Tayo abyākatahetū siyā vipākā, siyā
nevavipākanavipākadhammadhammā. (6)

Kabalīkāro āhāro nevavipākanavipākadhammadhammo. Tayo āhārā
siyā vipākā, siyā vipākadhammadhammā, siyā
nevavipākanavipākadhammadhammā. Pañca phassā vipākā.
Manodhātusamphasso siyā vipāko, siyā
nevavipākanavipākadhammadhammo. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā
vipāko, siyā vipākadhammadhammo, siyā
nevavipākanavipākadhammadhammo. Pañca vedanā, pañca saññā, pañca
cetanā, pañca cittā vipākā. Manodhātu siyā vipākā, siyā
nevavipākanavipākadhammadhammā. Manoviññāṇadhātu siyā vipākā, siyā
vipākadhammadhammā, siyā nevavipākanavipākadhammadhammā. (12)

4. Upādinnattika

1041. Pañcannam khandhānam kati upādinnupādāniyā, kati
anupādinnupādāniyā, kati anupādinna-anupādāniyā -pa- sattannam cittānam
kati upādinnupādāniyā, kati anupādinnupādāniyā, kati anupādinna-
anupādāniyā.

Rūpakkhandho siyā upādinnupādāniyo, siyā anupādinnupādāniyo. Cattāro khandhā siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā. (1)

Pañcāyatanaṁ upādinnupādāniyā. Saddāyatanaṁ anupādinnupādāniyam. Cattāro āyatanaṁ siyā upādinnupādāniyā siyā anupādinnupādāniyā. Dvāyatanā siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā. (2)

Dasa dhātuyo upādinnupādāniyā. Saddadhātu anupādinnupādāniyā. Pañca dhātuyo siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā. Dve dhātuyo siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā. (3)

Samudayasaccaṁ anupādinnupādāniyam. Dve saccā anupādinna-anupādāniyā. Dukkhasaccaṁ siyā upādinnupādāniyam, siyā anupādinnupādāniyā. (4)

Navindriyā upādinnupādāniyā. Domanassindriyam anupādinnupādāniyam. Tīṇindriyā anupādinna-anupādāniyā. Navindriyā siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā. Tayo akusalahetū anupādinnupādāniyā. Tayo kusalahetū siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā. Tayo abyākatahetū siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā. (5)

Kabalīkāro āhāro siyā upādinnupādāniyo, siyā anupādinnupādāniyo. Tayo āhārā siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā. (6)

Pañca phassā upādinnupādāniyā. Manodhātusamphasso siyā upādinnupādāniyo, siyā anupādinnupādāniyo. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā upādinnupādāniyo, siyā anupādinnupādāniyo, siyā anupādinna-anupādāniyo. Pañca vedanā, pañca saññā, pañca cetanā, pañca cittā upādinnupādāniyā. Manodhātu siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā. Manoviññāṇadhātu siyā upādinnupādāniyā, siyā anupādinnupādāniyā, siyā anupādinna-anupādāniyā. (12)

5. Vitakkattika

1042. Pañcannam khandhānam kati savitakkasavicārā, kati avitakkavicāramattā, kati avitakka-avicārā -pa- sattannam cittānam kati savitakkasavicārā, kati avitakkavicāramattā, kati avitakka-avicārā.

Rūpakkhandho avitakka-avicāro. Tayo khandhā siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. Sañkhārakkhandho avitakka-avicāro, siyā na vattabbo “savitakkasavicāro”tipi, “avitakkavicāramatto”tipi, “avitakka-avicāro”tipi. (1)

Dasāyatana vitakkavicārā. Manāyatana siyā savitakkasavicāram, siyā avitakkavicāramattam, siyā avitakka-avicāram. Dhammāyatana siyā savitakkasavicāram, siyā avitakkavicāramattam, siyā avitakka-avicāram, siyā na vattabbam “savitakkasavicāran”tipi, “avitakkavicāramattan”tipi, “avitakka-avicāran”tipi. (2)

Pannarasa dhātuyo avitakka-avicārā. Manodhātu savitakkasavicārā. Manoviññāṇadhātu siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. Dhammadhātu siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā, siyā na vattabbā “savitakkasavicāra”tipi, “avitakkavicāramatta”tipi, “avitakkha-avicāra”tipi. (3)

Samudayasaccam savitakkasavicāram. Nirodhasaccam avitakka-avicāram. Maggasaccam siyā savitakkasavicāram, siyā avitakkavicāramattam, siyā avitakka-avicāram. Dukkhasaccam siyā savitakkasavicāram, siyā avitakkavicāramattam, siyā avitakka-avicāram, siyā na vattabbam “savitakkasavicāran”tipi, “avitakkavicāramattan”ti, “avitakka-avicāran”tipi. (4)

Navindriyā avitakka-avicārā. Domanassindriyam savitakkasavicāram. Upekkhindriyam siyā savitakkasavicāram, siyā avitakka-avicāram. Ekādasindriyā siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. (5)

Tayo akusalahetū savitakkasavicārā. Cha hetū siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. Kabaṅkāro āhāro avitakka-avicāro. Tayo āhārā siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. Pañca phassā avitakka-avicārā. Manodhātusamphasso savitakkasavicāro. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā savitakkasavicāro, siyā avitakkavicāramatto, siyā avitakka-avicāro. Pañca vedanā, pañca saññā, pañca cetanā, pañca cittā avitakka-avicārā. Manodhātu sacitakkasavicārā. Manoviññāṇadhātu siyā savitakkasavicārā, siyā avitakkavicāramattā, siyā avitakka-avicārā. (12)

1. Rūpaduka

1043. Pañcannam khandhānam kati rūpā, kati arūpā -pa- sattannam cittānam kati rūpā, kati arūpā.

Rūpakkhandho rūpam, cattāro khandhā arūpā. Dasāyatanā rūpā. Manāyatanam arūpam, dhammāyatanam siyā rūpam, siyā arūpam. Dasa dhātuyo rūpā. Satta dhātuyo arūpā. Dhammadhātu siyā rūpā, siyā arūpā. Tīṇi saccāni arūpā. Dukkhasaccām siyā rūpam, siyā arūpam. Sattindriyā rūpā. Cuddasindriyā arūpā. Jīvitindriyām siyā rūpam, siyā arūpam. Nava hetū arūpā. Kabaṅkāro āhāro rūpam. Tayo āhārā arūpā. Satta phassā arūpā. Satta vedanā, satta saññā, satta cetanā, satta cittā arūpā.

2. Lokiyaduka

1044. Pañcannam khandhānam kati lokiyā, kati lokuttarā. Dvādasannam āyatanānam kati lokiyā, kati lokuttarā. Aṭṭhārasannam dhātūnam kati lokiyā, kati lokuttarā. Catunnam saccānam kati lokiyā, kati lokuttarā -pa- sattannam cittānam kati lokiyā, kati lokuttarā.

Rūpakkhandho lokiyo. Cattāro khandhā siyā lokiyā, siyā lokuttarā. Dasāyatanā lokiyā. Dve āyatanā siyā

lokiyā, siyā lokuttarā. Soḷasa dhātuyo lokiya. Dve dhātuyo siyā lokiya, siyā lokuttarā. Dve saccā lokiya, dve saccā lokuttarā.

Dasindriyā lokiya, tīṇindriyā lokuttarā. Navindriyā siyā lokiya, siyā lokuttarā. Tayo akusalahetū lokiya. Cha hetū siyā lokiya, siyā lokuttarā. Kabalīkāro āhāro lokiyo. Tayo āhārā siyā lokiya, siyā lokuttarā. Cha phassā lokiya. Manoviññāṇadhātusamphasso siyā lokiyo, siyā lokuttaro. Cha vedanā lokiya. Manoviññāṇadhātusamphassajā vedanā siyā lokiya, siyā lokuttarā. Cha saññā lokiya. Manoviññāṇadhātusamphassajā saññā siyā lokiya, siyā lokuttarā. Cha cetanā lokiya. Manoviññāṇadhātusamphassajā cetanā siyā lokiya, siyā lokuttarā. Cha cittā lokiya, manoviññāṇadhātu siyā lokiya, siyā lokuttarāti.

Abhiññā dve sārammaṇā, diṭṭhā kusalavedanā.
Vipākā ca upādinnā, vitakkam rūpalokiyāti.

Dhammadayavibhaṅgo niṭṭhoto.

Vibhaṅgapakaraṇam niṭṭhitam.

Vibhaṅgapāliyā

Lakkhitabbapadānam anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṇko	Padānukkamo	Piṭṭhaṇko
[A]		[A]	
Akusalavāra	311	Ayoniso	387
Akusalā	171	Arati	365
Akkanti	374	Arahanto	349
Agocaro	255	Arūpadhātupariyāpannā	425
Atṭha asaññivādā	403	Arūpadhātuyā	421
Atṭha kilesavatthūni	399	Arūpāvacaravipāka	279
Atṭha kusītavatthūni	400	Avijjā	142
Atṭha purisadosā	402	Avijjādhātu	87
Atṭhārasa taṇhāvicaritāni	406	Avijjāpacca�ā	142, 145
Atṭhārasa dhātuyo	89	Avijjāmūlakakusalā	191
Atṭhānametam	349	Avihimsādhātu	89
Añumattā	256	Asabhāgavutti	365
Attavādupādānam	389	Asmimāno	370
Atimāno	369	Asākhalyām	374
Atricchatā	364	Asaṁvaro	386
Adhimāno	370	[Ā]	
Anācāro	255	Ākāsadhadhātu	86
Anusayo	353	Ādīnavā	393
Appaṭisanthāro	374	Āneñjābhisañkhāro	142
Appanigghosām	261	Āpodhadhātu	84
Appasaddam	261	Āyakosallām	338
Apāyakosallām	338	Āyuppamāṇām	437
Abyākatā	181	Āsayo	353
Abyāpādadhātu	89	Āsavānam khayām	358
Abhiññeyyādīvāra	441		
Amattaññutā	375		

Padānukkamo	Pitṭhaṇko	Padānukkamo	Pitṭhaṇko
	[I]		[Ka]
Issā	372	Kummaggasevanā	388
	[U]	Kusalamūlakavipāka	194
Upanāho	371	Kusalattika	445
Upādānam	143	Kusalā	175
Upāyāso	145	Kuhanā	365
Upekkhādhātu	87	Kodho	371
Upekkhāsaṅgatā	327	Kosajjam	386
	[E]		[Ga]
Ekakaniddesa	331	Gandhāyatanaṁ	72
Ekakamātikā	323	Gocaro	256
	[O]		[Gha]
Oghaniyā paññā	324	Ghānāyatanaṁ	70
Omāno	369		
	[Ka]		[Ca]
Katamā upekkhā	288	Cakkhāyatanaṁ	70
Katamā karuṇā	286	Cakkhudhātu	89
Katamā muditā	287	Cakkhuviññāṇadhātu	89
Katamā mettā	284	Catasso appamaññāyo	289, 296
Kati sārammaṇā	443	Catasso paṭipadā	344
Kammassakataññānam	341	Catasso paṭisambhidā	307-9
Kāmadhātu	88	Cattāri ariyasaccāni	104, 118
Kāmadhātupariyāpannā	423	Cattāri jhānāni	274
Kāmadhātuyā	417	Cattāro āsavā	388
Kāmā	266	Cattāro idhipadā	225, 233
Kāyāyatanaṁ	70	Cattāro satipaṭṭhāna	200, 210
Kāyānupassanā	200	Cattāro sammappadhāna	216, 219
Kittakaṁ āyuppamāṇam	439	Caritaṁ	353
Kukkuccam	264	Cittānupassanā	204

Padānukkamo	Pitṭhaṇko	Padānukkamo	Pitṭhaṇko
	[Ca]		[Ta]
Cittiddhipāda	227	Tiṇṇavicikiccho	265
Cintāmayā	337	Tintiṇam	364
Cutūpapātām	357	Titthāyatanāni	382
	[Cha]		[Tha]
Cha agāravā	395	Thambho	363
Cha gehasitāni	396	Thinam	263
Cha diṭṭhiyo	396		[Da]
Chandiddhipāda	225	Dasa akusalakammopathā	405
Cha domanassupavicārā	395	Dasa āghātavatthūni	405
Cha dhātuyo	84	Dasa micchattā	405
Cha parihāniyā	395	Dasa vatthukā	405
Cha virodhavatthūni	394	Dasa samyojanāni	405
Cha vivādamūlāni	394	Dānamayā	337
	[Ja]	Dānam datvā	437
Jarāmaraṇam	144	Diṭṭhivipatti	375
Jāti	144, 359	Diṭṭhupādānam	389
Jivhāyatanam	70	Dukaniddesādi	334
	[Jha]	Dukamātikādi	324
Jhāyī	355	Dukkhadhātu	87
	[Ŋa]	Dukkhanirodhagāminī	110
Ñāṇavatthūni	347	Dukkhanirodham	108
	[Ta]	Dukkhasamudayam	106
Taṇhā	143	Dukkham	144
Taṇhāvicaritāni	362	Dukkham ariyasaccam	104
Tayo devā	437	Duviññāpayā	355
Tikaniddesādi	337		
Tikamātikādi	325		
Tikkhindriyāni	354		

Padānukkamo	Pitṭhaṇko	Padānukkamo	Pitṭhaṇko
	[Da]		[Pa]
Domanassadhātu	87	Pañca sikkhāpadāni	299, 301, 304
Domanassam	145	Pañcorambhāgīyāni	361
Dovacassatā	373	Pathavīdhātu	84
Doso	376	Padoso	262
Dvādasāyatanañi	69, 74	Pamādo	363
	[Dha]	Paranimmitavasavattinam	438
Dhammānupassanā	206	Paridevo	144
Dhammāyatanañi	73	Pañāso	372
	[Na]	Pātimokkhasañvarasamvuto	253
Navā āghātavatthūni	483	Pātimokkham	254
Navā iñjītāni	404	Pāpicchatā	364
Navā tañhāmūlakā	404	Pītisahagatā	325
Navā maññitāni	404	Pubbenivāsānussati	357
Navavidhā mānā	404		
Navutivassasatasahassāni	437	[Pha]	
Nāmarūpam	142	Phasso	143
Nijigīsanatā	366	Phoṭṭhabbāyatanañi	73
Nippesikatā	366		
Nimmānaratīnañi	438	[Ba]	
Nekhammadhātu	88	Bāvīsatindriyāni	128
Nemittikatā	366	Bodhipakkhikā	258
Nevasaññināsaññivādā	403	Byāpādadadhātu	88
	[Pa]	Byāpādo	262
Pañcakkhandhā	1		
Pañcaṅgiko	346	[Bha]	
Pañca cetokhilā	391	Bhavatañhā	372
Pañca ñāṇiko	347	Bhikkhu	254
Pañca sallā	391	Bhojane amattaññutā	257

Padānukkamo	Pitṭhaṇko	Padānukkamo	Pitṭhaṇko	
[Ma]				
Macchariyāni	386	Loko	261	
Mado	363	Lobho	376	
Manoviññāṇadhātu	92			
Mahārajakkhā	354	[Va]		
Mahicchatā	364	Vanapattham	260	
Mānātimāno	369	Vāyodhātu	86	
Māno	366	Vigatathinamiddho	263	
Māyā	372	Vicāro	266	
Micchamāno	370	Vijambhitā	365	
Middham	263	Viññāṇakkhandho	10, 49	
Muṭṭhassaccam	375	Viññāṇadhātu	87	
Mudindriyā	354	Viññāṇam	142	
Moho	377	Vitakko	266	
[Ya]				
Yāmānam	438	Vipākavāra	312	
[Ra]				
Rasāyatanaṁ	73	Vipākkattikādi	448	
Rukkhamūlam	260	Vivittam	260	
Rūpakkhandho	1, 13	Vihimsadhātu	88	
Rūpadhātu	89	Vīmaṇsiddhipāda	228	
Rūpadhātuyā	419	Vīriyiddhipāda	226	
Rūpadhātupariyāpannā	424	Vedanā	143	
Rūpāyatanaṁ	72	Vedanākkhandho	3, 15	
Rūpārūpāvacarakriyā	280	Vedanātika	446	
Rūpāvacaravipākā	278	Vedanānupassanā	202	
[La]				
Lapanā	366	Sakkāyadiṭṭhi	379	
Lokuttarakusala	276	Saṅkhārakkhandho	7, 37	
Lokuttaravipāka	279	Saṅkhārā	142	
		Saccānulomikam	341	

Padānukkamo	Pitṭhaṅko	Padānukkamo	Pitṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Saññākkhandho	5, 26	Sīlamayā	337
Satta pariyüṭṭhānāni	397	Sīlavipatti	375
Satta asaddhammā	397	Sīlabbatupādānaṁ	389
Satta duccaritāni	397	Sukhadhātu	87
Satta bojjhaṅgā	236	Sutamayā	337
Satta samyojanāni	397	Senāsanam	260
Sattānusayā	397	Soko	144
Saddāyatanam	72	Sotāyatanam	70
Sampajaññam	259	Samkilesikāpaññā	324
Samudayasaccam	119		
Salāyatanam	143	[Ha]	
Sārambho	364	Hānabhāginī	34

Vibhaṅgapāliyā

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaṇapothakam, Syā = Syāmapothakam,
 Kam = Kambojapotthakam, I = Ingalisapotthakam, Ka = kesuci
 Marammapotthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaṇapothakesu
 dissamānapāṭho, Tīha = Aṭṭhakathā.

Vibhaṅgapāliyā

Nānāpāṭhā	Piṭṭhānkā
[A]	
Aggahitattam = Paggahitattam (Sī, Ka) Abhi 1. 226 piṭṭhepi.	372
Aṭṭhapanā = Āṭhapanā (Ka)	365
Aṭṭhimiñjam = Aṭṭhimiñjā (Sī)	84, 200
Anaddā -pa- yitattam = Anādā -pa- anādāyitattam (Syā)	385
Anavakārim = Anavakārī (Sī, Ka)	406
Anekadhātu nānādhātu lokam = Anekadhātum nānādhātum lokam (Syā) Ma 1. 100 piṭṭhepi.	329
Appaṭisanthāro = Appaṭisandhāro (Ka)	374
Apariyogāhaṇā = Apariyogāhanā (Sī, Syā, Ka)	174
Appam vā bhiyyo = Appam vā bhiyyo vā (Syā, Ka) Dī 2. 3 piṭṭhepi.	437
Abbhaññāṁsu = Abbhaññiṁsu (Syā) evamuparipi.	342
Abyāpajjena = Abyāpajjhena (Sī, Syā)	284
Abyāpajjo = Abyāpajjho (Sī, Syā)	285
Avakārim = Avakārī (Sī)	412
Avasesānaṁ sattānaṁ = Avasesā sattā (?)	432
Asuropo = Asulopo (Syā)	173

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṇkā

[A]

- Āyūhanī = Āyūhinī (Ka) 376
 Āsavo = Āsavā (Sī) Dhātuvibhaṅge pana pāṭhanānattamā natthi. 321
 Āsīsanā āsīsitattamā = Āsimāsanā āsimāsitattamā (Sī, Syā) 376

[U]

- Uṭṭhapeti samuṭṭhapeti = Uṭṭhāpeti samuṭṭhāpeti (Syā) 216
 Unnati unnāmo = Uṇṇati uṇṇāmo (Syā, Ka) Abhi 1. 225 piṭṭhepi. 363

[E]

- Evamdiṭṭhī = Evamdiṭṭhi (Syā) 393

[O]

- Odagyam = Odaggam (Sī) Abhi 1. 18 piṭṭhepi. 239

[Ka]

- Kakkaratā kakkariyam = Kakkhaṭatā kakkhaṭiyam (Syā) 372
 Kañci = Kiñci (Sī, Ka) 323
 Kaṭhalam = Kathalam (Ka) 84
 Kaṭhinatā = Kathinatā (Syā, Ka) Abhi 1. 206 piṭṭhepi. 374
 Katame tayo kiñcanā = Katamāni -pa- kiñcanāni (?)
     Dhī 3. 182 piṭṭhepi. 382
 Katamo ātāpo = Katamam ātāpam (sabbattha) 201
 Kappo = Eko kappo (Syā) 439
 Kabalīkārāhāro = Kabalimkāro āhāro (Sī, Syā) 416
 Kabalīkāro = Kabalimkāro (Sī, Syā) 2
 Kassaci = Keci (Syā) 427
 Kāmabhavo = Tattha -pa- kāmabhavo (sabbattha) 381

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṇkā

[Ka]

Kāyapassaddhi = Kāyappassaddhi (Syā, Ka)	237
Kālakiriyā = Kālamkiryā (Ka)	144
Kumbhīlabhayam = Kumbhīrabhayam, Kumbhīlabhayam (?)	391
Koṭṭhasayā = Koṭṭhasayā (Sī, Syā)	86

[Ga]

Gaṇanānupubbatā = Gaṇanānupubbato (Syā) evamuparipi.	267
Gilānā vuṭṭhito = Gilānavuṭṭhito (Saddanīti)	401

[Ca]

Cakkavattī = Cakkavatti (Sī, Syā)	349
Cakkhu = Cakkhum (Sī, Syā, Ka) Abhi 1. 157 piṭṭhepi.	69
Catutthaṁ = Catutthim (Sī)	284
Cātumahābhūtiko = Cātummaḥābhūtiko (Sī, Syā)	398
Cātumāhārājike = Cātummaḥārājike (Sī, Syā)	437
Cittapassaddhi = Cittappassaddhi (Syā, Ka)	237
Cittassekaggataṁ = Cittassa ekaggataṁ (Sī, Syā)	225
Cetaso ca līnattam = Cetaso līnattam (Syā)	359
Cetasovinibandhā = Cetasovinibaddhā (Ka)	361
Codakaṁyeva = Codakasseva (Syā) Aṁ 3. 35 piṭṭhepi.	402
Codiyamāno = Codiyamāno (Sī, Syā) Aṁ 3. 34 piṭṭhepi.	402

[Cha]

Cha ete = Chapi te (Syā)	439
Chandikatā = Chandīkatā (Syā)	216
Cha bojjhaṅgā hetusampayuttā = Cha bojjhaṅgā na hetū sahetukā hetusampayuttā (Syā)	242

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṇkā

[Ta]

Tiracchānayonigāmī”ti = Tiracchānagāminīti (Syā) evamuparipi.

Atthakathā oloketabbā. 352

[Tha]

Thinamiddham = Thīnamiddham (Sī, Syā) 206

Thinam = Thīnam (Sī, Syā) 263

Thiyanā thiyitattam = Thīyanā thīyitattam (Sī, Syā) 263

[Da]

Dukkhanirodham = Dukkhanirodho (Syā) 104

Dukkhasumudayam = Dukkhasamudayo (Syā) 104

Dussanā dussitattam = Dūsanā dūsitattam (Syā) 262

Dvidhāpatho = Dvedhāpatho (Sī, Syā) 174

[Na]

Nijigīsanatā = Nijigīmsanatā (Sī) Jigimṣanatā (Syā) 359

Nirayagāmī”ti = Nirayagāminīti (Syā) 352

No upādā = Nupādā (Sī, Ka) 13

Nhāru = Nahāru (Sī) 84, 200

[Pa]

Paññapenti = Paññāpenti (Sī, Syā) 270

Paṭiccasamuppādavibhaṅgo = Paccayākāravibhaṅgo (Sī, Syā) 199

Paṭibhānapaṭisambhidā = Paṭibhāṇapaṭisambhidā (Syā) evamuparipi. 307

Pathavīkasiṇam = Paṭhavīkasiṇam (Sī, Syā) 178

Pathavīdhātu = Paṭhavīdhātu (Sī, Syā) evamuparipi. 84

Parapuggalam = Param puggalam (Syā) 407

Parijjhāyanā = Parinijjhāyanā (Tṭha) 104

Pariye = Paricce (sabbattha) Dī 3. 188 piṭṭhepi. 327

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṇkā

[Pa]

Palālaggi = Sakalikaggi (sabbattha)	85
Paṭasāyanā = Palasāyanā palasāyitattam (Syā)	372
Paṭaso = Palāso (Sī, Syā)	359
Pāde pādam = Pādena pādam (Syā)	258
Pītakam lohitakam = Pītam lohitam (Sī)	72
Punāgacchanti = Puna gacchanti (Syā)	441
Ponobhavikā = Ponobbhavikā (Syā, Ka)	106

[Ba]

Bibbohanampi = Bimbohanampi (Syā, Ka)	260
---------------------------------------	-----

[Bha]

Bhavaggatampi = Bhavaggam vāpi (Syā)	441
Bhavarāgo = Tattha -pa- bhavarāgo (sabbattha)	381
Bhīsanakānametam = Bhīmsanakānametam (Sī, Syā)	260

[Ma]

Makkhāyanā makkhāyittam = Makkhiyanā makkhiyitattam (Sī, Ka)	371
Mañjiṭṭhakam = Mañjeṭṭhakam (Sī, Syā)	72
Manussarāhasseyyakam = Manussarāhaseyyakam (Sī, Syā)	253
Manoviññāṇadhātu atthi kusalo = Manoviññāṇadhātu atthi kusalā (Syā) Evam akusalābyākatesupi.	49

Manoviññāṇadhātu atthi kusalam = Manoviññāṇadhātu atthi kusalā (Syā)	49
---	----

Muggasūpyatāya = Muggasuppatāya (Sī)	255
Mudiṅgasaddo = Mutiṅgasaddo (Sī)	72

[Ra]

Rattindivo = Rattidivo (Ka) Am 1. 213 piṭṭhepi.	437
Rūpā = Rūpam (Syā)	88

[La]

Lambikam = Lapilakam (Sī) Lampikam (Ka-Sī)	73
Lālappo -pa- lālappitattam = Lālapo -pa- lālapitattam (Syā)	105
Lohitañko = Lohitañgo (Syā, Ka) Lohitako (?)	84

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṇkā

[Va]

Vijjāṭṭhānena = Vijjāṭṭhānena (Syā)	366
Vipattiyeva = Vipattimyeva (Sī, Syā)	355
Vipariyāsaggāho = Vipariyesaggāho (bahūsu)	151
Vipariyāsā = Vipariyesā (Sī, Syā, Ka)	361
Visatā = Visadā (Sī, Ka) Abhi 1. 229 piṭṭhepi.	376
Vīriyasambojjhaṅgam = Viriyasambojjhaṅgam (Sī, Syā)	207
Vīriyārambho = Viriyārambho (Sī, Syā)	113
Vīriyindriyam = Viriyindriyam (Sī, Syā)	128
Veramaṇī = Veramaṇī (Ka)	113

[Sa]

Saṅkhyam = Saṅkham (Sī)	225
Saṅcetayitattam = Cetayitattam (Sī, Ka)	150
Sajjhām = Sajjhū (Syā)	84
Santhavo = Sandhavo (Ka)	376
Sabbatthagāminim paṭipadam = Sabbatthagāminīpaṭipadam (Sī)	329
Sampattiyeva = Sampattimyeva (Sī, Syā)	355
Sammaggatā = Samaggatā (Ka)	406
Samiñjite = Sammiñjite (Sī, Syā)	253
Sammutiñāṇam = Sammatiñāṇam (Syā) Dī 3. 188 piṭṭhepi.	327
Sammutidevā = Sammatidevā (Syā)	437
Sāpattikova = Āpattikova (Ka) Am 3. 36 piṭṭhepi.	402
Sineho sinehagatam = Sneho snehagatam (Syā)	84
Sūriyamaṇḍalassa = Suriyamaṇḍalassa (Sī, Syā, Kam)	72

[Ha]

Hari harivaṇṇam = Harivaṇṇam (Sī)	72
-----------------------------------	----